

การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

นางมิ่งขวัญ คงเจริญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาคศึกษานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF A COMMUNITY EMPOWERMENT MODEL
TO PROMOTE THE SUSTAINABILITY OF LEARNING COMMUNITIES

Mrs. Mingkwan Kongjareon

ศูนย์วิทยทรัพยากร
A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Non-Formal Education
Department of Educational Policy, Management and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

โดย

นางมิ่งขวัญ คงเจริญ

สาขาวิชา

การศึกษานอกระบบโรงเรียน

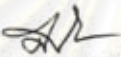
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

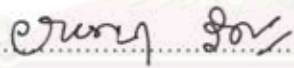
ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย กาญจนวาสี)

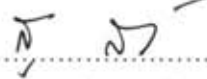
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี)

มิ่งขวัญ คงเจริญ : การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน
แห่งการเรียนรู้. (DEVELOPMENT OF A COMMUNITY EMPOWERMENT MODEL TO PROMOTE THE
SUSTAINABILITY OF LEARNING COMMUNITIES) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร. อาชีัญญา รัตนอุบล,
อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์, 305 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการ
เรียนรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาและมีกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาให้เกิด
ความยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ประกอบและรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ
เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากชุมชนต้นแบบ 39 ชุมชน และนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของ
ชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จากการวิจัยภาคสนามในพื้นที่ ที่เป็น
ตัวแทนชุมชนเมือง ได้แก่ ชุมชนบ้าน สันมะออกฟ้า จ.เชียงใหม่ และ ชุมชนไต้งตาบาง จ.เพชรบุรี ส่วนพื้นที่ ที่เป็นตัวแทนชุมชน
ชนบท ได้แก่ ชุมชนบ้านคำปลานลาย จ.ขอนแก่น และ ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ จ.เพชรบุรี โดยตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลัง
อำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ และทำการ
วิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนชุมชนแห่งการเรียนรู้
จากการนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนเมืองชนบทของประเทศไทยจากการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวิเคราะห์เอกสาร แบบ
สัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา การวัดความถี่ของคำหรือ
ข้อความ และการใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ จำนวนและร้อยละ การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ
เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่นำเสนอได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มี 9 องค์ประกอบ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
ของชุมชน การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และ
กระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น
แกนกลางการพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการ
ทางวัฒนธรรม ความเสมอภาคความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน และ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต
ร่วมกัน

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย
การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล คือ การแสดงออกในระดับบุคคล มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ องค์ประกอบภายใน
บุคคล องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม และ การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน โดยมี
องค์ประกอบโครงสร้างทางสังคมเป็นสำคัญ

3. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของสังคมไทย มี
2 รูปแบบได้แก่ รูปแบบของชุมชนเมือง และรูปแบบของชุมชนชนบท ซึ่งมีองค์ประกอบคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างกันใน
บางประเด็น

4. รูปแบบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ประกอบด้วย
กำหนดเป้าหมายและวางแผน การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหา การจัดเวที
ชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ การบันทึกการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คณะกรรมการ
คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน มีการติดตามผลการดำเนินงาน และมีการสร้าง
ความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

ปีการศึกษา 2553 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

5084265227 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS : COMMUNITY EMPOWERMENT / SUSTAINABILITY OF LEARNING COMMUNITY

MINGKWAN KONGJAREON : DEVELOPMENT OF A COMMUNITY EMPOWERMENT MODEL TO PROMOTE THE SUSTAINABILITY OF LEARNING COMMUNITIES . THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF. ARCHANYA RATANA-UBOL, Ph.D., THESIS CO-ADVISOR : CHAIYOSH IMSUWAN, Ph.D., 305 pp.

The study proposes the development a community empowerment model to promote the sustainability of learning communities. Several learning community best practices in Thailand were selected to further investigate the developmental process of the community empowerment and the learning process for sustainability. The purposes were to analyze and synthesize the key elements and models for empowering communities toward promoting the sustainability of learning communities from thirty-nine best practices; and to present a community empowerment model that promote sustainable learning communities in both urban and rural learning communities. The selected urban community best practices were Ban San Ma Hock Fa, Chiang Mai province and Ban Kong Tar Bang, Phetchaburi province; and the selected rural community best practices were Ban Kham Phar Lai, Khon Kaen province and Ban Num Shup, Phetchaburi province. The developed models were analyzes and monitored by the community specialists and the experts in the field. The factors, conditions, and problems in implementing community empowerment model obtained from the study were discussed and analyzed with the focus group. Research instruments consisted of a data analysis form, the in-depth interview guidelines, the questionnaires, and the focus group discussion guidelines. The data were analyzed using empirical content analysis, frequency of words or phrases measurement, and the descriptive statistics.

The results were as follow:

1. Nine key elements to enhance the sustainability of learning communities include the community activities involvement; the implementation of Sufficiency Economy concept; the application of morality systems in community activities and the community learning transfer processes; the development of community economy for self-reliance; the local wisdom learning-based system; the development and restoration of ecosystems, natural resources, and environment; the community traditional and cultural capital system; and the equal justice in community management toward promoting security and the wellness of all people.
2. Two majors community empowerment toward promoting sustainability of learning communities consisted of community empowerment at the individual level: the personal expression components (e.g., characteristic, interaction, and action/behavior); and the community empowerment at the community level. However, the result showed that community social structure is the most essential component.
3. There are two types of a community empowerment model that promote the sustainability of learning communities: the model for urban communities and the model for rural communities. Although both urban and rural communities required similar components, there are the differences in some aspects.
4. The models for enhancing sustainability in the urban and rural learning communities comprise of setting goals and plans; analyzing the true community's needs; conducting local meeting among community members; conducting community stage of sharing knowledge and discussion; writing or recording the community changes and developmental processes; forming a working group to develop the learning communities; setting the evaluation and monitoring process; and developing the knowledge sharing relationship among community members and other communities.

Department : Educational Policy, Management and Leadership
Field of Study : Non-Formal Education
Academic Year : 2010

Student's Signature Mingkwan Kongjareon
Advisor's Signature Archanya Ratana-ubol
Co-Advisor's Signature C. Dmsuwan

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและการให้ที่ยิ่งใหญ่ การให้คำปรึกษาแนะนำอย่างดียิ่งของอาจารย์ทั้ง 2 ท่าน คือ รศ.ดร. อาชัญญา รัตนอุบล และ ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ ตลอดจน ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์สาขาการศึกษาจากระบบโรงเรียน ที่ให้องค์ความรู้ ประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการถ่ายทอดกระบวนการคิด วิเคราะห์ อย่างเป็นองค์รวม ที่หล่อหลอมผู้วิจัยให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและประกาศเกียรติคุณแก่ทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้นำชุมชน กรรมการ และผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้ชุมชนในประเทศไทยมีความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ขอเทิดทูลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นบันไดขั้นแรกไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ขอขอบพระคุณคนไทยทุกคนที่ทำให้ประเทศไทยดำรงอยู่ได้ถึงทุกวันนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณกำลังใจจากครอบครัวอันอบอุ่นที่เสริมสร้างพลังอันยิ่งใหญ่ให้กับผู้วิจัย ในการสร้างสรรค์ดุชนิพนธ์ที่สำเร็จลงได้อย่างสวยงาม และขอขอบคุณการสนับสนุนทุนวิจัย”ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” จากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช และกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ร่วมสร้างสรรค์และก่อให้เกิดดุชนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	11
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
ตอนที่ 1 แนวคิดการพัฒนาย่างยั่งยืน.....	15
ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต.....	18
ตอนที่ 3 แนวคิดการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้.....	22
ตอนที่ 4 แนวคิดการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	28
ตอนที่ 5 แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจ.....	51
ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	70
ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	76
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	78
ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากเอกสาร.....	79

บทที่	หน้า
ขั้นตอนที่ 2	
นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จากการวิจัยภาคสนาม.....	86
ขั้นตอนที่ 3	
ตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	93
ขั้นตอนที่ 4	
วิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้าง พลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการ เรียนรู้.....	98
บทที่ 4	
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	101
ตอนที่ 1	
ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้าง พลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการ เรียนรู้ จากการศึกษาเอกสาร.....	103
ตอนที่ 2	
ผลการนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและ ชุมชนชนบท จากการวิจัยภาคสนาม.....	113
ตอนที่ 3	
ผลการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	159
ตอนที่ 4	
ผลวิเคราะห์ ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้าง พลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการ เรียนรู้.....	200
บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	204
สรุปผลการวิจัย.....	207
อภิปรายผลการวิจัย.....	216
ข้อเสนอแนะ.....	227
รายการอ้างอิง.....	230

บทที่	ณ หน้า
ภาคผนวก.....	239
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	240
ภาคผนวก ข ตารางวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	243
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เข้าร่วมการระดมความคิด.....	249
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	251
ภาคผนวก จ ภาพการดำเนินการวิจัยภาคสนาม.....	272
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	305

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญญัตินี้

ตารางที่		หน้า
1	การเปรียบเทียบองค์ประกอบการศึกษาในระบบโรงเรียนกับระบบการเรียนรู้ ของชุมชน.....	26
2	การเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างระหว่างชุมชนทั่วไปกับสังคมแห่งการ เรียนรู้.....	41
3	การเปรียบเทียบองค์ประกอบของเมืองและชนบท.....	49
4	ร้อยละของคนจนจำแนกตามเขตเมือง/ชนบท และภาค ปีพ.ศ. 2533 และ 2547.....	50
5	การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิก ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า.....	160
6	จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า.	161
7	จำนวน ร้อยละของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้าน สันมะฮักฟ้า.....	162
8	การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิก ชุมชนบ้านโค้งตาบาง.....	166
9	จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม ชุมชนบ้านโค้งตาบาง	168
10	จำนวนร้อยละของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้าน โค้งตาบาง.....	169
11	การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิก ชุมชนบ้านคำปลาหลาย.....	172
12	จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมชุมชนบ้าน คำปลาหลาย.....	173
13	จำนวนร้อยละของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้าน คำปลาหลาย.....	174
14	การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิก ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์.....	177
15	จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมชุมชนบ้านน้ำทรัพย์...	178
16	จำนวน ร้อยละของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้าน น้ำทรัพย์.....	179
17	การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิก ของชุมชนเมือง.....	182
18	จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม ของชุมชนเมือง.....	184
19	จำนวน ร้อยละของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ชุมชนเมือง	185

ตารางที่		หน้า
20	การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิก ของชุมชนชนบท.....	190
21	จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม ของชุมชนชนบท.....	191
22	จำนวน ร้อยละของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของ ชุมชนชนบท.....	193

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แสดงเครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา.....	56
2	แสดงผลการศึกษาวิจัยโครงสร้างทางสังคม กับลักษณะการเสริมสร้างพลังอำนาจทางจิตวิทยา.....	58
3	ความเชื่อมโยงองค์ประกอบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน.....	69
4	แสดงการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ของชุมชนเมือง.....	154
5	แสดงการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ของชุมชนชนบท.....	155
6	การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	212

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกมีผลทำให้คนไทยและสังคมไทย ต้องปรับตัวให้ทันกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นผลให้คนหรือประชาชน มีพฤติกรรมเลียนแบบตะวันตก ทอดทิ้งเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมของไทย และมีค่านิยมให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ผลของการพัฒนาในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากสังคมวัฒนธรรมตะวันตกมากจนเสียคุณภาพ และเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรม สะท้อนได้จากคนในสังคมมีความถี่ในการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาในระดับครอบครัว การแย่งชิงทรัพยากรระหว่างชุมชน และปัญหาความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง ขณะที่กระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาก็ไม่มากนัก เพราะผู้ที่ใช้ความรุนแรงมักเกิดจากการขาดความยับยั้งชั่งใจ มีพฤติกรรมเลียนแบบหรืออาจเกิดจากการเลี้ยงดูของครอบครัวและชุมชน ขาดการใช้เหตุใช้ผล ขาดความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคนและสังคมไทยในอนาคต(คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) เพื่อให้รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้การพัฒนาคนจึงเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันซึ่งผลจากการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีปัญหา ส่งผลให้การพัฒนาไม่ยั่งยืนเพราะขาดความสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการวางแผน ตั้งแต่ ช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ยึดตามแนวพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง” และต่อเนื่องมาในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ 10 โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผลให้ภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอต่อการวางรากฐานการพัฒนาให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

การปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมและสังคมฐานความรู้ทำให้วัฒนธรรมของโลกแพร่เข้าสู่ประเทศไทย ผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์อย่างรวดเร็วเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมไทยทั้งทางด้านวิถีชีวิต ทศนคติ ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการเรียนรู้ และพฤติกรรมการบริโภค และที่สำคัญการเร่งรัดการพัฒนาโดยเฉพาะ

ในภาคเกษตรกรรม เกิดผลให้ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากถูกใช้อย่างมากเกินความจำเป็น เกิดความเสื่อมโทรมโดยทั่วไป เกิดมลภาวะที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น ผลของการพัฒนาได้ผลิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ออกมาหลายรูปแบบ ที่มีทั้งส่วนที่ดี และก่อให้เกิดผลเสียซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ได้ และมีส่วนสร้างความไม่เท่าเทียมกันในหลายด้าน รวมทั้งยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ เป็นผลให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน และเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวทางในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จำเป็นต้องสร้างให้เกิดความเข้มแข็งใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม โดยยึดหลักการมุ่งพัฒนาจากข้างใน “ระเบิดจากข้างใน” ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ในทุกระดับ โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม

การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคนไทยทุกกลุ่มวัยให้มีศักยภาพ ด้วยการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต คิดเป็น ทำเป็น การสังเคราะห์ความรู้ สังคมและต่อยอดสู่นวัตกรรมความรู้ การฝึกฝนจนเกิดความคิดสร้างสรรค์ การเปิดใจกว้างพร้อมรับทุกความคิดเห็น และการปลูกฝังจิตใจที่มีคุณธรรม รวมทั้งเสริมสร้างสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ชุมชนและสังคมให้มั่นคง และเอื้อต่อการพัฒนาคนอย่างสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาเป็นการบูรณาการ ในด้านการเรียนรู้ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน และยึดโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลักให้ประชาชน และทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด และตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และชุมชนท้องถิ่น เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องสร้างชุมชนให้มีความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ต้องเป็นชุมชนที่สามารถดำรงสภาพของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา มีการสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง หรือชุมชนเข้มแข็ง แต่ในการพัฒนาที่ผ่านมายังไม่สามารถบรรลุการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เป็นเพียงการสร้างแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

หรือสรรหาผู้รู้และภูมิปัญญา แต่ยังไม่สามารถให้คนในชุมชนบุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม (เกษม วัฒนชัย, 2549) การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ยังไม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและดำรงอยู่ได้ และสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

การให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ต้องอาศัยการเสริมสร้างพลังที่มีอยู่ในตัวผู้นำ และสมาชิกของชุมชน ตลอดจนการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพลังอำนาจของชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งพิจารณาได้จากโครงสร้างทางสังคม (Spreitzer, 1992) ส่วนที่เป็นบุคคล สามารถเสริมสร้างพลังได้จากพลังภายในบุคคล การมีปฏิสัมพันธ์ และการแสดงออกของบุคคล นอกจากนี้หากต้องการให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะต้องมีความเชื่อมโยงและมีความสมดุลในด้านต่างๆอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต การมีระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง การสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน การมีระบบคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน และต้องมีการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน หากการพัฒนาแบบแยกส่วน หรือพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว จะส่งผลเสียหายให้แก่ชุมชน เพราะการแก้ไขปัญหาชนิดหนึ่ง อาจเป็นการก่อปัญหาอีกชนิดหนึ่งได้

ในประเทศไทยมีความพยายามให้สังคมไทยที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ปรากฏชัดมากขึ้นจากการกำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการปฏิรูปศึกษารอบสอง “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) สอดคล้องกับการมีพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยเฉพาะในมาตรา 7 ที่กำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ในเรื่องการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ซึ่งหมายถึง อยู่ได้อย่างมั่นคงในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน เครือข่าย ไปจนถึงสังคมใหญ่โดยรวม มีระบบเศรษฐกิจ

ท้องถิ่นที่พึ่งตนเองของชุมชน และมีเครือข่ายสามารถจัดการทรัพยากร ทูม ในท้องถิ่น ตอบสนอง ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ แต่ในการปฏิบัติเป็นเรื่องยากที่จะให้ชุมชนของไทยเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ สังคมที่มีประชาชนมีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถใช้ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สังคมมีบรรยากาศการถ่ายทอด และ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลาย เอื้อต่อการเรียนรู้ มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว การพัฒนาสังคมมุ่งเน้นการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์บนฐานการพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่ดีแบบองค์รวม เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพและมีความสุขอันเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2551)

ดังนั้นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหา พัฒนาชุมชนด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีอิสระที่จะเลือก ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง สามารถพึ่งตนเองโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจเกื้อกูลกัน มีความ เสมอภาคและเท่าเทียมในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักวิชาการ นักพัฒนา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา พยายามหารูปแบบที่จะสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ไม่ใช่การสร้างศูนย์การเรียนรู้ หรือการมีแหล่งเรียนรู้ แต่ต้องเป็นชุมชนที่ สมาชิกเรียนรู้ตัวเอง เรียนรู้ครอบครัว เรียนรู้ชุมชน และเรียนรู้โลกภายนอก การเรียนรู้ต้องเชื่อมโยง เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่งมีการเปลี่ยนแปลง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอยู่ ตลอดเวลา โดยที่กระบวนการดังกล่าวต้องเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นพลวัต

สังคมไทยมีแนวทางที่สร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้หลายรูปแบบ ได้แก่ การ พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้และการวางแผนเป็นระบบ มีวิสาหกิจชุมชนเป็น ตัวขับเคลื่อน มีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ วิธีหนึ่ง ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีฐานสวัสดิการที่เป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตให้ชุมชน ทำให้ชุมชนค้นพบภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และค้นหาความคิดสร้างสรรค์มา ผสมผสานในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นให้มีมูลค่า เป็นการพัฒนาที่ชุมชนได้หลุดพ้นจากวิธีคิด แบบพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก หันมาพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง (เสรี พงศ์พิศ, 2548) อย่างไรก็ตามปัญหาวิสาหกิจชุมชนก็ยังเป็นปัญหาความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนา เพราะ ชาวบ้านถูกทำให้คุ้นเคยกับการพัฒนาแบบสงเคราะห์ ที่ต้องการใช้เงินงบประมาณในการพัฒนา ทำให้การพัฒนาไม่เกิดผลในระยะยาวและมักจะจบลงเมื่อสิ้นสุดโครงการ หรือหมดเงิน งบประมาณ

นอกจากนี้ นักเศรษฐศาสตร์มีแนวคิดใหม่เกิดจากการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่ แนวคิดเศรษฐศาสตร์สีเขียว (Green Economics) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีแบบจำลองของเศรษฐศาสตร์ คือ การผลิตของชุมชนเพื่อความต้องการของชุมชน เน้นเรื่องการพึ่งตนเองทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ ผสมผสานกับการลดปริมาณความต้องการสินค้าและบริการทั้งระบบ ยกเลิกค่านิยมการบริโภคอย่างไร้ขอบเขต ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับประเทศในโลกที่สามที่เผชิญกับวิกฤตของปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาในระบบทุนนิยมที่ทำลายล้างโลกธรรมชาติ จึงเกิดแบบจำลองสังคมใหม่ในวิถีแห่งนิเวศและชุมชนพึ่งตนเอง โดยยึดหลักการเกี่ยวกับจริยธรรมทางธรรมชาติ ขีดจำกัดของทรัพยากร ความยั่งยืนของระบบนิเวศ และการสร้างชุมชนแห่งการพึ่งตนเอง หลักการนี้ต้องกระตุ้นให้เกิดความสงสัย มองปัญหาเกี่ยวกับเป้าหมายและวิธีการของระบบสังคมอย่างวิพากษ์วิจารณ์ (ปรีชา เปลียนพงศ์สานต์, 2539)

ดังนั้นแนวคิดหรือรูปแบบการพัฒนาไม่ว่าในรูปแบบใด มักจะมีปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญของการพัฒนา คือ คนในชุมชนต้องมีศักยภาพในการเรียนรู้ และชุมชนต้องมีโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสมที่จะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยพลังภายในของบุคคลและของกลุ่มหรือองค์กรภายในชุมชน ร่วมในการคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน ในทางจิตวิทยาสังคม เรียกพลังดังกล่าวว่าเป็น พลังอำนาจ (Empowerment) เป็นพลังของบุคคลที่มีอำนาจที่จะควบคุมชีวิตตนเองเป็นความสามารถในการทำนาย ควบคุม และมีส่วนร่วมกับสังคมแวดล้อมแล้วทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมขึ้น

ในสาขาจิตวิทยาสังคม (Rappaport, 1987) ได้นิยาม การสร้างเสริมพลังอำนาจหมายถึง กระบวนการที่เอื้อให้บุคคล และ ชุมชนมีอำนาจที่จะนำเอาอำนาจไปดำเนินการต่อเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตและสิ่งแวดล้อม และได้ชี้ประเด็นว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นผลลัพธ์หรือเป็นการทำงานที่ส่งผลในทางบวกนั้นเป็นไปได้ยาก เพราะการสร้างเสริมพลังอำนาจมีความเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจ และการเมือง ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปแบบไร้รูปแบบ แต่สามารถบอกได้ว่าในบุคคลหรือชุมชนนั้นมีพลังอำนาจหรือไม่ ทั้งนี้เพราะพลังอำนาจจะปรากฏให้เห็นได้แตกต่างกัน ขึ้นกับบุคคลและสถานการณ์หรือบริบท ซิมเมอร์แมนและแรพพอร์ท (Zimmerman และ Rappaport, 1988) ได้พัฒนาแนวคิดการสร้างพลังอำนาจในระดับต่างๆ ที่จะประยุกต์เข้าสู่ชุมชน องค์กรและนโยบายสังคม นอกจากนี้ยังเน้นว่า การตรวจสอบควรทำโดยใช้กระบวนการวิจัย ส่วนการสร้างเสริมพลังอำนาจทางจิตวิทยาเป็นการทำงานระดับบุคคลที่ควรเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการยอมรับตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเข้าใจในระบบของสังคม

ความสามารถในการวางแผน การรักษาสีทธิของตนเองและการตัดสินใจ ความตั้งใจในการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างตนเองและสังคมหรือชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน มีทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ซิมเมอร์แมน และ แรพพพอร์ต (Zimmerman และ Rappaport, 1988) กล่าวถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลเป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพตนเองให้มีความเข้มแข็งพอที่จะควบคุมตนเอง จากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลในการดำเนินชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองประพฤติ ปฏิบัติ จนมีความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน เกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีวิถีชีวิตเดียวกัน มีความร่วมมือ ร่วมใจ สร้างประโยชน์ และควบคุมสมาชิกในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน

การวัดและประเมินผลการสร้างเสริมพลังอำนาจ ซิมเมอร์แมน และ แรพพพอร์ต (Zimmerman และ Rappaport, 1988) กล่าวว่า การสร้างเสริมพลังอำนาจมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติ และบุคลิกภาพแบบรุกหน้า (Proactive) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง นโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และการเข้าไปมีส่วนในชุมชนอย่างจริงจัง

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงมาจากแนวคิดของกลุ่มการพึ่งตนเอง (Self Help) ที่บุคคล กลุ่ม หรือชุมชน สามารถจัดการหรือควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตมุ่งสู่เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งก็คือการพัฒนาศักยภาพในการช่วยเหลือตนเอง และผู้อื่น ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการเสริมสร้างให้ประชาชน มีการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองและสังคมส่วนรวม การเสริมสร้างพลังอำนาจก่อให้เกิดการสะท้อนกลับหรือการวิพากษ์วิจารณ์อันนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคม เป็นการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน (Robert Adams, 2003)

ในบริบทของสังคมไทย จากผลการศึกษาบทวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ของ วรพิตย์ มีมาก (2550) พบว่า ปัจจัยที่มีต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจ ได้แก่ ครอบครัวเป็นสุข สุขภาพจิต โอกาสทางการศึกษา สมรรถนะทางการเงิน ความเข้มแข็งของชุมชน ความไม่มั่นคงในชีวิต และการเป็นภาระ ส่วนโอกาสของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ขึ้นอยู่กับทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ และทุนจิตวิญญาณ และได้จำแนกรอบแนวคิดสำคัญสำหรับการเสริมสร้างพลังอำนาจของ

ประชาชนได้ 3 กรอบ คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจผ่านทางประชาชนในฐานะเจ้าของพลังอำนาจ ผ่านทางผู้นำที่มีพลังอำนาจ และผ่านทางหน่วยงานของรัฐ อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของประชาชนที่สมบูรณ์ ได้แก่ การบูรณาการพลังระหว่างหน่วยงานของรัฐ ผู้นำที่มีอำนาจ และประชาชนในฐานะเจ้าของพลังอำนาจ ซึ่งหน่วยงานด้านการพัฒนา เช่น กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ใช้วิธีการสร้างพลังของหมู่บ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชน พลังสำคัญที่มุ่งให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านชนบท ได้แก่ พลังความคิดของประชาชน พลังการทำงานของประชาชน และพลังการรวมตัวของประชาชน พลังทั้งสามนี้ เป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดกิจกรรมพัฒนาขึ้นภายในชุมชน และการเสริมสร้างให้ชุมชนมีความสามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยการตัดสินใจของตนเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงานที่จะต้องมืออยู่อย่างต่อเนื่องและถือว่าเป็นหัวใจในการทำงานเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543)

โดยทั่วไปประเทศไทย มีการแบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสองพวกใหญ่ๆ คือ ท้องที่เทศบาล หมายถึง ท้องถิ่นที่มีความเป็นเมืองหรือมีศูนย์กลางของความเป็นเมืองอย่างเห็นได้ชัดเจน และท้องที่ตำบล คือ ส่วนท้องที่ชนบทหรือกึ่งเมืองที่มีการกระจายตัวของประชากรอย่างหลวมๆ (พระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542) ทำให้สังคมไทยจึงเป็นสังคม 2 ลักษณะ คือลักษณะของสังคมเมือง และลักษณะของสังคมชนบท ซึ่งมีลักษณะบางอย่างที่เหมือนและบางอย่างที่แตกต่างกัน จากการศึกษาของ อุมภกรณ์ ภักธวานิชย์ และ ปัทมา อมรสิริสมบุญ(2550) พบว่ามีความแตกต่างระหว่างเมือง/ชนบทในด้านต่างๆ เช่น การจ้างงาน ความยากจน การศึกษา เป็นต้น และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ได้ชี้ประเด็นความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ว่ามีความแตกต่างในด้านสุขภาวะ ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศน์สมดุล และสังคมประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตามผลจากการวิเคราะห์ แนวทางการพัฒนาชุมชนหรือเมืองแห่งการเรียนรู้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2548) พบว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทยอาจจะเป็นชุมชนใหญ่ หรือชุมชนเล็ก และอาจจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายประเภท และมีความต่อเนื่องโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน

สำหรับประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนได้มีความพยายามที่จะพัฒนาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ การให้ความสำคัญกับชุมชนโดยอาศัย

หลักการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและผสมกลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาค เปิดกว้าง ยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย และหลักความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่มีพันธกิจ (Mission) ในการพัฒนาคน ชุมชน และสังคม มีความพยายามค้นหาต้นแบบของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่เห็นได้จาก การยกย่อง คัดเลือกชุมชนต้นแบบ หรือการมีชุมชนนำร่อง หรือการรายงานผลชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังที่ปรากฏใน 3 หน่วยงาน คือ 1) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ และ 3) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สรรหาและคัดเลือกชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งได้พิจารณาจากผลการดำเนินงาน หรือการใช้กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคัดเลือกชุมชนต้นแบบ แต่บริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะของชุมชนที่เป็นทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานที่แตกต่างกันเป็นผลให้ความเจริญและการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจแตกต่างกัน การพัฒนาจากเงื่อนไขที่แตกต่างกันย่อมเกิดผลของการพัฒนาที่แตกต่างกัน การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนจึง เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความเข้มแข็ง และ ร่วมกันแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหา ไปในทางที่ถูกต้องและนำไปใช้ได้ตลอดจนเชื่อในความสามารถของตนเอง และสังคม รับผิดชอบต่อสังคม รับผิดชอบต่อสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชนและสังคม (Zimmerman, 1998) ผู้วิจัยเชื่อว่า แนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน จะทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ ผู้วิจัยจึงศึกษารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อหาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ประกอบและรูปแบบของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน และพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อที่จะเป็นแนวทางให้ชุมชนเมืองและชุมชนชนบท หรือองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นต้นแบบในการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สังคมไทยก้าวสู่ฐานคิดใหม่ในการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาไทยและบรรลุเป้าหมายของการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบและรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนเมือง/ชนบทของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้ศึกษาประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ

1.1 การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล หมายถึง การแสดงออกจากความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1.1.1 องค์ประกอบภายในบุคคล

- ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน
- ความเชื่อในความสามารถของตนเอง
- การยกย่องตนเอง
- ความเชื่อในศักยภาพตนเอง

1.1.2 องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์

- การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน
- การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
- การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน
- การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
- การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน

1.1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม

- การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน
- การมีส่วนร่วมในองค์การ
- การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

1.2 การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเองและสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์การและในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม ซึ่งเป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม

1.2.1 องค์ประกอบโครงสร้างทางสังคม

- บทบาทและหน้าที่
- อำนาจ การควบคุม
- การสนับสนุนทางสังคมการเมือง
- การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร
- วัฒนธรรม
- ระบบการให้รางวัล
- การเข้าถึงทรัพยากร

1.3 องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1.3.1 การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต

1.3.2 การพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อน และจัดระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

1.3.3 การสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ

1.3.4 ระบบคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ใน กฎระเบียบต่างๆ ของสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน

1.3.5 การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน

1.3.6 ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง

1.3.7 การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน

1.3.8 การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ

1.3.9 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

2. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาชุมชนต้นแบบที่ได้รับการยกย่อง คัดเลือกเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ หรือ การรายงานผลการดำเนินงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการศึกษานอกโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ และการเป็นต้นแบบนำร่องศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณแบบ โดยเลือกที่เป็นชุมชนเมือง และชุมชนชนบท รวม 39 ชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 3 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยเป็นการศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จเป็นชุมชนต้นแบบที่มีความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของ 3 หน่วยงาน ผลการวิจัยจึงมีความเจาะจง ไม่สามารถใช้ได้ทั่วไปกับชุมชนอื่นๆ

2. การศึกษาเอกสารข้อมูลของชุมชนต้นแบบ เป็นการศึกษาดูเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมและอาจมีข้อมูลเปลี่ยนแปลงภายหลังจากที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ในเวลาที่ศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการใช้พลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับชุมชน

พลังอำนาจของชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเองและชุมชน การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุม ของคนในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน ซึ่งสามารถวัดพลังอำนาจได้จากการสังเกต และการ

ลงพื้นที่ภาคสนาม เพราะพลังอำนาจจะปรากฏให้เห็นได้แตกต่างกัน ขึ้นกับบุคคลและสถานการณ์ หรือบริบทของชุมชน มี 2 ระดับได้แก่ ระดับบุคคล และ ระดับชุมชน

พลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล หมายถึง การแสดงออกระดับบุคคลโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ เป็นเรื่องของการสร้างพลังอำนาจต้องสร้างด้วยตัวเอง

พลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเองและสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์กรและในสังคมที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม ซึ่งเป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม

การสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน หมายถึง การที่บุคคลและชุมชนได้มีการใช้ทักษะความสามารถ ศักยภาพ และทรัพยากรของตนเองและกลุ่ม เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชน มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน สามารถประเมินได้จากคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติ บุคลิกภาพแบบรุกหน้า (Proactive) และนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่เกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ โดยผ่านสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ต่างๆ จนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ มีระบบการจัดการความรู้ และระบบการเรียนรู้ที่ดีมีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในชุมชน ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือก การตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ ทุกคนร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมองเห็นว่าการเรียนรู้สามารถใช้เป็นกลไกในการผลักดันการพัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้

ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนที่สามารถดำรงสภาพของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา มีการสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและการสร้าง

สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต การพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือนและในระดับชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองก่อน สร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืนโดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม ระบบคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขของการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล และหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน

ชุมชนต้นแบบ หมายถึง ชุมชนที่ได้รับการประกาศ ยกย่องจากหน่วยงานภาครัฐ ให้เป็นชุมชนตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อาจเป็นชุมชนใหญ่ หรือชุมชนเล็ก อยู่ในเมืองหรือชนบท และต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญเน้นการจัดการเรียนรู้ และมีความพยายามที่จะวิเคราะห์สภาพของชุมชนของตนเอง เทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

ชุมชน หมายถึง หน่วยทางสังคมและกายภาพ ประกอบไปด้วยอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีความผูกพัน แบ่งออกเป็น ชุมชนเมือง และชุมชนชนบท

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อาชีพมีความหลากหลาย

ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่อยู่นอกเขตเมือง หรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือกระจัดกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ประกอบ และ ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ จากชุมชนต้นแบบสังคมแห่งการเรียนรู้และการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบ นำไปสู่การหารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้หน่วยงานหรือชุมชนสามารถรู้องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความสำเร็จ และสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

2. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ผ่านความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นทางเลือกของการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

3. แนวทางให้ชุมชนมีรูปแบบการสร้างควมยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยใช้การเสริมสร้างพลังอำนาจจากชุมชน โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบภายในบุคคล ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน พฤติกรรมการมีส่วนร่วม และโครงสร้างทางสังคม ของชุมชน เพื่อที่จะสามารถสร้างชุมชนที่ยั่งยืนได้

4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างควมยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไปใช้กับชุมชนเมือง/ชนบทของประเทศไทย โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงปัญหา เจือ้นไข และปัจจัย ในการสร้างควมยั่งยืนให้กับชุมชน และนำไปพัฒนาส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาชุมชนต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหารายละเอียดเป็น 7 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิดการพัฒนอย่างยั่งยืน
- ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
- ตอนที่ 3 แนวคิดการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
- ตอนที่ 4 แนวคิดการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
- ตอนที่ 5 แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจ
- ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการพัฒนอย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน ถือเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนปรากฏขึ้นเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้ว ในรายงานความคืบหน้าหลังการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน รายงานดังกล่าวหรือที่เรียกกันว่ารายงานบรันด์ท์แลนด์ (Brundtland Report) เสนอให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และเสนอให้ดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กระทรวงการต่างประเทศ และสมาคมเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม, 2537) การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่มีลักษณะบูรณาการ คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) มีความหมายว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ หรือพอดีกันหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เพื่อไม่ให้ระบบนิเวศเสียสมดุล เป็นการอนุรักษ์และป้องกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีลักษณะการพัฒนาแบบบูรณาการ ในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2539)

การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญมากขึ้น เมื่อองค์การสหประชาชาติ ได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดระดับโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล เมื่อปี 2535 ผลการประชุมครั้งนั้น มีผู้แทนของ 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21 ซึ่งเป็นแผนแม่บทว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน เน้นการรักษาสิ่งแวดล้อมของโลก สร้างกลยุทธ์การพัฒนาที่รับผิดชอบต่อสังคม และคุ้มครองฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลัง

สมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (WCED, 1987) ได้ให้คำนิยาม การพัฒนาที่ยั่งยืน ในรายงาน Our Common Future ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถในการสนองความต้องการของตนเอง” ซึ่งนับว่าเป็นการให้นิยามแรกของการพัฒนาที่ยั่งยืน และได้รับการอ้างถึงมากที่สุดในระดับสากล (พจนานุกรม, 2546)

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและของสถาบันต่างๆ ทางสังคม ในหลายมิติตลอดจนทัศนคติ ค่านิยมและระบบคุณค่า เป็นการเปลี่ยนแปลงจากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ปลอดภัยจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจและผูกขาดอำนาจทางการเมือง เอื้ออำนวยต่อระบบเศรษฐกิจนั้น ให้สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีดุลยภาพระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม สร้างความเสมอภาคทางโอกาส ขจัดความยากจน สร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ บนพื้นฐานเสรีภาพ เอกရာช อธิปไตย ความเป็นไท และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (วิวัฒน์ชัย อุตถากร, 2546)

ชัยยุทธ ชันธปราบ (2545) ได้นิยาม การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของไทย คือ เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม

การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดดุลยภาพของทุกมิติกล่าวคือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตใจ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการบริหารจัดการที่ดีที่มีพหุภาคร่วมทุกชั้นตอน เป็นกลไกขับเคลื่อนและมีแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจ

พอเพียง ที่มุ่งสู่ความพอเพียงทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญญา และระบบการศึกษาที่สร้างปัญญาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสังคมที่พออยู่พอกินและมีมิติชีวิตต่อกัน และแนวคิดทฤษฎีพระมหาชนกที่มุ่งสู่การพึ่งตนเอง ความเพียรอันบริสุทธิ์ การอนุรักษ์และเพิ่มพูนทรัพยากรธรรมชาติ การมีปัญญาออกจากโมหภูมิ และการมีมหาวิทยาลัยล้วนก็เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมกับการนำมาสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสิ้น (ประเวศ วะสี, 2546)

เมื่อปี พ.ศ. 2530 The World Commission on Environment and Development ได้แนะนำแนวทางการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรโลกไว้ 7 แนวทาง ดังนี้

1. ฟื้นฟูความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลและเหมาะสมอยู่เสมอ
3. คำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการด้านหน้าที่การงาน อาหาร พลังงาน น้ำ และสุขอนามัย
4. ควบคุมจำนวนประชากรเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน
5. อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร
6. ปรับปรุงเทคโนโลยีและจัดการความเสี่ยงต่างๆ อย่างเหมาะสม
7. รวมข้อควรพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจไว้ในกระบวนการตัดสินใจ

ลักษณะสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงมีลักษณะ (สรยุทธ จันสุข, 2549) ดังนี้

1. สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาได้ตามกาลเวลาที่เหมาะสม
2. คำนึงถึงความเท่าเทียมกันและความยุติธรรม
3. เป็นแผนงานที่ใช้ระยะยาวได้และมีแผนป้องกันไว้ล่วงหน้า
4. มีการคิดเชื่อมโยงระบบและเกี่ยวเนื่องทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม
5. แนวทางการจัดการต้องไม่ใช่รูปแบบสำเร็จตายตัว มีความแตกต่างกันตามลักษณะของแต่ละท้องถิ่น ระยะเวลา และการผสมผสานกันของค่านิยมและทรัพยากร

องค์ประกอบพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2547) คือ

1. สิ่งแวดล้อม ทำให้มีมากขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน
2. สังคม จัดสรรความเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอและจำกัดจำนวนประชากร

3. เศรษฐกิจ ควรเติบโตอย่างเหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและความสมดุล ในระบบนิเวศ

แนวทางการปรับตัวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละกลุ่มคนหรือแต่ละประเทศ ต่างมีวิถีและบริบทที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของทุนที่มีอยู่ สำหรับประเทศไทยมีทุนทรัพยากรที่มีคุณภาพ ทั้งทุนทรัพยากรธรรมชาติและทุนมนุษย์ ขณะเดียวกันยังมีทุนทางปัญญา รวมทั้งทุนทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่สั่งสมอีกด้วย ฉะนั้น ทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนในอนาคตจำเป็นต้องสำรวจเพื่อรู้ทุนของตัวเองได้มากขึ้น และนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์กับการพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

จากการศึกษา สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการสร้างสมดุลของการพัฒนาใน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม อย่างสมดุล บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ความเอื้ออาทร สร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม

เพื่อเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้บรรจุแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยมีแนวคิดของการพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีผลิตภาพสูงขึ้น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรมและวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์จากการพัฒนา และได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม มีระบบการจัดการทางสังคมที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมในกระบวนการพัฒนาและมีการนำทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างหลากหลายมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมอุตสาหกรรม ที่ได้มีการนำเทคโนโลยีเครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้เป็นทุน แรงงาน ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีพลมนุษย์ชาติต้องแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อที่จะได้ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลง และอยู่รอดปลอดภัย การเรียนรู้ของ

คนเราจึงไม่หยุดเพียงที่โรงเรียน หรือสถาบันทางการศึกษาอื่นๆ แต่เราสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต นั่นคือการรวมเอาการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เข้าด้วยกัน คนเราสามารถเลือกศึกษาได้ในช่วงเวลาต่างๆ ของชีวิตตามความเหมาะสม ความต้องการศึกษา และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งไม่ว่าจะ ในครอบครัว วัด ชุมชน สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ สื่อสารสนเทศ และแหล่งวิชาต่างๆ การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงกลายเป็นความจำเป็นของมนุษย์ปัจจุบัน

การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตายจากบุคคลหรือสถาบันใดๆ โดยสามารถ จะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบ หรือไม่ระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาดตนเอง (สารานุกรมการศึกษาตลอดชีวิต, ม.ป.ป.)

การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ในความหมายของ Edgar Faure อดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประเทศฝรั่งเศสและคณะ ได้ให้ความหมายว่า "การศึกษาตลอดชีวิตไม่ใช่ระบบการศึกษาแต่อย่างใด หากเป็นแม่บทของการศึกษา โดยรวมเอกสารแต่ละแบบมาจัดให้มีความต่อเนื่อง ผสมผสานและเสริมซึ่งกันและกัน" และ R.H Dave นักศึกษาอีกผู้หนึ่งที่ให้นิยามของการศึกษาตลอดชีวิตว่า "การศึกษาตลอดชีวิต เป็นแนวคิดที่พยายามมอง การศึกษาในภาพรวม ซึ่งรวมเอาการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ให้มีการประสานสัมพันธ์ทั้งในด้านของความต่อเนื่องของเวลา (ชั่วชีวิตคน) และเนื้อหา (สาระที่คนต้อง นำความรู้ไปใช้) ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหา และเทคนิคการเรียนการสอน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self - directed learning) การแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และมีใจกว้างยอมรับว่าการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ และหลายวิธี (สารานุกรมการศึกษาตลอดชีวิต, ม.ป.ป.)

การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) เป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมดซึ่ง ครอบคลุมทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษา ที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษา รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบผสมผสานกันเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนิน ชีวิตของบุคคล สัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และ

ประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้เหมาะสมในทุกช่วงชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี, 2544)

แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในการประชุมระหว่างชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (World Conference on Adult Education: UNESCO, 1960) ที่จัดโดย Unesco ที่กรุงมอนตรียัล ประเทศแคนาดา ค.ศ.1960 ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ค.ศ.1972 และที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา ค.ศ.1986 ได้พัฒนาแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต มีสาระสำคัญดังนี้

1. มนุษย์แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์เราเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมทุกขณะ
2. การศึกษาที่แท้จริงไม่ได้จำกัดแต่เพียงในโรงเรียน แต่ครอบคลุมถึง การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเกิดได้ตามโอกาส จึงไม่มีวันสิ้นสุด
3. การศึกษาตลอดชีวิตเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้รับการศึกษา เพราะสามารถเลือกเรียนตามรูปแบบที่ตนต้องการ ยืดหยุ่นได้ตามโอกาส ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จากทุกแห่งตามโอกาสจะอำนวย ฉะนั้น มนุษย์จึงมีโอกาสที่จะพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการศึกษาอย่างไม่มุ่งจบไปตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (มาตรา 4) ได้ให้ความหมาย การศึกษาตลอดชีวิต ว่าเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

แนวความคิดหลักของการศึกษาตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาให้กับทุกคน ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจากเด็กถึงวัยชรา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในช่วงต่างๆ ของชีวิตทั้งนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง การปกครอง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อปรับตนเองให้ก้าวทันยุคกับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นแนวโน้มการพัฒนาในโลกปัจจุบัน
2. กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการผสมผสานและเชื่อมโยงการเรียนรู้ ที่เกิดจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อนำผลทางการเรียนรู้

ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม การจัดการเพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงต้องจัดหลักสูตร สื่อ วิธีการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเข้าถึงการเรียนรู้ได้สะดวก และนำความรู้ที่ได้ไปใช้จริง

3. การศึกษาตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพ มีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ มีอิสรภาพที่จะเลือก เนื้อหา รูปแบบ วิธีการในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

4. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคม ทำให้การติดต่อสื่อสารตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ในสังคมมนุษย์เป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวางทั่วถึง และมีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เข้าถึงความรู้อันมหาศาลได้โดยไม่มีขีดค้นพรมแดนแห่งความรู้ ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นวงจรที่ไม่หยุดนิ่ง และมีพลังต่อการเปลี่ยนแปลง

5. สังคมปัจจุบันและอนาคตใช้ความรู้เป็นพลังในการกระทำทางสังคม ระบบทุกระบบในสังคมย่อมใช้ความรู้เป็นพลังในการขับเคลื่อนระบบ ดังนั้นการศึกษาและการเรียนรู้จึงเป็นกลไกที่ระบบต่างๆ ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ ทุกระบบทุกหน่วยงานจึงมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการศึกษาดูตลอดชีวิตของทุกคนในสังคม ตั้งแต่ ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันต่างๆ ในสังคม

โดยสรุป ผู้วิจัยศึกษาพบว่าแนวคิดการศึกษาดูตลอดชีวิตได้นำไปใช้โดยจัดการศึกษาดูตลอดช่วงอายุของบุคคลในรูปแบบต่างๆ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้จะต้องปรับโครงสร้างขององค์กรที่จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย และแนวทางในการจัดการศึกษาดูตลอดชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงต้องบูรณาการ การเรียนรู้ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน และยึดโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลักให้ประชาชน และทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด และตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 3 แนวคิดการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

จากการศึกษารายงานโครงการอบรมหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและนักวิชาการต้นแบบ เกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เมื่อ วันที่ 10-11 สิงหาคม 2547 ณ โรงแรมอลิซาเบธ กรุงเทพมหานคร โดย สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน มีผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ดร.ชิตชงศ์ ส.นันทนาเนตร (มหาวิทยาลัยศิลปากร) นายภิญโญ ตันวิเศษ (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี) นายธัมมาร์ตน์ นาคทอง (นายอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี) และ นายพรชัย แสงแก้ว (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองเงิน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

1. ต้องร่วมกับชุมชนค้นหาความรู้/ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน แล้วนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หน้าที่ของการศึกษาปัจจุบันคือ การสร้าง การเพิ่มผลผลิต (Productivity)
2. ความร่วมมือกับชุมชนต้องมีรูปธรรม เป็นโครงสร้างพอสมควร มี การแลกเปลี่ยน การแบ่งปันความรู้ (commitment) ร่วมกัน แต่ละหน่วยงานร่วมมือกัน โดยไม่ทิ้งเอกลักษณ์ของตน ในขณะเดียวกันก็สามารถเป็นเครือข่ายด้วยกันได้
3. ต้องกำหนดกรอบหรือทิศทางในการพัฒนาให้ชัดเจน ให้รู้ว่าเราจะพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ไปสู่เป้าหมายใด
4. เนื่องจากแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงมีลีลาที่แตกต่างกัน
5. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ อาจจะต้องประกอบด้วย
  - 5.1 ต้องมีทีมทำ (แกนนำ – ขาประจำ – ขาจร)
  - 5.2 มีแก่นของเรื่อง (theme) หรือ ขอบเขตของความรู้ (domain) ที่จะเรียนรู้
  - 5.3 มีผู้ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
  - 5.4 มีช่องทางที่จะเรียนรู้
  - 5.5 อาจจะเป็นชุมชนที่มีความสนใจร่วมกัน/เป็นกลุ่ม มิใช่เฉพาะพื้นที่การปกครอง
  - 5.6 มีระบบการจัดการ
6. นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องเป็นผู้กระตุ้นให้คนรักการเรียนรู้ โดยต้องสร้างช่องทางให้คนสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกพอสมควร

7. นักการศึกษาในระบบโรงเรียนต้องเปิดโลกทัศน์ให้กว้าง เปิดตัวให้กับหน่วยงานต่างๆ รู้จักและยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่นในระดับบน (อบจ.)

สุมาลี สังข์ศรี (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) ศึกษาการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย พบว่ามีเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน และเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนของไทยให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน
2. ผนวกรวมสร้างความรู้ ความเข้าใจ
3. หาจุดเริ่มต้นในแต่ละชุมชน
4. จัดตั้งกรรมการหรือองค์กรดำเนินงาน
5. สร้างความสนใจในวงกว้าง
6. พัฒนาบุคลากรผู้ดำเนินงาน
7. วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
8. จัดทำแผนชุมชนและกำหนดยุทธศาสตร์
9. วิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วน
10. ดำเนินการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้
11. กิจกรรมที่จัดมีหลากหลายขึ้นกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
12. ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน
13. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานเป็นระยะๆ
14. สร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้
15. หามาตรการในการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ

เซ็งเก้ (Senge, 1990) ได้เขียนหนังสือชื่อ “The Fifth Discipline: The art and Practice of The Learning Organization” ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ และนำเสนอวิธีการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยให้แนวทางในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. บุคคลรอบรู้ (Personal Mastery) หมายถึง การเรียนรู้ของบุคลากรจะเป็นจุดเริ่มต้น คนในองค์กรจะต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ ฝึกฝน ปฏิบัติ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ
2. แบบแผนทางความคิด (Mental Model) หมายถึง แบบแผนทางความคิด ความเชื่อ ทักษะคิด แสดงถึงวุฒิภาวะ (Emotional Quotient, EQ) ที่ได้จากการสังสมประสบการณ์

กลายเป็นกรอบความคิดที่ทำให้บุคคลนั้นๆ มีความสามารถในการทำความเข้าใจ วินิจฉัย ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

3. การมีวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) หมายถึง การสร้างทัศนคติร่วมของคนในองค์กร ให้สามารถมองเห็นภาพและมีความต้องการที่จะมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน

4. การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) หมายถึง การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในลักษณะกลุ่มหรือทีมงานเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นเพื่อให้มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์กันอย่างสม่ำเสมอ

5. การคิดอย่างเป็นระบบ (System Thinking) หมายถึง การที่คนในองค์กรมีความสามารถที่จะเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ โดยมองเห็นภาพความสัมพันธ์กันเป็นระบบโดยรวม (Total System) ได้อย่างเข้าใจ แล้วสามารถมองเห็นระบบย่อย (Subsystem) ที่จะนำไปวางแผนและดำเนินการทำส่วนย่อยๆ นั้นให้เสร็จที่ละส่วน

โดยสรุป ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สำหรับสังคมไทย จะเกิดขึ้นได้ต้องมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งมีองค์ประกอบของการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่สำคัญดังนี้

1. นโยบาย การจัดทำแผนชุมชนแผนชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้มีการคิดอย่างเป็นระบบ มีกรอบหรือทิศทางในการพัฒนาอย่างชัดเจน

2. การรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างความสนใจในวงกว้าง ทำให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วม สามารถมองเห็นภาพและมีความต้องการที่จะมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นการหาจุดเริ่มต้นร่วมกัน

3. ความเป็นมาของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดตั้งกรรมการ หรือองค์การดำเนินงาน เพื่อให้ผู้สถานการณ์ หรือจุดกำเนิดของการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

4. ผู้นำ / บุคลากรดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การดำเนินงานจัดการแหล่งเรียนรู้ หรือจัดการองค์ความรู้ ต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมเพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ จึงต้องมีผู้นำ หรือผู้จัดการ เพื่อดำเนินการดังกล่าว

5. ศักยภาพหุ้นส่วน เป็นส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

6. การดำเนินการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ / กิจกรรมการเรียนรู้ ที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และบริบททางสังคม

7. การติดตามผลการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่าย การจัดสรรทุน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความต่อเนื่องของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการดำรงอยู่ของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (2553) กล่าวถึง กระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ต้องทำให้ทุกคนมีเป้าหมายสุดท้ายร่วมกันอย่างชัดเจน จึงจะสามารถช่วยปรับเปลี่ยนกระบวนการระบบการ เรียนรู้ และระบบบริหารจัดการของผู้ที่เกี่ยวข้องผ่านการประสานพลังและสติปัญญา เพื่อที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์มาสู่ชุมชนในทุกมิติของการพัฒนา การสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” เริ่มจากกิจกรรม ช่อมอาชีพหลัก หมายถึง อาชีพของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน สร้างอาชีพในฝัน หมายถึง อาชีพที่พัฒนาจากฐานภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น จึงพึ่งพาภายนอกน้อยลง โดยเฉพาะการตลาด เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิต กิจกรรมทั้ง 2 อย่างนี้เป็นกลยุทธ์สร้าง การมีส่วนร่วมเพราะคนในชุมชนเห็นประโยชน์ชัดเจน นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ เชื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาในทุกระดับ/ประเภท โดยคนในชุมชนเป็นกลไกหลัก ส่วนภาคีเครือข่าย มีหน้าที่ให้ความร่วมมือ ให้คำปรึกษาแนะนำ กระตุ้นและหนุนเสริม ให้มีการแลกเปลี่ยน พบปะ พูดคุย ปรึกษาหารือและทำงานร่วมกัน ทุกคนจะปรับเปลี่ยนกระบวนการและปฏิรูประบบการ เรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นธรรมชาติอัตโนมัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์จากภายในจึง มีพลังและยั่งยืน เมื่อชุมชนท้องถิ่นพึ่งตนเองได้ สังคมย่อมอยู่เย็นเป็นสุข

ดังนั้นเป้าหมายการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในชุมชน คือ เพื่อสร้างปัญญาให้คนในชุมชน สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน ได้อย่างบูรณาการ หรือเพิ่มเสริมสร้างพลังให้คนใน ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการ เชื่อมต่อประสบการณ์ระหว่างบุคคลและชุมชนโดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ (ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์, 2542)

กระบวนการเรียนรู้มีทั้งที่มนุษย์เรียนรู้เองโดยธรรมชาติและเรียนรู้จากการจัดกระบวนการ การเรียนรู้ให้โดยการศึกษาและฝึกอบรม กระบวนการเรียนรู้ทั้งสองระบบมีความแตกต่างกันอย่างมาก สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2538) ได้สังเคราะห์ความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ของชุมชนในสังคมกับ การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นความแตกต่างขององค์ประกอบต่างๆ ใน กระบวนการเรียนรู้ของระบบโรงเรียน และระบบการเรียนรู้ของชุมชน

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบองค์ประกอบการศึกษาในระบบโรงเรียนกับระบบการเรียนรู้ของชุมชน

องค์ประกอบ	ระบบโรงเรียน	ระบบการเรียนรู้ของชุมชน
องค์กร	- โรงเรียน	- องค์กรชุมชน
กลุ่มเป้าหมาย	- นักเรียน	- คนในชุมชนทั้งเด็ก ผู้ใหญ่
ผู้สอน	- ครู	- วิทยากรท้องถิ่น ปราชญ์ ชาวบ้าน
วิธีการเรียนการสอน	- มีชั้นเรียน	- ไม่มีชั้นเรียน
การสอน	- เอาเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นตัวตั้ง	- เอาปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง
การวัดผล	- มีการสอบ	- ไม่มีการสอบวัดผลด้วยตัวเองว่าสามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่
ระยะเวลา	- มีระยะเวลาเรียนจบหลักสูตรแน่นอน	- ไม่มีระยะเวลาแน่นอนการเรียนรู้อาจไม่สิ้นสุด

จึงได้สรุปไว้ว่าการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไม่ใช่เพียงแต่การมีแหล่งเรียนรู้ มีองค์ความรู้ หรือมีการจัดการให้เกิดการเรียนรู้เท่านั้น แต่ต้องอาศัยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่เกิดจากการรับทราบถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ศรัทธา เจตคติ ค่านิยม ทักษะ การงาน ทักษะชีวิต และการครองตน เพื่อสร้างปัญญาให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน ได้อย่างบูรณาการ หรือเพิ่มเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้มากขึ้น

แนวคิดการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้สำคัญมากขึ้นจากการมีพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยเฉพาะใน มาตรา 7 ที่กำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ

2. ภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา

และมาตรา 8 ได้กำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบตามอัธยาศัย ในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์และเทียบโอนผลการเรียนกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคีการบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม การทำงานต้องมีภาคีเครือข่าย จึงได้มีการระบุในมาตรา 15 ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดทุกจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ ปลัดจังหวัด เกษตรจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด แรงงานจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด นายกองดีการบริหารส่วนจังหวัด และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนแปดคนเป็นกรรมการ ซึ่งในจำนวนนี้จะต้องแต่งตั้งจากผู้ปฏิบัติงานในภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ของจังหวัดจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคน และให้อำนาจการสำนักงาน กศน. จังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ให้คำปรึกษาและร่วมมือในการพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกับภาคีเครือข่าย
2. ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีเครือข่าย เพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด
3. ติดตามการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสถานศึกษาและหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้มีคุณภาพและมาตรฐานตามที่กำหนด และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศรวมทั้งความต้องการเพื่อการพัฒนาของท้องถิ่น

นอกจากการมีพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 แล้ว ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ให้มีความสำคัญต่อการรวมพลังจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง และเน้นที่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาวะที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ดุลยภาพของความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ตอนที่ 4 แนวคิดการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชน

โดยแนวคิดแล้ว “ชุมชน” มีความหมายที่หลากหลายและสามารถจะจัดกลุ่มตามนัยหรือความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ 4 แนวคิด(ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546) คือ

1. แนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective)
2. แนวคิดทางมานุษยวิทยา (Humanistic Perspective)
3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนประชาคม (Civil Society Perspective)
4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective)

1. แนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective)

ตามแนวคิดนี้ ชุมชนมีฐานะเป็นหน่วยทางสังคม (Community as unit of Social Organization) และนิยามความหมายว่า “ชุมชน” หมายถึง หน่วยทางสังคมและกายภาพ อันได้แก่ ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมืองมหานคร

จอร์จ ฮิลลารี (George Hillary, 1979; อ้างถึงใน ณัฐพัชร์ ทองคำ, 2549) ได้พยายามหาความหมายร่วมจากคำจำกัดความของชุมชนที่มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย โดยสรุปหาลักษณะความหมายต่างๆ ได้ว่า ชุมชน ประกอบไปด้วย

1. อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ (Geographical area-territorial)
2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction-sociological)
3. มีความผูกพัน (Common ties-psycho cultural)

พ็อบลิน (Poplin, 1979; อ้างถึงใน ณัฐพัชร์ ทองคำ, 2549) ได้กล่าวถึงชุมชนใน 5 สถานะ คือ

1. กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่หรือบริเวณหนึ่ง (Geographical area)
2. สมาชิกมีการติดต่อกันทางสังคม (Social Relationship)
3. สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม (Social Relationship)
4. มีความผูกพันทางด้านจิตใจต่อระบบนิเวศ(Psycho-Ecological Relationship)
5. มีกิจกรรมส่วนรวม เพื่อใช้ประโยชน์ (Central Activities for Utilization)

แนวคิดของ ฮิลลารี (Hillary) และ พ็อบลิน (Poplin) ได้เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ชุมชนของนักสังคมวิทยาในรุ่นต่อมาและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมองชุมชนในฐานะทั้ง 3 ประการคือ ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a territorial unit) ชุมชนในฐานะหน่วย

ทางสังคม (Community as Unit of Social Organization) และชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาวัฒนธรรม (Community as a psycho cultural unit)

แนวคิดชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม มีนักวิชาการไทยได้เสนอรูปแบบของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน เช่น แนวคิดของ ทิตยา สุวรรณะชฎ (2527) กล่าวว่า โดยทั่วไปชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ชุมชนในฐานะเป็นอาณาบริเวณ การพิจารณาชุมชนในข้อนี้มีใช้เฉพาะเป็นบริเวณที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนเท่านั้น ยังต้องพิจารณาถึงมิติต่าง ๆ เช่น ในฐานะที่อยู่อาศัยของการใช้พื้นที่ และในฐานะที่เป็นบริเวณของชุมชน

2. ชุมชนในฐานะที่เป็นที่รวมประชากร โดยจะเน้นที่ลักษณะของประชากรที่อยู่ในบริเวณชุมชน ในด้านที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โครงสร้างประชากร เช่น สัดส่วนเพศชาย เพศหญิง อายุประชากร อาชีพ และการศึกษา สุขลักษณะ เป็นต้น

3. ชุมชนในฐานะที่เป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีอยู่ในชุมชนและความสัมพันธ์กับชุมชนโดยพิจารณาถึงระบบความสัมพันธ์ของชุมชนจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ย่อย เช่น ความสัมพันธ์ของครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย ระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2524) ได้เสนอรูปแบบขององค์ประกอบของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในระบบต่าง ๆ เป็น 5 ประการ คือ คน ความสนใจ อาณาบริเวณ การปฏิบัติต่อกัน และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) แบ่งชุมชนออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามการบริหารการปกครอง ซึ่งแบ่งโดยการพิจารณา จากลักษณะการปกครองของไทย ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนเขต สุขาภิบาล ชุมชนเขตเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร และกรุงเทพมหานคร

2. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนศูนย์การค้า ศูนย์กลางขนส่ง เขตอุตสาหกรรม ชุมชนศูนย์กลางของการบริการ

3. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม เป็นการแบ่งชุมชนในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง

สนธิยา พลศรี (2547) ได้กล่าวถึง ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม โดยการแบ่งชุมชน ออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

1. การแบ่งตามจำนวนพลเมือง เช่น หมู่บ้าน เมือง นคร
2. การแบ่งตามพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนการปกครอง
3. การแบ่งตามความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ เช่น ศูนย์ผู้อพยพ
4. การแบ่งตามลักษณะพิเศษของประชากร เช่น ไชน่าทาวน์
5. การแบ่งตามลักษณะทางด้านนิเวศวิทยา เช่น ย่านการค้า เหมืองแร่
6. การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมทางสังคม เช่น ศูนย์การขนส่ง
7. การแบ่งตามหน่วยการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ
8. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง

ส่วนแนวคิดในมิติชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาวัฒนธรรม เน้นที่ว่าชุมชนจะต้องมีความผูกพันในระหว่างสมาชิกด้วยกัน ความผูกพันนี้จะตีความว่าเป็นทั้งทางด้านจิตวิทยาและวัฒนธรรม ในทางจิตวิทยานั้น คนจะมีความมั่นคง เพราะสามารถระบุได้ว่า ตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม หมู่ หรือที่ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีสังกัด อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในแนวคิดนี้ ทางสังคมวิทยาถือว่าเป็นเพียงมิติหนึ่งของความเป็นจริงที่ซับซ้อนอยู่ในความหมายของชุมชน มิได้ถือว่าเป็นการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง

2. แนวคิดทางมนุษยนิยม (Humanistic Perspective)

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนทางมนุษยนิยมมีลักษณะที่น่าสนใจ คือ

1. ไม่ได้ให้ความสนใจหรือความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่
2. เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์
3. เน้นลักษณะความรู้สึกเชิงอัตวิสัยของความเป็นชุมชนหรือแบบแผนในอุดมคติซึ่งเกี่ยวกับนำเสนอลักษณะชุมชนที่ควรจะเป็นชุมชนที่ดีหรือชุมชนในอุดมคตินั้นเอง

แม้ว่าจะมีทัศนะอันหลากหลายเกี่ยวกับชุมชน ก็ยังสามารถสรุปจุดร่วมกันได้ 2 ประการ

1. เป็นการ กล่าวถึงวิวัฒนาการของการสมาคมของมนุษย์
2. มีการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของความเกาะเกี่ยวในสังคมมนุษย์เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ลักษณะหนึ่งของความสัมพันธ์ของมนุษย์ จะหายไปและมีลักษณะใหม่มาแทนที่

3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนประชาคม (Civil Society Perspective)

ประชาสังคม เป็นการรวมตัวพบปะของคนหลากหลาย ซึ่งไม่ใช่เฉพาะคนที่รู้จักคุ้นเคยเพียงกลุ่มเดียว แต่รวมถึงคนแปลกหน้าที่สนใจในประเด็นส่วนรวม (สาธารณะ) ประเด็นใดประเด็นหนึ่งร่วมกัน เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ไม่ใช่การรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สถานที่ที่รวมตัวพบปะเรียกว่า เวทีประชาคม (สนธยา พลศรี, 2533) ในบริบทสังคมไทยซึ่งมีภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตสังคมในปัจจุบัน การก่อรูปประชาสังคมควรเร่งพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและมีความเข้มแข็งพร้อมไปกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะต่างๆ ในเวทีประชาคม

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2541) ให้ความหมายของชุมชน-ประชาสังคมว่า หมายถึง ชุมชนแห่งสำนึก (Conscious Community) ที่สมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวม และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกระดับอย่างเหนียวแน่น ด้วยระบบคุณค่าและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ชุมชน-ประชาสังคมอาจมีขนาดและลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่มีลักษณะเป็นพลวัตที่บุคคลหรือกลุ่มต่างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกระทำกิจกรรมทางสังคมที่สนใจ

นักวิชาการทั้งสองท่านได้ให้ความหมายของลักษณะของ ประชาสังคม ว่า

1. มีความหลากหลายทั้งในรูปแบบของการรวมตัว พื้นที่ รูปแบบของกิจกรรม ประเด็นของความสนใจปัญหา
2. มีความเป็นชุมชนที่อาจจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กก็ได้
3. ประกอบด้วยจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness)
4. เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
5. มีกิจกรรมบนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มและพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน
6. มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร

และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำความเข้าใจต่อองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคมอันได้แก่

- การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม
- การมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างกว้างขวาง
- การมีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน
- การมีองค์ความรู้และความสามารถ รวมทั้งวิธีการใหม่ๆ ในการแสวงหาความรู้
- มีการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งประสานกันอย่างเป็นระบบภายใต้การจัดการที่มีประสิทธิภาพ

4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective)

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยีและปัญหาของสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้น การพิจารณาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาไม่อาจจำกัดอยู่ในบริบทของชุมชนที่มีอาณาเขตภูมิศาสตร์เล็กๆ ได้เพียงลำพัง เพราะบางปัญหาเกิดจากอิทธิพลภายนอก ซึ่งบางครั้งการแก้ไขต้องการการรวมกำลัง ความร่วมมือ และทรัพยากรจากภายนอกชุมชน

คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนในรูปแบบใหม่ คือ (Schuler, 1996)

1. จิตสำนึกร่วม (Consciousness)
2. หลักการ (Principle)
3. จุดมุ่งหมาย (Purpose)

ดังนั้น ชุมชนในรูปแบบใหม่ จึงอาจมีลักษณะเป็น “ชุมชนทางอากาศ” หรือผู้สนใจจะมีส่วนร่วมในรายการวิทยุ ชุมชนเครือข่ายบน Internet อาจกล่าวได้ว่า เป็นชุมชนไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางกายภาพและไม่จำเป็นต้องมาพบปะหน้าตากันโดยตรง แต่เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องสานความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมของสมาชิก

ชุมชนในรูปแบบใหม่ อาจเรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนเหมือนจริง” (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยคำภาษาและความคิดผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ชุมชนแบบนี้ มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับ เพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เสียงพูด อากัปกริยาของสมาชิกชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน ในชุมชนแบบเดิมจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อได้พบปะหน้าตาและต้องคบหาสมาคมกับผู้คนจำนวนไม่น้อยกว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่องเหมือนกับเรา

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในมิตินี้ จะช่วยให้เป็นความเปลี่ยนแปลงและเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ได้และช่วยให้เห็นรูปแบบของชุมชนที่มีความหลากหลาย โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงเครือข่ายของผู้คนเข้าด้วยกัน ด้วยความที่มีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกัน หรือเป็นศูนย์การสื่อสารที่ทำให้ผู้คนที่ผ่านเข้ามาในเครือข่ายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ร่วมกันโดยความร่วมมือทางเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับภูมิภาคจนถึงระดับโลก ในขณะเดียวกัน ความเป็นศูนย์การสื่อสารหรือเครือข่ายชุมชนในรูปแบบนี้ สมาชิกในเครือข่ายมีจุดอ่อน คือ ไม่มีภาระผูกพัน ข้อต่อรอง หรือมีความพร้อมในเรื่อง

ข้อเท็จจริงร่วมกัน แต่ถ้ามีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกันมากขึ้น ความพร้อมในเรื่องข้อเท็จจริงจะปรากฏเพิ่มขึ้น จากนั้นจะนำไปสู่การประสานงานและการทำกิจกรรมร่วมกัน

ลักษณะของชุมชนในรูปแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ ถ้ามองในด้านของพื้นที่ จะเห็นว่าเป็นชุมชนที่ไร้พรมแดน อาศัยความสัมพันธ์อย่างง่าย ที่ผู้เข้ามาหรือผ่านมาได้มีความรู้สึกผูกพันกันอย่างมีหลักการและเป้าหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ได้หรือไม่ นักวิชาการและนักพัฒนาผู้ที่ทำงานร่วมกับชุมชนจึงควรแสวงหาคำตอบเพื่อรู้เท่าทันกับสภาพของชุมชนที่ไร้พรมแดน ทั้งนี้ เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม

กล่าวโดยสรุป ความเป็นชุมชนไม่ได้มีความหมายที่ตายตัว แต่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง การให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นสื่อที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ทั้งกับภายในและภายนอกชุมชน ฉะนั้น ความเป็นชุมชนจึงมิได้มีเพียงหน่วยเดียว หากแต่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ที่สานขึ้นจากความสัมพันธ์ต่างๆ และมีเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันอยู่ การสร้างความเป็นชุมชน จึงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตน อันเป็นการโต้ตอบของคนในชุมชนหรือสังคม และเป็นที่ยังช่วยให้ผู้คนยกระดับความรู้ความสามารถ การรับรู้ และความเข้มแข็งหรือพลังที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันผ่านการสานสัมพันธ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกทำการศึกษาชุมชนตามแนวคิดทางสังคมวิทยา กล่าวคือ เป็นการศึกษาชุมชนมีฐานะเป็นหน่วยทางสังคมและกายภาพ ประกอบไปด้วยอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีความผูกพัน และศึกษาลักษณะของชุมชนโดยแบ่งตามความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ชุมชนเมือง และชุมชนชนบท โดยให้ความหมายดังนี้

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล มีความเจริญ ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อาชีพมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและ การบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระ เป็นปัจเจกบุคคลสูง ทำให้ความสัมพันธ์ เป็นแบบทางการมากกว่าส่วนตัว

ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยม

แนวคิดที่เกี่ยวกับความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

เสรี พงศ์พิศ (2549) ได้เสนอ 3 ชั้นของการแก้ปัญหาความยากจน คือ ชั้นที่ 1 "รอด" (survive) รอดจากความทุกข์ยากอันเนื่องมาจากปัญหาสารพัด โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจเป็นวงจรที่หาทางออกไม่ได้ ชั้นที่ 2 "พอเพียง" (sufficient) การกินสุรากลูกเห่า ไม่ใช่กลับไปหาอดีตเพื่ออยู่กับอดีต แต่เชื่อมอดีตกับปัจจุบันเพื่อสานอนาคต และ ชั้นที่ 3 "ยั่งยืน" (sustainable) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ยั่งยืน หมายถึง อยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักประกันว่าจะไม่ล้มลุกคลุกคลาน หรือกลับไปอยู่ในสถานการณ์เดิมๆ อีกซึ่งต้องมั่นคงในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน เครือข่าย ไปจนถึงสังคมใหญ่โดยรวม

ยั่งยืน หมายถึง การมีระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น ที่พึ่งตนเองของชุมชนและเครือข่าย สามารถจัดการ การกินการอยู่ได้อย่างพอเพียง จัดการทรัพยากร ทุนในท้องถิ่น จัดการการผลิตการบริโภคตอบสนองปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้ เมื่ออยู่รอดได้อย่างมั่นคงแล้วคิดจะค้าขายก็ไม่เสี่ยง เพราะมีฐานเศรษฐกิจที่ดี มีหลักประกัน มีระบบสวัสดิการและความมั่นคงให้ตนเองแล้ว

ยั่งยืน หมายถึง การมีระบบและโครงสร้างที่มีหลักประกันสิทธิเท่าเทียมกันของผู้คนเท่าเทียมกันทางกฎหมาย เท่าเทียมกันทางโอกาส การเข้าถึงทรัพยากร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ การเข้าถึงการศึกษา การพัฒนาตนเอง

ยั่งยืน หมายถึง การมีระบบโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจที่มั่นคง สามารถยืนหยัดอยู่ได้ในยุคโลกาภิวัตน์โลกแห่งการแข่งขันที่รุนแรง โลกที่กระแสหลักคือทุนนิยม โลกที่ประเทศต่างๆ ถูกผลักเข้าสู่ระบบเสรีทางการค้า ถูกบังคับให้เปิดประชุมสู่การแข่งขันที่อ้างว่าเสรี แต่มีความสลับซับซ้อนซึ่งประเทศเข้มแข็งทางเศรษฐกิจทั้งหลาย ล้วนได้เปรียบประเทศเล็กๆ ที่กำลังพัฒนา

แนวคิดเรื่อง "ความยั่งยืนของชุมชน" จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนทำให้แต่ละชุมชนสามารถบริการความสมบูรณ์แบบ ความน่าอยู่ ความสามารถในการผลิต เพื่อให้ทุกชีวิตในชุมชน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตสามารถอยู่ได้อย่างมีความหมาย (จิตติ มงคลชัยอรัญญา, 2540)

สาระสำคัญของความยั่งยืนของชุมชน (ขนิษฐา กาญจนรังษีนนท์, 2551) ได้แก่

1. การสืบต่อ, ต่อเนื่อง (Sustain) ชุมชนที่ยั่งยืนจะต้องหาวิธีการธำรงรักษา และปรับปรุงคุณลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่เป็นอาณาบริเวณของตน

เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบาย มีความสามารถในการผลิต และมีระบบสังคมที่เกื้อกูลกัน

2. การพัฒนา (Develop) ชุมชนที่ยั่งยืนจะไม่ขยายการเติบโตทางกายภาพ และชีวภาพอย่างไม่มีที่สิ้นสุด หากแต่ต้องมีการปรับปรุงด้านอื่นๆ เพื่อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ชุมชนจะไม่บริโภคพลังงาน และทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเรื่อยๆ จนเกินขีดความสามารถที่จะฟื้นฟูสมรรถนะในการรองรับของระบบธรรมชาติ

3. ชุมชน (Community) หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง (อาจเป็นหมู่บ้านเล็กๆในชนบท หรือมหานครขนาดใหญ่ในเมือง หรืออาจจะพิจารณาครอบคลุมทั้งจังหวัด ประเทศ หรือทั้งโลกก็ได้) และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ (การซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ) ด้านสังคม (ความสัมพันธ์อันเครือญาติ ความร่วมมือระหว่างกัน ความพยายามในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน) และทางด้านสิ่งแวดล้อม (การพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ อากาศ ฯลฯ) ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านใดด้านหนึ่งกับกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ย่อมมีผลต่อด้านอื่น และกลุ่มคนอื่นๆ เสมอ

4. เศรษฐกิจ (Economy) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการงานภายในบ้านทั้งในระดับครัวเรือนและในระดับชุมชน หรือสังคม มนุษย์ย่อมต้องการสินค้าและวัสดุที่สามารถนำมาใช้เป็นอาหาร น้ำ พลังงาน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค หรือแม้แต่ตอบสนองความต้องการด้านอื่นๆที่สูงกว่าปัจจัยที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น รถยนต์ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ ฯลฯ การจัดการให้มนุษย์จำนวนมากได้รับสินค้าและวัสดุตามที่แต่ละคนต้องการ จึงเป็นเรื่องที่ยากและสลับซับซ้อน

5. พูนของชุมชน (Community Capital) ชุมชนที่ยั่งยืน จะต้องลงทุน ดูแลรักษาคุณค่าของทุนทางธรรมชาติ ศักยภาพของคน และทุนทางสังคม รวมทั้งทุนที่ชุมชนสร้างขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

6. สมรรถนะในการรองรับ (Carrying Capacity) หมายถึง จำนวนของประชากร (ทั้งคน สัตว์ พืช) ที่สามารถได้รับการสนับสนุนจากระบบต่างๆอย่างไม่มีระยะเวลาจำกัด การประเมินสมรรถนะในการรองรับของชุมชนที่มีทุนทางสังคม ศักยภาพของคน และทุนที่ชุมชนสร้างขึ้น ย่อมมีความสลับซับซ้อนมากกว่าการประเมินสมรรถนะในการรองรับของทุนทางธรรมชาติ

7. ความเสมอภาค ความยุติธรรม (Equity) หมายถึง การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในยุคปัจจุบัน และในอนาคตอย่างยุติธรรม

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย โดยอย่างยิ่งในสังคมชนบท การเรียนรู้ของชาวบ้านมีการวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกับการพัฒนาของภาครัฐ เอกชน ประชาชน ผ่านการคิด การไตร่ตรองร่วมกัน จนได้ข้อสรุปว่า ในอดีตสังคมไทยมีความหลากหลายทั้งในด้านการผลิตพืชผล ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ทำให้เกิดทางเลือกในการดำรงชีวิตหลากหลายรูปแบบ ชาวบ้านมีทักษะในการพึ่งตนเอง ที่เกิดจากการผสมผสานความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกัน ดำรงชีวิตอยู่บนฐานของครอบครัวและเครือญาติ ในฐานะของสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนที่ประกอบด้วยหลายครอบครัวอยู่ร่วมกัน และค้ำจุนซึ่งกันและกัน เป็นระบบการพึ่งพาอาศัย เป็นความหลากหลายของเทคนิควิทยาในการดำรงชีวิตและภูมิปัญญาของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และนำไปสู่การยอมรับบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าสังคมที่มนุษย์ต้องแข่งขันกัน ทางเลือกใหม่ที่ชาวบ้านในชุมชนเลือกนั้น มี 2 องค์ประกอบสำคัญ คือ

1. องค์ประกอบด้านปัจเจก หรือ ครอบครัวของตนเอง หรือเรียกว่า ระบบการพึ่งตนเอง
2. องค์ประกอบด้านชุมชน หรือ องค์กรชุมชน หรือระบบต่างๆ ที่เกิดจากการร่วมมือของชาวบ้านหลายคนหรือหลายครอบครัวร่วมกัน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในสังคมชุมชนแต่อดีต และการพึ่งตนเองกับการพึ่งพาอาศัยนั้นไม่ได้แยกส่วนออกจากกัน แต่เป็นกระบวนการที่ชาวบ้านและชุมชนต้องร่วมกันพัฒนาระบบการจัดการด้านต่างๆ ขึ้นมา

ในปัจจุบันนักพัฒนาทั้งหลายได้รวบรวมระบบที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่ในชุมชนและสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการเรียกว่า“แนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน”หรือ“ชุมชนยั่งยืน” (Sustainable Community) (วิจิต นันตสุวรรณ และ จำนง แรกพินิจ, 2541) มีรายละเอียดดังนี้

1. ระบบคุณค่า เป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรมหรือการดำเนินกิจกรรมของระบบอื่น ๆ โดยมี “คน” และ “การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน” เป็นเป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะเน้นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน (สังคมหรือชุมชน) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ (การผลิต การจัดการทรัพยากรและการเลือกใช้เทคโนโลยี) และคนกับคุณธรรม (กายและจิต) ระบบคุณค่าจึงปรากฏอยู่ใน กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน
2. ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องและรับใช้

ชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน กิจกรรมหรือระบบอื่น ๆ จึงต้องมีการเรียนรู้เฉพาะระบบหรือเฉพาะด้าน โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง เชื่อมร้อยความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนไทย

3. ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน คือ การเกษตรที่คำนึงถึงวงจรความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ หลีกเลี่ยงเทคนิคหรือวิธีการทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อวิถีธรรมชาติ เกษตรกรรมยั่งยืนในทางรูปธรรม จึงหมายรวมถึง เกษตรผสมผสาน วนเกษตร สวนผสม (ภาคใต้) ไร่นาสวนผสม เกษตรธรรมชาติ พุทธเกษตรกรรม ฯลฯ ที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภค และมีส่วนเกินเพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยน ทั้งผ่านระบบการแลกเปลี่ยนแบบวัฒนธรรมชุมชนและแบบใหม่

4. ระบบทุนชุมชน ความคิดที่ก่อตัวขึ้นจากปัญหานี้สินและการพึ่งพาสถาบันทุนของระบบใหญ่ คือ การพึ่งตนเองด้านทุน หรือนัยหนึ่งคือ ระบบการสะสมทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ หลักเกณฑ์และกฎระเบียบต่าง ๆ จากฐานความคิดจึงแตกต่างจากการสะสมทุนของระบบทุนนิยม และมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองการปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

5. ระบบธุรกิจชุมชน หรือ การตลาดที่ชุมชนต้องการ ซึ่งประกอบด้วย การจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของตนเอง การจัดการด้านการตลาดเพื่อลดต้นทุนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ชุมชนผลิตเองไม่ได้ ต้องนำเข้ามาจากภายนอกชุมชน และสุดท้ายคือการจัดการด้านระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

6. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจ แต่มีพัฒนาการต่อเนื่องจากระบบการพึ่งตนเองเดิมที่ครอบครัวเป็นผู้แปรรูปเพื่อเก็บถนอมผลผลิตของตนเองไว้บริโภคในระยะยาว โดยมีเทคนิควิทยาการแปรรูปต่าง ๆ เช่น เครื่องสีมือ การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น ศักยภาพพื้นฐานเดิมนี้ไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาโดยชุมชนและเป็นของชุมชนเอง ในปัจจุบัน อุตสาหกรรมชุมชนในความหมายนี้จึงมี 3 แบบ คือ อุตสาหกรรมชุมชนแปรรูปผลผลิตของตนเอง อุตสาหกรรมชุมชนผลิตผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมชุมชนที่นำวัตถุดิบจากภายนอกมาผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภคและใช้สอยในชุมชน

7. ระบบสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการเกษตรและอุตสาหกรรมที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ระบบสิ่งแวดล้อมของชุมชนยังครอบคลุมถึง สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบสิ่งแวดล้อมจึงหมายรวมถึง ดิน น้ำ ป่า อากาศ การจัดการทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนนหนทาง แหล่งศูนย์กลางชุมชน เป็นต้น และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเจริญชีวิตด้วย

8. ระบบสวัสดิการชุมชน ความคิดแรกเริ่มของชุมชน คือ ชาวบ้านต้องมีสวัสดิการเหมือนข้าราชการ เมื่อรัฐให้ไม่ได้ ชุมชนต้องดำเนินการเอง จึงเกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนที่นำผล

กำไรของกองทุนชุมชนต่างๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ บำนาญ ทุนการศึกษา ฯลฯ เมื่อสำเร็จแล้วพบว่าเป้าหมายสำคัญของระบบสวัสดิการชุมชนคือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน หลักประกันที่ว่านี้อาจหมายถึงรวมถึง การแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การช่วยเหลือให้ผู้ไม่มีที่ดินทำกินมีที่ดินทำกินของตนเองได้ด้วย เป็นต้น

9. ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานของความรู้ด้านการแพทย์ที่เรียกรวมๆ ว่าแผนไทย ซึ่งไม่ได้เน้นที่การรักษา แต่เน้นการดูแลสุขภาพซึ่งเชื่อมโยงตั้งแต่ภาวะร่างกายของคน(ธาตุ) ฤดูกาล อาหาร และยาสมุนไพร เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

10. ระบบการจัดการของชุมชน นอกเหนือจากการที่ทุกระบบมีการจัดการของตนเองแล้ว ทั้งชุมชนจะต้องมีการจัดการร่วม เพื่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน ระบบการจัดการชุมชนนี้อาจหมายถึงระบบแม่ของทั้ง 9 ระบบที่ทำให้องค์กรชุมชน(ใหม่)ที่เกิดขึ้นพัฒนาภาวะความเป็นสถาบันทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนพึ่งพาได้ ทดแทนบทบาทของสถาบันหมู่บ้าน(เดิม)ที่อ่อนตัวลง

ชุมชนหนึ่ง ๆ อาจจะไม่สามารถพัฒนาระบบทั้ง 10 ระบบขึ้นภายในชุมชนครบ แต่ชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกันขึ้นมาทดแทนได้

โดยสรุป ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดพัฒนาที่ยั่งยืน สาระสำคัญของความยั่งยืนของชุมชน และแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน พบว่าแนวคิดของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาที่สมดุลทุกด้านและทุกระบบที่มีอยู่ในชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง โดยมีองค์ประกอบของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ภายใต้เงื่อนไข ปัจจัยแห่งความสำเร็จของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ลักษณะของชุมชนที่มีความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต
2. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อน และจัดระบบการ แลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
3. การสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ
4. ระบบคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ใน กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน
5. การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน

6. ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง
7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน
8. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ
9. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

ชุมชนต้นแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้

สำหรับประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนได้มีความพยายามที่จะพัฒนาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ การให้ความสำคัญกับชุมชนโดยอาศัยหลักการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและผสมกลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาค เปิดกว้าง ยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย และหลักความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่มีพันธกิจ (Mission) ในการพัฒนาคน ชุมชน และสังคม มีความพยายามค้นหาต้นแบบของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่เห็นได้จากการยกย่อง คัดเลือกชุมชนต้นแบบ หรือการมีชุมชนนำร่อง หรือการรายงานผลชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังที่ปรากฏใน 3 หน่วยงาน คือ 1) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ และ 3) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย หน่วยงานดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ ในการสรรหาและทำการคัดเลือกชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่ดำเนินงานผ่านการเรียนรู้ของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งได้พิจารณาจากผลการดำเนินงาน หรือการใช้กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคัดเลือกชุมชนต้นแบบดังนี้

1. **สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ** ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนนโยบายการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาไทย โดยการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และได้กำหนดให้มีกิจกรรมการสรรหาและคัดเลือกสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบใน 5 ภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อเป็นต้นแบบในการศึกษาถึงกระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และองค์ความรู้ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในแต่ละภูมิภาค และมีคณะทำงานสรรหาและคัดเลือกสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ได้พิจารณาสรรหาและคัดเลือกหน่วยงานและชุมชนตามที่เสนอขอรับการพิจารณายกย่องเชิดชู

เกียรติเป็น "สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ รุ่นที่ 1" ประจำปี 2551 มีลักษณะสำคัญของชุมชนที่ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ได้แก่

1.1 เป็นชุมชน ไม่จำกัดขนาดและที่ตั้ง เน้นการจัดการการเรียนรู้ ที่เป็นปัจจัยหลักที่จะควบคุมและพัฒนาความสามารถ พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนได้เข้าใจสภาพ เห็นแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาได้

1.2 มีความพยายามที่จะวิเคราะห์สภาพของชุมชนของตนเองเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบันว่าต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาความรู้และทักษะอะไร ด้านใดให้แก่ประชาชน

1.3 ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอันมีค่าให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีการวางแผนทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ

1.4 การใช้ประโยชน์ของการเรียนรู้จากการพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อการพัฒนาต่อยอด

1.5 ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้แสดงความพยายามร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนในภาพรวม

หน่วยงานและชุมชนที่ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ "สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ รุ่นที่ 1" ประจำปี 2551 มีดังนี้

ภาคเหนือ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านสามขา จ.ลำปาง ชุมชนวัดเขาแก้ว จ.ตาก ชุมชนวัดป่าฝาง จ.พะเยา ศูนย์ศึกษาสิ่งแวดล้อมศึกษาและความหลากหลายทางชีวภาพ โรงเรียนวัดหนองหล่ม จ.ลำพูน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนทุ่งแพม จ.แม่ฮ่องสอน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านดอนมัน จ.มหาสารคาม ชุมชนบ้านท่าหลักดิน จ.อุดรธานี ชุมชนบ้านบัว จ.ขอนแก่น ชุมชนบ้านปะอาว จ.อุบลราชธานี ชุมชนบ้านพิมูล จ.กาฬสินธุ์ ชุมชนบ้านหนองลูกช้าง จ.ชัยภูมิ ชุมชนผู้ไทยเรณูนคร จ.นครพนม ชุมชนวัดโพธิการาม จ.ร้อยเอ็ด ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลเมืองผึ้ง จ.สุรินทร์ โรงเรียนพรานพร้าว จ.หนองคาย

ภาคกลาง ประกอบด้วย ชุมชนบ้านไค้ตบาง จ.เพชรบุรี ชุมชนบ้านบางพลับ จ.สมุทรสงคราม ชุมชนบ้านหนองกลางดง จ.ประจวบคีรีขันธ์ ชุมชนสามชุกตลาดร้อยปี จ.สุพรรณบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จ.เพชรบุรี

ภาคตะวันออก ประกอบด้วย ชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง จ.นครนายก ชุมชนบ้านยาง จ.ปราจีนบุรี สวนสัตว์เปิดเขาเขียว จ.ชลบุรี

ภาคใต้ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านฉางกลาง จ.ตรัง ชุมชนบ้านทุ่งไผ่ จ.นครศรีธรรมราช ชุมชนบ้านบ่อแร่ จ.ภูเก็ต โรงเรียนกันตรังพิทยากร จ.ตรัง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบทั้ง 5 ภูมิภาคดังกล่าว จะเป็นต้นแบบขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ให้ได้เรียนรู้และพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ที่สำคัญคือการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่มเป้าหมายได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและกระทรวงศึกษาที่มุ่งมั่นพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างระหว่างชุมชนทั่วไปกับสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

การเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่าง	
ชุมชนทั่วไป	สังคมแห่งการเรียนรู้
1. ระบบการศึกษา มีการเชื่อมโยงกับองค์กรที่ไม่เป็นทางการน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคชุมชนและอาสาสมัคร	1. ใช้ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ในส่วนของการศึกษาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. ภาคเอกชนและภาคการศึกษาแข่งขันกัน การเข้าถึงระบบการฝึกอบรมของทั้ง 2 ภาค ของชุมชนมีจำกัด	2. หนุนส่วนเพื่อการศึกษาและเศรษฐกิจ แบ่งปันทรัพยากร การฝึกอบรม
3. การศึกษาทางวิชาการถูกมองว่า มีเกียรติ ในขณะที่การฝึกอบรมไม่ได้รับคุณค่าความสำคัญ	3. การเรียนรู้ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงการศึกษาและการฝึกอบรม
4. ทูทางปัญญาและสังคม ไม่ได้รับการยอมรับ และส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ประโยชน์	4. ทูทางปัญญาและสังคมได้รับความสำคัญและใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน
5. การศึกษาถือว่าเป็นต้นทุน	5. การเรียนรู้ถือว่าเป็นการลงทุน
6. การเรียนรู้ถูกมองว่า เป็นกิจกรรมของแต่ละบุคคล เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว	6. การเรียนรู้ถูกมองว่าเป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งนำไปสู่ความได้เปรียบของชุมชนในการแข่งขันสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ
7. การพัฒนาของชุมชนขึ้นอยู่กับนโยบาย การวางแผนจากส่วนกลาง	7. ชุมชนรุ่งเรืองบนความมีอิสระในการปกครองตนเองและการปกครองท้องถิ่น
8. นวัตกรรมเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และถูกมองว่าเป็นการคุกคามทางการแข่งขัน โดยคนอื่น ๆ ในชุมชน	8. นวัตกรรมได้รับการสนับสนุนโดยการเรียนรู้ที่มีการตอบโต้ในหมู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างระหว่างชุมชนทั่วไปกับสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (ต่อ)

การเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่าง	
ชุมชนทั่วไป	สังคมแห่งการเรียนรู้
9. โอกาสในการเรียนรู้ไม่เท่าเทียม ขาดๆ หยุดๆ ไม่มีความเสมอต้นเสมอปลาย ถูกจัดให้เพื่อประโยชน์แก่ชนชั้นสูง	9. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้รับการพัฒนาโดยรวม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้สำหรับทุกคน
10. การเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเรียนรู้มีจำกัด และมีเครือข่ายเชื่อมโยงนอกชุมชนน้อย	10. ทุกคนเข้าถึงในเทคโนโลยีการเรียนรู้สำหรับการสร้างเครือข่ายภายในและระหว่างชุมชน
11. การเข้าถึงโอกาสทางด้านสุขภาพและการเรียนรู้มีจำกัด หรือไม่มีเลย	11. มีข้อมูลวิชาการและงานวิจัย เข้าถึงได้ง่ายสามารถศึกษาและ เรียนรู้ทำความเข้าใจตามความสนใจ เพื่อการป้องกัน สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล สุขภาพ ปัญหาอาชญากรรม และโครงการทางสังคม
12. มีบุคคลบางคนเท่านั้นที่ส่งเสริมคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต	12. การพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายของชุมชน

2. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ รายงานผลการดำเนินงานการจัดกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนด้วยกระบวนการศึกษานอกโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ ประจำปี 2550 มีจำนวน 26 แห่ง ซึ่งมีลักษณะของ ชุมชน/องค์กร ที่ประสบผลสำเร็จ มีดังนี้

- 2.1 มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ
- 2.2 เกิดกิจกรรมพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบ
- 2.3 เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน
- 2.4 เกิดเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
- 2.5 เป็นสังคมคุณธรรม ได้แก่ การมีวินัยในการดำเนินชีวิต ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความมีเหตุผล และรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวมทั้งรู้จักใช้ทุนและการแสวงหาทุนทางสังคม

รายงานผลการดำเนินงานการจัดกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนด้วยกระบวนการศึกษานอกโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ ประจำปี 2550 ได้แก่

ภาคเหนือ	- ชุมชนบ้านคลองกล้วย	จ. อุตรดิตถ์
	- ชุมชนบ้านหนองกระท่อม	จ. กำแพงเพชร
	- ชุมชนบ้านหนองปั้งไก่อ	จ. กำแพงเพชร
	- ชุมชนคนเอาถ่าน	จ. อุทัยธานี
	- ชุมชนเพชรผาลาด	จ. อุทัยธานี
	- ชุมชนบ้านสันมะฮกฟ้า	จ. เชียงใหม่
	- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกษตรพอเพียงบ้านนาแก	จ. ลำปาง
	- ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านนาปัง	จ. น่าน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ชุมชนบ้านดอนมัน	จ. มหาสารคาม
- ชุมชนบ้านหนองกลางดง	จ. มหาสารคาม
- ชุมชนบ้าน"อิมหน้า"	จ. นครราชสีมา
- ชุมชนบ้านคำปลาหลาย	จ. ขอนแก่น
- ชุมชนบ้านเมียนเซาะ	จ. สุรินทร์
- หมู่บ้านน้ำร่อง	จ. อุตรดิตถ์
- ชุมชนน้ำร่อง	จ. อุตรดิตถ์
- วัดโพธิ์การาม	จ. ร้อยเอ็ด

ภาคกลาง	- ชุมชนบ้านวัดโบสถ์	จ. สิงห์บุรี
	- ชุมชนบ้านหนองชี	จ. เพชรบุรี
	- โรงเรียนชาวนาโพธิ์ศรี	จ. สุพรรณบุรี

ภาคตะวันออก

- ชุมชน"ข้าตาเรือง"	จ. จันทบุรี
- ชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง	จ. นครนายก
- ชุมชนบ้านมาบเหียง	จ. ปราจีนบุรี

ภาคใต้	- ชุมชนบ้านนาทราย	จ. พัทลุง
	- ชุมชนบ้านนาลึก	จ. สงขลา
	- ชุมชนบ้านท่าสะทอน	จ. สุราษฎร์ธานี
	- ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	จ. กระบี่

3. **กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย** สร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณืแบบเป็นต้นแบบในชุมชน โดยมีหลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, ม.ป.ป.) ดังนี้

1. เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน
2. เป็นศูนย์กลางที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการพบปะ สังสรรค์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือในการพัฒนาตนเองและชุมชน
3. เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

ในปี พ.ศ. 2550 มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณืแบบ เป็นต้นแบบ จำนวน 4 แห่ง ได้แก่

ภาคเหนือ - ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลศรีชะเกษ บ้านศรีบุญเรือง จ. น่าน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านภูหมี่ที่ 1,2 จ. มุกดาหาร

ภาคตะวันออก - ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านทุ่งกระโปรง จ. นครนายก

ภาคใต้ - ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านบ่อน้ำซับ จ. นครศรีธรรมราช

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

1. ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำทางความคิด เป็นแกนนำ ชักชวนให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง
2. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยจัดการเรียนรู้ร่วมกัน
3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม
4. การสร้างผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน
5. การผนึกกำลังขององค์กรภาคีพัฒนาและเครือข่าย ให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและขับเคลื่อนการพัฒนา
6. กำหนดวันนัดพบ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ ความสมานฉันท์ มีความเอื้ออาทรต่อกัน

จากการศึกษา ชุมชนต้นแบบแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย มีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันโดยชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถพึ่งตนเองได้ มีการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ให้มีส่วนร่วมสนับสนุนเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อให้สังคมสงบสุข สันติ มีความเป็นเอกภาพที่ยั่งยืนตลอดไป

สังคมเมืองและสังคมชนบทของไทย

ในทางสังคมวิทยาแบ่งชุมชนออกเป็น 2 แบบ คือ ชุมชนชนบท (Rural) และเมือง (Urban) และราชบัณฑิตยสถาน (2524) ได้ให้ความหมายของคำว่า ชนบท และเมืองไว้ดังนี้

1. ชนบท เป็นชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยม

2. เมือง เป็นชุมชนแบบหนึ่ง เช่น ในสหรัฐอเมริกา ชุมชนเมือง ก่อน พ.ศ. 2453 หมายถึงเขตที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 8,000 คนขึ้นไป แต่หลังจากปี พ.ศ. 2453 หมายถึงเขตที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป ส่วนในประเทศไทยกำหนดให้เขตเทศบาล ที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป เป็นเขตเมือง

เนื่องจากชนบทและเมืองมีความแตกต่างกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อม นักสังคมวิทยาจึงได้อธิบายความแตกต่างระหว่างชุมชนชนบทและเมืองในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้ (Sorokin and Zimmerman, 1929)

1. ด้านอาชีพ (Accupation)

ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยประชากรและครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนอาชีพอื่น ๆ มีน้อยกว่าอาชีพเกษตรกรรม ส่วนชุมชนเมือง ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกี่ยวกับเครื่องจักรกล อุตสาหกรรม การค้าพาณิชยกรรม นักวิชาการ การปกครอง และอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรรม

2. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

ชุมชนชนบท มีสิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติและมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยตรง ส่วนชุมชนเมืองสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประชาชนห่างไกลจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

3. ด้านขนาดของชุมชน (Size of community)

ชุมชนชนบท เป็นชุมชนของเกษตรกรขนาดเล็กๆ แต่ใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการประกอบอาชีพ ส่วนชุมชนเมือง เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ขนาดของชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับความ เป็นเมือง

4. ด้านความหนาแน่นของประชากร (Density of population)

ชุมชนชนบท มีความหนาแน่นของประชากรในชนบทจะต่ำกว่าในเมือง ส่วนชุมชนเมือง มีความหนาแน่นของประชากรสูงกว่าชนบท และมีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง

5. ด้านความต่างแบบกันหรือความเป็นแบบเดียวกันของประชากร (Heterogeneity and homogeneity of population)

ชุมชนชนบท ประชากรมีความเป็นแบบเดียวกันในลักษณะของเชื้อชาติและความรู้สึกทางสังคม ส่วนชุมชนเมือง ประชากรมีความต่างแบบกันมาก และความเป็นเมืองจะมีความสัมพันธ์กับความต่างแบบของประชากร

6. ด้านความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคม (Social differentiation and stratification)

ชุมชนชนบท มีความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคมน้อย ส่วนชุมชนเมือง มีความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคมมาก

7. ด้านการเคลื่อนที่ทางสังคม (Social mobility)

ชุมชนชนบท มีการเปลี่ยนแปลงในด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ และอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงน้อย ส่วนการย้ายถิ่นจะเป็นในลักษณะจากชนบทไปสู่เมือง ส่วนชุมชนเมือง มีการเคลื่อนที่ทางสังคมมากกว่าชนบท การเคลื่อนที่ทางสังคมจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง โดยปกติจะมีการย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาอยู่ในเมือง แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์วิกฤต คนในเมืองจะมีการอพยพจากเมืองไปสู่ชนบท

8. ด้านระบบของการกระทำระหว่างกัน (System of interaction)

ชุมชนชนบท มีการติดต่อและสื่อสารกันน้อยกว่าคนในเมือง มีการติดต่อและมีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ (Primary relation) ความสัมพันธ์จะเป็นแบบส่วนตัวง่าย ๆ แต่จริงใจ ส่วนชุมชนเมือง มีการติดต่อและสื่อสารกันมาก อาณาเขตของการกระทำระหว่างกันกว้างมากกว่าในชนบท มีการติดต่อและมีความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ (Secondary relation) ไม่มีความเป็นกันเอง ความสัมพันธ์คงอยู่เพียงระยะเวลาสั้น ๆ รูปแบบความสัมพันธ์มีความซับซ้อน ยุ่งยาก ผิดแผก และมีแบบแผน

ลักษณะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบ วินัย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ และกติกาสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2542) คนส่วนใหญ่ชอบความสะดวกสบาย สนุกสนาน สังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 75 ประกอบอาชีพทางเกษตร ที่มีการแบ่งชนชั้น ยึดถือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำ ยากจน ทำให้คนชนบทอพยพเข้าเมืองหรืออพยพไปชนบทอื่น ๆ สูง ส่วนใหญ่เป็นการอพยพย้ายถิ่นแบบชั่วคราว นอกจากนี้ลักษณะของสังคมไทยเป็นสังคมเปิด ยอมรับวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความคิด วิถีดำเนินชีวิตไปจากเดิมเป็นอันมาก การพัฒนาประเทศจะให้ความสำคัญ การพัฒนาวัตถุมากกว่าการพัฒนา จิตใจ สภาพวิถีชีวิตของบุคคลโดยเฉพาะสังคมเมือง เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

สังคมเมือง มีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่น มีการปกครองแบบเทศบาล บางแห่งมีการปกครองโดยเฉพาะ เช่น กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา สังคมเมืองมีความเจริญทางด้านวัตถุ เป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ฯลฯ

ลักษณะและโครงสร้างของสังคมเมือง (สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้, ม.ป.ป)

1. พึ่งพาอาศัยกัน สังคมเมืองจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคมทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปด้วยกันเหมือนเครื่องจักร หากสิ่งใดหยุดชะงักสังคมเมืองจะประสบความยุ่งยากทันที
2. การรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ สมาชิกของสังคมเมืองมีแบบแผน วิถีดำเนินชีวิตในแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ศาสนา และประเพณี เพราะสมาชิกมาจากแหล่งต่างๆ กัน
3. ลักษณะความแตกต่างทางเศรษฐกิจสูง คือ สังคมเมืองมีทั้งนายจ้าง ลูกจ้าง มีคนที่ประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น พ่อค้า ข้าราชการ นักการเมือง นักธุรกิจ และอื่นๆ อีกมากมาย ทำให้มีระดับความแตกต่างของสมาชิกทางเศรษฐกิจสูง
4. การติดต่อสัมพันธ์กันมีลักษณะแบบ τυதியุมิ ทั้งนี้เนื่องจากผู้คนในสังคมเมืองมีมาก จึงมีการติดต่อกันตามสถานภาพ มากกว่าการติดต่อกันเป็นส่วนตัว หรือแบบปฐุมิ

5. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรเป็นไปในรูปแบบทางการ คือเป็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองหรือของกลุ่มตนเองมากที่สุด

6. มีการแข่งขันกันสูง คือสังคมเมือง ผู้คนจะมีการแข่งขันกันสูง เป็นการแข่งขันเพื่อชัยชนะคู่แข่ง หรือเพื่อความอยู่รอดในสังคม คนในสังคมเมืองจึงเป็นโรคประสาทมากเมื่อเปรียบเทียบกับชาวชนบท

สังคมชนบท มีการรวมตัวกันอยู่เป็นชุมชนเล็กๆ เป็นการรวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน ตำบล กระจัดกระจายไปทั่วประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยอาศัยอยู่ในชนบท

ลักษณะและโครงสร้างของสังคมชนบท (สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้, ม.ป.ป)

1. มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้เพราะสังคมชนบทไทยมี สภาพความเป็นอยู่ มีความคล้ายคลึงกันเป็นอันมาก การรวมตัวจึงเป็นการรวมตัวอย่างเหนียวแน่น

2. พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมไม่แตกต่างกันมาก ชาวชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แบบแผนของสังคมเป็นแบบแผนสังคมเกษตร พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมจึงไม่แตกต่างกันมาก

3. พึ่งธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นใหญ่ ชีวิตของชาวชนบทผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ทั้งอาชีพและความเป็นอยู่ ความทุกข์ มีผลจากภัยธรรมชาติ คือความแห้งแล้งน้ำท่วม และความหนาวเย็น หากปีใดไม่มีภัยธรรมชาติประกอบอาชีพได้ผลดี จะมีความสุข

4. การรวมกลุ่มของคนชนบทอยู่ในวงจำกัด และมีลักษณะไม่เป็นทางการ สังคมชนบทจะรู้จักกันดี มีการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวในลักษณะกลุ่มปฐมภูมิมากกว่าสัมพันธ์กันในลักษณะกลุ่มทุติยภูมิ

5. มีการแข่งขันกันน้อย ผู้คนในสังคมชนบท มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด ประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ร่วมสุขร่วมทุกข์เผชิญภัยธรรมชาติมาด้วยกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน มีความเคารพนับถือกันมาโดยตลอด ระบบการแข่งขันจึงมีน้อย

สังคมเมืองกับสังคมชนบท มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ต้องพึ่งพาอาศัยกัน สังคมชนบทผลิตและส่งอาหาร ตลอดทั้งผลิตผลทางการเกษตรให้แก่สังคมเมือง รวมทั้งขายแรงงานให้แก่สังคมเมือง ในขณะที่เดียวกันสังคมเมืองก็เป็นตลาดขายผลิตผลทางการเกษตร เป็นแหล่งผลิตทางอุตสาหกรรม ส่งผลิตผลทางอุตสาหกรรมขายให้แก่สังคมชนบท เป็นแหล่งความรู้ทางเทคโนโลยีให้แก่สังคมชนบท เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ได้สรุปประเด็นที่วัดความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทดังนี้

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบองค์ประกอบของเมืองและชนบท

องค์ประกอบ	เมือง	ชนบท
การมีสุขภาพ	มีโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพมากกว่า มีโรคเครียด ภูมิคุ้มกันอ่อนแอ มีโอกาสด้านการศึกษาสูง	บริการการแพทย์และสาธารณสุขไม่ทั่วถึง ขาดสุขอนามัย ขาดสถานศึกษา ครูและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย
ครอบครัวอบอุ่น	เด็กถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุมีแนวโน้มได้รับการดูแลดีขึ้น	ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่ลำพัง เด็กเร่ร่อนถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้น
ชุมชนเข้มแข็ง	ประชากรแตกต่างหลากหลาย การรวมตัว/ร่วมมือกันมีน้อย ความสัมพันธ์ผิวเผิน ไม่เป็นกันเอง มีแบบแผน ชับซ้อน	มีความผูกพัน เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบบญาติพี่น้อง การรวมตัวกันเหนียวแน่น ความสัมพันธ์เป็นแบบส่วนตัว จริงใจ
เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม	อาชีพนอกภาคเกษตร มีรายได้ต่อหัวสูง แต่ต้องเผชิญปัญหาค่าครองชีพสูง	อาชีพการเกษตรเป็นหลักมีปัญหาขายจมน รายได้ต่ำ ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์สมดุล	เข้าถึงบริการสาธารณสุขไปโรค สาธารณูปการ มีปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาอาชญากรรม มีปัญหาสิ่งแวดล้อม	ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน น้ำสะอาด/อาหาร ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดแคลนแหล่งน้ำ และที่ดินทำกิน สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่ดีกว่า ความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติสูง
สังคมประชาธิปไตย	มีความตื่นตัวทางการเมืองและการใช้สิทธิเลือกตั้ง	เริ่มต้นตัวทางการเมืองและการใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษา บทเรียนของสหราชอาณาจักร โดย สุมาลี สังข์ศรี (2547) สามารถประยุกต์สู่ประเทศไทย พบว่า ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องขนาด อาจจะเป็นชุมชนใหญ่ หรือชุมชนเล็ก และอาจจะอยู่ในเมืองหรือชนบท สามารถเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ แต่ต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ ทุกคนร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมองเห็นว่าการเรียนรู้สามารถใช้เป็นกลไกในการผลักดันในการพัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้

ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทในด้านโอกาสในการศึกษา พบว่า เยาวชนอายุ 16-18 ปี ในเขตเมืองได้เปรียบในด้านการศึกษาตามเกณฑ์มากกว่าเยาวชนในเขตชนบท กล่าวคือ ร้อยละ 44 ของเยาวชนเขตเมืองได้เรียนตามเกณฑ์ เปรียบเทียบกับเยาวชนเขตชนบทที่มี

เพียงร้อยละ 29 เท่านั้น ที่ได้เรียนตามเกณฑ์ และความแตกต่างในแต่ละภาค พบว่า ในเขตเมืองนั้น กรุงเทพมหานคร ได้เปรียบในด้านการศึกษาตามเกณฑ์สูงกว่าพื้นที่อื่น รองลงมาเยาวชนในภาคเหนือมีสัดส่วนของการได้รับการศึกษาตามเกณฑ์สูงกว่าภาคกลาง ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคใต้ ตามลำดับ ขณะที่เขตชนบท ภาคกลางมีสัดส่วนผู้ได้รับการศึกษาตามเกณฑ์สูงกว่าภาคเหนือ ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคใต้ ดังนั้นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นคือ เยาวชนในเทศบาลเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร และเชียงใหม่ มีโอกาสในการศึกษาสูงกว่าเมืองเล็กอื่นๆ (อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุญ, 2550)

จากการศึกษาของ อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุญ (2550) พบว่าความแตกต่างระหว่างเมือง/ชนบทในการจ้างงาน ความยากจน ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2533, 2547) ซึ่งว่า ประเทศไทยกำลังเพิ่มความเป็นเมืองมากขึ้น นั่นคือหนึ่งในสามของประชากรไทยอาศัยอยู่ในเขตเมือง ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งว่า อุปติการณ์ความยากจนในเขตชนบทมีเพิ่มขึ้นมากกว่าในเขตเมือง การพิจารณารายภาคถูกแสดงให้เห็นอีกครั้งในตารางที่ 4 ในปีพ.ศ. 2547 เพียงร้อยละ 5 และ 7 ของประชากรที่อาศัยในชนบทภาคกลาง และภาคใต้เป็นคนยากจน ขณะที่ประชากรชนบทภาคอีสาน และภาคเหนือมีคนยากจนถึงร้อยละ 20 และ ร้อยละ 17 ตามลำดับ แต่ความยากจนในเขตเมืองของทุกภาคยังคงมีอัตราที่ค่อนข้างต่ำ แม้จะไม่เท่ากันก็ตาม ส่วนช่องว่างระหว่างเมือง/ชนบท ในด้านการศึกษา ยังคงมีให้เห็นในสังคมไทย ภาคที่อยู่อาศัยที่มีความเป็นเทศบาลเมืองสูงก็มีโอกาสในการศึกษาสูงกว่าภาคอื่นๆ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความเป็นเมืองมีความสัมพันธ์ต่อโอกาสด้านการศึกษาอย่างชัดเจน

ตารางที่ 4 ร้อยละของคนจน จำแนกตามเขตเมือง/ชนบท และภาค ปีพ.ศ. 2533 และ 2547

เขตเมือง/ ชนบท	ทั่วราชอาณาจักร		กทม.		ภาคกลาง		ภาคเหนือ		ภาคอีสาน		ภาคใต้	
	2533	2547	2533	2547	2533	2547	2533	2547	2533	2547	2533	2547
เขตเมือง	20.5	4.7	11.9	0.8	22.3	3.3	27.8	9.3	31.1	10.8	18.6	3.0
เขตชนบท	39.2	14.2	-	-	27.8	5.1	37.1	17.4	48.7	20.4	31.7	7.1

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550)

การศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า บริบทชุมชนแห่งการเรียนรู้ของไทยที่มีลักษณะของชุมชนที่เป็นทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานที่แตกต่างกันทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อม เป็นผลให้ความเจริญและการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจแตกต่างกัน ทำให้การพัฒนาจากเงื่อนไขที่แตกต่างกันย่อมเกิดผลต่อการพัฒนาที่ที่แตกต่างกัน น่าจะใช้ระยะเวลา

ปัจจัย และกระบวนการพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายในการพัฒนาเดียวกัน กล่าวคือ ให้บุคคลเกิดความเข้มแข็ง และ ร่วมกันแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหา ไปในทางที่ถูกต้องและนำไปใช้ได้ ตลอดจนเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และสังคม รับผิดชอบต่อคุณภาพและความต้องการที่จะควบคุมตนเองและสมาชิกในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชนและสังคม

ตอนที่ 5 แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลัง เป็นแนวคิด (concept) ที่มีหลายมิติสลับซับซ้อน (Gibson, 1991) และหลากหลายในการให้คำจำกัดความ เนื่องจากความหมายของการสร้างพลังจะแตกต่างกันไปเมื่อนำไปใช้ในกลุ่มบุคคลและบริบท (context) ที่แตกต่างกัน

การเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) เป็นคำที่สารานุกรมนิยามศัพท์ภาษาอังกฤษของเวบสเตอร์ (Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary, 1994) ให้ความหมายไว้ดังนี้

การเสริมสร้างพลังอำนาจ หมายถึง การให้อำนาจหรือให้อำนาจหน้าที่ ซึ่งทำให้บุคคลมีสิทธิมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น และสามารถทำให้บุคคลอื่นยอมทำตามที่ต้องการ ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่บุคคลนั้นมีอยู่

การเสริมสร้างพลังอำนาจ หมายถึง การทำให้สามารถหรือการให้พลัง ซึ่งทำให้บุคคลสามารถกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับความสามารถที่บุคคลมี หรือกระทำร่วมกับผู้อื่นได้ ตามที่ตนมีความสามารถในด้านนั้นๆ

ซิมเมอร์แมน (Zimmerman, 1997) ให้ความหมายของการสร้างพลังอำนาจไว้ว่าต้องประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ

1. มีประโยชน์ มีคุณค่าเพราะเชื่อว่าการสร้างพลังอำนาจเป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความเข้มแข็ง และ ร่วมกันแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหา ไปในทางที่ถูกต้องและนำไปใช้ได้
2. ผลลัพธ์ เกี่ยวข้องกับการประเมินที่มีการพัฒนาให้มีความเชื่อถือได้
3. เป็นกระบวนการที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลในการคิดและเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถที่จะควบคุมตนเองให้ดำเนินชีวิตไปถึงจุดหมายได้

กัสไทเรซ (Gutierrez, 1997) ให้ความหมายของการสร้างพลังอำนาจ คือความสามารถในการกระทำที่สร้างสรรค์ เพื่อเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ปรารถนา พลังที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากการแลกเปลี่ยนพลังซึ่งกันและกัน ระหว่างบุคคล แต่ไม่ได้เป็นพลังที่ไปควบคุมผู้อื่น

แรพพาร์พอร์ต (Rappaport, 1987) ได้ให้คำจำกัดความของการสร้างพลัง ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคล กลุ่ม และชุมชน มีความสามารถในการควบคุมชีวิตของตน

โจ โรว์แลนด์ (Jo Rowlands, 1997; อ้างถึงใน วรพิทย์ มีมาก, 2550) อธิบายว่า การเสริมพลังอำนาจ เป็นการยกระดับจิตสำนึกของปัจเจกชน และจิตสำนึกร่วม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีจุดหมาย พลังอำนาจที่แท้จริงจะก่อกำเนิดจากภายในของคน ไม่สามารถสร้างขึ้นมาจากภายนอกได้ การเพิ่มหรือสร้างเสริมอำนาจจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก บังชี้ถึงนัยของการควบคุม

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543) อธิบายการสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชน หมายถึง การเสริมสร้างให้ชุมชนมีพลังความสามารถ (power to) ที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยการตัดสินใจของตนเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงานที่จำเป็นต้องอยู่อย่างต่อเนื่องและถือว่าเป็นหัวใจในการทำงานเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน

นิตยา เพ็ญศิริินภา (2540) ให้ความหมายของการสร้างพลังอำนาจ เป็นกระบวนการพัฒนาคน และกลุ่มบุคคล โดยใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นกัน ระหว่างผู้เรียน ให้ผู้เรียนร่วมกันระบุปัญหา จนวิเคราะห์หาสาเหตุและความเป็นมาของปัญหา โดยใช้วิจรรณญาณ มีการมองภาพ หรือชุมชนของตนที่ควรจะเป็น และร่วมกันพัฒนากลวิธีที่จะแก้ไขปัญหาคุปรกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

การสร้างพลังอำนาจ จึงเป็นกระบวนการของการกระทำของสังคม (social action process) ที่ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร และชุมชน สามารถควบคุมตนเอง หรือความสามารถในการเลือกและกำหนดอนาคตของตน ชุมชน และสังคมได้ ดังนั้นการสร้างพลังอำนาจจึงมิได้หมายถึงการมีพลังเพื่อไปครอบงำหรือบังคับผู้อื่น แต่เป็นพลังที่จะกระทำร่วมกับผู้อื่นในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Downie, et al., 1991 ; Wallerstein & Bernstein, 1988 ; อ้างถึงใน ต๋องจิตต์ กาญจนโนมัย, 2540)

แรพพาร์พอร์ต (Rappaport, 1987) ได้ให้ความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน หมายถึงกระบวนการที่บุคคลสามารถควบคุมชีวิตตนเองและการมีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจจะเป็นการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ และวางแผนไปสู่การปฏิบัติ การกระจายอำนาจไปจากส่วนกลาง รวมถึงการเชื่อมโยงคุณลักษณะ ทักษะ และความสามารถในแต่ละบุคคล กับกลุ่ม หรือชุมชน ให้บุคคลได้แสดงศักยภาพให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระดับที่ชุมชนต้องการ

กิบสัน (Gibson, 1991) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจว่า เป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคม การแสดงถึงการยอมรับและชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของตนเองได้

การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน (Israel, 1994; อ้างถึงใน ภัทรา สง่า, 2552) ได้ให้นิยามไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงระดับต่างๆ ทั้งปัจเจกบุคคล องค์กรและชุมชน เป็นการดูความสัมพันธ์ของระดับต่างๆกับรูปแบบการเกิดความเครียด และตามแนวคิดของอิสราเอล (Israel) การสร้างเสริมพลังอำนาจทางจิตวิทยา หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจที่จะจัดการชีวิตของตนเอง โดยใช้มุมมองเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์ กระแสสังคมการเมือง และความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับศักยภาพของตนเองและกลุ่มในสังคมของตนในการที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยคนนั้นต้องมี

1. ความคาดหวังในความสามารถและศักยภาพของตนเอง
2. ความรู้สึกในการควบคุมจัดการเรื่องนั้น
3. กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะตัดสินใจในองค์กรหรือกลุ่มคน

พลังอำนาจระดับบุคคลเชื่อมต่อกับระดับชุมชนที่การพัฒนาความสามารถที่จะจัดการให้เกิดการกระทำ การสนับสนุนทางสังคม การอยู่ร่วมกับคนอื่นและทักษะการแสดงออกทางการเมือง

ริสเซล (Rissel, 1994) ให้นิยามชุมชนที่มีพลังอำนาจว่าเป็นชุมชนที่มีการยกระดับพลังอำนาจทางจิตวิทยาของบุคคลในกลุ่มสมาชิก มีการร่วมกิจกรรมทางการเมืองของบุคคลในกลุ่มและบรรลุการกระจายทรัพยากรหรือการตัดสินใจที่เหมาะสมเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

ในการศึกษาครั้งนี้ การสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน หมายถึง การที่บุคคลและชุมชนได้มีการใช้ทักษะ ความสามารถ ศักยภาพ และทรัพยากรของตนเองและกลุ่ม เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชน มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชนบุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน สามารถประเมินได้จากคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่

ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติ บุคลิกภาพแบบรุกหน้า (Proactive) และนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ทฤษฎีการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

แนวคิดของนักจิตวิทยาชุมชนได้เสนอแนวคิดเครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมพลังเชิงจิตวิทยาของ ซิมเมอร์แมน (Zimmerman, 1995) ประกอบด้วยสมรรถนะ 3 ประการ คือ

1. สมรรถนะภายในตัวบุคคล (intrapersonal competence) หมายถึง การรับรู้ที่จะสามารถควบคุมสถานการณ์บางอย่างได้ด้วยตนเอง(perceived control) การรับรู้ความสามารถของตน (self-efficacy) และการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตน (motivation to control)

2. สมรรถนะด้านปฏิสัมพันธ์ (interactional competence) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในชุมชน รวมถึงความเข้าใจเงื่อนไข หรือประเด็นทางสังคมการเมือง(sociopolitical) ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลสามารถเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

3. สมรรถนะด้านพฤติกรรม (behavioral component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่พึงปรารถนา (outcomes) ได้แก่ การมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในชุมชน (community involvement) พฤติกรรมการขบคิดเพื่อแก้ไขปัญหา (coping behaviors) เช่น พฤติกรรมการปรับตัวหรือการจัดการกับความเครียดหรือแรงกดดันจากสิ่งต่างๆ

คีฟเฟอร์ (Keiffer, 1984) ได้สะท้อนการสร้างกระบวนการเสริมพลังอำนาจชุมชน จากผลการทดลองสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลของเขา และสรุปไว้ว่าต้องทำงานเป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมที่ขับเคลื่อนให้บุคคลเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง 4 ระยะ

1. ระยะการเข้าถึงตนเองและสังคม (era of entry) คือการรู้จักตนเอง บุคลิกภาพ ความสามารถและรู้จักสิ่งแวดล้อม สังคม

2. ระยะความก้าวหน้า (era of advancement) คือเริ่มมีและเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมในเชิงวิเคราะห์

3. ระยะการเชื่อมต่อกัน (era of incorporate) คือ เริ่มมีกลยุทธ์ กลวิธีในการอยู่ร่วมกับสังคม

4. ระยะความมุ่งมั่น (era of commitment) คือ เริ่มมีการผสมผสานวิถีชีวิตตนเองเข้ากับสังคมอย่างมีจุดมุ่งหมาย

คีฟเฟอร์ (Keiffer,1984) ได้อธิบายว่ามีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการในการเคลื่อนตัวใน 4 ระยะข้างต้น คือ

1. การเกิดการสนทนาที่เป็นรูปธรรมสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์
  2. การเกิดความขัดแย้งและมองเห็นแนวทางการพัฒนาให้ก้าวหน้าได้ต้องมี
- 3 กิจกรรมหลัก ที่เกิดขึ้นแบบสัมพันธ์เชื่อมต่อกันคือ
- 2.1 การพัฒนามุมมองที่มีต่อตนเองในทางบวก
  - 2.2 การพัฒนามุมมองเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว
  - 2.3 การเชื่อมโยงทรัพยากรและศักยภาพของบุคคลและสังคมเข้าด้วยกันในกิจกรรมทางสังคมการเมือง

การวัดและประเมินผลการสร้างเสริมพลังอำนาจ ซิมเมอร์แมน และแรพพพอร์ท (Zimmerman และ Rappaport , 1988) กล่าวว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นตัวแปรที่ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติ และบุคลิกภาพ แบบรุกหน้า (Proactive) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง นโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างจริงจัง โดยมี

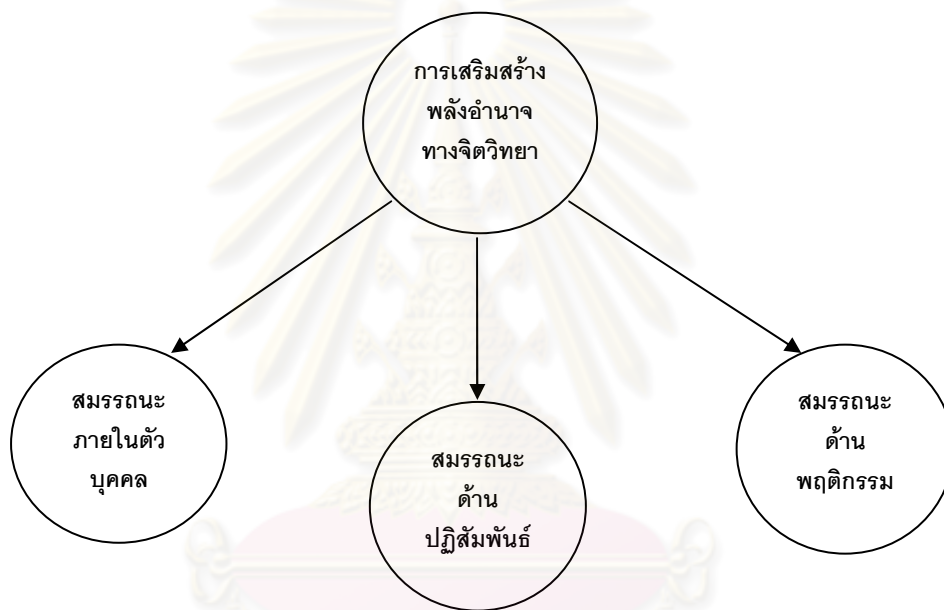
1. การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล (Psychological empowerment) คือ การแสดงออกระดับบุคคลโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ เนื่องจากจุดเน้นของ แรพพพอร์ท (Rappaport, 1987) เป็นเรื่องของ การสร้างพลังอำนาจต้องสร้างด้วยตัวเอง

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมทั้งในระดับบุคคล องค์กรและชุมชน ซึ่งในระดับบุคคลจะศึกษาคุณลักษณะภายในของบุคคลประกอบด้วย

- 1.1 องค์ประกอบภายในตัวบุคคล (intrapersonal component) หมายถึง การรับรู้ที่จะสามารถควบคุมสถานการณ์บางอย่างได้ด้วยตนเอง (perceived control) การรับรู้ความสามารถของตน (self-efficacy) และการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตน (motivation to control)
- 1.2 องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ (interactional component) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในชุมชน รวมถึงความเข้าใจเงื่อนไข หรือประเด็นทางสังคมการเมือง(sociopolitical) ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลสามารถเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (behavioral component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่พึงปรารถนา (outcomes) ได้แก่ การมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในชุมชน (community involvement) พฤติกรรมการขบคิดเพื่อแก้ไขปัญหา (coping behaviors)

ซิมเมอร์แมน (Zimmerman, 1995) ได้เสนอรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างการเสริมสร้างพลังอำนาจ ในบทความเรื่อง Psychological empowerment : Issues and illustrations ที่เรียกว่า เครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา (Nomological Network for Psychological empowerment) ดังรูป

- การรับรู้ที่จะควบคุมสถานการณ์บางอย่างได้ด้วยตนเอง	- การตระหนักรู้	- การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน
- การรับรู้ความสามารถของตน	- ความเข้าใจเหตุและผล	- การมีส่วนร่วมในองค์กร
- การมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตน	- การพัฒนาทักษะ	- พฤติกรรมการขบคิดเพื่อแก้ไขปัญหา
- กลุ่มศักยภาพและทักษะของชีวิต	- การถ่ายโอนทักษะไปในด้านอื่นๆ	
	- การหมุนเวียนทรัพยากร	

แผนภูมิที่ 1 แสดงเครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน (Community empowerment) หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเอง และสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์กรและในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม

ผลการศึกษาวิจัยในตอนต้นทศวรรษ 1990 (Spreitzer, 1992 อ้างถึงใน วันชัย ธรรมศักดิ์การ, 2543) เน้นการศึกษาในความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางสังคม (Social structural antecedents) การเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา (Psychological empowerment) และผลต่อเนื่อง (conquences) ซึ่งจากผลการศึกษา วิจัยโครงสร้างทางสังคม กับลักษณะการเสริมสร้างพลังอำนาจทางจิตวิทยาที่สำคัญพบว่า

1. ด้านการกำหนดบทบาทและหน้าที่ (Flexible role definition or role ambiguity) การกำหนดบทบาทและหน้าที่อย่างชัดเจนจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีลักษณะการเสริมพลังทางจิตวิทยาให้สูงขึ้น

2. ด้านจำนวนสมาชิกในกลุ่มที่ขึ้นตรงต่อผู้นำกลุ่ม (Span of control) ผู้นำกลุ่มที่มีสมาชิกที่ต้องกำกับดูแลจำนวนมาก จะทำให้สมาชิกมีการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยาสูงขึ้น เพราะผู้นำไม่สามารถกำกับอย่างใกล้ชิดได้

3. ด้านการสนับสนุนทางสังคมการเมือง (Sociopolitical support) ในการศึกษานี้ หมายถึงการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน หน่วยงานใน-นอกพื้นที่ ที่รวมตัวเพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า การได้รับการสนับสนุนทางสังคมการเมือง ส่งผลให้ลักษณะการเสริมสร้างพลังของสมาชิกในชุมชนสูงขึ้น

4. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Access to information) จากผลการศึกษาพบว่า สมาชิกที่เข้าถึงหรือได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข่าวสารที่เกี่ยวกับกลยุทธ์ในการดำเนินงานของชุมชน หรือแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้งานที่ดำเนินการอยู่ประสบผลสำเร็จสูง จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีลักษณะการเสริมพลังเพิ่มขึ้น

5. วัฒนธรรม (culture) เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงานร่วมกันของชุมชน จึงบ่งบอกค่านิยมของชุมชน ซึ่งมีผลต่อบรรยากาศการทำงาน จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่มีธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจะมีผลทำให้สมาชิกมีลักษณะการเสริมสร้างทางจิตวิทยามากขึ้น

6. ระบบการให้รางวัล (Rewards system) ที่พิจารณาจากผลงานจะส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างพลังในบุคคลมากที่สุด

7. การเข้าถึงทรัพยากร (access to resource) จากผลการศึกษาการเข้าถึงทรัพยากรยังไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างพลังในบุคคลได้

แผนภูมิที่ 2 แสดงผลการศึกษา วิจัยโครงสร้างทางสังคมกับลักษณะการเสริมสร้างพลังอำนาจทางจิตวิทยา

การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนจึงเป็นเรื่องของประชาชนและรัฐบาล ที่ทำงานร่วมกัน เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่มีผลต่อการตัดสินใจในเรื่องของชุมชนตนเองและพูดได้ตอบเกี่ยวกับปัญหาในพื้นที่ของตนเอง มากกว่าเชื่อถือจากภายนอกชุมชน สิ่งสำคัญ 3 ประการขององค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (David Blunkett MP, 2004) ได้แก่

1. การกระทำของสมาชิกในชุมชน (Active citizens) ประชาชนมีแรงกระตุ้นมีทักษะที่จะวิพากษ์ วิจาร์ณ เกี่ยวกับชุมชน ในการแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของชุมชน
2. การสร้างชุมชนเข้มแข็ง (Strengthened communities) ศักยภาพ และทรัพยากรจะทำให้ประชาชนทำงานร่วมกันคลี่คลายสถานการณ์ได้
3. ความเป็นหุ้นส่วนกับบุคคลสาธารณะ (Partnership with public bodies)

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ใช้วิธีการสร้างพลังของหมู่บ้านมาใช้ในการพัฒนาชุมชน พลังสำคัญที่มุ่งให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านชนบท ได้แก่ พลังความคิดของประชาชน พลังการทำงานของประชาชน และพลังการรวมตัวของประชาชน พลังดังกล่าว มีวิธีการสร้าง ดังนี้

1. การสร้างพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน จะช่วยทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในตัวเอง สามารถใช้ความคิดเห็นที่มีเหตุผลจนเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และเห็นคุณค่าในตัวเอง อันนำไปสู่การคิดปรับปรุงตัวเองและชุมชนให้ก้าวหน้า ตลอดจนเวลาแก้ปัญหาของตัวเอง และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การสร้างพลังการทำงานของประชาชน เมื่อประชาชนได้เกิดศรัทธา ความเชื่อมั่นในตัวเองว่า มีความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ด้วยตัวเองได้สำเร็จ ประชาชนก็ย่อมจะมีความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ๆ เพราะบุคคลทุกคนย่อมมีความรับผิดชอบในตัวเองและในสิ่งอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับขีดความสามารถของตัวเอง ซึ่งความรับผิดชอบของบุคคลสามารถจะรวมเป็นพลังในการที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในขีดความสามารถให้ประสบผลสำเร็จได้ เมื่อใดที่เกิดปัญหาอุปสรรคขึ้น ก็สามารถรวมพลังกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคนั้นและเมื่อผลจากการรวมพลังทำให้อะไรก็ตามสำเร็จ ความคิดที่จะกระทำกิจกรรมอื่น ๆ ก็จะติดตามขึ้นมาอีก

3. การสร้างพลังการรวมตัวของประชาชน การส่งเสริมหรือการรวมตัวของประชาชนภายในหมู่บ้านในรูปของการรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมาเองหรือในรูปขององค์กรประชาชนจะก่อให้เกิดพลังความคิดที่จะนำไปสู่พลังการกระทำกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ในหมู่บ้านให้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งสามารถสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน หมู่บ้าน หรือตำบลต่อไปได้

พลังทั้งสามนี้ เป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดกิจกรรมพัฒนาขึ้นภายในชุมชน และการเสริมสร้างให้ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยการตัดสินใจของตนเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงานที่จะต้องมียู่

ดังนั้นเครื่องมือในการวัดการสร้างเสริมพลังอำนาจในปัจจุบัน ควรครอบคลุมทั้ง 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล และระดับชุมชน ในเรื่อง

1. บุคลิกภาพ เช่น การยอมรับตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง การยกย่องตนเอง ความเชื่อในความสามารถที่จะควบคุมเหตุการณ์ด้วยตนเอง การควบคุมความบังเอิญ ความเชื่อในพลังอำนาจของผู้อื่น ความเชื่อว่าตนเองสามารถมีอิทธิพลต่อระบบสังคมการเมือง ความรู้สึกต่อตนเองที่เป็นไปในลักษณะวุฒิภาวะ การรู้จักตนเอง การเข้าใจตนเองและผู้อื่น การเข้าใจความหมายของชีวิตและความอึดเต็มของชีวิต

2. พุทธิปัญญา เช่น การรับรู้ความสามารถตนเอง ความคาดหวังในความสามารถตนเองและการเมือง ได้แก่ ความรู้สึกในการจัดการ การรับรู้ศักยภาพ ความคาดหวังในความสามารถของระบบสังคม การเมือง ความรู้สึกต่อความสามารถของระบบการเมือง

3. แรงจูงใจ เช่น ความต้องการที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อม หน้าที่พลเมือง ความรู้สึกต่อสาเหตุที่มีความสำคัญและเป้าหมาย การเรียนรู้ ความหวัง

4. บริบท เช่น การเข้าไปเกี่ยวข้องในการรวมกลุ่ม การตระหนักถึงวัฒนธรรมและการกระตุ้นสิทธิ การเข้าใจความหมายของวัตถุประสงค์ของโครงการ

สรุปได้ว่า การสร้างพลังอำนาจ จึงเป็นได้ทั้งกระบวนการ (process) และเป็นผลลัพธ์ (outcome) ที่ว่าเป็นกระบวนการคือ การเกิดพลังนั้นต้องเริ่มจากบุคคลและชุมชนตระหนักในปัญหา และเห็นความสำคัญของปัญหา จึงรวมตัวกันขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน แบ่งปันอำนาจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้วิธีการปฏิบัติ (action) และการสะท้อนกลับ (reflection) เพื่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด (consciousness) มองเห็นแนวทางการแก้ปัญหา และได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ส่วนการสร้างพลังอำนาจมีการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งพอที่จะควบคุมตนเอง จากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลให้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องและประเมินได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม (Simons - Morton & Davis Crump, 1996)

แนวคิดหลักในการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

การสร้างพลังอำนาจเป็นการพัฒนาความสามารถ และประสิทธิภาพของบุคคลที่มีปัจจัยฮอดส์ (Hawks, 1992; อ้างถึงใน วราภา จันทร์โชติ, 2540) ได้เสนอความคิดหลักเกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจ ว่ามีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดพลัง คือ

1. การจัดสิ่งแวดล้อมให้อบอุ่นเอื้ออาทร ซึ่งทำได้โดยการสร้างความเป็นกันเอง ความไว้วางใจเชื่อมั่น เปิดเผย ข้อสัจย์ การติดต่อสื่อสารอย่างเปิดเผย ทำให้เกิดทั้งความเชื่อมั่น และการสร้างพลังอำนาจทั้ง 2 ฝ่าย คือ ผู้สร้างพลังและผู้รับการสร้างพลัง จะต้องมีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และมีทักษะระหว่างบุคคลตามที่เขาเป็นอยู่และให้คุณค่าแก่บุคคล

2. บุคคลทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องมีวิสัยทัศน์ หรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้สร้างพลังกับผู้รับการสร้างพลัง การสร้างพลังมุ่งเน้นที่การบรรลุเป้าหมายมากกว่าจะเน้นที่การควบคุมผู้อื่น การสนับสนุนให้เกิดพลังต้องมุ่งเน้นที่การกำหนดเป้าหมาย และการตัดสินใจร่วมกัน

3. ข้อผูกพันระหว่างทั้ง 2 ฝ่าย ที่จะตกลงร่วมกันในการดำเนินกระบวนการ ผู้สร้างพลังอำนาจต้องมีความปรารถนาในการหาทางเลือกหลายๆ หนทางสำหรับผู้รับการสร้างพลังอำนาจ และกระทำการกระตุ้นให้กำลังใจในการมีส่วนร่วม กำหนดเป้าหมาย และการตัดสินใจ

เป้าหมายของการสร้างพลังคือ ผู้รับการสร้างพลังจะมีความสามารถในการกำหนด และบรรลุเป้าหมายเพิ่มขึ้น ซึ่งเป้าหมายนั้นอาจเป็นได้ทั้งของบุคคลและของสังคม

จากแนวคิดในการสร้างพลังอำนาจ จะพบว่า การสร้างพลังนั้นทำให้บุคคลมีการพัฒนาความสามารถในด้านความคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้ ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหา ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการโดยสนับสนุนจากผู้สอนในการจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนซึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกชื่นชมในคุณค่ามีความสามารถ (Lindberg, et al., 1990; อ้างถึงใน วราภา จันทร์โชติ, 2540)

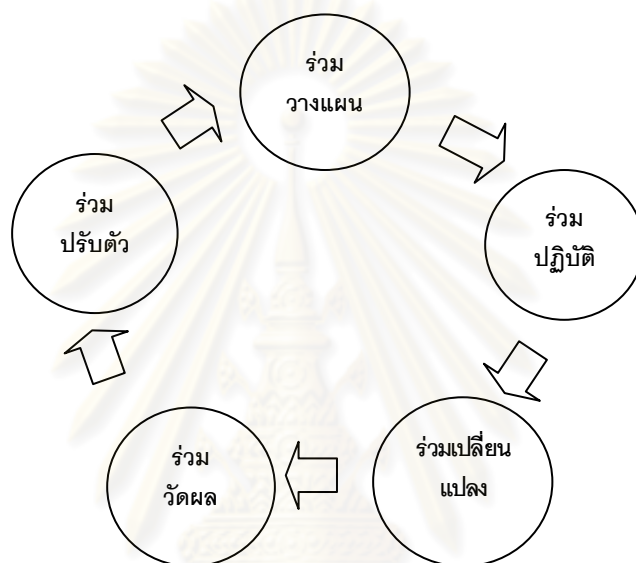
การสำรวจสถานะความรู้ เรื่อง กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา(ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ เป็นหัวใจในการเสริมพลังอำนาจของชุมชน การร่วมของประชาชนและพัฒนาการที่เกิดขึ้น ย่อมแสดงให้เห็นนัยทางการเมืองของการมีส่วนร่วม ด้วยเหตุที่ว่าพัฒนาการเป็นกิจกรรมที่ภาครัฐมีบทบาทหลักมาอย่างยาวนาน ภาครัฐเป็นฝ่ายศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา กำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของการพัฒนา ตลอดจนเป็นฝ่ายจัดสรรและควบคุมการใช้ทรัพยากร จึงเป็นการพัฒนาที่มาจากเบื้องบนโดยประชาชนไม่มีโอกาสเรียนรู้และจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่ตนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย การมีส่วนร่วมจึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่มีได้มีความหมายเพียงการให้โอกาสแก่ประชาชนที่จะเข้าร่วม แต่เป็นการคืนสิทธิและอำนาจให้ประชาชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง โดยพัฒนาขีดความสามารถในการตัดสินใจ การจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน นอกจากนี้ ยังถือว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามนัยทางการเมือง เป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาแบบบนสู่ล่าง ให้เป็นแบบล่างขึ้นบน โดยให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนาและภาครัฐเป็นฝ่ายส่งเสริมและสนับสนุน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนหรือในกระบวนการของชุมชน ย่อมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วยกัน ซึ่งความสำคัญที่ กระบวนการเรียนรู้มากกว่าตัวของความรู้ ส่วนการเลือกรูปแบบและเทคนิคของการส่งเสริมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสัมพันธ์กับชาติ วัฒนธรรม คุณค่าของความรู้เดิม และการสร้างความรู้ใหม่ ตลอดจนความเหมาะสมของสื่อต่างๆ

จากแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะเป็นการสร้างความตระหนักให้บุคคลได้เรียนรู้ว่าตนเองคือผู้กำหนดชีวิตของตนเอง และสามารถเสริมสร้างความรู้ ทักษะความสามารถ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำประสบการณ์มาปรับ

ใช้ในการดำเนินชีวิต และสามารถใช้พลังอำนาจ ทรัพยากร ข้อมูลข่าวสาร สนับสนุน ช่วยเหลือ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้ยั่งยืนได้

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

รูปแบบที่ 1 กรอบของกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนเข้มแข็ง ของ Stephen B. Fawcett et al., 1995

รูปแบบนี้ได้กำหนดขั้นตอนของการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเข้มแข็งมี 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การร่วมวางแผน

ขั้นที่ 2 การร่วมปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 การร่วมการเปลี่ยนแปลง

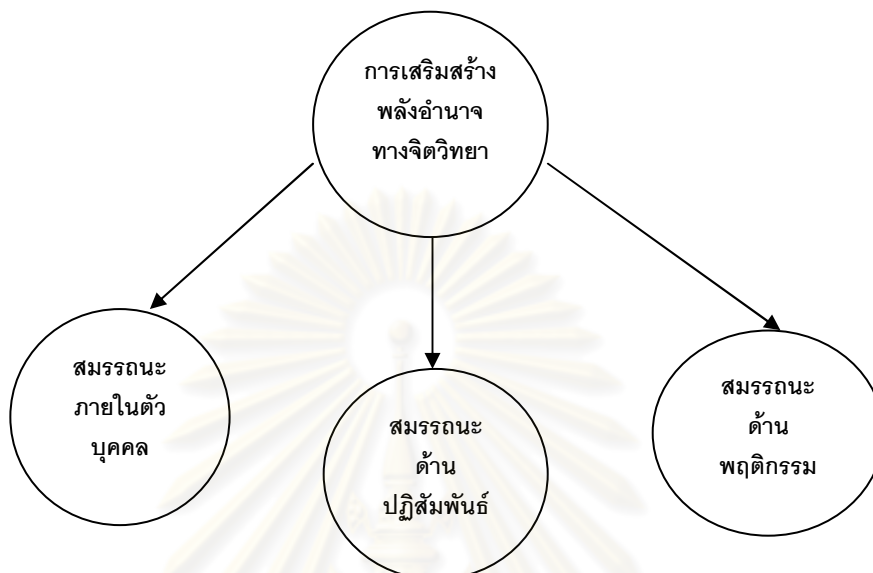
ขั้นที่ 4 การร่วมวัดผล

ขั้นที่ 5 การร่วมปรับตัว

กรอบของกระบวนการเสริมสร้างพลังในชุมชนเข้มแข็ง นี้ ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน

รูปแบบที่ 2 เครือข่ายเชิงเหตุผลของการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา ของ ซิมเมอร์แมน (Zimmerman , 1995)

- การรับรู้ที่จะควบคุมสถานการณ์บางอย่างได้ด้วยตนเอง	- การตระหนักรู้	- การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน
- การรับรู้ความสามารถของตน	- ความเข้าใจเหตุและผล	- การมีส่วนร่วมในองค์การ
- การมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตน	- การพัฒนาทักษะ	- พฤติกรรมการขบคิดเพื่อแก้ไขปัญหา
- กลุ่มศักยภาพและทักษะ	- การถ่ายโอนทักษะไปในด้านอื่นๆ ของชีวิต	
	- การหมุนเวียนทรัพยากร	

รูปแบบที่ 3 รูปแบบแหล่งเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

จากการถอดบทเรียนของแหล่งเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง บ้านทุ่งกระโปรง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายกซึ่งชุมชนได้ร่วมกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามบันได 6 ขั้น ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ท้องอิ่ม (ลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้-การประหยัด-การเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม-การเอื้ออารีต่อกัน)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 นอนอุ่น จัดเวรยามรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 มีทุน ส่งเสริมให้เกิดการออม เพื่อมีทุนประกอบอาชีพ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ไม่มีหนี้ ส่งเสริมการไม่มีหนี้ในระบบ มีเงินกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีกองทุนหมู่บ้านไว้ช่วยเหลือยามขาดสน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 กองทุนสุขภาพดี สนับสนุนให้ออกกำลังกายเป็นประจำและสม่ำเสมอ เน้นการป้องกัน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ปลอดภัย รักษาค่าพร้อมใจกันไม่จำหน่ายสุราและบุหรี่

จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในชุมชนมีแนวทางปฏิบัติใน 6 ยุทธศาสตร์ เป็นการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เพื่อการพึ่งตนเอง และแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของครัวเรือน และปัญหาทางสังคม หากชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้จะเกิดการพัฒนายั่งยืน

รูปแบบที่ 4 รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง

1. รวบรวมความรู้ องค์ความรู้ ประสบการณ์จากภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
2. นำความรู้ ประสบการณ์ จากการปฏิบัติจริง มาแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเกิดความเข้าใจนำไปปฏิบัติได้
3. การเรียนรู้เกิดจากการปฏิบัติจริง ลงมือทำเกิดความชำนาญ และสามารถถ่ายทอด แยกแยะความรู้ให้กับคนในชุมชนได้
4. การค้นหา วิธีการที่ได้ผลจากการปฏิบัติจริง เพื่อมีแนวทางในการปฏิบัติที่ดี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้
5. ขยายผลแนวทางที่ปราชญ์ชาวบ้าน ได้กระทำเป็นผลสำเร็จให้กับคนในชุมชนให้สามารถนำไปปฏิบัติได้
6. แหล่งเรียนรู้ 6 สำนเรียนรู้อุเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่
  - ฐานที่ 1 พืชผักสมุนไพรพื้นบ้าน
  - ฐานที่ 2 ผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ
  - ฐานที่ 3 สวนผลไม้ปลอดสารพิษ
  - ฐานที่ 4 ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
  - ฐานที่ 5 แปรรูปอาหาร
  - ฐานที่ 6 สัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต

รูปแบบที่เป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนรูปแบบหนึ่ง เน้นกระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีศักยภาพ

รูปแบบที่ 5 แบบจำลองของชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่ดี (ชนินษฐา กาญจนรังษีนนท์, 2551)

- การมีส่วนร่วมของประชาชน
- การทำสิ่งต่างๆให้สำเร็จ
- การวัดความสำเร็จของชุมชน

แบบจำลองนี้เป็นรูปแบบของการพัฒนาชุมชนที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมและการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน

รูปแบบที่ 6 โมเดลชุมชนต้นแบบ.... ชุมชนที่ยั่งยืน

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้การดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม และได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาสังคมที่รุนแรงขึ้น จำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ และพร้อมเปลี่ยนแปลงชีวิต เรียนรู้การพึ่งพาตนเอง เพื่อไปสู่อนาคตที่ดีกว่าและยั่งยืน จึงนำเสนอ แนวทางพัฒนา "เศรษฐกิจพอเพียง" มาใช้ เริ่มต้นจาก "การสร้างชุมชนเข้มแข็ง" พร้อมกับจัดทำ เป็นแบบจำลอง (Model) เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทาง พัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีองค์ประกอบที่เป็นเป้าหมาย เพื่อนำมาใช้เป็นแกนหลักในการทำงาน ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ชุมชน เพื่อให้รู้จักตัวเองว่า มีสถานะ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมสู่การทำแผนชุมชนว่าควรจะพัฒนาอย่างไร และด้านใด
2. ทักษะชุมชน เพื่อค้นหาศักยภาพในการดำรงชีวิต บนพื้นฐานความถนัดและทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น
3. สำรวจทรัพยากรในชุมชน รวมไปถึงจำนวนครัวเรือน เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำโครงการ โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุน ภายใต้การพึ่งพาตนเอง
4. หาแนวทางประหยัดพลังงาน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทั้งครัวเรือนและชุมชน ก่อนพัฒนาไปสู่พลังงานทางเลือกจากภายในชุมชนหรือพลังงานชุมชน
5. ตระหนักต่อการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม หรือใช้อย่างประหยัดและถูกวิธีคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
6. เรียนรู้การบริหารจัดการกองทุนให้ใช้เงินที่มีอยู่อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด เรียนรู้การออมควบคู่ไปกับการพัฒนาส่วนอื่นๆ ด้วย
7. ดึงสถาบันและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มาทำหน้าที่ผลิตและบริหารจัดการความรู้ในท้องถิ่น แล้วนำมาเพิ่มทักษะ ประยุกต์ เป็นเทคนิคการเรียนการสอนทั่วชุมชน

8. สร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจระหว่างการพัฒนาเพื่อเป็นเครื่องกำกับการทำงาน

ทั้ง 8 เป้าหมาย เป็นส่วนสำคัญของโมเดลชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่ ปตท. เชื่อว่าในท้ายที่สุดแล้วจะนำพาครอบครัวไปสู่ความสุข และกลายเป็นภูมิคุ้มกันภัย ตลอดทั้งการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

รูปแบบที่ 7 รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ, 2543)

รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบอิงชุมชน ที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม (Community-based model) เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีศักยภาพพื้นฐาน รูปแบบนี้เน้นแนวความคิดการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากร ตลอดจนจรรยาบรรณปัญญาภายในชุมชน

2. รูปแบบอิงสถาบันซึ่งหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม (Institution-based model) เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ประสบปัญหาเกินขอบเขตความสามารถของชุมชน การแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก

รูปแบบที่ 8 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพ: Community Participation Model of Health Promotion. (วารสารสาธารณสุขมูลฐาน, 2543)

การส่งเสริมสุขภาพ เป็นทั้งกระบวนการ กิจกรรม และแนวทาง สำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อส่งเสริม และเกื้อหนุนให้บุคคล ได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชนในทุกด้าน แบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสุขภาพนั้น เป็นองค์รวม ที่มาจากส่วนประกอบหลายๆ ประการ อาทิ สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบบริการสุขภาพ และวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล เพื่อสนับสนุน ยับยั้ง หรือกำหนดพฤติกรรมสุขภาพ ไปสู่การปฏิบัติ จึงต้องอาศัยความร่วมมือ และการระดมพลังจากทุกฝ่าย ในการดูแลสุขภาพของตนเอง และการปรับปรุงสังคมด้านต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และอื่นๆ โดยใช้กลยุทธ์การถ่ายโอนอำนาจจากรัฐ มาสู่ประชาชน ให้มีพลังอำนาจที่จะดูแลสุขภาพ และจัดการกับชุมชนของตนเอง อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ และความเป็นไปได้ ในแต่ละท้องถิ่น โดยคำนึงถึง ระบบสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันของชุมชน และเน้นการทำงานร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนอย่างเต็มที่

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการส่งเสริมสุขภาพ

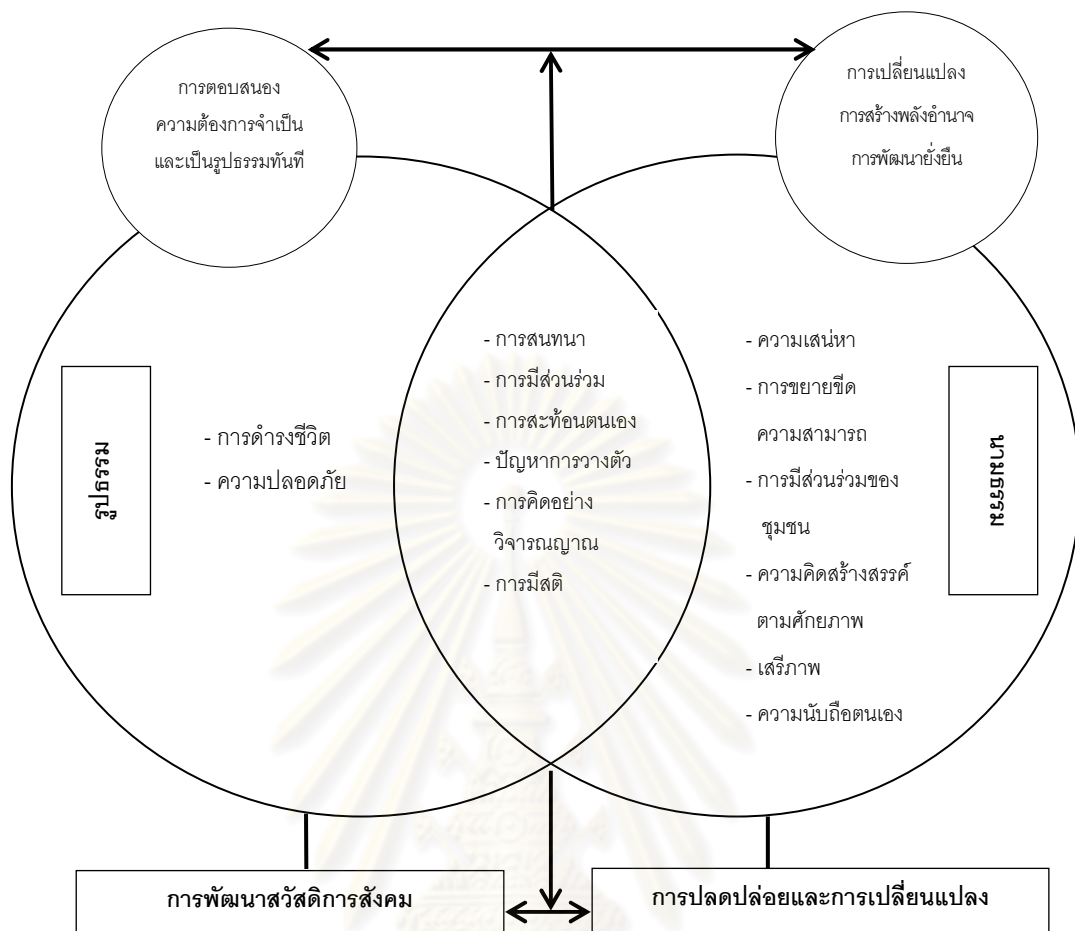
สถานีอนามัย		
องค์กรที่เกี่ยวข้อง	ปัญหาของชุมชน	การจัดการ และการดำเนินงานของชุมชน
1. องค์กรรัฐ	1. ด้านสุขภาพ	1. การสร้างทีมงาน
2. องค์กรเอกชน	2. ด้านเศรษฐกิจ	2. การระบุปัญหา และสร้างความตระหนักของชุมชน
3. องค์กรชุมชน	3. ด้านสังคม	3. การวางแผนร่วมกัน ระหว่างสถานีอนามัยกับชุมชน
	4. ด้านสิ่งแวดล้อม	4. การดำเนินการของชุมชน
		5. การประเมินผล และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชน เป็นการเพิ่มสมรรถนะ (enabling) ให้ชาวบ้านสามารถควบคุมสภาวะสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา โดยมีเจ้าหน้าที่สุขภาพ ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่

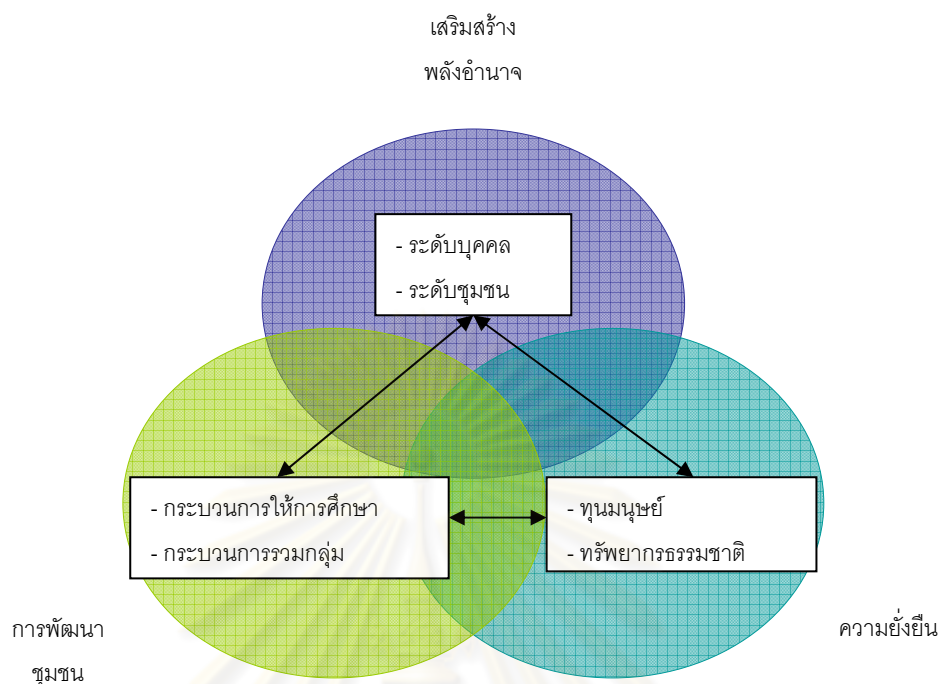
1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ที่เอื้อต่อสุขภาพคน ในชุมชน
2. การพัฒนาการทำงานเป็นทีม ด้วยการกระตุ้นให้ชาวบ้าน ร่วมกันคิด และร่วมกันลงมือทำกิจกรรม ด้วยตนเอง (Community Action) โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง (Self Reliance) และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)
3. การพัฒนาทักษะสุขภาพตนเอง โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ และฝึกทักษะสุขภาพ
4. การศึกษาดูงาน โดยการนำชาวบ้านไปดูงาน ตามเครือข่ายต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้ แนวคิด และกำลังใจในการทำงาน พัฒนาชุมชน

รูปแบบที่ 8 รูปแบบการใช้การเสริมสร้างพลังอำนาจแบบองค์รวมเพื่อลดความยากจน (Holistic and usable empowerment model for poverty reduction) ของ Lois R Mberengwa and Marietjie van der Merwe

จากการศึกษา การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เป็นส่วนสำคัญในการสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และไม่มีรูปแบบที่สำเร็จรูป อีกทั้งมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคล บริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน รวมทั้งหน่วยในการวิเคราะห์ ดังนั้นในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน จึงขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่ามีผลลัพธ์ เป้าหมายเดียวกัน เพราะการเสริมสร้างพลังอำนาจ คือการที่บุคคลและชุมชนได้มีการใช้ทักษะ และทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชน มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจึงมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน สามารถประเมินได้จากคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติ บุคลิกภาพแบบรุกหน้า (Proactive) และนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

แผนภูมิที่ 3 ความเชื่อมโยงองค์ประกอบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การวิจัยการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการศึกษากลุ่มชุมชนตามแนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective) ซึ่งแนวคิดนี้ชุมชนมีฐานะเป็นหน่วยทางสังคม (Community as unit of Social Organization) และมีนิยามความหมายของชุมชน หมายถึง หน่วยทางสังคมและกายภาพ ประกอบไปด้วยอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีความผูกพัน ดังนั้นการนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการพัฒนารูปแบบจากการศึกษาชุมชนที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 2 รูปแบบได้แก่

รูปแบบที่ 1 การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง

รูปแบบที่ 2 การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพลังอำนาจในการทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ได้แก่

นิตยา เพ็ญศิริินภา (2538) ศึกษาผลของการศึกษาเพื่อการสร้างพลังในโปรแกรมป้องกันการสูบบุหรี่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่าการสร้างพลังในโปรแกรมป้องกันการสูบบุหรี่ มีผลทำให้การนับถือตนเอง ทักษะคิดต่อการสูบบุหรี่ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการไม่สูบบุหรี่ของผู้นำนักเรียนเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในระยะหลังการทดลองและติดตามผล รวมทั้งสามารถป้องกันพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในกลุ่มผู้นำนักเรียนได้ แต่ไม่พบว่าคุณภาพชีวิตและความสามารถด้านงานการสูบบุหรี่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนในกลุ่มนักเรียนทั่วไปพบว่าภายหลังทดลองนักเรียนในกลุ่มทดลอง มีการนับถือตนเอง เชื่อในความสามารถด้านงานการสูบบุหรี่ และพฤติกรรมการสูบบุหรี่เป็นประจำเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระยะติดตามผลพบว่าคุณภาพชีวิตของนักเรียนในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการสูบบุหรี่เป็นประจำต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ทักษะคิดต่อการสูบบุหรี่ในกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงในทางบวกน้อยกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ณัฐพล หาญโสภี (2540) ศึกษาโปรแกรมการสร้างพลังในการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการป้องกันการเสพติดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความภาคภูมิใจในตนเอง ความคาดหวังในความสามารถของตนเอง และการปฏิบัติตนในการป้องกันการเสพติดของนักเรียน ดีกว่าก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ความภาคภูมิใจในตนเอง ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันการเสพติดของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนในการป้องกันการเสพติดอย่างมีนัยสำคัญ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ และคณะ (2540) ศึกษาประสิทธิผลของโครงการป้องกันและควบคุมเอดส์ในสถาบันครอบครัว ผลการศึกษาพบว่าโครงการพัฒนาพลังของสตรีเพื่อป้องกันและควบคุมเอดส์ ในครอบครัวโดยผ่านผู้นำสตรี และโดยการพัฒนาศรีโดยตรง และโดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้เกี่ยวกับเอดส์ของแม่บ้านและพ่อบ้าน และทำให้การสื่อสาร/พูดคุยเกี่ยวกับเอดส์ระหว่างภรรยา-สามีเพิ่มมากขึ้นแต่มีบางประเด็นของการรับรู้และทัศนคติต่อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์ของกลุ่มแม่บ้านและพ่อบ้าน ยังไม่ถูกต้อง จำเป็น

จะต้องปรับเปลี่ยนให้ถูกต้อง การพัฒนาพลังของสตรี จำเป็นจะต้องดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเร่งด่วน รวมทั้งหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพ และควรจะสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มสตรีที่ได้ดำเนินการในหมู่บ้าน และควรจะได้พัฒนาร่วมกับกลุ่มสามีด้วย การประเมินเชิงคุณภาพของแต่ละโครงการและกิจกรรมย่อยชี้ให้เห็นว่า แต่ละกิจกรรมได้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การดำเนินงานสร้างพลังในกลุ่มแม่บ้านโดยผ่านผู้นำสตรีนั้นมีข้อดีคือ การพัฒนาผู้นำสตรีให้ไปดำเนินการต่อนั้นทำได้ไม่ง่าย เพราะภารกิจและศักยภาพของผู้นำสตรีเป็นองค์ประกอบสำคัญ แต่ในกลุ่มที่พัฒนาพลังแม่บ้านโดยตรงนั้น น่าจะได้ผลดีกว่า แต่ต้องการความต่อเนื่องและลักษณะความเป็นผู้นำของชมรมแม่บ้าน/กลุ่มสตรี ในหมู่บ้านในอันที่จะร่วมมือด้วย สำหรับในรูปแบบของการให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยผ่านคณะกรรมการชุมชนนั้น พบว่าความเข้มแข็งและศักยภาพของคณะกรรมการเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ กลุ่มผู้นำชุมชนที่ดำเนินงานในโครงการนี้ มีความร่วมมือ รวมตัวอย่างสม่ำเสมอ และมีความเข้มแข็ง จึงได้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และได้เสนอแนะว่าการดำเนินโครงการป้องกันและควบคุมเอชไอวีในครอบครัวนั้น น่าจะทำในลักษณะของคณะกรรมการชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมีผู้แทนจากองค์กรสตรีร่วมด้วย และควรจะได้มีกิจกรรมที่มุ่งเน้นที่กลุ่มแม่บ้าน/สตรีในชุมชน และการนำเอาสามีมาร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นครอบครัวด้วย แนวคิดในการรวมสรรพกำลังทางสังคม (social mobilization) โดยให้ครอบคลุมประชากรกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม (equity) ให้สังคมได้รวมกลุ่มร่วมกันคิด ทำ และได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (solidarity) เพื่อสุขภาพที่ดีที่ยั่งยืน (sustainability) น่าจะนำมาประยุกต์ได้ดี

วราภา จันทริโชติ (2540) ศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมการสร้างพลังต่อการพัฒนาเจตคติ การเห็นคุณค่าในตนเอง และความเชื่อในความสามารถของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อวิชาชีพอพยาบาล การเห็นคุณค่าในตนเอง ความเชื่อในความสามารถของตนเอง สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความแตกต่างของเจตคติต่อวิชาชีพอพยาบาล การเห็นคุณค่าในตนเอง ความเชื่อในความสามารถของตนเอง สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญ

ชัยศ อิมสุวรรณ (2543) ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการวิเคราะห์และพัฒนา รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดในเชิงโครงสร้างหน้าที่นิยมวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาชุมชน ซึ่งได้จากการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาเอกสารโครงการการศึกษาชุมชน 6 โครงการ และการวิจัยภาคสนามในชุมชน 2 แห่ง โดยการใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

โครงการการศึกษาชุมชนที่วิเคราะห์ได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน เป็นปัญหาที่เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้ชุมชนในฐานะระบบสังคมเสียดุลยภาพ โครงการการศึกษาชุมชนได้ถูกนำมาใช้เป็นวิถีทางในการแก้ปัญหา โครงการดังกล่าวเสริมสร้างบูรณาการในชุมชน โดยการให้มีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการเป้าหมายของโครงการคือการแก้ปัญหาชุมชน และมุ่งหมายให้สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับประโยชน์จากโครงการ 2) รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบอิงชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรูปแบบอิงสถาบันซึ่งหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม รูปแบบที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีศักยภาพพื้นฐาน รูปแบบนี้เน้นความคิดการพึ่งตนเองการมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากร ตลอดจนภูมิปัญญาภายในชุมชนโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยชุมชนเอง และมีเป้าหมายในการพัฒนาความสามารถของสมาชิกเพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน รูปแบบที่หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ประสบปัญหาเกินขอบเขตความสามารถของชุมชน การแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้นว่าองค์กรระหว่างประเทศหน่วยงานรัฐ หรือโครงการในพระราชดำริ อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมการศึกษาในโครงการดังกล่าว มีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของสมาชิกเพื่อให้แก้ปัญหามาตรฐานของชุมชนได้เองเช่นกัน

วันชัย ธรรมสังการ (2543) ศึกษาการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยากับการทำงานในองค์กร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของพนักงานในหน่วยงานโดยนำแนวคิดการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยาไปทดสอบโครงสร้างของแนวคิดด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบแบบยืนยัน (confirmatory factor analysis) พบว่าประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านคุณค่าและความหมายของงานที่ทำ (meaning) ความเชื่อในความสามารถที่จะทำงานนั้น (competence) ความมีอิสระที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงการทำงานได้ดีขึ้นด้วยตนเอง (self-determination) และความเชื่อว่าการทำงานในหน้าที่จะมีผลหรือมีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความก้าวหน้าขององค์กร (impact) ซึ่งผลการศึกษากับกลุ่มผู้จัดการระดับกลางในองค์กรธุรกิจ พบว่า การเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงานบางอย่าง เช่น การคิดและทำในสิ่งใหม่ (innovations) การกระตุ้นให้หัวหน้ากระตือรือร้นที่จะเปลี่ยนแปลงองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (upward influences) การมีประสิทธิภาพในการทำงาน (work effectiveness) ที่ประเมินด้วยตนเอง และยังพบว่าการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยามีคุณลักษณะเป็นตัวแปรสื่อกลาง (mediator)

ระหว่างตัวแปรโครงสร้างทางสังคมของหน่วยงาน (social structure) กับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการทำงานบางประการ

บุญลือ เพ็ชรวิทย์ และนิตย์ เพชรทองศรี (2544) ได้สร้างโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพจิต โดยพลังอำนาจของอาสาสมัครสาธารณสุขในการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน จังหวัดพังงา เพื่อเสริมสร้างและศึกษาหารูปแบบการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติตนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพเพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) ผลการวิจัยพบว่า ระดับความรู้ ความเชื่อต่อโอกาสเสี่ยงการเกิดปัญหา ความเชื่อต่อความรุนแรง ความเชื่อต่อผลดี จากการปฏิบัติตามคำแนะนำของอาสาสมัครสาธารณสุข และสัมพันธภาพระหว่างประชาชนกับอาสาสมัครสาธารณสุขและพฤติกรรมในการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มทดลองหลังดำเนินการมีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการดำเนินการทั้งหมด และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจิตที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนนั้น จะต้องเกิดมาจากความต้องการของประชาชนเอง ระบุปัญหาพร้อมกันจัดกิจกรรม จึงจะเกิดการพัฒนาพฤติกรรมได้อย่างแท้จริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้แกนนำมาเป็นผู้นำและกระตุ้นในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันทุกฝ่าย

2. ผู้ที่จะดำเนินการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจิตให้กับประชาชนในการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ไม่ว่าจะกิจกรรมใดๆ ควรหาจังหวะ เวลาที่เหมาะสมในการเข้าหาประชาชน โดยเฉพาะช่วงเวลาที่ประชาชนว่างจากงานประจำ จึงทำให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่

3. การที่จะได้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจิตที่ยั่งยืน ควรที่จะทำให้ครบวงจร คือ ทั้งในโรงเรียนและชุมชน สำหรับการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ในการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ควรทำให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยง การป้องกันดีกว่าการแก้ไข เป็นต้น

พรทิพย์ โภคยอุดม (2544) ศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยทรัพยากรการบริหาร 4 ประการในองค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 ที่มีผลต่อเทคนิควิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผลการวิจัยพบว่าระดับชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลและความสัมพันธ์ของปัจจัยทรัพยากร ไม่มีอิทธิพลต่อศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนและการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และผลการวิจัยยังพบว่า พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 ประชาชนได้รับการเสริมพลังอำนาจให้มีความรู้ ได้รับข้อมูล

ข่าวสาร โดยครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรมีมนุษยสัมพันธ์ดี และมีเทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียน และการช่วยเสริมพลังอำนาจให้แก่ผู้เรียนคือ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน/การฝึกอบรม

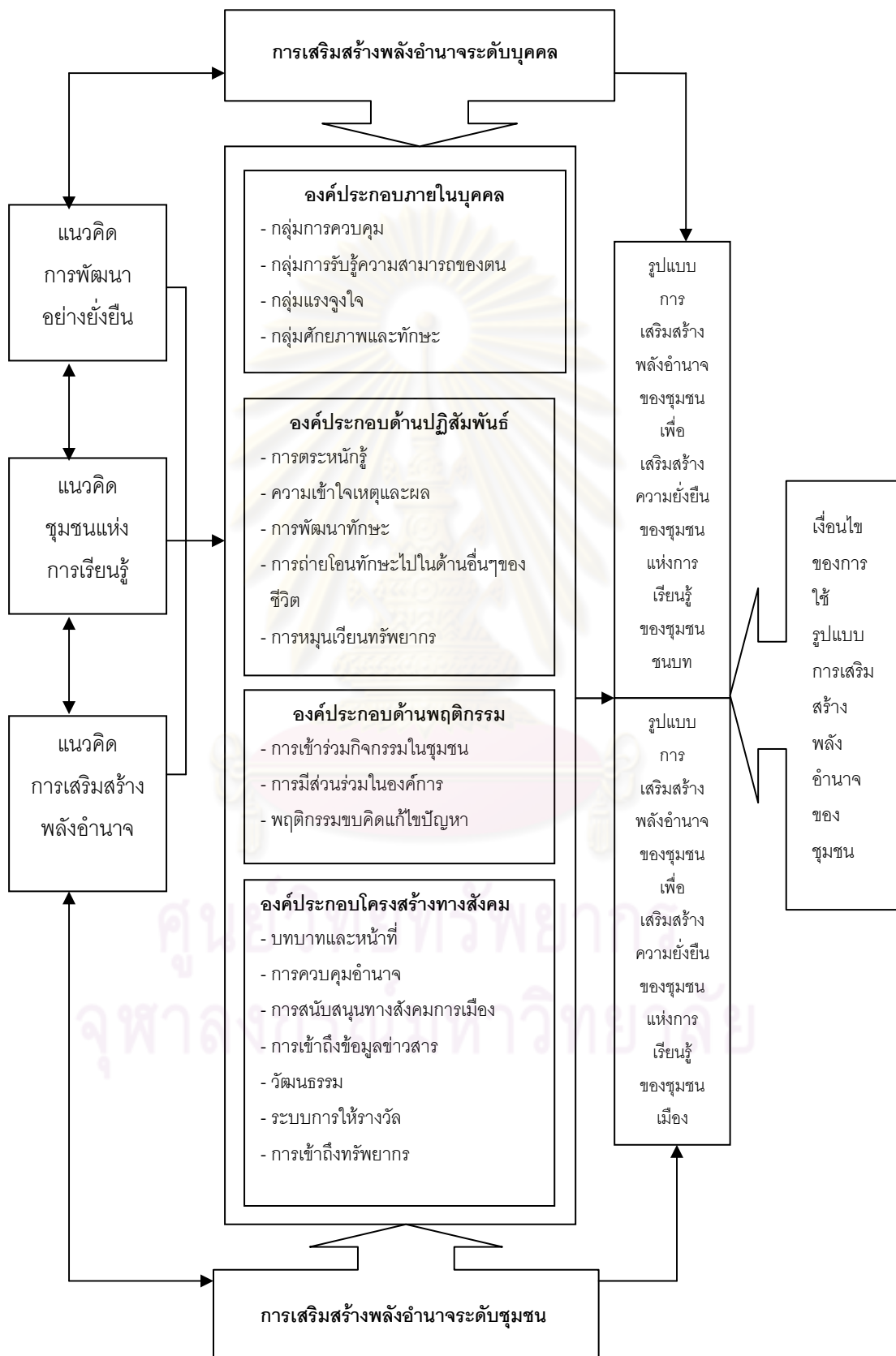
สมศักดิ์ กิจธวัช (2545) ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม โดยใช้หลักการจัดการตามแนวมนุษยนิยมและการเพิ่มพลังศักยภาพของตนเองของแอนโทนี ร็อบบินส์ ผลการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มพลังศักยภาพบุคคลจะสามารถพัฒนาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในตัวเองได้สูงกว่าผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมที่ไม่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญ

สุพจน์ แสงเงิน (2546) ได้ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว ผลการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวเป็นชุมชนที่มีเป้าหมายหลักในการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งร่างกาย สติปัญญาและจิตใจ โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียนนอกระบบโรงเรียนและในวิถีชีวิต (การเรียนรู้ตามอัธยาศัย) ทั้งนี้มีปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน 5 ประการ คือ จิตสำนึกร่วมภายในชุมชน ความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต แรงผลักดันจากผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ในส่วนของการศึกษาองค์ประกอบหลักของกระบวนการเรียนรู้พบว่าประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลักคือแหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ วิธีการเรียนรู้ โดยแหล่งการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 แหล่งใหญ่ คือ ครอบครัว มัสยิดคอยรุตต์กัว ผู้นำในชุมชน และสถาบันการศึกษา ในส่วนขององค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะเช่นเดียวกันคือ องค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและองค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต สำหรับการศึกษาระดับต้นของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวพบว่ามี 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้และตระหนักในปัญหา การคิดวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา และการประเมินผลการแก้ไขปัญหา โดยขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นมาภายใต้กรอบแนวคิด “รู้อดีต คิดปัจจุบัน ทันทอนาคต” ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ที่นำมาผนวกกับความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอกชุมชน จนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนในลักษณะของแผนแม่บทชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

เกตส์อลิซ (Alice Gates อ้างถึงใน Fine, J., 2006) วิจัยถึง ข้อจำกัดการสร้างพลังอำนาจ: มุมมองสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติงานชุมชนผู้อพยพที่ไม่มีเอกสาร เนื่องจากศูนย์ตรวจคนเข้าเมืองเป็นองค์กรระดับรากหญ้าที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรที่ต้องการเพิ่มค่าจ้างต่ำแรงงานอพยพในประเทศสหรัฐอเมริกา ศูนย์นี้ให้การสนับสนุนการจัดระเบียบเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานที่ทำงานบริการขั้นพื้นฐาน การศึกษาชุมชนและการสนับสนุนกับหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐบาล ในขณะที่ผู้อพยพจำนวนมากที่ไม่มีเอกสารจึงไม่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายแรงงานจึงไม่สามารถใช้สิทธิการจ้างงานอย่างเต็มที่ ผู้อพยพเมื่อเผชิญกับปัญหาการจ้างงาน (เช่นการโกงค่าจ้างและการเลือกปฏิบัติ) ซึ่งไม่มีเอกสารประกอบได้ จากการศึกษาเชิงคุณภาพของผู้ใช้แรงงานที่เกิดขึ้นในปี 2006 โดยการสังเกตผู้เข้าร่วมการประชุมที่ศูนย์และฝึกรวมคนงาน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมกว่า 18 เดือน จากการตรวจสอบเอกสารขององค์กร การสัมภาษณ์ในเชิงลึกกับแรงงานอพยพเจ้าหน้าที่อาสาสมัครและผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า (1) การใช้กรอบสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏจากการรวมประสบการณ์และมุมมองของผู้เข้าร่วมการอพยพคนงานและอาสาสมัคร/พนักงาน (2) สิทธิที่มีอยู่โดยเฉพาะสิทธิพลเมืองและสิทธิแรงงานไม่เพียงพอกับประเด็นปัญหาแรงงานข้ามชาติในอนาคต ข้อจำกัดเหล่านี้ต้องบูรณาการองค์ประกอบของสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและการเป็นพลเมืองของโลกในการทำงานกับผู้อพยพที่ไม่มีเอกสาร การกำหนดวิธีการที่บุคคลและชุมชนให้คิดเกี่ยวกับตัวเองและวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในสังคม รวมทั้งความสามารถในการสนับสนุนให้กับตนเองและครอบครัว แสดงให้เห็นวิธีการใหม่สำหรับการคิดเกี่ยวกับมุมมองที่เสริมสร้างพลังอำนาจและการปฏิบัติในบริบทของการย้ายถิ่นข้ามชาติและโลกาภิวัตน์

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจมีความสำคัญทั้งในระดับบุคคล องค์กร ชุมชน โดยเฉพาะการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ทำให้สามารถมองเห็นสมรรถนะของตนเองในการดำเนินกิจกรรมต่างๆได้ และสามารถทำงานได้เต็มตามศักยภาพ เกิดความภาคภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเอง จนสามารถส่งผลดีให้กับกลุ่ม หรือ องค์กร หรือ ชุมชน ที่อยู่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดของการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล เชื่อมโยงกับแนวคิดของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ที่เกิดจากองค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม ที่มีส่วนสนับสนุน ส่งเสริม หรือเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหา หรือสร้างความสำเร็จให้กับบุคคล กลุ่ม ชุมชน หรือสังคมได้ ดังนั้นการศึกษาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และในระดับชุมชน จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อไป

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพ ด้วยการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต จนเกิดพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การปลูกฝังจิตใจที่มีคุณธรรม รวมทั้งเสริมสร้างสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ชุมชนและสังคมให้มั่นคง เอื้อต่อการพัฒนาคนอย่างสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยการบูรณาการ ด้านการเรียนรู้ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน และยึดโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา ประกอบกับการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคล ชุมชน และทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ประชาชน และทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด และตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และชุมชนท้องถิ่น จนทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง เพราะเป็นความเชื่อในความสามารถของตนเอง และชุมชน การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุม ของคนในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เป็นทั้งกระบวนการและผลลัพธ์มีทั้งในระดับบุคคลและในระดับชุมชน (Zimmerman และ Rappaport ,1988) การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลเป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพตนเองให้มีความเข้มแข็งพอที่จะควบคุมตนเอง จากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลในการดำเนินชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองประพฤติ ปฏิบัติ จนมีความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน เกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีวิถีชีวิตเดียวกัน มีความร่วมมือ ร่วมใจ สร้างประโยชน์ และควบคุมสมาชิกในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน

แต่บริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะของชุมชนที่เป็นทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานที่แตกต่างกันเป็นผลให้ความเจริญและการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจแตกต่างกัน ทำให้การพัฒนาจากเงื่อนไขที่แตกต่างย่อมเกิดผลต่อการพัฒนาที่ที่แตกต่างกัน การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความเข้มแข็ง และ ร่วมกันแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหา ไปในทางที่ถูกต้องและนำไปใช้ได้ ตลอดจนเชื่อในความสามารถของตนเองและสังคม รับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมตนเองและสมาชิกในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชนและสังคม (Zimmerman, 1998) ผู้วิจัยเชื่อว่า แนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน จะทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ ผู้วิจัยจึงศึกษารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทจากชุมชนต้นแบบ เพื่อหาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และนำมาพัฒนาหารูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชนของสังคมไทยต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ศึกษาวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นการศึกษาชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา โดยมีกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการศึกษาเอกสาร วิจัยภาคสนาม และใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Technique) มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท 3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนเมือง/ชนบทของประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากเอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จากการศึกษาภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากเอกสาร

การวิจัยในขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ประกอบและรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยการศึกษาชุมชนต้นแบบ เพื่อการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ องค์ประกอบของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และศึกษารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อที่จะนำผลการศึกษาวิจัยในขั้นตอนนี้ไปร่างรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้ คือ

1.1 การคัดเลือกชุมชนที่จะศึกษา

ผู้วิจัยเลือกหน่วยงานที่มีภารกิจในการเสริมสร้าง และพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่มีการประกาศ ยกย่อง คัดเลือก นำร่องชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา โดยมีกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาที่ให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และศึกษาข้อมูลitudinal ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ของชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นต้นแบบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

1. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรรหาและคัดเลือก สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบใน 5 ภูมิภาค และยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น "สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ" รุ่นที่ 1 ประจำปี 2551 จำนวน 27 แห่ง ในการศึกษาครั้งนี้เลือกเฉพาะที่เป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบท มี 20 ชุมชน ได้แก่

ภาคเหนือ	- ชุมชนบ้านสามขา	จ. ลำปาง
	- ชุมชนวัดเขาแก้ว	จ. ตาก
	- ชุมชนวัดป่าฝาง	จ. พะเยา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ชุมชนบ้านดอนมัน	จ. มหาสารคาม
- ชุมชนบ้านหนองลูกช้าง	จ. ชัยภูมิ
- ชุมชนผู้ไทยเรณูนคร	จ. นครพนม
- ชุมชนวัดโพธิการาม	จ. ร้อยเอ็ด

- ภาคกลาง - ชุมชนบ้านโค้งตาบาง จ. เพชรบุรี
 - ชุมชนบ้านบางพลับ จ. สมุทรสงคราม
 - ชุมชนบ้านหนองกลางดง จ. ประจวบคีรีขันธ์
 - ชุมชนสามชุกตลาดร้อยปี จ. สุพรรณบุรี

ภาคตะวันออก

- ชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง จ. นครนายก
 - ชุมชนบ้านยาง จ. ปราจีนบุรี

- ภาคใต้ - ชุมชนบ้านฉางกลาง จ. ตรัง
 - ชุมชนบ้านทุ่งไผ่ จ. นครศรีธรรมราช
 - ชุมชนบ้านป่อแร่ จ. ภูเก็ต

2. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กระทรวงศึกษาธิการ รายงานผลการดำเนินงานการจัดกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนด้วยกระบวนการการศึกษานอกระบบที่ประสบผลสำเร็จ และจากการศึกษาเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกพบว่า ลักษณะชุมชนหรือองค์กรที่ประสบผลสำเร็จมีลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาตนเอง จนเกิดกิจกรรมพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบ มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน มีเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน และเป็นสังคมคุณธรรม และรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวมทั้งรู้จักใช้ทุนและการแสวงหาทุนทางสังคม จึงจัดได้ว่ากระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนด้วยกระบวนการการศึกษานอกระบบ ทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งในปี พ.ศ. 2550 มีจำนวน 26 แห่ง ในการศึกษาครั้งนี้เลือกเฉพาะที่เป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบท 19 ชุมชน ได้แก่

- ภาคเหนือ - ชุมชนบ้านคลองกล้วย จ. อุตรดิตถ์
 - ชุมชนบ้านหนองกระทุ่ม จ. กำแพงเพชร
 - ชุมชนบ้านหนองบึงไก่อ จ. กำแพงเพชร
 - ชุมชนคนเอาถ่าน จ. อุทัยธานี
 - ชุมชนเพชรผาลาด จ. อุทัยธานี
 - ชุมชนบ้านสันมะฮกฟ้า จ. เชียงใหม่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ชุมชนบ้านดอนมัน จ. มหาสารคาม
- ชุมชนบ้านหนองกลางดง จ. มหาสารคาม
- ชุมชนบ้าน"อิมหน้า" จ. นครราชสีมา
- ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จ. ขอนแก่น
- ชุมชนบ้านเมียนเซาะ จ. สุรินทร์

ภาคกลาง

- ชุมชนบ้านวัดโบสถ์ จ. สิงห์บุรี
- ชุมชนบ้านหนองชี จ. เพชรบุรี

ภาคตะวันออก

- ชุมชน"ข้าตาเรือ" จ. จันทบุรี
- ชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง จ. นครนายก
- ชุมชนบ้านมาบเหียง จ. ปราจีนบุรี

ภาคใต้

- ชุมชนบ้านนาทราย จ. พัทลุง
- ชุมชนบ้านนาลึก จ. สงขลา
- ชุมชนบ้านท่าสะท้อน จ. สุราษฎร์ธานี

3. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย สร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณแบบเป็นต้นแบบนำร่อง ในชุมชนต้นแบบ ประจำปี 2550 มี 4 ชุมชน คือ

ภาคเหนือ - ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลศรีสะเกษ บ้านศรีบุญเรือง จ. น่าน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านภู หมู่ที่ 1,2 จ. มุกดาหาร

ภาคตะวันออก

- ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านทุ่งกระโปรง จ.นครนายก

ภาคใต้

- ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านบ่อน้ำซับ จ. นครศรีธรรมราช

จากชุมชนต้นแบบทั้ง 3 หน่วยงานที่กล่าวมาแล้ว เป็นชุมชนที่ลักษณะชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยสมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทุกคนร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมองเห็นว่า

การเรียนรู้สามารถใช้เป็นกลไกในการผลักดันการพัฒนาตนเองและชุมชนของตนจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งชุมชนต้นแบบได้มีระยะเวลาในการพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชนในระยะเวลาหนึ่ง (ไม่น้อยกว่า 3-5ปี) และส่งผลสำเร็จจนเป็นที่ยกย่อง หรือเป็นตัวอย่างของชุมชนอื่นๆ โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เกิดจากการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ดีในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน

1.2 เครื่องมือการวิจัย

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยศึกษาแหล่งข้อมูลจาก เอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัย รายงานผลการดำเนินงาน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. หนังสือสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ 5 ภูมิภาค รุ่นที่ 1 ปี 2551 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. รายงานผลการดำเนินงานการจัดกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน ด้วยกระบวนการ กศน. ที่ประสบผลสำเร็จ ปี 2552 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ
3. รายงานผลการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนนำร่อง ปี 2550 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
4. การรายงานผลการพยากรณ์ระดับหมู่บ้านของศูนย์บัญชาการกลไกบูรณาการการพัฒนาสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 39 ชุมชนที่ศึกษา
5. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ระดับหมู่บ้าน 39 หมู่บ้าน ฐานข้อมูล Internet : <http://numsup.moobanthai.com> จำนวน 39 ชุมชน จากศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
6. แผนชุมชนของหมู่บ้าน
7. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

เครื่องมือการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ภาคผนวก ง) และแบบสรุปรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ถึงองค์ประกอบ และรูปแบบ การเสริมสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยพลังอำนาจของชุมชน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดย 1) การจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดง

ความคิดเห็น 2) นำมาตีความ 3) สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) 4) อภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัยในการวิเคราะห์ชุมชนจากแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน หรือ “ชุมชนยั่งยืน” (Sustainable Community) และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยชุมชนต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต
2. ระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน เพื่อการพึ่งตนเองก่อนและจัดระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
3. การสร้างระบบทุนของชุมชน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมในด้านการระดม การบริหารจัดการ
4. ระบบคุณธรรม จริยธรรม และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน
5. การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน
6. ระบบการเรียนรู้ ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง
7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาตามเนื้อหาที่ปรากฏ (Manifest Content) ในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (Latent Content) การวัดความถี่ของคำหรือข้อความในเอกสารเป็นการวัดความถี่ของคำหรือข้อความที่ปรากฏอยู่ แต่ผู้วิจัยไม่ตีความคำหรือข้อความเหล่านั้น การตีความจะทำเฉพาะตอนที่สรุปเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. ผู้วิจัยสร้างแบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน (ภาคผนวก ก) ได้ตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ ความครอบคลุม และให้คำแนะนำเกี่ยวกับความเหมาะสม ความถูกต้อง ของเครื่องมือก่อนนำมาวิเคราะห์ข้อมูล
2. ผู้วิจัยสร้างข้อสรุปรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยใช้แผนที่ความคิด

แบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ รายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ หน่วยงาน รายชื่อชุมชนจำแนกชุมชนเมือง-ชนบท ประเภทของเอกสาร
2. แบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ 9 องค์ประกอบ ดังนี้

ประเด็นแบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ประเด็นการวิเคราะห์องค์ประกอบ	รายละเอียดข้อมูล
1. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต	1.1 การอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา
	1.2 การฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชน
	1.3 การปลูกป่า ปลูกพืชทดแทน
	1.4 การกำจัดของเสีย
	1.5 การไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ
2. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อน และจัดระบบการแลกเปลี่ยนผล ผลิตรหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค	2.1 ลักษณะอาชีพ รายได้ ของครัวเรือน
	2.2 ตลาดในชุมชน
	2.3 ร้านค้าสหกรณ์
	2.4 การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน
	2.5 การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
3. การสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม เข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ	3.1 การทำบัญชีครัวเรือน
	3.2 กองทุนหมู่บ้าน
	3.3 สหกรณ์
	3.4 เครดิตยูเนียน
	3.5 ระบบทุนจากเครือข่าย
	3.6 กองทุนสวัสดิการชุมชน
	3.7 กองทุนผู้สูงอายุ
	3.8 กลุ่มออมทรัพย์
4. ระบบคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในกฎ ระเบียบต่าง ๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน	4.1 ขนบธรรมเนียม ประเพณี
	4.2 กระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
	4.3 กฎระเบียบ กติกาของชุมชน
	4.4 ระบบคุณธรรม จริยธรรมในชุมชน
5. การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน	5.1 หลักการประชาธิปไตย
	5.2 การควบคุมการกระทำผิด

ประเด็นแบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ประเด็นการวิเคราะห์องค์ประกอบ	รายละเอียดข้อมูล
	5.3 ระบบการไหลเวียนภายในชุมชนแบบเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ
6. ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง	6.1 การศึกษาในระบบ 6.2 การศึกษานอกระบบ 6.3 การศึกษาตามอัธยาศัย 6.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น 6.5 อัตลักษณ์ชุมชน 6.6 ความเชื่อมโยงภูมิปัญญากับความรู้สากล
7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน	7.1 การประกันสุขภาพ 7.2 สวัสดิการชุมชน 7.3 การออม / ธนาคารชุมชน 7.4 กองทุนยา 7.5 สาธารณสุขพื้นฐาน
8. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ	8.1 ศูนย์เรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 8.2 การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภาคปฏิบัติ
9. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	9.1 การเป็นสมาชิกกลุ่ม 9.2 จำนวนครั้งของการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน 9.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม เช่น ร่วมเงิน-ร่วมแรง-ร่วมสิ่งของ

3. แบบสรุปรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยใช้แผนที่ความคิด โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล

- 3.1.1 องค์ประกอบภายในบุคคล
- 3.1.2 องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์
- 3.1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม

3.2 การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน

- 3.2.1 องค์ประกอบโครงสร้างทางสังคม

ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จากการวิจัยภาคสนาม

การวิจัยในขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยการวิจัยภาคสนาม เพื่อที่จะรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลเกิดขึ้นในภาคสนาม เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารในขั้นตอนที่ 1 ในเขตชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยมีรายละเอียดของการวิจัยภาคสนามดังนี้

2.1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (ชุมชนที่ศึกษา)

จากผลการวิเคราะห์สังเคราะห์ องค์ประกอบและรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากชุมชน 39 ชุมชนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้ง 3 หน่วยงาน ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนที่เป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้

- 1) ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นชุมชนเมือง 2 ชุมชน และชุมชนชนบท 2 ชุมชน
- 2) ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องเป็นชุมชนที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ และมีผู้นำที่พร้อม และสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษาวิจัยได้
- 3) ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ต้องมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ หรือลักษณะทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เพราะจะได้มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีใกล้เคียงกัน

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนในการศึกษา 2 แบบ คือ แบบที่ 1 คัดเลือกจากภาคเหนือ 1 ชุมชน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ชุมชน ซึ่งเป็นภาคที่มีวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง เช่น ภาษาพูด วัฒนธรรมท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เป็นต้น โดยเป็นตัวแทนชุมชนเมือง และชุมชนชนบท และ แบบที่ 2 คัดเลือกจากภาคกลาง 2 ชุมชน และเป็นจังหวัดเดียวกันเพราะจะได้มีโครงสร้างทางสังคม(ระดับจังหวัด) ที่คล้ายคลึงกัน โดยคัดเลือกที่เป็นตัวแทนชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ภายในจังหวัดเดียวกัน

ผลการคัดเลือก ชุมชนเมือง 2 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า จ.เชียงใหม่
2. ชุมชนบ้านโค้งตายาง จ.เพชรบุรี

และชุมชนชนบท 2 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จ.ขอนแก่น
2. ชุมชนบ้านหนองฮี จ.เพชรบุรี

ผู้วิจัยได้นำเสนอชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ชุมชน ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ก) ได้ให้ความคิดเห็น ความเหมาะสม ความถูกต้อง

ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ ได้เสนอชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ ของจังหวัดเพชรบุรี แทนชุมชนหนองรี ด้วยเหตุผลที่ต้องการให้เห็นกระบวนการของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และสอดคล้องกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนตัวอย่าง

สรุปผลการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนในการศึกษาเป็นชุมชนเมือง 2 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า จ.เชียงใหม่
2. ชุมชนบ้านโค้งตายาง จ.เพชรบุรี

และชุมชนชนบท 2 ชุมชน คือ

1. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จ.ขอนแก่น
2. ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ จ.เพชรบุรี

2.2 เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม ซึ่งมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางการศึกษา ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และส่วนที่สองเป็นข้อมูลเจาะลึกในประเด็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ได้แก่ การแสดงออกของบุคคลในชุมชน โครงสร้างทางสังคม และความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ในการเก็บข้อมูลทั้ง 2 ส่วนนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลและเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจกับชุมชนโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทของชุมชน ทั้ง 4 ชุมชน จากเอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัย รายงานผลการดำเนินงาน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลของหน่วยงานที่ดำเนินงานโดยตรง ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการพัฒนาชุมชน และศูนย์บัญชาการบูรณาการการพัฒนาสังคม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตลอดจนแผนชุมชน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ). ฐานข้อมูล Internet ของหมู่บ้านที่ศึกษาทั้ง 4 ชุมชน

2. แบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นเครื่องมือสำหรับบันทึกข้อมูลจากการสังเกต ได้แก่ สังเกตบริบทของชุมชน การศึกษาของบุตรหลานในชุมชน แหล่งเรียนรู้ของชุมชน ผู้นำกลุ่ม กิจกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การประชุมประจำเดือน เป็นต้น ข้อมูลส่วนนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเห็นองค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน และสามารถอธิบายความยั่งยืนของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้าใช้ร่วมกับแบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ไว้ก่อนแล้ว ทำให้บรรยากาศการสัมภาษณ์เป็นกันเอง สามารถยืดหยุ่นตามสถานการณ์ กล่าวคือ ไม่จำกัดเวลา สถานที่ และสัมภาษณ์หลายๆ ครั้งจนได้ข้อมูลครบถ้วนตามต้องการ

ประเด็นการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นให้ได้ข้อมูลในระดับบุคคลโดยเฉพาะผู้นำ ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ถึงลักษณะพฤติกรรม การแสดงออกของผู้นำของชุมชน และการแสดงออกของสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน รวมถึงปัญหาอื่นๆ ในชุมชน เพื่อให้ผู้วิจัยเห็นภาพโครงสร้างทางสังคมของชุมชน

4. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นแนวคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสของชุมชน กรรมการชุมชน ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของภาครัฐ และภาคประชาชน ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/ตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักพัฒนาชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ ครูในระบบและนอกระบบ สมาชิกองค์การบริหารตำบล ผู้นำชุมชน/กลุ่ม ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้าง พัฒนา สนับสนุน การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้ง 4 ชุมชน โดยมีประเด็นดังนี้

ประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ประเด็นคำถาม	ประเด็นหัวข้อ
1. พลังอำนาจของชุมชน	1.1 ความหมาย 1.2 องค์ประกอบ 1.3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 1.4 เงื่อนไขอุปสรรค
2. การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล	2.1 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง 2.2 การยกย่องตนเอง 2.3 การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ
3. การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน	3.1 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง และสังคม 3.2 การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์กร และในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม
4. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	4.1 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนเมือง 4.2 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนชนบท

ผู้วิจัยสร้างแนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (ภาคผนวก ง) โดยมีกรอบความคิดการสัมภาษณ์ มุ่งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทั้งชุมชนเมือง และชุมชนชนบท และให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน (ภาคผนวก ก) ได้ตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ ความครอบคลุม และให้คำแนะนำเกี่ยวกับความเหมาะสม ความถูกต้อง ของเครื่องมือก่อนนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

5. อุปกรณ์บันทึกภาพ เป็นกล้องถ่ายรูปแบบบันทึกกิจกรรมของชุมชน แหล่งเรียนรู้ และสภาพทั่วไปของชุมชน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

6. อุปกรณ์บันทึกเสียง เป็นเทปบันทึกเสียงสำหรับเก็บข้อมูลในบางเรื่อง เช่น ประวัติของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การอบรมผู้นำชุมชน การแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ผู้วิจัยใช้การจดบันทึกคำสัมภาษณ์ แทนการบันทึกเสียงในกรณีให้ผู้ให้ข้อมูลมากกว่า 1 คน

7. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้บันทึกรายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ การเข้าร่วมกิจกรรมและการเสวนาพูดคุยกับบุคคลทั่วไป รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ เพื่อเป็นการป้องกันการลืมและใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

หลังจากผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ประสานหน่วยงานในพื้นที่ขอความอนุเคราะห์ขอเก็บข้อมูลในพื้นที่ 4 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า คือ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลต้นเปา และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันกำแพง
2. ชุมชนบ้านโค้งตาบาง คือ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าไม้รวก และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกำแพง
3. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านดง และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบลรัตน์
4. ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลแก่งกระเจาน และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกำแพงกระเจาน

ผู้วิจัยได้ประสานกับ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ขอผู้ประสานงานในพื้นที่และเข้าพื้นที่ชุมชนทั้ง 4 แห่ง ได้แก่

1. ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า ในวันที่ 11-17 กรกฎาคม 2553 และ วันที่ 2-6 กันยายน 2553
2. ชุมชนบ้านโค้งตาบาง ในวันที่ 5-6 สิงหาคม 2553 และ วันที่ 18-19 ธันวาคม 2553
3. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย ในวันที่ 24-26 กรกฎาคม 2553
4. ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ ในวันที่ 18-20 มิถุนายน 2553 และ วันที่ 3-5 สิงหาคม 2553

โดยมีขั้นตอนการวิจัยภาคสนามดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ในแต่ละพื้นที่ผู้วิจัยมีการสร้างความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าสามารถประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่โดยเฉพาะ ครู กศน.และนักพัฒนาชุมชนของเทศบาล ที่มีความสนใจในหมู่บ้านที่ผู้วิจัยศึกษา และเป็นผู้ที่สร้างให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยจะร่วมลงพื้นที่กับครู กศน. หรือนักพัฒนา แต่บางพื้นที่ผู้วิจัยสามารถลงพื้นที่เองโดยของความร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านโดยตรงเนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้และมีนักวิชาการ นักศึกษา มาดูงาน เป็นประจำ หลังจากที่ได้เข้าไปในหมู่บ้านแล้วผู้วิจัยได้สร้าง

ความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ประธานกลุ่มต่างๆ เป็นต้น พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นและเป็นกันเอง ผู้วิจัยสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น กิจกรรมทางศาสนา การถอดบทเรียน การศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนของหน่วยงานในพื้นที่ จากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวผู้วิจัยสามารถพูดคุยเรื่องราวในการสร้างและพัฒนาชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับให้เป็นชุมชนต้นแบบ หรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน พร้อมทั้งเป็นการสังเกตและสำรวจ ตรวจสอบข้อมูลพื้นฐานที่เป็นบริบททางสังคม และวัฒนธรรม ไปพร้อมๆ กัน เช่น ประวัติการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้นำในการพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จ การแสดงออกของผู้นำและสมาชิกในชุมชน รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล/ชุมชน โครงสร้างของชุมชน เป็นต้น

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล(Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแนวทางของสุภางศ์ จันทรวานิช (2552) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับชุมชนที่ศึกษา วิธีนี้จำเป็นสำหรับการหาข้อมูลใหม่ๆ เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่ผู้วิจัยไม่ได้อยู่ในภาคสนาม บางครั้งการสังเกตโดยตรงอาจเป็นไปได้ ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลที่ดีที่สุด คือ คนที่อยู่ในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ดีในแต่ละชุมชนมีไม่มากนัก ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) แบบเจาะจง(Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้มีแนวคิดและประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เช่น ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสของชุมชน กรรมการชุมชน ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และ 2) ผู้ให้ข้อมูลประกอบ สำหรับตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/ตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักพัฒนาชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ ครูในระบบและนอกระบบ สมาชิกองค์การบริหารตำบล เป็นต้น การคัดเลือกบุคคลในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม เป็นการเลือกแบบ Snowball Sampling คือ สุ่มถามไปเรื่อยๆ จนทราบชื่อบุคคลที่ถูกกล่าวอ้างถึงมากที่สุด เช่น ใครเป็นผู้นำที่ชาวบ้านเชื่อถือมากที่สุด ใครเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นต้น

เมื่อผู้วิจัยค้นพบผู้ให้ข้อมูลแล้วจึงดำเนินการสัมภาษณ์พูดคุย เพื่อเก็บในประเด็นต่างๆ ตามที่ตั้งใจ โดยการสังเกต และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นรายบุคคล และการสนทนากลุ่ม เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักย่อมรู้เรื่องที่ต้องการได้ลึกซึ้งกว่าบุคคลอื่น แต่ผู้วิจัยใช้กลุ่มผู้ให้

ข้อมูลประกอบเป็นผู้การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลพร้อมทั้งให้ความสำคัญแก่บุคคลอื่นๆ ในชุมชนที่นอกเหนือจากกลุ่มเป้าหมาย โดยการพูดคุยและร่วมกิจกรรมตามสมควร

2.4 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวทางของ สุกางค์ จันทวานิช (2552) ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลและสามารถทำต่อไปหลังจากเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน 3) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมติฐานชั่วคราวจำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา 4) ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

จากแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าว ผู้วิจัยได้เริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่ แรกเข้าพื้นที่ประกอบกับข้อมูลทุติยภูมิที่ผู้วิจัยได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์ข้อมูลจากสมมติฐานชั่วคราว และมีการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ตลอดเวลา โดย ตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างชุมชน แห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล เป็นต้น และมีการสอบถามข้อมูลจาก ประชาชนในพื้นที่โดยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ก่อนที่ผู้วิจัยจะตีความหรือตัดสินใจสร้าง ข้อสรุปของผู้วิจัย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ได้เนื้อหาในการวิเคราะห์โดยการพิมพ์ถอดความ จากเทปบันทึกเสียง ข้อมูลเหล่านี้ครอบคลุมในประเด็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนใน ระดับบุคคล และในระดับชุมชน เพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากนั้นผู้วิจัยใช้การ วิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษา เอกสาร การสังเกตบริบทต่างๆของชุมชนประกอบกัน

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางของสุกางค์ จันทวานิช (2552) คือ 1) การตรวจสอบ ข้อมูลสามเส้า (data triangulation) เป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดย การตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์และการสังเกตใน เวลาที่ต่างกัน หรือการสัมภาษณ์และการสังเกตบุคคลที่หลากหลายในประเด็นเดียวกัน 2) การ ตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บ ข้อมูลภาคสนาม ที่มีผู้วิจัยและผู้ช่วยจดทะเบียนการสัมภาษณ์ หลังจากการเก็บข้อมูลแล้วนำมา อภิปรายเพื่อทำความเข้าใจตรงกันถึงข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด 3) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้าน วิธีกร (methodological triangulation) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธีในประเด็นเดียวกัน โดยการศึกษาดูเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางการศึกษา ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทั้ง 4 ชุมชน และ ข้อมูลปฐมภูมิที่เกิดจากการลงพื้นที่ การสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการ สัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล และในระดับชุมชน เพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ แล้วจึงนำมากำหนดเป็นรูปแบบการเสริมสร้างพลัง อำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในลักษณะโครงสร้างเชิง แนวคิด (Conceptual Model) ขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการ เสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน ประกอบด้วยการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคลและระดับชุมชน และการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยจำแนกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมือง

รูปแบบที่ 2 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนชนบท

และนำรูปแบบดังกล่าวตรวจสอบจากชุมชนที่เป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างของชุมชนเมือง และชุมชนชนบท โดยกลับไปเก็บข้อมูลภาคสนามอีกครั้ง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Technique) จากผู้นำชุมชน กรรมการ ชุมชน ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่าง ยั่งยืน เพื่อนำมาปรับปรุง พัฒนา และยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

การวิจัยในขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของ ชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 จาก การศึกษาเอกสาร และขั้นตอนที่ 2 จากการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบการ เสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ผ่านอาจารย์ ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้ คือ

3.1 กลุ่มตัวอย่าง (กลุ่มเป้าหมาย)

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยกำหนดเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารท้องถิ่น คือ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน และ 2) ผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือ ผู้ปฏิบัติงานในชุมชน เช่น ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/ตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักพัฒนาชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ ครูในระบบและนอกระบบ สมาชิกองค์การบริหารตำบล เป็นต้นของชุมชนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ชุมชน จำนวนชุมชนละ 15-30 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

3.2 เครื่องมือในการวิจัย

จากผลการนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้นำไปออกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ภาคผนวก ง) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 3 การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

ประเด็นคำถามในแต่ละตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอน	ประเด็นหัวข้อ	คำถามจากแบบสอบถาม
1	ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม	1. เพศ และอายุ 2. ตำแหน่งในชุมชน 3. ระดับการศึกษา 4. ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน 5. ลักษณะของชุมชน
2	2.1 การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่	แบบสอบถาม มี 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การประเมินดังนี้ 4.51 – 5.00 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมากที่สุด 3.51 – 4.50 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมาก 2.51 – 3.50 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนปานกลาง 1.51 – 2.50 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนน้อย 0.50 – 1.50 ไม่มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน

ตอน	ประเด็นหัวข้อ	คำถามจากแบบสอบถาม
	<p>2.1.1 องค์ประกอบภายในบุคคล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การควบคุม - การรับรู้ความสามารถของตน - แรงจูงใจ - ศักยภาพและทักษะ <p>2.1.2 องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - การตระหนักรู้ - ความเข้าใจเหตุและผล - การพัฒนาทักษะ - การถ่ายโอนทักษะไปในด้านอื่นๆของชีวิต - การหมุนเวียนทรัพยากร <p>2.1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน - การมีส่วนร่วมในองค์การ - พฤติกรรมขบคิดแก้ไขปัญหา <p>2.2 การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ได้แก่ องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - บทบาทและหน้าที่ - การควบคุมอำนาจ - การสนับสนุนทางสังคมการเมือง - การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร - วัฒนธรรม - ระบบการให้รางวัล - การเข้าถึงทรัพยากร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน 2. ความเชื่อในความสามารถของตนเอง 3. การยกย่องตนเอง 4. ความเชื่อในศักยภาพตนเอง 5. การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน 6. การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน 7. การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน 8. การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 9. การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน 10. การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน 11. การมีส่วนร่วมในองค์การ 12. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร <p>แบบสอบถามมี 4 ระดับ มีข้อความทั้งหมด 10 ข้อ โดยเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ ความถี่และร้อยละ ของการตอบในแต่ละหัวข้อ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน 2. มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน 3. การควบคุมอำนาจ 4. การสนับสนุนทางสังคม 5. การสนับสนุนทางการเมือง 6. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร 7. วัฒนธรรมนิยม ประเพณี 8. ระบบการให้รางวัล 9. การเข้าถึงทรัพยากร 10. อื่นๆ
3	<p>การเสริมสร้างความยั่งยืนชุมชนแห่งการเรียนรู้</p> <p>3.1 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้</p>	<p>แบบสอบถาม มี 2 ตัวเลือก คือ มี และ ไม่มี พร้อมทั้งมีการเขียนข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีข้อความทั้งสิ้น 13 ข้อ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน หรือไม่ 2. อะไรที่ทำให้บุคคลใน ข้อ 1 มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน 3. มีวิธีการสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกอื่นในชุมชน อย่างไร

ตอน	ประเด็นหัวข้อ	คำถามจากแบบสอบถาม
	<p>3.2 องค์ประกอบของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - การกำหนดเป้าหมายของชุมชน การจัดทำแผนชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน - การรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างความสนใจในวงกว้าง(เวทีชาวบ้าน/ประชาคม) - ความเป็นมาของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดตั้งกรรมการ หรือองค์การดำเนินงาน - ผู้นำ / บุคลากรดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ - การติดตามผลการดำเนินงาน - การประชาสัมพันธ์ - การสร้างเครือข่าย - การจัดสรรทุน 	<p>4. มีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือไม่</p> <p>5. มีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชนหรือไม่</p> <p>6. มีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน หรือไม่</p> <p>7. มีการจัดเวทีชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หรือไม่</p> <p>8. มีการบันทึกประวัติการก่อตั้งการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือไม่</p> <p>9. มีคณะกรรมการ หรือ คณะบุคคล หรือแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หรือไม่</p> <p>10. มีการติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน</p> <p>11. มีการประชาสัมพันธ์ ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หรือไม่</p> <p>12. มีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือไม่</p> <p>13. การจัดสรรทุน(งบประมาณ)ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน</p>
4	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	(ข้อความคำถามปลายเปิด)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน (ภาคผนวก ก) ได้ตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ ความครอบคลุม และให้คำแนะนำเกี่ยวกับความเหมาะสม ความถูกต้อง ของเครื่องมือ

เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Item Objective Congruence ;IOC) พบว่า ทุกข้อรายการมีค่าดัชนี สูงกว่า 0.50 จึงถือว่าข้อรายการนั้นสอดคล้องกับจุดประสงค์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2541)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง และพัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปทดลองข้อคำถามกับนักพัฒนาสังคม 2 ท่าน ครูกศน. 2 ท่าน และผู้นำชุมชน 1 ท่าน รวมจำนวน 5 ท่าน เพื่อปรับภาษาให้เหมาะสมกับประชากรกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

นำแบบสอบถามรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชนบท ไปเก็บข้อมูลจาก กลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย

1. ผู้บริหารท้องถิ่น หมายถึง ผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรงของชุมชนกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน และมีการประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เพิ่มเติม นอกจากแบบสอบถาม

2. ผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ผู้แทนพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ผู้แทนเกษตรจังหวัด ผู้แทนสาธารณสุขจังหวัด ผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิในภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ของชุมชนที่ศึกษา

3.3 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการทั้ง 3 ส่วน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเป็นการบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับสถานภาพหรือข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ จำนวนและร้อยละ

2. วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ได้แก่ องค์ประกอบภายในบุคคล องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม โดยการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบการ แสดงออกระดับบุคคลของคนในชุมชน โดยมีกำหนดการแปลความดังนี้

4.51 – 5.00 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมากที่สุด

3.51 – 4.50 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมาก

2.51 – 3.50 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนปานกลาง

1.51 – 2.50 มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนน้อย

0.50 – 1.50 ไม่มีการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน

2.2 การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน เป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษาความเชื่อในความสามารถของตนเอง และสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์กรและในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม โดยมีระดับการตอบสนอง 4 ระดับ ได้แก่ มาก ปานกลาง น้อย และไม่มี บรรยายด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ จำนวนและร้อยละในแต่ละระดับการตอบสนอง

3. การวิเคราะห์การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อเป็นการตรวจสอบกระบวนการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายของชุมชน การจัดทำแผนชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน การรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างความสนใจในวงกว้าง ความเป็นมาของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดตั้งกรรมการ หรือองค์การดำเนินงาน ผู้นำ/บุคลากรดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การติดตามผลการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่าย การจัดสรรทุน ด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ จำนวนและร้อยละ พร้อมทั้งข้อเสนอนะ

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

การวิจัยในขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำผลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัย เงื่อนไข ปัญหา ของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระดับบุคคลและในระดับชุมชน เพื่อนำเสนอเป็นผลการวิจัยต่อไป

4.1 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกตัวแทนชุมชนที่มีความพร้อมและความเหมาะสมในการจัดการประชุมกลุ่ม ได้ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า เพื่อสัมภาษณ์และสนทนาแบบเจาะลึกในประเด็นของ ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเชิญผู้ร่วมสนทนา จำนวน 15 คน (ภาคผนวก ค) แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางในประเด็นต่างๆที่ต้องการ และจึงหาข้อสรุป

ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย สมาชิกสภาเทศบาลตำบลต้นเป้า นักพัฒนาชุมชน หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ชุมชนบวกเปิด ผู้ใหญ่บ้านสันมะฮักฟ้า กรรมการหมู่บ้านสันมะฮักฟ้า ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่มฝึกอาชีพ ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรอินทรีย์ ครูโรงเรียนบ้านสันมะฮักฟ้า ผู้นำกลุ่มเกษตรกร ผู้นำกลุ่มสตรี ผู้นำกลุ่มเยาวชน อาสมัครสาธาณสุข(อสม.)

4.2 เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยนำแนวทางการสนทนากลุ่ม (ภาคผนวก ง) ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน (ภาคผนวก ก) ได้ตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ ความครอบคลุม และให้คำแนะนำเกี่ยวกับความเหมาะสม ความถูกต้องของเครื่องมือ

ประเด็นการสนทนากลุ่มมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นคำถาม	ประเด็นหัวข้อ
1. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท (ผลจากการศึกษาวิจัย)	1.1 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง 1.2 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท
2. ปัจจัยของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	2.1 ปัจจัยภายในของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2.2 ปัจจัยภายนอกของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
3. เงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	3.1 เงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง 3.2 เงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท
4. ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	4.1 ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง 4.2 ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท

4.3 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยจัดประชุมกลุ่มเพื่อหาปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในการลงพื้นที่ภาคสนามทั้ง 4 ชุมชน ในประเด็นปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อ

เสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาถอดบทเรียน โดยใช้แผนที่ความคิด และนำเสนอในที่ประชุมร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

โดยผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชนบท แก่ ผู้นำชุมชนนักพัฒนา นักการศึกษาในระบบและนอกระบบ และผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสิ่งคมแห่งการเรียนรู้อย่างยิ่งยืน จำนวน 15 คน โดยมีแนวทางการสนทนากลุ่มถึงรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อนำเสนอผลการวิจัย และเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็น ในการนำไปพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ให้สามารถนำไปใช้ได้จริง

หลังมีการจัดประชุมผู้วิจัยได้ถอดบทเรียน โดยใช้แผนที่ความคิด รวมทั้งนำข้อสรุปจากการประชุมมาปรับปรุง พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และได้ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ ชุมชนโค้งตาบวง ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชนเทศบาลท่าไม้รวก ผู้แทนสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแก่งกระเจาน ตรวจสอบและให้ข้อเสนอ และผู้วิจัยนำมาพัฒนาและนำเสนอด้วยการบรรยายเชิงคุณภาพ และแผนภูมิเป็นข้อสรุปของงานวิจัยต่อไป

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ครั้งนี้ เป็นการวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นการศึกษาชุมชนเมืองและชุมชนชนบทที่เป็นตัวแทนชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาโดยมีกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการศึกษาเอกสาร วิจัยภาคสนาม และใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม และเมื่อรวบรวมข้อมูลได้แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 รวม 8 เดือน ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการศึกษาเอกสาร

การนำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยใช้ตารางการวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ภาคผนวก ข) ของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ถึงองค์ประกอบ การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยพลังอำนาจของชุมชน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) อภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัยในการวิเคราะห์ชุมชนจากแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 2 ผลการนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จากการศึกษาภาคสนาม

การนำเสนอผลการวิจัยภาคสนามเพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ของชุมชนเมือง จากชุมชนที่ศึกษาได้แก่

ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า จ.เชียงใหม่ ชุมชนบ้านโค้งตาบาง จ.เพชรบุรี และของชุมชนชนบทจากชุมชนที่ศึกษาได้แก่ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จ.ขอนแก่น ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ จ.เพชรบุรี โดยมีประเด็นนำเสนอ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ
2. สภาพทางสังคม
3. สภาพทางเศรษฐกิจ
4. สภาพทางการศึกษา : ชุมชนแห่งการเรียนรู้
5. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

เจาะลึกในประเด็น ได้แก่ การแสดงออกของบุคคลในชุมชน และโครงสร้างทางสังคม

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

การนำเสนอผลการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ได้จากผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 จากการศึกษาเอกสารและขั้นตอนที่ 2 จากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชนบท จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ของชุมชนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ผู้แทนพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ผู้แทนเกษตรจังหวัด ผู้แทนสาธารณสุขจังหวัด ผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิในภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ของชุมชนที่ศึกษา

ตอนที่ 4 ผลวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในระดับบุคคลและในระดับชุมชน โดย

ใช้การสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย นักพัฒนาชุมชน นักการศึกษาในระบบและนอกระบบ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ประกอบและรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการศึกษาเอกสาร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และส่วนที่ 2 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์ รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

1.1 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากเอกสาร

จากการศึกษาเอกสาร 1) หนังสือสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ 5 ภูมิภาค รุ่นที่ 1 ปี 2551 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2) รายงานผลการดำเนินงานการจัดกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนด้วยกระบวนการ กศน. ที่ประสบผลสำเร็จ ปี 2552 ของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย 3) รายงานผลการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนนำร่อง ปี 2550 ของ กรมการพัฒนาชุมชน 4)ฐานข้อมูลหมู่บ้านจาก Internet ของศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งข้อมูลทั้ง 4 แหล่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิของชุมชนต้นแบบ จำนวน 39 ชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการให้รหัส (Coding) จัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categoring) และการทำดัชนีข้อมูล (Indexing) เป็นการเลือกคำบางคำมาใช้เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยดัชนีข้อมูลนี้อาจเป็นคำ (Words) เป็นประโยค (Sentences) เป็นแนวคิด (Concept) ก็ได้ โดยทำข้อสรุปชั่วคราวและการตัดทอนข้อมูล (Memoing Data Reduction) การทำข้อสรุปชั่วคราว เป็นการลงเขียนข้อสรุปแต่ละเรื่อง การทำข้อสรุปชั่วคราวจึงเป็นการลดขนาดข้อมูลและช่วยกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไปได้ แล้วจึงนำเสนอข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และการนำเสนอ (Displaying Data for Analysis and Presentation) เป็นการนำข้อสรุปย่อยๆ มาเชื่อมโยงกัน เพื่อหาข้อสรุปซึ่งจะตอบปัญหาการวิจัย โดยทำเป็นตารางบรรจุเนื้อหา (Matrices) เครือข่ายของเหตุและผล (Causal Network) การจัดแบ่งประเภทของคำ ความคิด ความเชื่อ (Taxonomies or Ethnoscassifications) ตามตารางการวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ภาคผนวก ข) ที่ผ่านการ

ตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว (ภาคผนวก ก) โดยการวัดความถี่ของข้อมูลว่ามี หรือไม่มี เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยการนับความถี่มาก-น้อย ซึ่งวิธีนี้ได้รับคำตอบที่ชัดเจนในการบ่งบอกถึงประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งขึ้น แต่ไม่สามารถให้ความหมายที่ลึกของชุมชนต้นแบบได้

ผลจากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบเพื่อเสริม สร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 21 ชุมชนมีการพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต และเมื่อลงเอยในรายละเอียดพบว่ามี 10 ชุมชน ที่มีการอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าชายเลน ป่าไม้ ภูเขา และรองลงมาพบ 8 ชุมชนที่ไม่ใช่ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ และมี 6 ชุมชนที่มีความพยายามฟื้นฟูระบบนิเวศ มีการปลูกป่าทดแทน

สรุปได้ว่าการพัฒนา อนุรักษ์ ฟื้นฟูระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ล้อม ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าชายเลน ป่าไม้ ภูเขา มากที่สุด รองลงมาได้แก่ การไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ และมีความพยายามฟื้นฟูระบบนิเวศ การปลูกป่าทดแทน การกำจัดของเสีย

2. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 25 ชุมชนที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อนซึ่งพิจารณาจากลักษณะอาชีพ รายได้ของครัวเรือน ส่วนการแลกเปลี่ยนผล ผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค พบว่ามีระบบตลาด และมีบางชุมชนมีร้านค้าสหกรณ์ในชุมชน

3. การสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามา มีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 17 ชุมชนที่มีการสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามา มีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ และเมื่อลงเอยในรายละเอียดพบว่ามี 10 ชุมชนที่มีการสร้างกลุ่มออมทรัพย์ รองลงมา 8 ชุมชนที่มีกองทุนหมู่บ้าน และยังมี 6 ชุมชนที่ยังมีการทำบัญชีครัวเรือน ส่วนการพึ่งพิงระบบสหกรณ์ ระบบทุนจากเครือข่าย และกองทุนสวัสดิการชุมชน ยังมีอยู่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนต้นแบบในการสร้างระบบทุนของชุมชนไม่ปรากฏข้อมูลในเรื่องของเครดิตยูเนียน และกองทุนผู้สูงอายุพบน้อยมาก จากการตรวจสอบในการลงภาคสนามพบว่า เครดิตยูเนียนไม่ได้อยู่ในทุกหมู่บ้าน และผู้นำบ้านชุมชนไม่เห็นด้วยที่จะให้สมาชิกกู้ เพราะทำให้ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดการเป็นหนี้ในระบบ ส่วนกองทุนผู้สูงอายุ อาจจะมีในช่วงหลัง ซึ่งการศึกษาเป็นข้อมูลในช่วง 3 ปีก่อน ยังไม่มีรายงานในเรื่องนี้ และจากการสัมภาษณ์ภาคสนามยังพบว่า ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 4 แห่ง พบว่า 2 ชุมชนมีการทำบัญชีครัวเรือนแต่ปัจจุบัน เลิกทำ เพราะเห็นว่าสมาชิกได้รู้จักตัวเองในการใช้จ่ายแล้ว และสามารถควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือนได้แล้ว จึงไม่ต้องทำบัญชีครัวเรือนอีก ส่วนอีก 2 แห่ง ยังมีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่ เพราะยังเห็นประโยชน์ และเป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินของหน่วยงานภาครัฐที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน

สรุปได้ว่าการสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ ในรูปของกลุ่มออมทรัพย์มากที่สุด รองลงมา เป็นกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการทำบัญชีครัวเรือน ส่วนการพึ่งพิงระบบสหกรณ์ ระบบทุนจากเครือข่าย และกองทุนสวัสดิการชุมชน ยังมีอยู่

4. ระบบคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่างๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 28 ชุมชนที่มีระบบคุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในกฎ ระเบียบในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน และเมื่อลงเอยในรายละเอียดพบว่ามี 17 ชุมชนให้ความสำคัญของการมีขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน รองลงมาพบ 15 ชุมชนมีกระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมี 7 ชุมชนที่สร้างกฎระเบียบ กติกาของชุมชน อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ทางเอกสารไม่สามารถบ่งบอกถึงความมีระบบคุณธรรม จริยธรรมในชุมชน ซึ่งอาจเป็นนามธรรม จึงเห็นแต่การสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือเห็นกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเท่านั้น

สรุปได้ว่า การมีระบบคุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในกฎ ระเบียบในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ทุกชุมชนมีขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนตามเทศกาลต่างๆ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และปรากฏให้เห็นในรูปแบบของกฎ ระเบียบ กติกาของชุมชน

5. การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 11 ชุมชนที่พบ การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน พบ 5 ชุมชนมีหลักการ ประชาธิปไตยผ่านการทำประชาคม และพบ 5 ชุมชน มีระบบใกล้เคียงภายในชุมชนแบบเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ และพบ 3 ชุมชนที่มีการควบคุมการกระทำผิด

สรุปได้ว่าการสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน พบในการ ดำเนินงานตามหลักประชาธิปไตย และระบบการใกล้เคียงภายในชุมชนแบบเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ ส่วนการควบคุมการกระทำผิด พบบ้างในบางชุมชน

6. ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อม ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง ได้แก่

- 6.1 การศึกษาในระบบ
- 6.2 การศึกษานอกระบบ
- 6.3 การศึกษาตามอัธยาศัย
- 6.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 6.5 อัตลักษณ์ชุมชน
- 6.6 ความเชื่อมโยงภูมิปัญญากับความรู้อสากล

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 24 ชุมชนมีระบบ การเรียนรู้ ที่เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของ ชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากลโดยมีภูมิปัญญาเป็นแกนกลาง และเมื่อลงในรายละเอียดพบว่ามี 18 ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมา พบว่ามี 14 ชุมชนมีการเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบ ที่ เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว และพบว่ามี 4 ชุมชนพบการเชื่อมโยง ของการศึกษาทุกระบบ สอดคล้องกับการลงพื้นที่ภาคสนามพบว่าโรงเรียนเป็นเพียงสถานที่ ดำเนินการในการทำกิจกรรม และมักจะแยกส่วนกันกับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน บทบาทการ พัฒนาเป็นเรื่องของชุมชน และมีบางชุมชน ครู กศน. เข้ามามีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก นอกจากนี้ยังพบว่ามี 4 ชุมชนที่มีสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ส่วนการเชื่อมโยงภูมิปัญญากับความรู้อสากลพบเพียง 1 ชุมชน และเป็นชุมชนเมืองที่อยู่ในแหล่งการท่องเที่ยวของต่างชาติ

สรุปได้ว่า ระบบการเรียนรู้ที่เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อม ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง พบมากในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น และการศึกษานอกระบบ

7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน ได้แก่

7.1 สวัสดิการชุมชน

7.2 การออม / ธนาคารชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามีเพียง 7 ชุมชนที่พบการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต ในรูปแบบของการออม และการมีธนาคารชุมชน และมีเพียง 1 ชุมชนที่มีระบบสวัสดิการชุมชน ส่วนการมีกองทุนยา การประกันสุขภาพ และการสาธารณสุขพื้นฐานยังไม่ปรากฏในรายงานของชุมชน แต่จากการลงพื้นที่ภาคสนาม มีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ทุกชุมชน แต่ถูกมองว่าเป็นสมาชิกของชุมชน มากกว่าการเป็นตัวแทนการให้บริการจากภาครัฐ และมีหน้าที่ในการเก็บข้อมูล และทำงานตามที่เจ้าหน้าที่อนามัย (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล) ส่งการ หรือเพื่อการรายงานผลเท่านั้น

8. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 29 ชุมชนมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาชุมชน และมี 5 ชุมชนที่เป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับการลงพื้นที่ และยังพบว่าหากมีหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนอยู่ใกล้บริเวณชุมชนหรือชุมชนที่เป็นทางผ่านไปยังพื้นที่โครงการพระราชดำรินหน่วยงานจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน หรือให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมผ่านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริหรือโครงการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

9. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

9.1 การเป็นสมาชิกกลุ่ม

9.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม เช่น ร่วมเงิน-ร่วมแรง-ร่วมสิ่งของ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนต้นแบบทั้ง 39 ชุมชน พบว่ามี 31 ชุมชน ที่สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และทุกชุมชนจะมีการตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมในชุมชน สอดคล้องกับการลงพื้นที่ภาคสนามพบว่าการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฝึกอาชีพ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาพัฒนา ฯลฯ ลักษณะการมีส่วนร่วม เช่น ร่วม

เงิน-ร่วมแรง-ร่วมสิ่งของ และจากการลงพื้นที่ภาคสนามยังพบอีกว่า ชุมชนมีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้"รู้จัก สามัคคี ตามรอยพ่อหลวงของแผ่นดิน" เป็นแนวทางในการรวมกลุ่ม

โดยสรุป องค์ประกอบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการศึกษาเอกสาร (เรียงลำดับความสำคัญ) มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยการเป็นสมาชิกและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่ม
2. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน
3. ระบบคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน ผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนตามเทศกาลต่างๆ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
4. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจมีลักษณะอาชีพ รายได้ของครัวเรือน เป็นการพึ่งตนเอง และจัดระบบตลาดในชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
5. ระบบการเรียนรู้ โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลางผ่านการศึกษาในระบบ
6. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ได้แก่ การอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา การปลูกป่าทดแทน การกำจัดของเสีย และการไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ
7. ระบบทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ในด้านการระดม การบริหารจัดการ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการทำบัญชีครัวเรือน
8. ความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน แสดงออกในรูปแบบของหลักประชาธิปไตย และระบบการไกล่เกลี่ยภายในชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
9. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบการออม และการมีธนาคารชุมชน

1.2 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์ รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากเอกสาร

ผู้วิจัยสร้างข้อสรุปรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการศึกษา

1. แนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจ

1.1 แรพพอร์ท (Rappaport, 1987) เป็นกระบวนการที่บุคคลสามารถควบคุมชีวิตตนเองและการมีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจจะเป็นการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ และวางแผนไปสู่การปฏิบัติ การกระจายอำนาจไปจากส่วนกลาง รวมถึงการเชื่อมโยงคุณลักษณะ ทักษะ และความสามารถในแต่ละบุคคล กับกลุ่ม หรือชุมชน ให้บุคคลได้แสดงศักยภาพให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระดับที่ชุมชนต้องการ

1.2 กิบสัน (Gibson, 1991) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจว่า เป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคม การแสดงถึงการยอมรับและชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของตนเองได้

2. ทฤษฎีการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน ของ ซิมเมอร์แมน (Zimmerman, 1995) ประกอบด้วยสมรรถนะ 3 ประการ คือ

1. สมรรถนะภายในตัวบุคคล (intrapersonal competence) หมายถึง การรับรู้ที่จะสามารถควบคุมสถานการณ์บางอย่างได้ด้วยตนเอง (perceived control) การรับรู้ความสามารถของตน (self-efficacy) และการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตน (motivation to control)

2. สมรรถนะด้านปฏิสัมพันธ์ (interactional competence) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในชุมชน รวมถึงความเข้าใจเงื่อนไข หรือประเด็นทางสังคมการเมือง (sociopolitical) ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลสามารถเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

3. สมรรถนะด้านพฤติกรรม (behavioral component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่พึงปรารถนา (outcomes) ได้แก่ การมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในชุมชน

(community involvement) พฤติกรรมการขบคิดเพื่อแก้ไขปัญหา (coping behaviors) เช่น พฤติกรรมการปรับตัวหรือการจัดการกับความเครียดหรือแรงกดดันจากสิ่งต่างๆ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยในทศวรรษ 1990 (Spreitzer, 1992 อ้างถึงใน วันชัย ธรรมสังการ, 2543) เน้นการศึกษาในความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางสังคม (Social structural antecedents) การเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยา (Psychological empowerment) และผลต่อเนื่อง (consequences) ซึ่งจากผลการศึกษา วิจัยโครงสร้างทางสังคม กับลักษณะการเสริมสร้างพลังอำนาจทางจิตวิทยาที่สำคัญพบว่า

1. ด้านการกำหนดบทบาทและหน้าที่ (Flexible role definition or role ambiguity) การกำหนดบทบาทและหน้าที่อย่างชัดเจนจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีลักษณะการเสริมพลังทางจิตวิทยาให้สูงขึ้น

2. ด้านจำนวนสมาชิกในกลุ่มที่ขึ้นตรงต่อผู้นำกลุ่ม (Span of control) ผู้นำกลุ่มที่มีสมาชิกที่ต้องกำกับดูแลจำนวนมาก จะทำให้สมาชิกมีการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยาสูงขึ้น เพราะผู้นำไม่สามารถกำกับอย่างใกล้ชิดได้

3. ด้านการสนับสนุนทางสังคมการเมือง (Sociopolitical support) ใน การศึกษานี้หมายถึงการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน หน่วยงานใน-นอกพื้นที่ ที่รวมตัวเพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า การได้รับการสนับสนุนทางสังคมการเมือง ส่งผลให้ลักษณะการเสริมสร้างพลังของสมาชิกในชุมชนสูงขึ้น

4. การถึงข้อมูลข่าวสาร (Access to information) จากผลการศึกษาพบว่า สมาชิกที่เข้าถึงหรือได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข่าวสารที่เกี่ยวกับกลยุทธ์ในการดำเนินงานของชุมชน หรือแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้งานที่ดำเนินการอยู่ประสบความสำเร็จสูง จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีลักษณะการเสริมพลังเพิ่มขึ้น

5. วัฒนธรรม (culture) เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงานร่วมกันของชุมชน จึงบ่งบอกค่านิยมของชุมชน ซึ่งมีผลต่อบรรยากาศการทำงาน จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่มีธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจะมีผลทำให้สมาชิกมีลักษณะการเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยามากขึ้น

6. ระบบการให้รางวัล (Rewards system) ที่พิจารณาจากผลงานจะส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างพลังในบุคคลมากที่สุด

7. การเข้าถึงทรัพยากร (access to resource) จากผลการศึกษาค้นคว้าการเข้าถึงทรัพยากรยังไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างพลังในบุคคลได้

โดยมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล
  - 1.1 องค์ประกอบภายในบุคคล
  - 1.2 องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์
  - 1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม
2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน
  - 2.1 องค์ประกอบโครงสร้างทางสังคม

ผลจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ในบทที่ 2 พบว่ารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนในสังคมไทย เป็นโครงสร้างเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล หมายถึง การแสดงออกจากความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่ ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน ความเชื่อในความสามารถของตนเอง การยกย่องตนเอง และความเชื่อในศักยภาพของตนเอง
2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในองค์การ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเองและสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์การและใน

สังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม ซึ่งเป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่

1. การกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน
2. การกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน
3. การควบคุมอำนาจ
4. การสนับสนุนทางสังคม
5. การสนับสนุนการเมือง
6. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร
7. วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี
8. ระบบการให้รางวัล
9. การเข้าถึงทรัพยากร
10. การใช้ระบบพวกพ้องและเครือข่าย

จากการศึกษา จึงสรุปได้ว่า ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เกิดจากชุมชนที่สามารถดำรงสภาพของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา มีการสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และหากพิจารณาถึงองค์ประกอบของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต การพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อน สร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืนโดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม ระบบคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน ทั้งนี้ ภายใต้เงื่อนไขของการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล และหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน อาจกล่าวได้ว่าความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ นอกจากพิจารณาจากการดำรงอยู่ของชุมชนที่มีองค์ประกอบข้างต้นแล้วสามารถพิจารณาจากความต่อเนื่องของกิจกรรม/การกระทำ/องค์ประกอบ เพราะจะทำให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนสามารถพึ่งตนเอง (Self Help) และสามารถจัดการหรือควบคุมสถานการณ์ต่างๆในชีวิตมุ่งสู่เป้าหมายที่วางไว้ เป็นการพัฒนาศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเกิดขึ้นได้ด้วยการเสริมพลังอำนาจของชุมชน ทั้งในระดับบุคคลเป็นการแสดงออกจากความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน

โดยการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองและสังคมส่วนรวม ตลอดจนในระดับชุมชนที่มีโครงสร้างทางสังคมที่สมดุล มีส่วนสนับสนุน ส่งเสริมพลังอำนาจที่ก่อให้เกิดการสะท้อนกลับหรือการวิพากษ์วิจารณ์นำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคม เป็นการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน (Robert Adams, 2003)

ตอนที่ 2 ผลการนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จากกรณีศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยภาคสนามจากการศึกษากลุ่มตัวอย่างชุมชนเมือง 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า จ.เชียงใหม่ ชุมชนบ้านโค้งตายาง จ.เพชรบุรี และชุมชนชนบท 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จ.ขอนแก่น ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ จ.เพชรบุรี เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยการวิจัยภาคสนาม เพื่อที่จะรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลที่เกิดขึ้นในภาคสนาม เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารในตอนต้นที่ 1 โดยมีประเด็นนำเสนอ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ
2. สภาพทางเศรษฐกิจ
3. สภาพทางสังคม
4. สภาพทางการศึกษา ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
5. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้
6. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน
7. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล ได้แก่ การแสดงออกของบุคคลในชุมชน
8. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน ได้แก่ โครงสร้างทางสังคม
9. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

การนำเสนอตามลำดับดังนี้

ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า หมู่ที่ 7 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ

จากการเล่าประวัติหมู่บ้านสันมะฮักฟ้าของปราชญ์ในหมู่บ้าน บอกต่อกันว่า เดิมเป็นกลุ่มชนจากแคว้น 12 ปันนาของพม่า ได้ถอยถอยลงมาเนื่องจากเกิดสงครามในสมัยก่อน และได้อพยพถิ่นฐานเพื่อเสาะหาถิ่นฐานในการตั้งรกรากที่อยู่อาศัย ทำมาหากิน ลงมาเรื่อยๆจนมาเจอสถานที่ตั้ง ณ เนินไม้แห่งหนึ่ง ซึ่งมีต้นไม้ใหญ่ชื่อว่า “ต้นฮักฟ้า” และต้นฮักฟ้าได้ให้ร่มเงาเป็นที่หลบฝนหลบภัยของกลุ่มคนดังกล่าว และจึงเอาสถานที่นั้นเป็นที่พำนักอาศัยอยู่และได้สร้างเพิงพำนักพักอาศัยจนเป็นบ้านเรือน หลายครอบครัวสืบเผ่าพันธุ์กันมาเรื่อยๆ จนกลายเป็นหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งและเมื่อจำนวนคนเพิ่มขึ้น เพื่อให้คนทั่วไปได้ทราบถึง ถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนดังกล่าว จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามนามไม้ที่ได้อาศัยอยู่ว่า “หมู่บ้านสันมะฮักฟ้า” มาจนถึงปัจจุบันและต่อมาจึงได้สร้างวัดขึ้นแห่งหนึ่งโดยให้ชื่อว่า “วัดสันมะฮักฟ้า” วัดสันมะฮักฟ้าก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2325 ได้รับวิสุงคามสีมา เมื่อ ปี พ.ศ. 2375 การบริหารการปกครองมีเจ้าอาวาสจำนวน 3 รูป

รูปที่ 1	ครูบาอุ๋นใจ	อินทชโย(ใจตา)	พ.ศ.2469 – 2475	มรณภาพ
รูปที่ 2	ครูบาอินสาม	กัญญโส	พ.ศ.247 – 2480	ลาสิกขาบท
รูปที่ 3	พระครูวิศาลนวกิจ(ครูบาคำปวน ปิยภูมิ) พ.ศ.2480 – ปัจจุบัน			

วัดสันมะฮักฟ้าตั้งอยู่เลขที่ 19 หมู่ 7 ต.ต้นเปา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ มีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ 2 งาน 20 วา บนโฉนดที่ดินเลขที่ 56926 ห่างจากถนนสายเชียงใหม่ – สันกำแพง ประมาณ 400 เมตร และห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 9 กิโลเมตร วัดสันมะฮักฟ้าถือว่าเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านสันมะฮักฟ้าในการประชุมปรึกษาหรือดำเนินกิจกรรมงานต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เป็นที่ชุมนุมของชาวบ้าน ซึ่งต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลวัดและมีการเลือกผู้นำของหมู่บ้าน อันเป็นที่มาของการปกครองหมู่บ้านโดยมีทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนในเวลาต่อมา จากอดีต จนถึงปัจจุบัน การตั้งโรงเรียนวัดสันมะฮักฟ้า ปรากฏว่าสร้างในปี พ.ศ.2494 โดยจะมีทั้งวัด และโรงเรียนอยู่ในพื้นที่เดียวกัน คือ วัดสันมะฮักฟ้า และโรงเรียนวัดสันมะฮักฟ้า ชาวบ้านทั้งหมู่ที่ 7 – 8 และ 9 จะนำบุตร หลาน มาเข้าเรียนและทำบุญที่วัดสันมะฮักฟ้า และโรงเรียนวัดสันมะฮักฟ้า ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 อยู่เสมอ จนถึงปัจจุบัน ทางคณะกรรมการวัดจึงได้สร้างกำแพงกั้นระหว่างโรงเรียนและวัด เพื่อให้เป็นสัดส่วน และเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2547 วัดสันมะฮักฟ้าได้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน ต่อมาได้ขยายมาที่โรงเรียนสันมะฮักฟ้าแทน แต่ในปัจจุบันสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันกำแพง ได้ย้ายศูนย์เรียนรู้ชุมชนไปอยู่ที่ตำบลบ้านบวกเป็ด อำเภอสันกำแพง

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านต้นผึ้ง หมู่ที่ 6 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านสันป่าคำ หมู่ที่ 8 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านแม่โฮม หมู่ที่ 9 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับถนนสายบ่อสร้าง – สันป่าคำ ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง

เส้นทางการคมนาคมมี ถนนเข้าสู่หมู่บ้านเป็นถนนลาดยางมีระยะทาง 1.5 กิโลเมตร
เชื่อมต่อกับถนนสาย สันป่าคำ

ลักษณะภูมิประเทศ ที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบ มีลำน้ำแม่โฮมไหลผ่าน อยู่ห่างจากเทศบาล
ตำบลต้นเปาประมาณ 2.5 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
ประมาณ 19 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านประมาณ 656 ไร่ หรือ 1.17 ตารางกิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ทำนา ส่งขายทั้งอำเภอสันกำแพง และใกล้เคียง ส่วนอาชีพรอง คืองานหัตถกรรม การแกะสลัก ทำเครื่องหวาย ทำเส้นขนมจีน ทำดอกไม้ประดิษฐ์ต่างๆ

การถือครองที่ดินทำกิน ส่วนใหญ่ในแต่ละครัวเรือนมีการถือครองที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ประมาณ ร้อยละ 95

รายได้โดยเฉลี่ยต่อคนต่อปี 54,932.44 บาท (ที่มาจาก จปฐ.) รายได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ย 300,000 บาท /ปี (ที่มาจาก ผู้ใหญ่บ้าน) ส่วนเงินออม มีจำนวนเงินในกลุ่มออมทรัพย์ที่ปรากฏการออมในกลุ่มหมู่บ้าน ซึ่งมีสมาชิกจำนวน 85 คน โดยเฉลี่ย 2,900 บาท/คน และมีภาระหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 156,000 บาท / ปี

สภาพทางสังคม

ข้อมูลประชากร จำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 360 หลังคา จำนวนประชากรแยกเป็นชาย 477 คน หญิง 486 คน รวม 963 คน

การปกครองที่ผ่านมามีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2547 บ้านสันฮกฟ้า มีทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ตามลำดับ ดังนี้คือ

1. พ่ออ้าย	เตปินยะ	กำนัน	พ.ศ.	-
2. พ่อศรีฑูรย์	ไชยชาวงค์	กำนัน	พ.ศ.	-
3. นายบุญยืน	แก้วอินทร	กำนัน	พ.ศ.	-
4. นายชรินทร์	แก้วนำ	ผู้นำชุมชน	พ.ศ.	2543 - 2545
5. นายนิคม	เงินตา	ผู้นำชุมชน	พ.ศ.	2545 - 2547
6. นายจวงวิทย์	รินคำ	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ.	2547 - ปัจจุบัน

ประวัติผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน นายจวงวิทย์ รินคำ เกิดปี พ.ศ. 2518 เป็นบุตร นายพิชิต นางแก้วนา รินคำ เป็นคนบ้านสันมะฮกฟ้าโดยกำเนิด ปัจจุบันมีอายุ 32 ปี มีหน้าที่ช่วยเหลือประสานงานกับหน่วยงานต่าง ตามได้รับมอบหมายในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขคอยสอดส่องดูแลทุกข์สุขของราษฎรอยู่เสมอ มีหน้าที่ไกลเกลี่ยกรณีพิพาทของลูกบ้าน เป็นอาสาสมัครผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานตำรวจ อาสาสมัคร อปพร. ประสานงานกับหน่วยงานเทศบาลตำบลต้นเปาในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เป็นประธานกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน(กข.คจ.) หมู่ที่ 7 บ้านสันมะฮกฟ้า เป็นประธานอาสาสมัครประชาธิปไตย ด้านทะนุบำรุงและช่วยเหลืองานด้านศาสนา เป็นกรรมการวัดสันมะฮกฟ้า

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน ประกอบด้วย

1. กลุ่มออมทรัพย์ มีสมาชิกจำนวน 85 คน
2. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน มีสมาชิกจำนวน 380 คน
3. กองทุนพัฒนาเกษตรวิสัย มีสมาชิกจำนวน 2,200 คน

กลุ่ม/องค์กรอื่นๆ ได้แก่

1. กลุ่มแม่บ้าน มีสมาชิกจำนวน 110 คน
2. กลุ่มผู้สูงอายุ มีสมาชิกจำนวน 150 คน
3. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีสมาชิกจำนวน 13 คน
4. กลุ่มประปาหมู่บ้าน มีสมาชิกจำนวน 160 คน
5. กลุ่มสมาชิกอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มีสมาชิกจำนวน 12 คน

(จากสมาชิก อปพร. ต.ต้นเปา ทั้งหมด 60 คน)

6. กลุ่มเกษตรทำปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ มีสมาชิกจำนวน 53 คน

ประธานกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ได้แก่

1. ประธานกลุ่มประชาคม นายจวงวิทย์ รินคำ
2. ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นางบัวผัด ดุลย์ส่วยโอ
3. ประธานกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน นายนิมิตร สมณะ
4. ประธานกลุ่มแม่บ้าน นางประไพร บุญทาขันแก้ว
5. ประธานกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ นายคำ รินคำ
6. ประธานกลุ่มเกษตร นายสม ใจสม
7. ประธานกลุ่มกีฬา นายไพบุลย์ รินคำ
8. ประธานกลุ่มเยาวชน นายอนุรักษ ไชยวรรณ
9. ประธานกลุ่มประปาหมู่บ้าน นายเมืองใจ โนเบ็ง

ปราชญ์ชาวบ้าน

1. นายชานนท์ ปินตา มัคนายก
2. นายชรินทร์ แก้วนำ ทำเครื่องหวาย
3. นายสม ใจสม ทำเกษตรแบบอินทรีย์/ชีวภาพ
4. นายอนุเทพ หล้าขาว ศิลปการแกะสลัก
5. นางไฟ ละเลียม นวดจับเส้นแผนโบราณ

ระบบเครือญาติ มีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย มีความสัมพันธ์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเครือญาติ

ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ ประเพณี และวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1. ประเพณีเดือนยี่เป็ง (ลอยกระทง)
2. ประเพณีปีใหม่เมือง (สงกรานต์)
3. ประเพณีตานก๋วยสลาก
4. ประเพณีถวายเทียนพรรษา
5. ประเพณีสงฆ์พระธาตุ
6. ประเพณีทำบุญเสื่อวัด บ้าน, แห่ไม้ก้ำสะหรี

ประเพณีเลี้ยงเสื่อบ้าน(ผิเสื่อบ้าน) ผิเสื่อบ้าน คือวิญญาณของนักรบโบราณ หรือเจ้าผู้ครองบ้านเมือง เมื่อตายไปแล้ว ชาวบ้านก็จะปลุกศาล แล้วเชิญดวงวิญญาณนั้นมาสถิตย์อยู่ เรียกว่า“หอเสื่อบ้าน” หรือ “พ่อบ้าน” หอนี้นิยมปลูกตั้งไว้ตรงกลางหรือที่เรียกว่า“ใจบ้าน” เชื่อกันว่า“เสื่อบ้าน” จะช่วยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน ลูกบ้านที่นับถือให้แคล้วคลาดปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ภัยอันตรายจากภัยทั้งปวง และช่วยคลายบันดาลให้ลูกหลานทำกิจ เป็นไปด้วยความสะดวกราบรื่น ช่วยให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น เมื่อเสร็จกิจแล้ว ชาวบ้านก็จะนำเครื่องเช่นสังเวชมาถวายเป็นการตอบแทน ถือว่าเป็นที่พึ่งทางใจอีกอย่างหนึ่งสำหรับผู้ศรัทธาเชื่อถือ การเลี้ยงเสื่อบ้านนิยมทำในเดือน ๙ ออก ๙ คำ หรือแรม ๙ คำของทุกปี

การแห่ไม้ก้ำสะหรี หรือการแห่ไม้ค้ำตันโพธิ์ อันหมายถึงพระศรีมหาโพธิ์ เป็นพิธีกรรมที่ขยายจากการที่ปัจเจกชนนำไม้ค้ำที่ตนได้จัดทำขึ้นไปค้ำที่ตันโพธิ์ ไม้ค้ำดังกล่าวอาจได้มาจากไม้ง่ามที่ใช้ในพิธีสืบชาติหรือไม้ค้ำที่จัดหาขึ้นเป็นพิเศษ เนื่องในการถวายทานในเทศกาลสงกรานต์ การที่ได้นำเอาไม้ค้ำไปค้ำที่ตันโพธิ์เป็นสัญลักษณ์หมายความว่าผู้นั้นมีส่วนในการค้ำชูพระพุทธศาสนาและพบว่าตันโพธิ์ที่มีไม้ค้ำมากที่สุด คือตันโพธิ์ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง

สาธารณูปโภค

1. การโทรคมนาคม มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านและบริเวณหน้าวัดสันมะฮักฟ้า
2. มีตู้ไปรษณีย์ 1 แห่ง
3. ไฟฟ้า จำนวน 360 ครัวเรือน

4. แหล่งน้ำ ธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นที่สามารถใช้งานได้ ประกอบด้วย ลำน้ำ/ลำห้วย 1 แห่ง (ลำน้ำแม่โฮม)

5. ประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง

การสาธารณสุข ใช้สถานอนามัยประจำตำบล คือ สถานอนามัยตำบลต้นเปา (ตั้งอยู่ที่หมู่ 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่ทำการอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนตำบลต้นเปา ซึ่งอยู่ในความดูแลของสถานีตำรวจภูธรอำเภอสันกำแพง (ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3) สามแยกบ่อสร้าง

สภาพทางการศึกษา

การศึกษา(ในระบบ) มีโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง ชื่อโรงเรียน วัดสันมะฮกฟ้า เปิดสอนระดับประถมศึกษาตั้งแต่ชั้น ป.1 – ป.6

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. ศูนย์กลางศาสนา มีวัดจำนวน 1 แห่ง ชื่อวัดสันมะฮกฟ้า
2. ศูนย์บริการอินเทอร์เน็ตหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง (ตั้งอยู่ที่โรงเรียนวัดสันมะฮกฟ้า www.sanhokfa.net)
3. โรงปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มเกษตรกรทำสวนตำบลต้นเปา

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าความสำเร็จของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของบ้านสันมะฮกฟ้าขึ้นอยู่กับ **ความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน** ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน...ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่เป็นเครือญาติกันมาก่อน (หมู่ 7หมู่ 9 เป็นพี่ น้อง แต่งงานกัน เป็นครอบครัวใหญ่) จึงมี**ความร่วมมือ ร่วมใจ และมีความสามัคคี**มาก เช่น ถนน ทางเข้าหมู่บ้าน ก็ช่วยๆ กันบริหารจัดการ ต่อมาสภาตำบลก็สนับสนุนเข้ามาช่วยดูแล เรื่องน้ำ การเกษตร น้ำกิน น้ำใช้ ก็ดีขึ้น แต่เนื่องจาก **“งบประมาณมีน้อย** การพัฒนาไม่ค่อยเป็นไปได้มาก”...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านสันมะฮกฟ้า, 15 กรกฎาคม 2553

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า

ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้าเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เกิดจาก**ความร่วมมือ ร่วมใจของชาวบ้าน**ในตำบลต้นเปา โดยการ**สนับสนุนจากศูนย์การศึกษาจากระบบโรงเรียนอำเภอสันกำแพง** มีประวัติความเป็นมาดังนี้

...ในสมัย นางอุบล ทศนโกวิท อดีตผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสันกำแพง มี**การทำเวที ประชาคมหมู่บ้าน**เพื่อหา**ข้อตกลงร่วมกัน**ในการขยายศูนย์เรียนรู้ชุมชน จากเดิมเป็นศาลากลางน้ำอยู่ในวัดสันมะฮักฟ้า เป็น**การบูรณาการเอาพ่อหลวง 10 หมู่บ้านมาร่วมกัน**พัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลต้นเปา ที่ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า ในปี 2549 และร่วมกันเปิดศูนย์ในวันที่ 12 สิงหาคม โดยการ**สนับสนุนจากเทศบาล และมีเจ้าหน้าที่ ครู กศน.** เป็นแกนกลางในการดำเนินงาน ซึ่งต่อมา ผอ. ให้แนวคิด "ไม่ให้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตาย ต้องทำอย่างไร" ต่อมาเริ่มมีการจัดกิจกรรม ฝึกอาชีพ เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ เปิดให้บริการ 2 ปี หลังจากนั้นได้รับการ**สนับสนุนจากมูลนิธิผู้รักชาติ(เกาหลี่)** ให้คอมพิวเตอร์ ฝึกเทคนิควันได้ ฝึกภาษาเกาหลี่ ในขณะเดียวกันความเจริญก็เข้ามา โรงเรียนบ้านสันมะฮักฟ้าจึงขอพื้นที่คืน และศูนย์เรียนรู้ก็อยู่ในชุมชน**โดยการดูแลของชุมชน และโรงเรียนบ้านสันมะฮักฟ้า...**

สัมภาษณ์, นางณัฐนันท์ มรรคประเสริฐ, อดีตครู กศน., 14 กรกฎาคม 2553.

ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของชุมชนสันมะฮักฟ้า คือ การขัดแย้งในการบริหารทุกระดับ ...หากมีการ**ขัดแย้งกับผู้บริหารในระดับใดก็ตามชาวบ้านจะเดือดร้อน...**

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านสันมะฮักฟ้า, 15 กรกฎาคม 2553.

ดังนั้น**จริยธรรม คุณธรรม** ของผู้นำ หรือผู้บริหารทุกระดับมีความสำคัญของการใช้อำนาจ หรือการควบคุมสมาชิกในชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล

การสร้าง**ความเชื่อมั่น**ของคนในชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้าเกิดจากผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับ คือผู้ใหญ่บ้าน จากการสังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ พบว่า มีอดีตผู้นำชุมชนหลายคนได้รับการเลือกตั้งเป็น กำนัน สมาชิกสภาท้องถิ่น(สท.) นายกเทศมนตรีตำบลต้นเปา รองนายกเทศมนตรีตำบลต้นเปา เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า...ผู้นำชุมชนที่ชุมชนเชื่อมั่น ศรัทธา นับถือ เป็นบุคคลที่มีลักษณะ**ความเป็นผู้นำ พร้อมทั้งจะทำงานทุกอย่างเพื่อชุมชน กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีความจริงใจ โปร่งใส และรับผิดชอบ...**

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ให้หลักการทำงาน(มัดใจ)กับสมาชิกในชุมชน ...ทำดีที่สุด ช่วยทุกคน **ทำตัวเป็นกลาง โปร่งใส เปิดเผย จุดเด่นของชุมชนคือความสามัคคี จุดเด่นของชาวบ้านให้ความร่วมมือดี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่...**

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านสันมะฮักฟ้า และ ประธานกลุ่มแม่บ้าน, 15 กรกฎาคม 2553.

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชนของชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า ซึ่งเป็นชุมชนเมือง สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อในความสามารถของตนเอง และชุมชน มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการชุมชนนี้มักจะได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดในหลายๆกิจกรรมที่อำเภอ หรือจังหวัด จัดขึ้น เช่น การประกวดต้นครัวทานในประเพณีปอยหลวง

...ปอยหลวงเป็นประเพณีเฉลิมฉลองเสนาสนะที่สร้างขึ้นในวัด เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลา การเปรียญ กำแพงวัดหรือ กุฏิ เป็นต้น การที่เรียกว่า ปอยหลวง เพราะเป็นงานใหญ่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลเป็นจำนวนมาก มีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางศาสนาและด้านมหรสพเพื่อความบันเทิง ทั้งยังต้องจัดการอำนวยความสะดวกด้านบริการแก่แขกต่างหมู่บ้านซึ่งจะมีทั้งสมณะและฆราวาสทุกเพศทุกวัย ทางวัดและศรัทธาเจ้าภาพต้องดูแลให้ทั่วถึง

ในการเตรียมงานต้องมีการ**ประชุมปรึกษาหารือ**ระหว่างทางวัดและคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ เพื่อ**แบ่งสรรหน้าที่**กัน นับตั้งแต่เรื่องการพิมพ์ฎีกาแม่กุศล งานส่วนใหญ่จะจัดเป็นหมวดหรือกลุ่มเพื่อให้ดำเนินการได้โดยสะดวก เช่น กลุ่มพ่อบ้านมีหน้าที่ทางด้านจัดสถานที่ ติดต่อประสานงานกับชุมชนอื่น กลุ่มแม่บ้านมีหน้าที่ด้านอาหารการกินที่จะใช้เลี้ยงพระสงฆ์ตลอดจนแขกที่มาร่วมงาน กลุ่มหนุ่มสาวอาจมีหน้าที่บริการยกช้าน้ำมาเลี้ยงแขก ฝ่ายกลุ่มผู้เฒ่าชายส่วนใหญ่ก็จะได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ด้านศาสนพิธีและการต้อนรับ และกลุ่มผู้เฒ่าหญิงก็มีหน้าที่แต่งดาเครื่องไทยทาน ของใช้ที่จะใช้ในพิธีทางศาสนา สำหรับหญิงสาวจะได้รับการฝึกหัดให้เป็นช่างฟ้อนเพื่อฟ้อนรับครัวทานหรือไทยทานที่จะแห่เข้าสู่วัดในวันงาน เมื่อแบ่งหน้าที่กันแล้วต่างฝ่ายก็จะไปจัดเตรียมวางแผนดำเนินงานในฝ่ายของตนตามที่ได้รับมอบหมาย แต่ละฝ่ายจะมีการประสานงานกันตลอดเวลา

สิ่งสำคัญที่อาจถือเป็นหัวใจของปอยหลวงคือต้นคร้วทาน ซึ่งชาวบ้านที่จัดงานและชาวบ้านจากต่างหมู่บ้านจะนำมาถวายทานกันแทบทุกครอบครัว บรรยากาศที่สนุกสนานครึกครื้นที่สุดของงานคือช่วงที่มีการแห่ต้นคร้วทานไปถวายวัด ในช่วงบ่ายหรือเย็นจะมีการตีกลองฆ้อง และฟ้อนที่นิยมคือฟ้อนเล็บ ต้นคร้วทาน อาจทำได้หลายรูปแบบตามแต่ความคิดสร้างสรรค์แต่ละคนจะคิดขึ้นมา ถ้าต้นคร้วทานของใครสวยงามก็จะเป็นที่ชื่นชมของบรรดาแขกหรือตลอดจนบุคคลที่จะมาชื่นชมกันอย่างคับคั่ง ต้นคร้วทานคือจะต้องมียอด หรือเงินธนบัตรจำนวนต่างๆ ที่ใช้ไม่ดับหนีบไว้และเสียบที่ต้นเป็นช่อชั้นอย่างสวยงาม...

การเป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลในการประกวด หรือเข้าร่วมประเมินผลงาน ของหน่วยงานที่จัด จะทำให้ชุมชนรักษาผลการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น ผู้ใหญ่บ้านบอกว่า...*ไม่เอายกตกแชมป์...ทำให้ชุมชนนี้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง*

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านสันมะฮอกฟ้า และ นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลต้นเปา,

15 กรกฎาคม 2553.

เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นในชุมชน เช่น งานบุญ งานศพ สมาชิกในชุมชน*รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง* เข้ามาช่วยเหลือทั้ง ทุน สิ่งของ แรงกาย เป็นต้น และช่วยเหลือเกื้อกูลกันดี จนการเป็น*วิถีชีวิตของคนในชุมชน*แห่งนี้ ซึ่งให้โอกาสทุกคน มีความเอื้ออาทรต่อกันอย่าง*เสมอภาค* ไม่มีการแบ่งแยก ไม่มีความขัดแย้ง ...เป็นมิตรกันหมด... หากมีครอบครัวที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ จะประสานงานกับเทศบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ แต่ก็อยากให้*เทศบาลสนับสนุนงบประมาณ วิชาการ แหล่งทุน และการบริหารจัดการ*

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านสันมะฮอกฟ้า ประธานกลุ่มแม่บ้าน และ นักพัฒนาชุมชน

เทศบาลตำบลต้นเปา, 15 กรกฎาคม 2553.

นอกจากนี้ยังพบว่า*การควบคุมเชิงนโยบาย* มักจะไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติในพื้นที่จริง พบว่า...นักคิด นักวางแผน ในระดับนโยบาย ไม่เห็นภาพพื้นที่ ผู้ปฏิบัติในพื้นที่ไม่มีโอกาสวางนโยบายของตนเอง และผู้บริหารระดับสูงมักจะเปลี่ยนแปลงบ่อยเป็นผลให้นโยบายเปลี่ยนแปลง ไม่ต่อเนื่อง...

สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

อำเภอสันกำแพง, 13 กรกฎาคม 2553.

โดยสรุป การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านสันมะฮอกฟ้าเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เกิดจากการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ภายใต้การ

สนับสนุนทางสังคม การเริ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนจะเริ่มจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามากระตุ้น หรือจัดการตามภารกิจ โดยมีชุมชนเป็นกลุ่มเป้าหมาย หน่วยจะแจ้งวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่ชุมชนจะได้รับ มากกว่าการคิด และเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน หรือผู้นำชุมชน ซึ่งในช่วงแรกของการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองยังไม่สามารถทำได้ อาจเป็นเพราะสมาชิกในชุมชนยังไม่เชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน ความต้องการ ความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากส่วนราชการมากกว่า เมื่อชุมชนเห็นประโยชน์ ก็เริ่มและร่วมการกระบวนกร จนสามารถพัฒนาตนเอง และนำชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จได้

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่ ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน คือ **ความเป็นผู้นำ** **พร้อมที่จะทำงานทุกอย่างเพื่อชุมชน** ความเชื่อในความสามารถของตนเอง การยกย่องตนเอง คือ **กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีความจริงใจ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่** และ ความเชื่อในศักยภาพของตนเอง คือ **โปร่งใส และรับผิดชอบ ทำตัวเป็นกลาง โปร่งใส เปิดเผย**

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน คือ **การร่วมมือ ร่วมใจ และมีความสามัคคีของชาวบ้าน** การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน คือ **การขัดแย้งกับผู้บริหารในระดับใดก็ตามชาวบ้านจะเดือดร้อน** การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน คือ **ข้อตกลงร่วมกัน** การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือ **การประชุมปรึกษาหารือ** และการให้เกิด**ความเสมอภาค** ในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน คือ **การบูรณาการร่วมกัน**

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน เป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่

1. การกำหนดบทบาทหน้าที่ของตนเอง
2. กำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน
3. **การสนับสนุนทางสังคม** (เทศบาล ศูนย์การศึกษาอันอกระบบโรงเรียนอำเภอ สันกำแพง มูลนิธิ)
4. **การสนับสนุนทางการเมือง** (นโยบายรัฐบาล)
5. การดึงข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ **การทำเวที ประชาคมหมู่บ้าน**
6. **วิถีชีวิตของคนในชุมชน**
7. การเข้าถึงทรัพยากร ได้แก่ **งบประมาณ วิชาการ แหล่งทุน และการบริหารจัดการ**
8. **การให้รางวัล**

ชุมชนบ้านโค้งตาบาง หมู่ที่ 10 ตำบลท่าไม้รวก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ

จากคำบอกเล่าผู้อาวุโสในหมู่บ้านโค้งตาบาง หมู่ที่ 10 เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกันกับบ้านไร่หลวง โดยแยกออกจากหมู่ 7 บ้านไร่หลวง เมื่อปี พ.ศ. 2542 สาเหตุที่เรียกว่าบ้านโค้งตาบาง เพราะคนรุ่นแรกที่อยู่ชื่อว่านายบาง มาปลูกบ้านอยู่ทางโค้ง คนที่สัญจรไปมาก็หักท่าย และเป็นที่ยูกันว่า ตาบางนั้นอยู่ที่ทางโค้ง จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโค้งตาบาง” ปัจจุบัน บ้านโค้งตาบาง หมู่ที่ 10 ต.ท่าไม้รวก อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลท่าไม้รวก มีผู้ใหญ่คนปัจจุบันคือ นายฉันท อัครสกุลภิญโญ

อาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ 13 ตำบลท่าไม้รวก อำเภอท่ายาง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ 5 ต.เขากระปุก อำเภอท่ายาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ 7 ตำบลท่าไม้รวก อำเภอท่ายาง

เส้นทางคมนาคม มีเส้นทางคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยาง และถนนคอนกรีตผ่านหมู่บ้าน ห่างจากอำเภอประมาณ 17 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่มติดกับแม่น้ำเพชรบุรี มีดินที่อุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชได้เกือบทุกชนิด มีพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านประมาณ 5,000 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่ถายโอนเป็นป่าชุมชน 3,000 กว่าไร่ เป็นที่ทำกินของชาวบ้าน 1,000 ไร่

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำไร่ พืชที่ปลูกส่วนใหญ่คือ มะนาว ชมพู่ กล้วยชนิดต่างๆ เช่น กล้วยน้ำว้า กล้วยหอม กล้วยไข่ และพืชผักผลไม้อื่นๆ และประกอบอาชีพรับจ้างทำการเกษตร

การถือครองที่ดินทำกิน เป็นปัญหาหลักมีผู้ที่ไม่มีดินทำกินจำนวน 100 ราย รายได้ค่าแรงเฉลี่ยวันละ 120 บาท/คน/วัน ซึ่งรายได้ส่วนนี้ไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายของตนเองและครอบครัว เป็นเหตุให้ต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ ส่วนใหญ่มีรายรับทางเดียว และเป็นรายรับที่หาหนึ่งวันใช้หนึ่งวัน วันไหนทำงานก็ได้เงินมีกินมีใช้ แต่ถ้าวันไหนไม่ได้ทำงานก็ จะไม่มีเงินเป็นค่าใช้จ่ายของตนเองและครอบครัว

การออม มีกองทุนหมู่บ้าน (ระดับ 2 ดาว) มีสมาชิก จำนวน 132 ราย มีหุ้นจำนวน 555 หุ้นๆ ละ 10 บาท มีสมาชิกกู้เงิน จำนวน 79 ราย มีเงินฝากสัจจะ จำนวน 272,259 บาท แต่ มีปัญหาหนี้สิน มีถึง 53 ราย เป็นปัญหารองลงมาเป็นอันดับสอง

สภาพทางสังคม

การปกครอง เป็นหมู่บ้านหนึ่งของ ตำบลท่าไม้รวก ซึ่งมีทั้งหมด 13 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 220 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,025 คน เป็นหญิงมากกว่าชาย

การปกครองที่ผ่านมามีการเลือกตั้ง ผู้นำชุมชน ตามลำดับ ดังนี้คือ

กำนันตำบลท่าไม้รวก	นายผัน พุกค้อย
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 10 บ้านโค้งตาบง	นายฉันท อัครสกุลภิญโญ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายเอื้อน ชื่นชม
	นายสมพงษ์ รานบัว
นายกเทศมนตรีตำบลท่าไม้รวก	นายสิริศักดิ์ สมบัติทวีพูน
สมาชิกสภาเทศบาล	นายประวิทย์ คำดี

ในรอบปีที่ผ่านมา บ้านโค้งตาบง ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งที่ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ และไม่ใช้งบประมาณ ดังนี้

1. กิจกรรมที่หมู่บ้านดำเนินการเองโดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ

1.1 กิจกรรมงานบุญตามประเพณี สร้างความสามัคคี และรักษาประเพณีอันดีงามของหมู่บ้านให้สืบทอดยั่งยืนรุ่นหลังต่อไป เช่น งานบุญวันปีใหม่ วันสงกรานต์ (โดยจัดให้เลี้ยงอาหารแก่ชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านและมีดนตรี) งานบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา งานบุญกลางบ้าน ฯลฯ

1.2 การจัดเวทีประชาคม เพื่อให้คนในหมู่บ้านได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ กิจกรรม/โครงการต่างๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน เพื่อสร้างความมีส่วนร่วมและความสามัคคี

2. กิจกรรมและโครงการที่หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่โครงการจ้างเหมาเป่าบ่อบาดาล โครงการอุดหนุนกลุ่มพัฒนาอาชีพ โครงการซ่อมแซมถนนลูกรัง และโครงการก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 189 เมตร หนา 0.15 เมตร

ระบบเครือญาติ สมาชิกในครอบครัวขาดความรับผิดชอบปล่อยให้เป็นที่ของผู้นำครอบครัวหรือของคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียว หรือสองคนเท่านั้น ตนเองมีหน้าที่ใช้เงินเพียงอย่างเดียวแต่ไม่ได้เป็นผู้หา

ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ ทุกครัวเรือน ส่วนใหญ่ทำบุญทุกวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา ณ วัดท่าลาว หมู่ที่ 5 ตำบลท่าไม้รวก และวัดชลธาราราม(ท่าซึก) หมู่ 6 ตำบลท่าคอย อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

ประชาชนมีค่านิยมแบบผิดๆ เช่น การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยไม่รู้ค่าของเงินที่ได้มาเช่น การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน สรรหาสิ่งอำนวยความสะดวกและความบันเทิงให้กับตนเองและครอบครัวอย่างเกินกำลังหรือลอกเลียนแบบอย่างจากสื่อ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ต่างๆ

สาธารณูปโภค ได้แก่

1. น้ำประปาหมู่บ้าน
2. มีถนนลาดยาง 1สาย และถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน
3. มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน
4. โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 2 ตู้ ส่วนใหญ่มีโทรศัพท์มือถือเกือบทุกครัวเรือน
5. ศาลากลางหมู่บ้านหมู่ 10 ตู้

หมู่บ้านนี้ ไม่มีสถานีนามัยในหมู่บ้านแต่ได้ใช้ของหมู่ที่ 6 สถานีนามัยบ้านเขาลูกช้าง และโรงพยาบาลท่ายาง

สภาพทางการศึกษา

มีโรงเรียนในหมู่บ้าน ชื่อโรงเรียนบ้านท่าลาว มีตั้งแต่ ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตำบลท่าไม้รวก โรงเรียนมัธยมส่วนใหญ่จะเรียนที่โรงเรียนหนองชุมแสงวิทยา มีตั้งแต่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลท่าไม้รวก

ประชาชนขาดความรู้ทักษะและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ไม่มีการพัฒนาเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เคยทำอะไรก็ทำอยู่อย่างนั้น ไม่สามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นได้

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. โครงการหมู่ออมสิน มีการจัดตั้งกลุ่มเป็นกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงหมู มีสมาชิกในหมู่บ้าน ซึ่งลงทะเลียนแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน โดยการคัดเลือกแม่พันธุ์หมูนำไปเพาะเลี้ยง ในครัวเรือนแม่ เมื่อได้ลูกหมูแล้วนำไปแจกจ่ายให้กับสมาชิกของโครงการครัวเรือน

ละ 1-2 ตัว สมาชิกต้องใช้พีชผักตามธรรมชาติ เช่น หยวกกล้วย ผักบุ้ง ผักตบ หรืออาหารที่เหลือจากการรับประทานภายในครัวเรือน แทนการซื้ออาหารสำเร็จรูป เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการเลี้ยงภายใน 1 เดือน เมื่อสมาชิกได้ลูกหมู ก็จะนำมาจดทะเบียนจำนวนลูกหมูที่เกิดเพื่อจัดจำหน่ายให้ผู้ซื้อ โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้จัดหาตลาดรองรับ ส่วนแหล่งเงินทุนได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้รวกจัดสรรงบประมาณ 100,000 บาท โดยให้หมู่บ้านกู้ยืมแบบไม่คิดดอกเบี้ย งบประมาณบางส่วนได้รับจากกองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งให้สมาชิกจะกู้ยืมเงินจากโครงการได้ 2,000 บาท/ครัวเรือน

2. กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโค (แบบธรรมชาติ) เป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้เลี้ยงโคภายในหมู่บ้าน โดยใช้วิธีเชิญนายทุนจากต่างหมู่บ้านให้มาลงทุนด้วยการซื้อแม่โคมาให้ชาวบ้านเลี้ยงแบบแบ่งลูกวัว และใช้ชีวิตร่วมในการทำปุ๋ยหมัก เพื่อใช้ในชุมชน ส่วนหนึ่งตกใส่ถุงแบ่งขาย

3. กลุ่มการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ เพื่อใช้ในการเกษตรและทำก๊าซชีวภาพในการหุงต้ม

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าความสำเร็จของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของบ้านโค้งตาบางขึ้นอยู่กับ**ความรัก-สามัคคี** ของทุกคนหล่อหลอมจิตใจกันได้ โดยเริ่มจากหน่วยงานพัฒนาที่มีโครงการพัฒนาผู้นำชุมชนได้คัดเลือกผู้นำจากคุ้ม

...เป็นลักษณะ**การบริหารจัดการของชุมชน**บ้านโค้งตาบาง (คุ้มละ 7-17หลังคาเรือน ส่วนใหญ่เป็นญาติกัน) สามารถรู้ปัญหา ดูแลง่าย และบริหารจัดการได้อย่างทั่วถึง...โดยมีการประชุมอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง (ปกติเดือนละ 3-4 ครั้ง) เพื่อ**แจ้งข่าวสาร** หรือ**แลกเปลี่ยนความคิดเห็น** การตัดสินใจในการ**บริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน** และมีการวางแผน มี**การทำประชาคม** ชุมชนนี้มีซุเปอร์มาเก็ต คือ ป่าชุมชน อยากกินอะไรก็เข้าป่า...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านโค้งตาบาง และ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, 6 สิงหาคม 2553.

กรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มรักสามัคคี (39 คน) ได้รับการอบรมและการศึกษาดูงานที่ตรงกับความต้องการ และต้องเป็นตัวอย่างที่ดีจริง

...**การศึกษาดูงานเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน** แต่ต้องดูงานจริงๆไม่ใช่ไปท่องเที่ยวและดูงานประกอบ **ไปต้องจดและกลับมาพูดคุยว่าใครได้อะไร** มีความคิดเห็นอย่างไร แล้วจะทำอะไรต่อไป ชุมชนอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้โอกาสให้ชาวบ้านไปศึกษาดูงานในสิ่งที่สนใจ อยากจะเรียนรู้ เพราะการพัฒนาไม่สิ้นสุด สิ้นสุดคือตาย...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านโค้งตาบาง, 6 สิงหาคม 2553.

สมาชิกในชุมชนใช้**ภูมิปัญญาท้องถิ่น**ในการทำการเกษตรอินทรีย์ การเลี้ยงหมูหลุม การใช้สมุนไพร ในการรักษาโรค และได้รับการ**สนับสนุนทางสังคมจากภาคีเครือข่าย** ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พัฒนาชุมชน เทศบาล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านโค้งตาบง

ผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่ง**ทุกคนในชุมชนยอมรับในตัวผู้นำ** ต้องเป็นที่ยอมรับ เพราะต้อง**มีเอกลักษณ์ ให้มีความน่าเชื่อถือ**

...ผู้นำต้องเป็นคนที่จริงจัง และจริงใจ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ มีความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น...

สัมภาษณ์, ประชาชนชุมชนด้านสมุนไพร, 6 สิงหาคม 2553.

การใช้สิทธิออกเสียง ชุมชนมีการ**ประชุมประชาคม**ให้คนในชุมชน **แสดงความคิดเห็น**ของตนเอง และ**รับฟังเสียงส่วนใหญ่** มีความยุติธรรม เสียสละ สามารถถ่วงปรึษาหรือ ให้คำปรึกษาแนะนำ **ร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม**

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล

กรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มรักสามัคคี (39 คน) มีความ**เชื่อมั่นในตนเอง**มี**ความสามารถ**ในการเป็นผู้นำ **เป็นคนดี** และ**มีความพร้อมที่จะทำงานทุกคน** เพราะ**ทุกคนมีหน้าที่ทุกคน และต้องยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง** ชุมชนนี้ยังอยากเรียนรู้ไม่สิ้นสุด

...อยากพัฒนาชุมชนให้โดดเด่น เป็นที่ยอมรับ แต่ยังไม่อยากให้คนอื่นมาศึกษาดูงาน เพราะส่วนใหญ่ไม่ศึกษาจริง ไม่เห็นประโยชน์จริง ,มาดูๆแล้วก็ ชุมชนเตรียมไว้มาก ขาดทุน...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านชุมชนโค้งตาบง, 6 สิงหาคม 2553.

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่วัยบ้าน ที่สามารถประสบความสำเร็จในวันนี้ เกิดจากภาครัฐจัดการอบรมแกนนำชุมชน (13 คุ่ม รวม 39 คน) หล่อหลอมให้เกิดการพัฒนา 3 วัน โดยเทศบาลตำบลท่าไม้รวก มีเป้าหมายให้รู้จัก สามัคคี วิทยาการอบรมเป็นผู้รู้ในศาสตร์ต่างๆ จากสถาบันราชภัฏเพชรบุรี เป็นแกน ในการฝึกอบรม และมีการทำแผนชุมชน ร่วมทำประชาคม มีการประชุม และเวียนการประชุมไปทุกคุ่ม เพื่อรับรู้ปัญหา และความต้องการ และร่วมมือกันแก้ไข นอกจากนี้มีการศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ เช่น บ้านแม่เล็ก แต่สภาพพื้นที่สิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมือนกัน ยังปรับใช้แผนชุมชนของชุมชนโค้งตาบางไม่ได้ จึงต้องจัดการทำแผนแม่บทชุมชน อีก 3 วัน มีการแจกเสื้อเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการทำงานเป็นทีมบุกเบิกการพัฒนาชุมชน และได้รับรางวัล ซึ่งตอนแรกก็ท้อ เพราะถ้าทำไม่สำเร็จก็จะถูกผู้ที่ไม่เห็นด้วยเยาะเย้ยเลยมีพลังที่จะต้องทำให้ได้ ผู้ใหญ่มีกระบวนการทำงานหลัก คือ ร่วมกันคิด จึงเป็นแรงผลักดันให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ข้อมูล จปฐ. การทำบัญชีครัวเรือน(ทำไม่มีวันสิ้นสุด)

ความยั่งยืนของชุมชนโค้งตาบาง ผู้ใหญ่บ้านบอกว่าทำงานมา มากกว่า10 ปีก็ต้องทำไปเรื่อย การพัฒนาไม่มีวันจะสิ้นสุด ความยั่งยืนยังไม่เกิด เพราะถ้ายั่งยืนแล้วก็ไม่ต้องทำอะไร

การจัดทำเวทีประชาคมเป็นจุดเด่นที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความคิดต่างได้แสดงความคิดเห็น มีการลงคะแนน ทำให้เป็นกลางทุกคน และยอมรับในผลของการตัดสินใจ ...ผู้แพ้ต้องเดินตามผู้ชนะไป ผู้ชนะก็ต้องเจียบ ผู้แพ้ก็นั่งแยกต่างไป และอย่ากระแจะกระแจะซึ่งกันและกัน อย่าฟันฝอยหาตะเข็บ ต้องเดินหน้าต่อไป ต้องรู้จัก-สามัคคี สังคมจึงจะอยู่ได้...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านชุมชนโค้งตาบาง, 6 สิงหาคม 2553.

โดยสรุป การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านโค้งตาบางเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เกิดจากการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ภายใต้การสนับสนุนทางสังคม ที่มีหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจในการพัฒนาผู้นำชุมชน ให้รู้จัก สามัคคี มีการสนับสนุนงบประมาณ การศึกษาดูงาน การให้ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผลให้เกิดการพัฒนาตนเอง มีพลังที่จะเสริมสร้างให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ชุมชนบ้านโค้งตาบาง

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่ ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน คือ **ทุกคนในชุมชนยอมรับในตัวผู้นำ** ความเชื่อในความสามารถของตนเอง คือ **ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถ มีความน่าเชื่อถือ** การยกย่องตนเอง คือ **เป็นคนดี เสียสละ จริงจัง และจริงใจ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ** และความเชื่อในศักยภาพของตนเอง คือ **อยากพัฒนาชุมชนให้โดดเด่น มีความยุติธรรม มีความพร้อมที่จะทำงานทุกคน**

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน คือ **ความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น** การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน คือ **รับรู้ปัญหา และความต้องการ** การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน คือ **ต้องยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง** การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือ **การศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ การอบรมแกนนำชุมชน และการให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน** คือ **การทำแผนชุมชน**

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน คือ **ร่วมมือกันแก้ไข ร่วมมือปฏิบัติกิจกรรม** การมีส่วนร่วมในองค์การ คือ **การประชุมและเวียนการประชุม การทำงานเป็นทีม** และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา คือ **การฝึกอบรม ร่วมทำประชาคม ร่วมกันคิด**

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน เป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่

1. การกำหนดบทบาท ความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชน
2. การกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน
3. **การยอมรับในผลของการตัดสินใจ พลังที่จะต้องทำให้ได้**
4. การสนับสนุนทางสังคมผ่านภาคีเครือข่าย (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พัฒนาชุมชนเทศบาล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์)
5. **การประชุมแจ้งข่าวสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดทำเวทีประชาคม**
6. **วิถีการดำรงชีวิต มีจริยธรรม มีการลงคะแนน รับฟังเสียงส่วนใหญ่**
7. **การได้รับรางวัล**
8. **การตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน**
9. **การบริหารจัดการเป็นคุ่ม** ส่วนใหญ่เป็นญาติกันสามารถรู้ปัญหา ดูแลง่าย และบริหารจัดการได้อย่างทั่วถึง

ชุมชนบ้านคำปลาหลาย หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ

จากคำบอกเล่าของอดีตผู้ใหญ่บ้าน พ่อถาวร สรรสมบัติ หมู่บ้านคำปลาหลายก่อตั้งโดยครอบครัวของพ่อคำดี แพงदान และแม่สมัย สิงห์น้อย พร้อมด้วยญาติๆ จำนวน 6 ครอบครัวเป็นคนกลุ่มแรกที่ได้ชักชวนกันอพยพมาจากบ้านขุนด่าน ตำบลบ้านดง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มาตั้งหลักฐานอยู่ที่หมู่บ้านคำปลาหลาย เมื่อปี พ.ศ. 2498 และได้พากันกันจอบที่ดินทำกินซึ่งในขณะนั้นมีสภาพเป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้และสัตว์ป่านานาชนิดมีอาหารธรรมชาติมาก มายชาวบ้านไม่อดอยาก และที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้กับอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ สภาพป่าจึงมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านได้อาศัยของป่า เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย ผักหวานป่า เห็ดต่างๆ ไข่มดแดง และสัตว์เล็กๆ อาทิเช่น นก แอ้ กระรอก กระแต หนู ตัวนึ่ง ฯลฯ เป็นอาหารในการดำรงชีวิตเรื่อยมา ต่อมาได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2520 นายมี ชาวัตร ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ในปี พ.ศ. 2531 เมื่อถึงแก่กรรมชาวบ้านจึงพร้อมใจกันเลือกตั้งให้นายถาวร สรรสมบัติ เป็นผู้ใหญ่บ้านแทน เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 และนายถาวร สรรสมบัติ อดีตผู้ใหญ่บ้านเป็นนักพัฒนาที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จนได้รับรางวัลมากมาย เช่น ผู้ใหญ่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด และได้รับรางวัลแหวนทองคำ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายจากผลงานที่สำคัญคือการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคำปลาหลาย

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่บ้านห้วยค่าน้อย หมู่ที่ 5 ตำบลนาคำ อำเภออุบลรัตน์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่บ้านขุนด่าน หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่บ้านทรัพย์ภูพาน หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อุทยานภูเก้า-ภูพานคำ อำเภออุบลรัตน์

เส้นทางคมนาคม

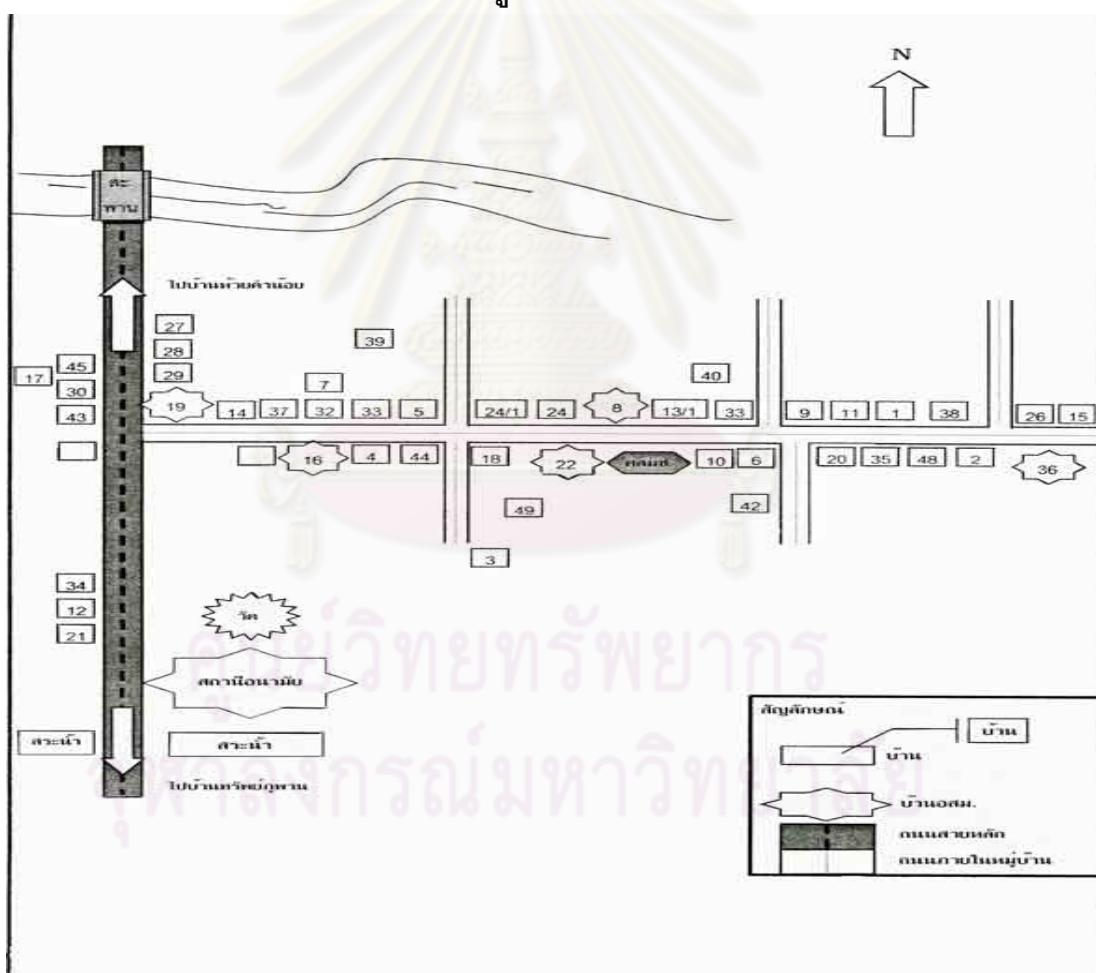
1. เส้นทางสายอุบลรัตน์ – เขาสวนกวาง เส้นทางสายนี้เริ่มต้นจากสามแยกหน้าโรงเรียนอุบลรัตน์วิทยาคม อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น แล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนสายอุบลรัตน์ – เขาสวนกวาง ตรงไปตามถนนลาดยางเรื่อยๆ จนถึงป้ายชื่อหมู่บ้านคำปลาหลายระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร เส้นทางสายนี้ราษฎรหมู่บ้านคำปลาหลายใช้ในการคมนาคมติดต่อทำธุระเกี่ยวกับทางราชการได้สะดวกและรวดเร็วที่สุด

2. เส้นทางสายโนนสัง – เชื้อนอุบลรัตน์ เริ่มต้นจากเชื้อนอุบลรัตน์แล้วตรงไปตามถนนสายโนนสัง – เขาสวนกวาง ตรงไปเรื่อยๆ จนถึงป้ายหน้าหมู่บ้านคำปลาหลาย ระยะทางประมาณ 19 กิโลเมตร

3. เส้นทางสายอุบลรัตน์ – เขาสวนกวาง เป็นเส้นทางสายสุดท้ายเริ่มต้นจากอำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น ตรงไปตามถนนลาดยางเรื่อยๆ ผ่านหมู่บ้านห้วยคำน้อย หมู่ที่ 5 ตำบลนาคำ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จนถึงป้ายชื่อหมู่บ้านคำปลาหลาย ระยะทางประมาณ 37 กิโลเมตร (ข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลชุมชน หมู่บ้านคำปลาหลาย)

แผนที่หมู่บ้านคำปลาหลาย

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบและพื้นที่ดอน ลักษณะของดินพื้นที่ราบเป็นดินทรายและมีดินเหนียวปนบ้าง ส่วนพื้นที่ดอนเป็นดินทรายผสมลูกรัง พื้นที่ที่ไม่เหมาะสำหรับทำการเกษตร ปลูกพืชไม่ออกงาม หน้าดินถูกน้ำฝนชะล้างทุกปี มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 3,000 ไร่

แบ่งเป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยประมาณ 150 ไร่ พื้นที่นาประมาณ 800 ไร่ พื้นที่ไร่ประมาณ 1,750 ไร่ พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์หนังสือครอบครอง (นค.3) จำนวนประมาณ 2,000 ไร่ ส่วนนอกนั้นไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ จำนวนประมาณ 1,000 ไร่ นอกจากนี้ ยังมีสวนป่าที่มีสภาพป่าไม้เหลืออยู่ประมาณร้อยละ 20 ประมาณ 300 ไร่ อยู่ใกล้ๆ กับหมู่บ้านทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร ชาวบ้านจึงได้อาหารจากธรรมชาติในสวนป่าแห่งนี้ สภาพอากาศร่มรื่น เย็นสบายเนื่องจากอยู่ใกล้กับอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติเป็นป่าดงดิบจำพวกป่าไม้เบญจพรรณ ความชุ่มชื้นจากป่าไม้จึงแผ่ขยายมาปกคลุมถึงหมู่บ้าน หน้าหนาวอากาศค่อนข้างหนาว

ในหมู่บ้านคำปลาหลายไม่มีแม่น้ำไหลผ่านเลยหรือแม้กระทั่งคลองน้ำมีแต่ลำห้วยที่เกิดจากน้ำซับ ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำซับคำปลาหลาย” อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร ชาวบ้านได้อาศัยน้ำสะอาดจากแหล่งนี้เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคและใช้ทำน้ำประปาหมู่บ้าน แต่ปริมาณน้ำยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการนัก ส่วนน้ำที่ใช้ทำการเกษตร ชาวบ้านจะอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก แต่มีบางครอบครัวที่เจาะบ่อบาดาลเพื่อใช้ในการเกษตรของตนเอง

สภาพการตั้งบ้านเรือนของชุมชน คือ อยู่อาศัยเป็นกลุ่มติดกันตามสายเคเบิลญาติ บ้านเรือนส่วนมากเป็นบ้านที่สร้างขึ้นด้วยไม้ชั้นเดียว ได้ถุนสูง หลังคามุงด้วยสังกะสีหรือหญ้าแฝก ขนาดของบ้านเรือนตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 1 – 2 งาน จึงมีที่ว่างพอที่เหลือไว้สำหรับปลูกผักสวนครัวไว้รับประทาน บ้านบางหลังได้ถุนบ้านจะใช้เป็นที่เก็บสิ่งของหรือสร้างโรงเรือนสัตว์เลี้ยง แต่บางหลังคาเรือนจะแยกสร้างคอกสัตว์เลี้ยงออกไปต่างหากเพื่อให้อากาศบริเวณที่พักอาศัยหรือที่หลบนอนสะอาด บริสุทธิ์ ไม่อับชื้น หรือส่งกลิ่นเหม็นเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น คอกวัว คอกควาย เล้าเป็ด เล้าไก่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีบ้านชั้นเดียวที่ทำด้วยซีเมนต์หรือสองชั้นโดยชั้นล่างเป็นตึกทำด้วยปูนซีเมนต์ ส่วนชั้นบนทำด้วยไม้อยู่ 3 หลัง สำหรับใช้ประกอบอาชีพเสริมเป็นร้านขายของชำเบ็ดเตล็ดเล็กๆ น้อยๆ

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ การทำเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ กล่าวคือ ชาวบ้านจะปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก นอกจากนี้ชาวบ้านยังปลูกผักสวนครัว และผลไม้ยืนต้น ซึ่งสามารถปลูกได้ตลอดปี เนื่องจากได้อาศัยน้ำในสระน้ำที่เก็บกักไว้ในฤดูฝน นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ อาทิเช่น วัว ควาย เป็ด ไก่ เลี้ยงปลาและเลี้ยงกบไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนตลอดจนใช้แรงงานจากวัวและควายควบคู่กันไปด้วย ในปัจจุบันชาวบ้านทำการเกษตรแบบไร้นาสวนผสม

ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรที่เหลือกินเหลือใช้ในครัวเรือนนั้นสามารถนำออกจำหน่ายให้กับคนในชุมชนใกล้เคียงและมีรายได้เพิ่มเติม

อาชีพรองของหมู่บ้าน ได้แก่ การรับจ้างและขายของชำเบ็ดเตล็ดเล็กๆ น้อยๆ ชาวบ้านผู้ที่มีอาชีพรับจ้างส่วนมากจะรับจ้างหลังจากว่างเว้นจากภารกิจหลักของตนเอง คือ ทำนา ทำไร่ เพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัว

ประกอบอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านที่สามารถเรียนรู้ได้ ได้แก่ การเลี้ยงโค การเลี้ยงกบ การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ การปลูกเห็ด การทอผ้า การเลี้ยงไก่ และการทำปุ๋ยชีวภาพ

กองทุนการเงินหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มร้านค้าศูนย์สาธิต กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน เพื่อการพัฒนา กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และ กลุ่มเลี้ยงโค

สภาพทางสังคม

ประชากรของหมู่บ้านคำปลาหลายมีทั้งหมด 263 คน เป็นผู้ชาย 127 คน เป็นผู้หญิง 136 คน ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ ได้แก่

1. ผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้านปกครองจนถึงปัจจุบันมี 3 คน คือ
 นายมี ชาววัตร ปี พ.ศ. 2520 - พ.ศ. 2532
 นายถาวร สรรสมบัติ ปี พ.ศ. 2532 - พ.ศ. 2552
 นายหนูไทย วันปรีดา ปี พ.ศ. 2553 - ปัจจุบัน
2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

นายประสิทธิ์ ฐานะ เกิดวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2502 การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภออุบลรัตน์

นายเวสสันดร พานโคตร เกิดวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2507 การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภออุบลรัตน์

ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ

1. นายคำดี แพงदान ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน
2. นายแสง สิงห์น้อย ปราชญ์ชาวบ้าน
3. นายสมัย แก้วลือชัย มักทายกวัด

ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ พระอาจารย์คงฤทธิ์ ศิริปัญญา เจ้าอาวาสวัดพิทักษ์สามัคคี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่

1. นายถาวร สรรสมบัติ อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 9 บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น (กศน.) อาชีพ ผู้นำท้องถิ่น มีความสามารถพิเศษ วิทยากรเครือข่าย ภูมิปัญญาด้าน การจัดทำไร่นาสวนผสม

2. นายมาร์ติน วีเลอร์ (Mr.Martin Wheeler) อายุ 44ปี อยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 9 บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การศึกษา ปริญญาตรี (เกียรตินิยม) ภาษาละติน (อังกฤษ) อาชีพ วิทยากร/เกษตรผสมผสาน/ล่าม มีความสามารถพิเศษ วิทยากรเครือข่าย ภูมิปัญญาด้าน การจัดทำไร่นาสวนผสม

3. นายแสวง สิงห์น้อย อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 9 บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การศึกษา ป.4 อาชีพ ทำนา มีความสามารถพิเศษ เกษตรผสมผสาน หมอสมุนไพร ภูมิปัญญาด้าน เกษตรผสมผสาน ทอผ้า,นวดแผนโบราณ

4. นางพันตรี สรรสมบัติ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 9 บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การศึกษา ป.4 อาชีพ ทำนา มีความสามารถพิเศษ เกษตรผสมผสาน ทอผ้า นวดแผนโบราณ ภูมิปัญญาด้าน เกษตรผสมผสาน,ทอผ้า,นวดแผนโบราณ

5. นางสมจิต จันโสม อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 9 บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การศึกษาป.6(กศน.)อาชีพทำนา มีความสามารถพิเศษ หมอนวดแผนโบราณ ภูมิปัญญาด้าน นวดแผนโบราณ

6. นายสมัย แก้วลือชัย อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 9 บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การศึกษา ป.4 อาชีพ ทำนา มีความสามารถพิเศษ จักรสาน ภูมิปัญญาด้าน จักรสาน

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 1 แห่ง ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน ใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นงานบุญประเพณี หรือการประชุมต่างๆ ซึ่งหมู่บ้านจะรักษาประเพณีเก่าแก่ตามฮีต 12 คอง 14 หรือการทำบุญประจำเดือน ดังนี้

เดือนมกราคม	ทำบุญประเพณีขึ้นบ้านใหม่
เดือนกุมภาพันธ์	ทำบุญประเพณีบุญกุ่มข้าวใหญ่
เดือนมีนาคม	ทำบุญประเพณีบุญข้าวจี
เดือนเมษายน	ทำบุญประเพณีบุญมหาชาติ

เดือนพฤษภาคม	ทำบุญประเพณีบุญบังไฟ, บุญเบิกบ้าน
เดือนมิถุนายน	ทำบุญประเพณีบุญแฮกนา
เดือนกรกฎาคม	ทำบุญประเพณีบุญเข้าพรรษา
เดือนสิงหาคม	ทำบุญประเพณีบุญข้าวประดับดิน
เดือนกันยายน	ทำบุญประเพณีบุญข้าวสาก
เดือนตุลาคม	ทำบุญประเพณีบุญออกพรรษา
เดือนพฤศจิกายน	ทำบุญประเพณีบุญกฐิน
เดือนธันวาคม	ทำบุญประเพณีลอยกระทง

สาธารณูปโภค ได้แก่

1. โรงเรียนขนาดเล็ก	จำนวน	1	แห่ง
2. ร้านค้าชุมชน	จำนวน	1	แห่ง
3. ร้านค้าขายของชำ	จำนวน	4	แห่ง
4. ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์/รถยนต์	จำนวน	1	แห่ง

สภาพทางการศึกษา

มีโรงเรียนบ้านทรัพย์ภูพาน คำปลาหลาย หนองผักแว่น ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 จำนวน 1 แห่ง และมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมีสถานที่พบกลุ่มคือ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคำปลาหลาย และ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านดง (อบต. บ้านดง) เครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง โรงเรียนบ้านทรัพย์ภูพาน หนองผักแว่น คำปลาหลาย แต่มีปัญหาและอุปสรรค คือ นักศึกษาไม่ค่อยมีเวลามาพบกลุ่ม เวลาวางจริง ๆ คือ เวลากลางคืน เนื่องจากต้องไปทำงานรับจ้าง ทำการเกษตรกรรม ครูที่ทำการสอนมีน้อย ทำให้การจัดกิจกรรมในพื้นที่ไม่เต็มที่

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. ศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมู่บ้านคำปลาหลาย เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการเผยแพร่ ความรู้ ข่าวสาร การประชุม การทำประชาคม การเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน
2. การเพาะปลูกและการเลี้ยงกบ
3. การทำฟาร์มโคนม เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งใหม่ในการประกอบอาชีพที่เกิดขึ้นแทบทุกครัวเรือน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

1. **บันไดเก้าขั้นตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** ภูมิพลอดุลยเดช มหาราช และ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ประกอบด้วย

1. สถานที่ลดรายจ่าย
2. สถานที่เพิ่มรายได้
3. สถานที่ประหยัด
4. สถานที่กระบวนการเรียนรู้
5. สถานีนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. สถานที่เลี้ยงอาหารต่อกันในชุมชน

2. ทุกหลังคาเรือนมี **แหล่งอาหารเป็นของตนเอง** มีบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงโค เป็นไก่ ปลูกพืชสัตว์สวนครัว และสามารถแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านได้ตลอดเวลา

3. **กฎ กติกาของหมู่บ้าน** ทุกหลังคาเรือนต้องปลูก ต้นไม้ อย่างน้อยปีละ 10 ต้น ต่อคาเรือน

4. **กลุ่มแม่บ้าน** เพื่อการพัฒนา ทำให้แม่บ้านมีงานทำเป็นอาชีพ ไม่ต้องออกไปหา งานทำข้างนอกหมู่บ้าน และมี **กลุ่มออมทรัพย์** ของหมู่บ้าน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับหมู่บ้าน ทั้ง อาหาร การเงิน และความสงบ และสังคม

5. **กลุ่มเด็กและเยาวชนรักถิ่น** ทำให้เด็กได้เห็นกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การ ฟังตนเองได้ เรียนรู้ **ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น** ฮีต 12 คอง 14 และ **สอนจริยธรรมที่ท้าทาย กระแสโลกาภิวัตน์** เด็กและเยาวชนเหล่านี้ เรียนจบแล้วฟังตนเองได้ มีชีวิตที่ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ไม่ต้องเป็นลูกจ้างคนอื่น

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านคำปลาหลาย

การสร้างพลังอำนาจของชุมชนเกิดจากการได้รับ **ผลกระทบและประสบปัญหาความยากจน** รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวย เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขา ดินที่ใช้ในการ เพาะปลูกและทำการเกษตรเป็นดินภูเขา ชาวบ้านจึงทำไร่ ทำนา และทำการเกษตรแบบดั้งเดิม คือ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีรายได้ครั้งเดียวใน 1 ปี การทำนาและเพาะปลูกมันสำปะหลังจะถูกบ่อนวัตฤดูบิ สูโรงงาน ทำให้ได้ผลผลิตน้อยและราคาสินค้าตกต่ำก่อให้เกิดปัญหาความยากจน เป็นหนี้สิน และ เกิดผลเสียต่อดิน จึง **เกิดการรวมกลุ่ม**กันประมาณ 10 คน เกิดความคิดในการ **รวมตัวกันเพื่อ**

แก้ไขปัญหาคือความเป็นอยู่ เพื่อให้คนในชุมชน เพื่อให้**มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น** โดยการ**ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริ** โดยเริ่มจากการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำในการทำการเกษตรและเลี้ยงปลา ตาม**แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เปลี่ยนวิถีปฏิบัติ**ที่ยึดความต้องการในปัจจุบัน คิดสั้นๆ มาเป็นคิดไกลๆ เมื่อได้ผลผลิต มีกิน มีแจกเพื่อบ้าน ทำให้คนในหมู่บ้านเห็นตัวอย่าง จึงขอเข้าร่วมกลุ่ม จนทุกคนในหมู่บ้านหันมาทำการเกษตรแบบผสมผสานทั้งหมด และไม่ใช้สารเคมี

ผลจากการดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. การมีแหล่งอาหารในชุมชนเป็นของตนเอง
2. การมีแหล่งธรรมชาติ ต้นไม้ และป่าไม้มากขึ้น
3. เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ
4. สังคมดีขึ้น เนื่องจากปัญหาทางด้านหนี้สินและยาเสพติดหมดไป
5. คนที่ไปทำงานต่างถิ่นไม่ต้องโยกย้ายแรงงานของตนอีกต่อไปเนื่องจากมีกินมีใช้ได้กลับมาอยู่ถิ่นเดิมของตนเอง
6. ลูกหลานรู้จักคำว่า “พึ่งตนเอง” รวมถึงคนในชุมชนมีความรักความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านที่เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีอยู่มีกิน มีสิ่งแวดล้อมดี มีภูมิคุ้มกัน ศีลธรรมเข้มแข็ง (ไม่มีขโมย) มีการสอนลูกหลานให้พึ่งพาตนเอง ทำมาหากินได้ และรักถิ่น มีการสร้างมรดกให้ลูกหลานโดยการปลูกไม้เศรษฐกิจที่มีมูลค่าในอนาคต

ผลจากการสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2553 ประกอบด้วย อดีตผู้ใหญ่บ้าน (นายถาวร สรรสมบัติ) ผู้ใหญ่บ้าน (นายหนูไทย วันปรีดา) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (นายเวสสันดร พานโคตร) เทรย์ญญิก(นายบุญสม จันโสม) กรรมการหมู่บ้าน (นายแสวง สิงห์น้อย และนายเสน สารราษฎร์)สรุปว่า **สิ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้** คือ

1. **ต้องมีผู้นำที่ดี** คือ 1) ต้องทำตัวเป็นตัวอย่าง 2) ต้องมีกิจกรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมและลงมาร่วมทำ 3) ทำ 100% 4) พุด 50%
2. **วิธีการทำงาน** 1) สร้างกลุ่ม(5-10 คน)ที่มีความสนใจจริงเข้าร่วมก่อน 2) ลงมือทำ (เรียน-แลกเปลี่ยน-ให้กำลังใจ-แข่งขัน) 3) หลักการทำงาน **เรียนรู้นำไปสู่การปฏิบัติ-มีกลุ่ม-สร้างเครือข่าย**
3. **ระยะเวลา** ใช้ไม่เกิน 5 ปี สร้างความยั่งยืนได้

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าชุมชนบ้านคำปลาหลายที่ประสบความสำเร็จจนได้ชื่อว่าหมู่บ้านมหัศจรรย์ เกิดจากคนในชุมชนที่ร่วมพลังในการทำให้ชุมชนอยู่รอด โดยเฉพาะผู้นำชุมชนที่เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่เริ่มมีชุมชนบ้านคำปลาหลาย

...ลักษณะของผู้นำ ควรมาจากคนพื้นเพเดิม เป็นคนดีมี**คุณธรรม จริยธรรม มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี พุดเก่ง เฉลียวฉลาด ชอบเรียนรู้** ผ่านการดูงานที่ต่างประเทศ (อดีตผู้ใหญ่บ้านดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น)...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านคำปลาหลาย, 25 กรกฎาคม 2553.

ปัจจุบันสมาชิกในหมู่บ้านคำปลาหลายยึดอาชีพเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพที่คนไทยจำนวนไม่น้อยดูถูกกว่ายากจน ลำบาก ทุกข์ยาก แต่ยืนหยัดด้วยการกระทำ และรักในอาชีพนี้ เพราะ**เป็นวิถีชีวิต**ซึ่งเป็นมากกว่าอาชีพ ที่เกี่ยวโยงกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ คนที่ทำการเกษตรจึงไม่สามารถแยกชีวิตออกจากธรรมชาติได้ เพราะ**ธรรมชาติ คือส่วนสำคัญของชีวิต**

วิธีการสร้างให้บุคคลมีพลังอำนาจ ต้อง**เรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม การรับรู้ข่าวสาร มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน** คนในชุมชนเป็นที่ยอมรับในเรื่องการมีแนวคิดในการพัฒนาที่ดี ส่วนการทำบัญชีครัวเรือนไม่จำเป็นต้องทำแล้ว เพราะทำมาหลายปีจนรู้ตัวเอง

...ทำแล้วจะรู้ตัวเอง ทำแค่ปีเดียวก็รู้แล้วว่ารายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยมีเท่าไร และสามารถควบคุมการใช้จ่ายในครัวเรือนได้แล้ว...

สัมภาษณ์, นายถาวร สรรสมบัติ, อดีตผู้ใหญ่บ้าน, 25 กรกฎาคม 2553.

จากการสังเกตพฤติกรรมของชุมชนบ้านคำปลาหลาย พบว่า การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน มี**การแสดงออกตามบทบาทหน้าที่ของตน** เช่น การเป็นผู้นำที่ดี เห็นได้จากการเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่นๆแสดงความคิดเห็น ผู้นำเป็นผู้ฟังมากกว่าผู้พูด และ**คนในชุมชนมีวินัย** เช่น ทุกคนมีภารกิจที่จะต้องไป แปลง สวน ปลูกผัก หรือต้นไม้ ทุกวัน วันละ 5 ต้น และรดน้ำต้นไม้ ปลูกไว้ มี**การคิดถึงมรดกให้ลูกหลาน** เช่น การปลูกป่าชุมชน ปลูกไม้เศรษฐกิจ และ**มีการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี** จากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้านช่วยกัน ตกแต่งเทียนในวันเข้าพรรษา มักจะได้รับความร่วมมือที่ดี นอกจากนี้สมาชิกใน**ชุมชนมีความต้องการที่จะเรียนรู้ มีความต้องการพัฒนาทักษะ มีการฝึกอาชีพ และถ่ายทอดความรู้**

ให้กับสมาชิกอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งดูได้จากการเป็น **ศูนย์เรียนรู้ชุมชน** ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน

เมื่อชุมชนบ้านคำปลาหลายเป็นหมู่บ้านมหัศจรรย์แล้ว จะมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงาน และมีโครงการต่างๆ ลงที่ชุมชนแห่งนี้มากขึ้น

...ทุกหน่วยงานอยาก **สนับสนุนส่งเสริม** เช่น กศน. อบต.บ้านดง เป็นต้น เพราะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ชาวบ้านพุดง่าย ลักษณะทางภูมิประเทศเอื้ออำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล ไม่มีปัญหาทางการเมือง สิ่งสำคัญสมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ โดย **การเรียนรู้จากสื่อ** หนังสือพิมพ์ ทีวี วิทยุ...

สัมภาษณ์ คุณสุธานี อุบัติฉาย, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ อนามัยบ้านคำปลาหลาย, 27 สิงหาคม 2553.

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ได้แก่

...มูลนิธิศุภนิมิต เกษตร โรงพยาบาลบ้านดง พัฒนาชุมชน แต่ชุมชนเห็นว่าจะช่วยก็ได้ ไม่ช่วยก็ได้ เพราะชุมชนเข้มแข็งแล้ว แต่สิ่งที่ต้องการของหมู่บ้านคำปลาหลาย คือ ระบบน้ำให้เพียงพอสำหรับการเกษตร อยู่ใกล้เขื่อนไม่ได้ใช้น้ำจากเขื่อน ขุดบ่อน้ำใช้เอง ในหมู่บ้านมีสระน้ำ 115 บ่อ (ภายหลังช่วงเดือน มกราคม 2554 ได้รับการ **สนับสนุนงบประมาณ** จากจังหวัด 45 ล้านบาทแล้ว)...

สัมภาษณ์, อดีตผู้ใหญ่บ้าน, 26 กรกฎาคม 2553.

โดยสรุปของบ้านคำปลาหลายต้องพัฒนาตัวเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงาน “ล้มต้องลุกเอง ถ้าให้คนอื่นมาพยุงอาจจะลุกไม่ขึ้นก็ได้ ต้องพยายามพยุงตัวให้ได้ ถ้าลุกขึ้นได้สักหน่อย หน่วยงานก็จะมาช่วยเราเอง” กล่าวคือสร้างพลังอำนาจให้กับตัวเองก่อน แล้วโครงสร้างทางสังคมอื่นๆ จะตามมา

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน แห่งการเรียนรู้

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่ ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นใน ชุมชน คือ **ผู้นำต้องเป็นคนพื้นเพเดิม** ความเชื่อในความสามารถของตนเอง คือ **การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี พูดเก่ง** การยกย่องตนเอง คือ **เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม** และความเชื่อในศักยภาพของตนเอง คือ **เฉลียวฉลาด ชอบเรียนรู้**

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน คือ **คนในชุมชนมีวินัย** การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน คือ **การรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา ความเป็นอยู่ ผลกระทบและประสบปัญหาความยากจน** การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน คือ **เรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม การรับรู้ข่าวสาร เกิดการรวมกลุ่ม** การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือ **การเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริ แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เปลี่ยนวิถีปฏิบัติ** และการให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน คือ **การคิดถึงมรดกให้ลูกหลาน ธรรมชาติ คือส่วนสำคัญของชีวิต**

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน คือ **การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การทำกิจกรรมของชุมชน** และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา คือ **การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน เรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม การรับรู้ข่าวสาร รวมกลุ่มแก้ปัญหา**

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน เป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่

1. การแสดงออกตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน
2. การกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน
3. การควบคุมอำนาจ ได้แก่ **มีกฎ กติกาของหมู่บ้าน**
4. การสนับสนุนทางสังคม จากหน่วยงานต่างๆ
5. การถึงข้อมูลข่าวสารเรียนรู้ร่วมกัน
6. **วิถีชีวิต การสืบทอด** ขนบธรรมเนียมประเพณี
7. การเข้าถึงทรัพยากร

ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ หมู่ที่ 9 ตำบลแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบททางกายภาพ

จากการบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์ คำว่า “น้ำทรัพย์” มาจากคำว่า “น้ำซับ” ซึ่งหมายถึง แหล่งน้ำซับ เพราะทำยหมู่บ้าน มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ซึมออกมาตลอดเวลา ปัจจุบันคำว่า น้ำทรัพย์ นั้นเพี้ยนมาจาก คำว่า น้ำซับ สภาพทั่วไปของหมู่บ้านน้ำทรัพย์ ตั้งอยู่ในระดับความสูงตั้งแต่ 100 ถึง 352 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง หมู่บ้านล้อมรอบด้วยภูเขาและสภาพป่าที่กำลังฟื้นคืนสภาพ สาเหตุมาจากมีการทำสัมปทานไม้ในการสร้างเขื่อนแก่งกระจานและจากการแผ้วถางเพื่อจับจองทำไร่ ที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบัน เดิมมีสภาพเป็นพื้นที่ป่า ชาวบ้านกลุ่มแรกที่อพยพมาจับจองพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำนี้คือกลุ่มคนที่เข้ามาเที่ยวป่า ส่วนใหญ่เป็นพรานมาจากหมู่บ้านช่อง ตำบลวังจันทร์ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งนายเกตุ นายทับ โละหนองลั่น นายเสงี่ยม พุ่มไสว นายวอน นายริด ต่อมามีการสร้างอ่างกั้นน้ำ จึงอพยพจากจุดเดิมนี้อันขึ้นมาอยู่บริเวณขอบอ่าง (อ่างแก่งกระจาน) ในสมัยนั้นเดินทางด้วยเรือ ปัจจุบันหมู่บ้านน้ำทรัพย์ก่อตั้งมากกว่า 40 ปีแล้ว

ในอดีตหมู่บ้านน้ำทรัพย์นั้นเป็นหมู่บ้านเดียวกับหมู่บ้านลำตะเคียน ต่อมาได้แยกออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2530 มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายชื่น วรรณขำ และปัจจุบันมีนายชูชาติ วรรณขำ เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี 2540 ในหมู่บ้านมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา คือโรงเรียนบ้านน้ำทรัพย์ แต่หมู่บ้านน้ำทรัพย์ไม่มีวัด เมื่อชาวบ้านจะทำบุญและรักษาศีลจะไปทำบุญรักษาศีลที่วัดลำตะเคียนและวัดแม่คะเนย

สืบเนื่องมาลูกหลานต้องการตั้งบ้านเรือนใกล้พ่อแม่ ดังนั้นการอพยพและการย้ายออกจึงน้อยมาก บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านปูนและบ้านไม้ชั้นเดียว หลังคามุงสังกะสีและกระเบื้อง

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านลำตะเคียน หมู่ 4 ตำบลแก่งกระจาน

ทิศใต้ ติดต่อกับ อ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน

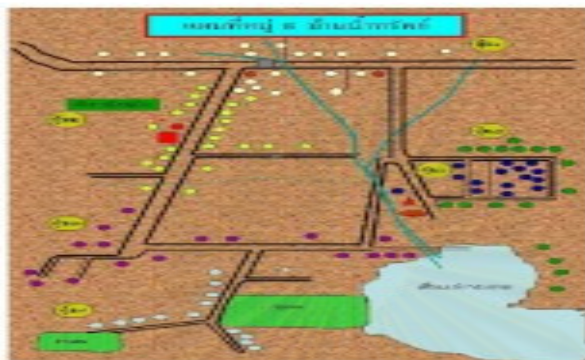
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านหนองเกตุ หมู่ 7 ตำบลแก่งกระจาน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านแม่คะเมย หมู่ 5, บ้านพุดอน หมู่ 14 ตำบลแก่งกระจาน

เส้นทางการคมนาคม การคมนาคมภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง 2 เส้นระยะทาง 4,500 เมตร ถนนลูกรัง 2 เส้น ระยะทาง 4,500 เมตร มีถนนคอนกรีต 1,500 เมตร ส่วนการคมนาคมติดต่อกับตัวอำเภอแก่งกระจานรวมระยะทาง 20 กิโลเมตร ภายในหมู่บ้านไม่มีรถประจำ

ทางผ่าน การไปติดต่อกายในตัวอำเภอแก่งกระจานจะใช้รถส่วนตัวและรถเพื่อนบ้าน จะใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 25 นาที ถึงอำเภอแก่งกระจาน

แผนที่หมู่บ้าน

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ลูกคลื่นที่ราบเชิงเขา มีภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน มีลำห้วย 4 ลำห้วยซึ่งสามารถใช้น้ำได้เพียง 3 เดือนหลังฤดูฝน และทำยหมู่บ้านอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน ในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำขึ้นมาถึงขอบอ่าง พอหน้าแล้งน้ำจะแห้ง พื้นที่ที่น้ำท่วม(ขอบอ่าง) ก็จะใช้ในการเลี้ยงสัตว์ และมีพื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 7,500 ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด 14,000 ไร่

สภาพภูมิอากาศ อากาศหนาวช่วงเดือน พฤศจิกายน – มกราคม ฤดูฝนช่วง พฤษภาคม – มิถุนายน ส่วนในช่วงเดือนอื่นๆ อากาศจะร้อน และแห้งแล้ง สลับกับฝนตกเล็กน้อย

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป นอกเหนือจากการทำการเกษตร ทำสวน ทำไร่เลี้ยงสัตว์ ประมง และมีอาชีพเสริมในการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อัตราค่าจ้างทั่วไป วันละ 150 บาท

การถือครองที่ดินทำกิน มีการถือครองที่ดินสิทธิทำกิน (สทก.ของ กรมป่าไม้) หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3) บางส่วน

แหล่งทุนภายในหมู่บ้าน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์เครดิตยูเนียน มีแหล่งทุนภายนอกชุมชน ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ชาวบ้านมีภาระหนี้สิน จากแหล่ง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์ และกองทุนหมู่บ้าน เป็นหนี้เพื่อการลงทุน 8 ล้านบาท และหนี้ไม่ก่อให้เกิดรายได้ 6 แสนบาท

สภาพทางสังคม

ประชาชนในหมู่บ้านมีความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน และร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชนอย่างพร้อมเพรียง สภาพบ้านเรือนปลูกในที่ดินของตนเอง ส่วนมากเป็นบ้านชั้นเดียว โดยมีนายชูชาติ วรรณขำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยอยู่ในการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลแก่งกระจาน

บ้านน้ำทรัพย์มีประชากรจำนวน 138 ครัวเรือน แยกเป็น ชาย 251 คน หญิง 257 คน รวม 508 คน

การปกครอง มีการเลือกตั้งผู้นำชุมชน ดังนี้

ผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์	นายชูชาติ	วรรณขำ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปกครอง	นายนาวิน	ม่วงทัย
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปกครอง	นายจตุพล	จันทร์เพ็ญ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายรักษาความสงบ	นายเกรียงไกร	ไสยเวช
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	คุณสมปอง	อินทร์แย้ม
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	คุณพา	ช่วยชูกลิ่น

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนียน กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

ปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง คือ นายบุญส่ง ชะเอม

ชาวบ้านน้ำทรัพย์ ส่วนใหญ่มีบ้านเรือนมั่นคงถาวร มีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบ อยู่รวมกันแบบเครือญาติ พี่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดำเนินชีวิตตามนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง

ราษฎรในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ 100 % ในหมู่บ้านไม่มีวัด ในการประกอบพิธีทางด้านศาสนาจะต้องไปที่วัดลำตะเคียน หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งกระจาน หรือวัดแม่คะเมย หมู่ที่ 5 ตำบลแก่งกระจาน จะมีการประกอบพิธีในวันสำคัญทางด้านศาสนาเช่นวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษาโดยใช้ศาลากลางหมู่บ้านในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านศาสนา ทุกปีในวันที่ 15 เมษายนจะมีการทำบุญกลางบ้านซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดมาทุกปี แสดงถึงความสามัคคีของชาวบ้าน และมีการจัดงานประเพณีเนื่องในวันสำคัญต่างๆ ได้แก่ ประเพณีรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ทำบุญวันขึ้นบ้านใหม่ วันเข้าพรรษา เป็นต้น

สาธารณูปโภค

1. การไฟฟ้า ชาวบ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน มีชาวบ้านจำนวน 8 ครัวเรือนยังไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์แทนจำนวน 6 ครัวเรือน อีก 2 ครัวเรือนยังไม่มีไฟฟ้าใช้
2. การประปา หมู่บ้านมีประปาหมู่บ้าน 2 แห่ง แต่ใช้ได้เพียง 1 แห่ง
3. ประชาชนส่วนใหญ่ใช้บริการจากสถานบริการสาธารณสุขหรือคลินิก หมู่ 9 ไม่มีสถานอนามัยของตนเองแต่จะไปใช้บริการที่สถานอนามัยแม่คะเมย หมู่ 5 ตำบลแก่งกระจาน หรือโรงพยาบาลแก่งกระจาน

สภาพทางการศึกษา

ประชาชนในหมู่บ้านมีสถานศึกษาระดับประถมศึกษา คือโรงเรียนบ้านน้ำทรัพย์ (แก่งกระจานอนุสรณ์ 1) ส่วนใหญ่จบหลักสูตรของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประชาชนอายุ 15-60 ปี อ่านหนังสือออกเขียนและคิดเลขได้ จำนวน 305 คน คิดเป็น 100%

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก อยู่ที่ ห้วยอ่างหิน ทิศเหนือของหมู่บ้าน
2. โครงการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมู่บ้านต้นแบบแห่งการเรียนรู้ เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนอำเภอแก่งกระจาน ณ หมู่บ้านน้ำทรัพย์ หมู่ 9 ตำบลแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน ให้เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยทุกคนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาปรับใช้ในการดำรงชีพอยู่ จนสร้างเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้สำหรับผู้สนใจที่มาเยี่ยมชมเยือน ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิต เช่น โครงการพระราชดำริการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การเพาะเห็ด การทำน้ำสมุนไพร เกษตรปลอดสารพิษ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ พร้อมกันนี้ยังมีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ฐานเรียนรู้ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากสถานที่จริงในพื้นที่โดยรอบ โดยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยใช้ม้าเป็นพาหนะ ไปยังฐานเรียนรู้ต่างๆ
3. โครงการอบรมถอดบทเรียน(lesson learned) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
4. โครงการธนาคารต้นไม้ (Tree Bank)
5. โครงการปลูกป่าชุมชน เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 และสานต่อเรื่อยมาจนกลายเป็นโครงการราษฎร์อาสาสมัครพิทักษ์ป่า เมื่อปี พ.ศ. 2541 สืบเนื่องมาจากการปลูกป่าเฉลิมพระ

เกียรติเพื่อถวายในหลวง ทำให้มีกิจกรรมเกิดขึ้นมาชัดเจน คือ พื้นที่ทำกิน กับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนไว้ใช้สอยกันเอง และกิจกรรมราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า คือ การปลูกป่าเพิ่ม และการเฝ้าระวังการบุกรุกทำลายป่า หรือการตัดไม้ทำลายป่า เป็นกิจกรรมหลักที่ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า ปฏิบัติกันมาตลอด จากที่ทุกคนต่างรวมพลังช่วยกันปลูกป่าเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวได้กว่า 160,000 ไร่จนกระทั่งในปี พ.ศ.2542 หมู่บ้านบ้านน้ำทรัพย์จึงได้รับพระราชทานธง และแต่งตั้งให้บ้านน้ำทรัพย์เป็น “หมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด เศรษฐกิจพอเพียง มีชื่อเสียงเรื่องปลา อนุรักษ์ป่าชุมชน”

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ คือ การมีหลักการทำงานจะไม่พึ่งพิงหน่วยงานภายนอก เอา*ความพร้อม* และ*ความตั้งใจที่จะพึ่งตนเองก่อน* หากมีโครงการจากหน่วยงานภายนอกก็จะเลือกก่อนว่าโครงการนั้นๆจะต้องให้ชาวบ้านที่ความรู้ ต้องเข้าใจในผลลัพธ์หรือประโยชน์ที่ได้ก่อน อธิบายว่าเป้าหมายเพื่ออะไร

...งานเป็นตัวตั้ง เงินมาทีหลัง ของแจกมาทีหลัง... ทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จ เพราะไม่ได้เอาเงินเป็นตัวตั้ง กระบวนการทำงานเอาความชัดเจน กำหนดเป้าหมาย ต้องกำหนดอะไรทำต่อไป เช่น ปี 2547 กำหนดต้องมีอะไรบ้าง - ยาเสพติด - เศรษฐกิจพอเพียง(มีครบทุกอย่าง ถ้าทำตาม) โดยผ่านกระบวนการมีเหตุ มีผล หรือแต่เดิมมีอาชีพ และรายได้จากการเกษตร ประมง ภายหลังมีการเพิ่ม - การท่องเที่ยว ซึ่งเกิดมาจากการทำแผน - กำหนดอัตลักษณ์ของชุมชน(มีอะไรเด่น)-ผลพลอยได้เชื่อมโยงกันได้ ปัจจุบัน ไม่ผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 1 ข้อ เรื่องความยากจน เดิมไม่ผ่านเกณฑ์ 5 ข้อ

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์, 19 มิถุนายน 2553.

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสำคัญที่เกิดความยั่งยืนได้ คือ *ความต่อเนื่องของงาน* และ *การสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม* จะสักแต่ว่าการทำงานอย่างเดียวไม่ได้ ต้องควบคุมให้ได้

ปัญหา อุปสรรค ที่สำคัญ ได้แก่ ชาวบ้านมีหลายบ้านขาดความรับผิดชอบ มีรายได้น้อย ไม่มีแหล่งน้ำการเกษตร มีน้ำไม่ต่อเนื่อง ทุกสิ่งทุกอย่างรอต้องถิ่น ตัวเองมีศักยภาพแต่ไม่ทำ (รอแต่ องค์การบริหารส่วนตำบล) ถ้าของงบประมาณเกินเกณฑ์ ก็ไม่ได้งบประมาณ

...งบประมาณไม่ได้มาที่เดียวสามารถประสานงานได้โดยตรง(ส่วนใหญ่ชุมชนมักรอจากงบประมาณจากแหล่งเดียว ถ้าไม่ได้ก็ไม่สามารถทำอะไรได้เพราะไม่มีงบประมาณ)...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์, 19 มิถุนายน 2553.

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

การสร้างพลังอำนาจของชุมชนเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่มี**ปัญหาความยากจน** **สิ่งเสพติดในชุมชน** **มีความเทิดทูลในองค์พระเจ้าอยู่หัว** และอยากเทิดพระเกียรติในหลวง จึงขอการประกาศเป็นชุมชนเข้มแข็ง ปี 2540-2541 เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด โดยการ**ควบคุมภายในหมู่บ้านกันเอง** อย่างเช่น การช่วยทางการจัดจับยาเสพติด

...ไม่อยากจะเห็น ลูกหลานติดยา หรือเสพยา เคยมีเหตุการณ์ในอดีตเนื่องจากอำเภอแก่งกระจานเป็นแหล่งการท่องเที่ยว และเคยมีนักท่องเที่ยวจะนำยาเสพติดเข้ามาจำหน่าย ผู้ใหญ่บ้านสามารถล้อมจับกันก่อนที่เจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยเหลือ จนเป็นที่ยอมรับจนได้งบประมาณหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ซึ่งเป็นที่ชุมชนภูมิใจ และจะต้องช่วยกันรักษาชุมชนให้ปลอดยาเสพติดให้ได้...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์, 19 มิถุนายน 2553.

องค์ประกอบที่สำคัญของการเสริมสร้างพลังให้กับชุมชน นอกจากการมี**ผู้นำที่เสียสละ** และอยากที่จะพัฒนาแล้ว ต้องมี**ความร่วมมือ ร่วมใจ ของชุมชน**ด้วย

...ความยากของการพัฒนาอยู่ที่จุดเริ่มต้นที่จะทำ แล้วต้องมีกลุ่มช่วยสนับสนุน มี**หน้าที่ มีความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมแรง** งานนั้นก็สำเร็จ และต้องหา**สิ่งจูงใจสำหรับคนที่ร่วมทำ** และให้**สังคมตำหนิ**คนที่ไม่ร่วมทำ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการทำงาน...

...ดังตัวอย่างการทำขุ้มประตู่ทางเข้าหมู่บ้าน มีการถ่ายรูป ถ่ายวีดีโอเก็บเป็นหลักฐาน หากใครไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็ไม่มีรูป หรือภาพ ทำให้ไม่สามารถไปบอกลูกหลานได้ว่ามีส่วนร่วมในชุมชนได้ เพราะมีหลักฐานยืนยัน...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์, 19 มิถุนายน 2553.

ในปี 2550 ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการชุมชนเริ่มคิดจะแก้ปัญหาให้กับคนในชุมชนที่ยากจนเป็นหนี้สิน จึงมีการสรุปทเรียนในอดีตที่ผ่านมา 10 ปี ในการแก้ไขปัญหา การลองผิดลองถูกกับการหาวิธีการที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีการสำรวจคนยากจนในชุมชน การตรวจสอบสภาพการเงิน

...จึงถึงครัวเรือนเป็นการเปิดคลินิกสหกรณ์ (เลียนแบบการตรวจสอบสภาพการการเงินในโทรศัพท์-แบงค์/บริษัทประกัน) ชาวบ้านยอมไปนั่งให้ผู้ใหญ่ตำ ซึ่งแต่เดิม มีปัญหา การเงิน/ขาดสภาพคล่อง ก็ใช้วิธีการกู้เงิน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ ในปัจจุบันพบว่า เป็นเรื่องของความรับผิดชอบของครัวเรือน ส่วนใหญ่เกิดจาก 1) แม่บ้านบริหารจัดการไม่ได้ 2) ลูกไม่รู้พ่อ แม่ เป็นหนี้สิน 3) หนี้สิน คนรับผิดชอบฝ่ายเดียว(ไม่ช่วยกันในครอบครัว)...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์, 19 มิถุนายน 2553.

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าผู้นำและชาวบ้านของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ มีความเชื่อในศักยภาพของผู้นำ และเชื่อในความสามารถของคนที่พึ่งพาตนเองก่อน จนเกิด*ความภาคภูมิใจในตัวเอง* และเขียนข้อความ “เกียรติยศคนรากหญ้า” ที่สะท้อนความเป็นตัวตนของตนเอง

...ผู้นำ และ ชาวบ้านชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ ไม่ฝักใฝ่ ไม่เป็นลูกสมุนใคร ถ้าจะขอความช่วยเหลือก็*ขอเพื่อส่วนร่วม ไม่มีเรื่องส่วนตัว* เช่น ผู้ใหญ่มีวิธีการทำงานด้วย*การกระตุ้นตลอดเวลา* มีความ*ตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานเพื่อชุมชน* “ต้องให้ใจก่อน” ...

สัมภาษณ์, ผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์, 19 มิถุนายน 2553.

การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ ในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแก่งกระจาน ที่*ทำการฝึกอบรม การวิเคราะห์ การทำแผนที่ความคิด การถอดบทเรียน* จนสามารถวางแผนการดำเนินงานของชุมชนเองได้

...ครูเสงี่ยมเป็นคนที่เข้ามาที่หมู่บ้านตั้งแต่สมัยแรกๆ ตั้งแต่ชาวบ้านไม่รู้หนังสือ ยากจน ไม่มีอาชีพ ครูเสงี่ยมเป็นสนับสนุนให้ผู้ใหญ่ และชาวบ้านได้เรียน กศน. จนได้จบ ม.3 บางคนจบ ม. 6 และมีการฝึกอาชีพ ที่นี้มีปลาก็เลยสอนวิธีการทำปลาต้มมาสอนชาวบ้าน เอา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ครูเสียมช่วยทุกอย่างเป็นกำลังใจให้ผู้ใหญ่และอยากรู้อะไร เรียนอะไร ก็บอก...

สัมภาษณ์, ครู กศน.อำเภอแก่งกระจาน, 18 มิถุนายน 2553.

ลักษณะเด่นของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ คือ การพัฒนาที่นำเอา**วิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของอาชีพ**ในชุมชน เป็นผลให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ เช่น การเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีการดูงานจากบุคคลภายนอกมากๆ เลยไม่เป็นปัญหา

...กลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่เป็นภรรยาของผู้นำและกรรมการ สามีมาทำงาน จัดสถานที่แม่บ้านมาเตรียมทำอาหารว่าง อาหารกลางวันสำหรับคนมาดูงาน เพราะเราบังคับให้มาทานอาหารกลางวันในหมู่บ้าน หรืออาหารว่างทำให้กลุ่มแม่บ้านมีรายได้ และทำของขาย ของที่ระลึก เช่น ปลาต้ม มะขามเปียก น้ำผลไม้ มะม่วงดอง ขนมไทยต่างๆ...

สัมภาษณ์, ประธานกลุ่มแม่บ้าน, 19 มิถุนายน 2553.

สมาชิกทุกคนในชุมชนมีความร่วมมือ และ**เข้าร่วมทุกกิจกรรม**ที่จัดขึ้น เพราะชุมชนได้สร้างกิจกรรมให้เข้ากับวิถีชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ นอกจากการจัดทำชุดอาหารว่างอาหารกลางวัน ให้กับกลุ่มที่มาดูงาน ยังมีการเลี้ยงม้า เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

...ผู้ใหญ่ชอบม้า เลยซื้อม้ามาเลี้ยง รักม้ายิ่งกว่าลูกยิ่งกว่าเมีย จนปัจจุบันม้าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (จากการสังเกตผู้นำและกรรมการชอบแต่งชุดควาบอย) เอาม้าเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว ชื่อดูรอบแก่งกระจาน และสอนขี่ม้า ตอนนี้ได้กำไรแล้วเพราะม้าตกถูก...

สัมภาษณ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านน้ำทรัพย์, 5 สิงหาคม 2553.

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน

จากการลงพื้นที่พบว่า มีศูนย์เรียนรู้อำเภอแก่งกระจาน อยู่ในพื้นที่ของชุมชนนี้ ทำให้**การรับรู้ข่าวสารเป็นไปด้วยดี** มีการใช้ Internet และเป็นชุมชนที่ได้รับ**การสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่**มากมาย เช่น การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค กรมปศุสัตว์ กองทัพบก สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแก่งกระจาน กระทรวง ICT เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้นำได้มี**ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของชุมชน** ทำให้เกิด**ความสามัคคีในชุมชน** เกิดความ**เท่าเทียมกัน**

โดยสรุป จากการสนทนากลุ่มของผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแก่งกระจาน มีข้อสรุปว่า รูปแบบของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เกิดจากพลังในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำของชุมชน ที่มีความศรัทธา และเชื่อมั่นในความสามารถของตน และสมาชิกในชุมชน จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ก่อนและมีความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกของตนเอง รวมถึงการทำให้เกิดความเสมอภาค ของการจัดสรรทรัพยากร พยายามสร้างทรัพยากรให้กับคนรุ่นหลัง (โครงการปลูกป่า) และทุนทางสังคม ส่วนโครงสร้างทางสังคมอื่น เช่น บทบาท หน้าที่ วัฒนธรรม ธรรมเนียม ประเพณี ระบบการให้รางวัล การลงโทษ เป็นกรอบทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่ ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน คือ **ความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานเพื่อชุมชน** การยกย่องตนเอง คือ **ความภาคภูมิใจในตัวเอง** **ขอทำงานเพื่อส่วนร่วม ไม่มีเรื่องส่วนตัว** และความเชื่อในศักยภาพของตนเอง คือ **การเป็นผู้ที่เสียสละ**

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน คือ **ความร่วมมือ ร่วมใจ ของชุมชน ความเทิดทูลในองค์พระเจ้าอยู่หัว** การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน คือ **ปัญหาความยากจน สิ่งเสพติดในชุมชน** การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน คือ **การนำวิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของอาชีพ การฝึกอบรม การวิเคราะห์ การทำแผนที่ความคิด การถอดบทเรียน** การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือ **การกระตุ้นตลอดเวลา**

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน คือ **เข้าร่วมทุกกิจกรรมที่ชุมชนทำ** และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา คือ **มีการถอดบทเรียนในการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหา**

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน เป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่

1. **มีหน้าที่ มีความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมแรง**

2. การควบคุมอำนาจ ได้แก่ **ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของชุมชน การควบคุมภายในหมู่บ้านตนเอง**
3. การสนับสนุนทางสังคมจากหน่วยงานในพื้นที่
4. การถึงข้อมูลข่าวสาร **มีสื่อ สารสนเทศ internet**
5. วิธีการดำรงชีวิต **ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสามัคคีในชุมชน ความเท่าเทียมกัน**
6. ระบบการให้รางวัล คือ **สิ่งจูงใจสำหรับคนที่ร่วมทำ และให้สังคมตำหนิคนที่ไม่ร่วมทำ**
7. **การสร้างทรัพยากรให้กับคนรุ่นหลัง**

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมือง และชุมชนชนบท

ผลจากการวิจัยภาคสนามของชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนเมือง 2 ชุมชน และชุมชนชนบท 2 ชุมชน ผู้วิจัยนำข้อมูลมาศึกษาเปรียบเทียบ และได้ข้อสรุป แล้วจึงนำมากำหนดเป็นรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในลักษณะโครงสร้างเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคลและระดับชุมชน โดยจำแนกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมือง

รูปแบบที่ 2 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนชนบท

แล้วจึงนำกลับไปในพื้นที่ที่เป็นตัวแทนของชุมชนเมือง คือ ชุมชนสันมะฮักฟ้า และชุมชนชนบท คือ ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Technique) จากผู้นำชุมชน และผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ถูกต้องตามข้อเสนอของผู้วิจัย ซึ่งได้ข้อสรุปดังนี้

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน แห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมือง

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่

1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน คือ ความเป็นผู้นำ พร้อมที่จะทำงานทุกอย่างเพื่อชุมชน ทุกคนในชุมชนยอมรับในตัวผู้นำ

1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง คือ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถ มีความน่าเชื่อถือ

1.3 การยกย่องตนเอง คือ เป็นคนดี เสียสละ จริงจัง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ มีความจริงใจ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่

1.4 ความเชื่อในศักยภาพของตนเอง คือ มีความยุติธรรม มีความพร้อมที่จะทำงาน โปร่งใส เปิดเผย รับผิดชอบ ทำตัวเป็นกลาง อยากพัฒนาชุมชนให้โดดเด่น

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่

2.1 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน คือ ความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น การร่วมมือ ร่วมใจ และความสามัคคีของชาวบ้าน

2.2 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน คือ รับรู้ปัญหา ความต้องการ การขัดแย้งกับผู้บริหารในระดับใดก็ตามชาวบ้านจะเดือดร้อน

2.3 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน คือ มีข้อตกลงร่วมกันและต้องยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง

2.4 การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือ การศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ การอบรมแกนนำชุมชน การประชุมปรึกษาหารือ

2.5 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน คือ การทำแผนชุมชน

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่

3.1 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน คือ ร่วมมือกันแก้ไข ร่วมมือปฏิบัติกิจกรรม และบูรณาการร่วมกัน

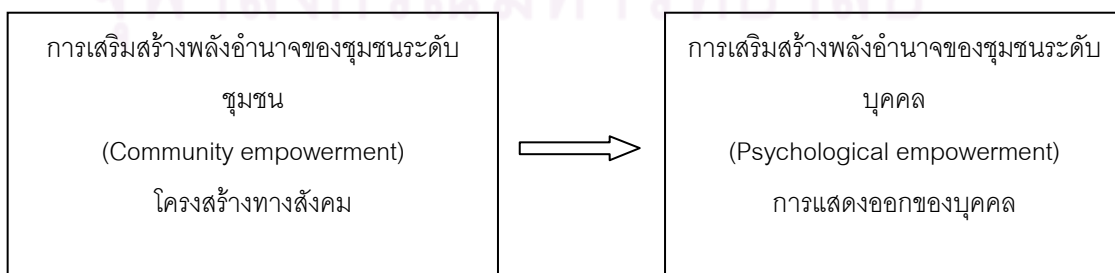
3.2 การมีส่วนร่วมในองค์การ คือ การประชุมและเวียนการประชุม การทำงานเป็นทีม

3.3 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา คือ การฝึกอบรม ร่วมทำประชาคม ร่วมกันคิด

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน เป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่

1. การกำหนดบทบาท ความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชน
2. การกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน
3. การยอมรับในผลของการตัดสินใจ พลังที่จะต้องทำให้ได้
4. การสนับสนุนทางสังคมผ่านภาคีเครือข่าย (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มหาวิทยาลัย พัฒนาชุมชน เทศบาล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มูลนิธิ)
5. การสนับสนุนทางการเมือง (นโยบายรัฐบาล)
6. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน การประชุมแจ้งข่าวสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
7. วิถีชีวิตของคนในชุมชน มีจริยธรรม มีการลงคะแนน รับฟังเสียงส่วนใหญ่
8. การเข้าถึงทรัพยากร ได้แก่ งบประมาณ วิชาการ แหล่งทุน และ การตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน
9. การให้และการได้รับรางวัล
10. การบริหารจัดการเป็นคุ่ม ส่วนใหญ่เป็นญาติกันสามารถรู้ปัญหา ดูแลง่าย และบริหารจัดการได้อย่างทั่วถึง

จากการวิจัยภาคสนามในชุมชนเมือง ยังพบอีกว่า การพัฒนาการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เกิดจากการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เห็นความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 4 แสดงการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ของชุมชนเมือง

กล่าวคือในชุมชนเมือง หากต้องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัย โครงสร้างทางสังคม ที่เกิดจากการกำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชน การสนับสนุนทางสังคมผ่านภาคีเครือข่าย การสนับสนุนทางการเมือง(นโยบายรัฐบาล) รวมถึงการ เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงวิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการใช้ระบบการให้รางวัล เพื่อทำให้เกิดแรงจูงใจ ที่จะ กระตุ้นให้เกิดการแสดงออกของบุคคลที่จะพัฒนา เรียนรู้ ฝึกทักษะ ของสมาชิกในชุมชนที่จะ สร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน แห่งการเรียนรู้ ชุมชนชนบท

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่

1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน คือ ผู้นำต้องเป็นคนพื้นเพเดิม ความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานเพื่อชุมชน

1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี พุดเก่ง

1.3 การยกย่องตนเอง คือ เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ความภาคภูมิใจในตัวเอง ขอบทำงานเพื่อส่วนร่วม ไม่มีเรื่องส่วนตัว

1.4 ความเชื่อในศักยภาพของตนเอง คือ การเป็นผู้นำที่เสียสละ เฉลียวฉลาด ชอบเรียนรู้

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่

2.1 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน คือ คนในชุมชนมีวินัย ความร่วมมือร่วมใจ ของชุมชน ความเทิดทูลในองค์พระเจ้าของหัว

2.2 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน คือ การรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา ความเป็นอยู่ ปัญหาความยากจน สิ่งเสพติดในชุมชน ผลกระทบ

2.3 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน คือ เรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม การรับรู้ข่าวสาร เกิดการรวมกลุ่ม การนำวิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของอาชีพ การฝึกอบรม การ วิเคราะห์ การทำแผนที่ความคิด การถอดบทเรียน

2.4 การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือ การเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริ แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เปลี่ยนวิถีปฏิบัติ การกระตุ้นตลอดเวลา

2.5 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน คือ การคิดถึงมรดกให้ลูกหลาน ธรรมชาติ คือส่วนสำคัญของชีวิต

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่

3.1 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน คือ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนการทำกิจกรรมของชุมชน

3.2 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา คือ การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม การรับรู้ข่าวสาร รวมกลุ่มแก้ปัญหา การถอดบทเรียนในการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหา

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน เป็นการแสดงออกในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่

1. การกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน คือ มีหน้าที่ มีความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมแรง การแสดงออกตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน

2. การกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน

3. การควบคุมอำนาจ ได้แก่ ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของชุมชน มีกฎ กติกาของหมู่บ้าน เป็นการควบคุมภายในหมู่บ้านนั่นเอง

4. การสนับสนุนทางสังคมจากหน่วยงานต่างๆในพื้นที่

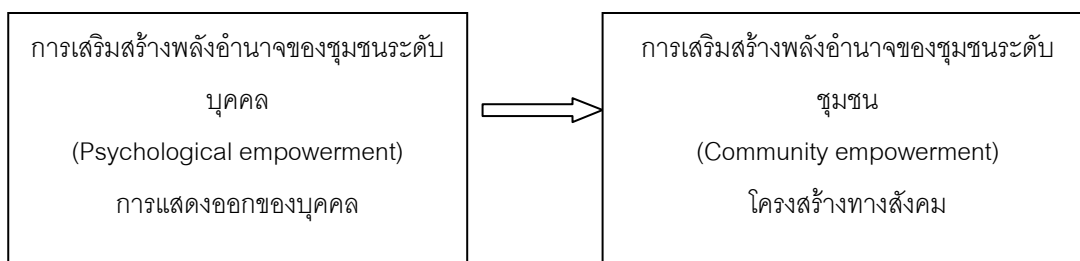
5. การถึงข้อมูลข่าวสารเรียนรู้ร่วมกัน มีสื่อสารสนเทศ internet

6. วิธีการดำรงชีวิต การสืบทอด ขนบธรรมเนียมประเพณี ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสามัคคีในชุมชน ความเท่าเทียมกัน

7. ระบบการให้รางวัล คือ สิ่งจูงใจสำหรับคนที่ร่วมทำ และให้สังคมตำหนิคนที่ไม่ร่วมทำ

8. การเข้าถึงทรัพยากรและการสร้างทรัพยากรให้กับคนรุ่นหลัง

จากการวิจัยภาคสนามในชุมชนชนบท ยังพบอีกว่า การพัฒนาการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เกิดจากการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เห็นความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 5 แสดงพัฒนาการ การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนชนบท

กล่าวคือในชุมชนชนบท หากต้องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัย การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ในการรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน และการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน ก่อนแล้วใช้สมาชิกกลุ่มเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน จะทำให้เกิดความเชื่อในศักยภาพตนเอง จนสามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ ตลอดจนมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากร จนสามารถสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

จากการศึกษาภาคสนามชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ทั้ง 4 ชุมชน สรุปรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของผู้นำชุมชนที่พร้อมจะทำงานทุกอย่างเพื่อชุมชน ทุกคนในชุมชนจะยอมรับในตัวผู้นำ เพราะมีความเชื่อในความสามารถ ความน่าเชื่อถือ ความยุติธรรม มีความพร้อมที่จะทำงาน ไปรุ่งไผ่ เปิดเผย รับผิดชอบ ทำตัวเป็นกลาง สามารถพัฒนาชุมชนให้โดดเด่น และที่สำคัญสมาชิกในชุมชน ต้องมีความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น การร่วมมือ ร่วมใจ และความสามัคคี สามารถร่วมกันรับรู้สาเหตุของปัญหา ความต้องการที่แท้จริง ที่เกิดในชุมชน มีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง จนเกิดความเสมอภาคในการจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน คือร่วมมือกันแก้ไข ร่วมมือปฏิบัติกิจกรรม และบูรณาการร่วมกัน นอกจากนี้การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน เป็นการแสดงออกในระดับชุมชนที่ปรากฏในโครงสร้างทางสังคม ต้องสมดุลทั้งด้านการกำหนดบทบาท/หน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชน การยอมรับกตিকা การสนับสนุนทางสังคมผ่านภาคีเครือข่าย การมีนโยบายรัฐบาลที่สอดคล้องกับท้องถิ่น การถึงข้อมูลข่าวสาร/ทรัพยากร การมีวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีจริยธรรม มีประชาธิปไตย ทำให้

เกิดความเสมอภาค และสันติสุขได้ ในชุมชนเมือง หากต้องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่ง การเรียนรู้ต้องอาศัยโครงสร้างทางสังคม ที่เกิดจากการกำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของ สมาชิกในชุมชน การสนับสนุนทางสังคมผ่านภาคีเครือข่าย การสนับสนุนทางการเมือง(นโยบาย รัฐบาล) รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงวิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการใช้ระบบการให้รางวัล เพื่อทำให้เกิด แรงจูงใจ ที่จะกระตุ้นให้เกิดการแสดงออกของบุคคลที่จะพัฒนา เรียนรู้ ฝึกทักษะ ของสมาชิกใน ชุมชนที่จะสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการ เรียนรู้ ชุมชนชนบท การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกขอผู้นำ ต้องเป็นผู้นำที่เสียสละ เฉลียวฉลาด ชอบเรียนรู้ และเป็นคนพื้นเพเดิม มีความตั้งใจที่จะเข้ามา ทำงานเพื่อชุมชน มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี พุดเก่ง เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ความภาคภูมิใจใน ตัวเอง ขอทำงานเพื่อส่วนร่วม ส่วนสมาชิกของชุมชนต้องมีวินัย ร่วมมือร่วมใจเกิดเหตุใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และที่สำคัญรูปแบบของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนชนบท จะมีการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ ปัญหาความยากจน สิ่งเสพติดในชุมชน รวมถึง ผลกระทบ โดยการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม การรับรู้ข่าวสาร เกิดการรวมกลุ่ม การนำวิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของอาชีพ การฝึกอบรม การวิเคราะห์ การทำแผนที่ความคิด การถอด บทเรียน มีการทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริ การดำเนินชีวิตตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน มีการ คิดถึงอนาคต สร้างมรดกให้ลูกหลาน ธรรมชาติ คือส่วนสำคัญของชีวิต การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ผ่านศูนย์เรียนรู้ชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม การรับรู้ข่าวสาร รวมกลุ่มแก้ปัญหา การ ถอดบทเรียนในการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหา ส่วนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับ ชุมชน เป็นการแสดงออกผ่าน โครงสร้างทางสังคม ที่สมาชิกมีหน้าที่ มีความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วม แรง แสดงออกตามบทบาทหน้าที่ของตนมีการสร้างข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของชุมชน มีกฎ กติกาที่ เป็นการควบคุมภายในหมู่บ้านตนเอง ในชุมชนชนบทมักจะได้รับ การสนับสนุนทางสังคมจาก หน่วยงานต่างๆในพื้นที่ สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีขนบธรรมเนียมประเพณี ใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ความสามัคคีในชุมชน ความเท่าเทียมกัน หากต้องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการ เรียนรู้ ต้องอาศัยการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ในการรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน และการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน ก่อนแล้วใช้สมาชิกกลุ่มเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนา ที่ยั่งยืน โดยให้มีการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน จะทำให้เกิดความเชื่อในศักยภาพตนเอง จน

สามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ ตลอดจนมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากร จนสามารถสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากการนำแบบสอบถามรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชนบท ไปเก็บข้อมูลจาก กลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง ผู้นำชุมชน และผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ของชุมชนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ผู้แทนพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ผู้แทนเกษตรจังหวัด ผู้แทนสาธารณสุขจังหวัด ผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิในภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ของชุมชนที่ศึกษา ผลการศึกษาพบว่า

ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า จ.เชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชายร้อยละ 53.3 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 46.7 ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นกรรมการชุมชน ร้อยละ 36.7 รองลงมาเป็นผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ร้อยละ 33.3 และ ผู้นำชุมชนมีน้อยที่สุด ร้อยละ 30.0 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 56.7 รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 33.3 และมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 10.0

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า

ตารางที่ 5 การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน	3.67	0.88	มาก
1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	4.03	0.67	มาก
1.3 การยกย่องตนเอง	3.77	0.86	มาก
1.4 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง	4.13	1.01	มาก
1.5 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน	3.90	1.03	มาก
1.6 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	3.87	0.78	มาก
1.7 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน	3.73	0.69	มาก
1.8 การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	3.70	0.88	มาก
1.9 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน	4.20	1.27	มาก
1.10 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน	4.07	0.91	มาก
1.11 การมีส่วนร่วมในองค์การ	4.23	0.73	มาก
1.12 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	3.87	0.90	มาก

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่า การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมีมากทุกพฤติกรรม โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคลมี 3 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบภายในบุคคล พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง มีค่าเฉลี่ย 4.13 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.01) รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในความสามารถของตนเองมีค่าเฉลี่ย 4.03 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.67)
2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.20 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.27)
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในองค์การ มีค่าเฉลี่ย 4.23 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.73)

จากผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่าองค์ประกอบทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด ได้แก่ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในหัวข้อ การมีส่วนร่วมในองค์การ

รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในหัวข้อ การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน ความเชื่อในศักยภาพตนเอง และองค์ประกอบภายในบุคคล ในหัวข้อ ความเชื่อในความสามารถของตนเอง ตามลำดับ

ข้อมูลการแสดงผลของสมาชิกในชุมชนได้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชน โดยสมาชิกให้ความเห็นว่า จุดเด่นของชุมชนคือความสามัคคี จุดเด่นของชาวบ้านให้ความร่วมมือดี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า

ตารางที่ 6 จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า

องค์ประกอบ ด้านโครงสร้างทางสังคม	มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มี	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2.1 มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน	17	56.7	12	40.0	1	3.3	0	0
2.2 มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน	21	70.0	8	26.7	1	3.3	0	0
2.3 การควบคุมอำนาจ	14	46.7	13	43.3	3	10.0	0	0
2.4 การสนับสนุนทางสังคม	17	56.7	12	40.0	1	3.3	0	0
2.5 การสนับสนุนทางการเมือง	17	56.7	11	36.7	2	6.7	0	0
2.6 การถึงข้อมูลข่าวสาร	14	46.7	13	43.3	3	10.0	0	0
2.7 วิธีการดำรงชีวิตชนบทรอบนิคม								
ประเพณี	18	60.0	12	40.0	0	0	0	0
2.8 ระบบการให้รางวัล	3	10.0	15	50.0	12	40.0	0	0
2.9 การเข้าถึงทรัพยากร	4	13.3	23	76.7	3	10.0	0	0
2.10 อื่นๆ (ระบบพวกพ้องและเครือญาติ)	1	3.3	0	0	0	0	0	0

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน พบว่า องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมาก ได้แก่ มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 70.0 รองลงมาได้แก่ วิธีการดำรงชีวิต ชนบทรอบนิคม ประเพณี ร้อยละ 60.0 และ มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน การสนับสนุนทางสังคม การสนับสนุนทางการเมือง มีเท่ากันคือร้อยละ 56.7 และองค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย

ได้แก่ ระบบการให้รางวัล ร้อยละ 40.0 รองลงมา ได้แก่ การควบคุมอำนาจ การถึงข้อมูลข่าวสาร และการเข้าถึงทรัพยากร มีเท่ากัน ร้อยละ 10.0

3. การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนบ้านสันมะฮกฟ้า

ชุมชนมีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำหรือแกนนำที่คนในชุมชนคิดว่ามีอิทธิพล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส/พระ ข้าราชการในชุมชน แกนนำในกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับเลือกจากคนในชุมชน เป็นต้น โดยชุมชนมีวิธีการสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกอื่นในชุมชน ซึ่งมีวิธีการสร้างหลายวิธี เช่น

- ประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสำคัญการเป็นผู้นำ แล้วจัดอบรมให้แก่คนในชุมชน
- เผยแพร่ความรู้และแสดงตนเป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน
- พัฒนาศักยภาพของบุคคล ปรับแนวคิดทัศนคติสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับ

สมาชิกในชุมชน

- การสอบถาม การติดตาม การพูดคุย

บุคคลดังกล่าว มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน เนื่องจากคุณวุฒิทางการศึกษา ความรู้ ความสามารถ บุคลิกความน่าเชื่อถือจากคนในชุมชน ภาวะการณ์เป็นผู้นำ เป็นผู้มีพื้นฐานที่เป็นแนวคิดของชุมชน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ ของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านสันมะฮกฟ้า

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.1 การกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างคามยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	28	93.4
ไม่มี	1	3.3
ไม่ระบุ	1	3.3
3.2 การวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน		
มี	28	93.3
ไม่มี	2	6.7

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ ของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้าน
สันมะฮักฟ้า (ต่อ)

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.3 การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน		
มี	29	96.7
ไม่มี	1	3.3
3.4 การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจใน วงกว้างในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	27	90.0
ไม่มี	2	6.7
ไม่ระบุ	1	3.3
3.5 การบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	23	76.7
ไม่มี	7	23.3
3.6 คณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	28	93.3
ไม่มี	2	6.7
3.7 การสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้าง ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	28	93.3
ไม่มี	2	6.7
3.8 การติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	29	96.7
ไม่มี	1	3.3
3.9 การสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่ม ชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	30	100
ไม่มี	0	0

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ ของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้าน
สันมะฮักฟ้า (ต่อ)

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.10 การจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	30	100
ไม่มี	0	0

ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านสัน
มะฮักฟ้ามีรายละเอียด ดังนี้

ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่ง
การเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 93.4 ซึ่งมีกำหนดเป้าหมายในด้านการสร้างเสริมอาชีพในชุมชน เพิ่ม
รายได้ให้แก่สมาชิก ด้านน้ำกินน้ำใช้ จากน้ำประปา ด้านการสร้างเป็นชุมชนด้านการเกษตร การ
ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีการจัดทำแผนชุมชนทุกๆ ปี และตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลด้านต่างๆ

ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 93.3 โดยใช้วิธีการให้
สมาชิกตอบแบบสอบถามระบุความต้องการ ใช้การลงความเห็นโดยการยกมือในที่ประชุม
ประจำเดือน หรือแสดงความคิดเห็นไปยังผู้นำชุมชน มีการจัดทำ SWOT ของชุมชน ทำเวที
ประชาคม

ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 96.7 โดยมีการ
จัดประชุมภายในชุมชน เดือนละ 1 ครั้ง และมีการประชุมตัวแทน/ผู้นำชุมชน เสนอปัญหาของ
ชุมชน โดยปัญหาที่พบ เช่น ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาน้ำใช้ในการเกษตร เป็นต้น

ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง
การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 90.0 โดยมีวิธีการ คือ ให้
นักวิชาการ/วิทยากรที่มีความรู้เข้ามาเผยแพร่ความรู้ในชุมชน และใช้ความร่วมมือของคนในชุมชน
ในการปรึกษาเรื่องต่างๆ มีการรับทราบปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหาภายในชุมชน

ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการ
เรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 76.7 โดยบันทึกจะอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น บันทึกตามวาระการประชุม
รายงานสรุปผลการดำเนินงาน การจัดทำบันทึกของกลุ่มทุนต่างๆ

ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 93.3 กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ข้าราชการที่เป็นสมาชิกในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการชุมชน หัวหน้ากลุ่มเกษตรกร และผู้นำในชุมชน

ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 93.3 โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ทำสื่อประชาสัมพันธ์กระจายข่าวจากหอกระจายข่าว จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ ศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ และจัดอบรม เป็นต้น

ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 96.7 โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการนิเทศ และซักถามโดยไม่ได้จัดทำเป็นรายงาน และมีการใช้แบบสอบถาม ดูผลงานในรอบปีที่ปฏิบัตินำไปเปรียบเทียบกับผลงานในปีที่ผ่านมา

ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยมีการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ศึกษาจากสถานที่แหล่งเรียนรู้ทั่วไป มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มต่างๆ เดือนละครั้ง

ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 100 โดยแหล่งงบประมาณที่ได้รับมาจากหลายแหล่ง ได้แก่ งบจัดสรรจากเทศบาล ทุนจากการรวมกลุ่มต่างๆในชุมชน รวมทั้งการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ของ ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า จ.เชียงใหม่

- ชุมชนศึกษาเป็นชุมชนเขตเมือง ประชากรหลากหลายอาชีพ ในภาวะเศรษฐกิจรัดตัว ต่างคนต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ขาดกิจกรรมทางสังคม ไม่ค่อยมีเวลาได้พูดคุยปรึกษาหารือกันในพื้นที่ เวลามีกิจกรรมที่ขอความร่วมมือ เช่น งานของบุญต่างๆ ก็จะสละเวลามาร่วมกิจกรรม, มีการประชุม, อบรมให้ความรู้ ก็จะมีเพียงคนสูงวัยที่อยู่เฝ้าบ้านเข้าร่วมรับฟัง ขาดแกนนำที่จะสานต่อ การทำกิจกรรมต่างๆ ที่มาจากผู้นำทางการเมือง ก็เป็นไปตามกระแส ขาดความยั่งยืน ขาดผู้นำที่แท้จริง

- การสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรมีผู้นำชุมชนที่อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เพื่อจะ

เป็นการสร้างเสริมพลังอำนาจให้พัฒนาได้ยั่งยืนและหลากหลายรูปแบบเพราะปัจจุบันส่วนใหญ่ คณะกรรมการเป็นชาวบ้านที่ขาดประสบการณ์ในการทำงาน ทำตามมีตามเกิด ขาดการบันทึก และประเมินผลเพื่อนำมาเปรียบ เทียบ ปรับปรุง และพัฒนา

- ในการสร้างความยั่งยืนให้ชุมชนโดยเน้นความสามัคคีในชุมชน การมีส่วนร่วม การยอมรับบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน ทุกคนในชุมชนมีสิทธิเท่าเทียมกัน
- การจะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนควรจะเริ่มจากครอบครัว ถ้ามีครอบครัวที่ดีในชุมชนเป็นจำนวนมาก ชุมชนนั้นก็จะมีพลังเข้มแข็ง สามารถเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เปรียบเทียบการศึกษาต้องเริ่มต้นที่ชั้นอนุบาล เพื่อการมีรากฐานที่เข้มแข็ง มิใช่เริ่มที่ชั้นมัธยม จะทำให้รากฐานอ่อนแอ ไม่สามารถสร้างชุมชนที่เข้มแข็งได้
- ชุมชนต้องมีหน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นให้การสนับสนุนจัดหาวิทยากรมาอบรม ให้ความรู้แก่ชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนมีการทัศนศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบผลสำเร็จแล้วนำ ความรู้มาปรับใช้ในชุมชนของตนเอง

ชุมชนบ้านโค้งตาบาง จ. เพชรบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิงร้อยละ 53.8 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 46.2 ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ร้อยละ 46.2 รองลงมาเป็นกรรมการชุมชน ร้อยละ 30.8 และ ผู้นำชุมชนมีน้อยที่สุด ร้อยละ 11.5 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 46.2 รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 34.5

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล ชุมชนบ้านโค้งตาบาง

ตารางที่ 8 การการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนบ้านโค้งตาบาง

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน	3.04	0.72	ปานกลาง
1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	3.69	0.62	มาก
1.3 การยกย่องตนเอง	3.23	0.91	ปานกลาง
1.4 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง	3.85	0.67	มาก
1.5 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน	3.69	0.62	มาก

ตารางที่ 8 การการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนบ้านโค้งตาบาง (ต่อ)

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
1.6 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	3.96	0.72	มาก
1.7 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน	3.42	0.50	มาก
1.8 การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนใน ชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	3.77	0.71	มาก
1.9 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรร ทรัพยากรของชุมชน	3.54	0.71	มาก
1.10 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน	3.92	0.74	มาก
1.11 การมีส่วนร่วมในองค์การ	3.65	0.63	มาก
1.12 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	3.77	0.65	มาก

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่า การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมีมาก 10 พฤติกรรม และปานกลาง 2 พฤติกรรม โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคลมี 3 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบภายในบุคคล พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง มีค่าเฉลี่ย 3.85 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.67)
2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.96 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72)
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.92 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74)

จากผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่าองค์ประกอบทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด ได้แก่ องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในหัวข้อ การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในหัวข้อ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และองค์ประกอบภายในบุคคล ในหัวข้อ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง ตามลำดับ

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน ชุมชนบ้านโค้งตาบง

ตารางที่ 9 จำนวน ร้อยละขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมชุมชนบ้านโค้งตาบง

องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม	มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มี	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2.1 มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน	12	46.2	13	50.0	1	3.8	0	0
2.2 มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน	9	34.6	14	53.8	3	11.5	0	0
2.3 การควบคุมอำนาจ (ขยายความ)	3	11.5	15	57.7	5	19.2	3	11.5
2.4 การสนับสนุนทางสังคม	17	65.4	8	30.8	1	3.8	0	0
2.5 การสนับสนุนทางการเมือง	10	38.5	11	42.3	4	15.4	1	3.8
2.6 การถึงข้อมูลข่าวสาร	14	53.8	12	46.2	0	0	0	0
2.7 วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี	16	61.5	9	34.6	1	3.8	0	0
2.8 ระบบการให้รางวัล	3	11.5	19	73.1	3	11.5	1	3.8
2.9 การเข้าถึงทรัพยากร	17	65.4	7	26.9	2	7.7	0	0

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน พบว่าองค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมาก ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม และการเข้าถึงทรัพยากร มีเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 65.4 รองลงมา ได้แก่ วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ร้อยละ 61.5 และองค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย ได้แก่ การควบคุมอำนาจ ร้อยละ 11.5 รองลงมา ได้แก่ การสนับสนุนทางการเมือง และ ระบบการให้รางวัล มีเท่ากัน ร้อยละ 3.8

3. การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนบ้านโค้งตาบง

ชุมชนมีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำหรือแกนนำที่คนในชุมชนคิดว่ามีอิทธิพล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนในชุมชนมีความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น การใช้สิทธิออกเสียง ชุมชนมีการประชุมประชาคมให้คนในชุมชน แสดงความคิดเห็นของตนเอง และรับฟังเสียงส่วนใหญ่

บุคคลที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน คือ จะเป็นบุคคลที่มีลักษณะ มีความเป็นผู้นำ มีความเป็นประชาธิปไตย เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน มีความยุติธรรม เสียสละ สามารถร่วมปรึกษาหารือ ให้คำปรึกษาแนะนำ ร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม

ตารางที่ 10 จำนวน ร้อยละ ของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านโค้งตาบาง

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.1 การกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	24	92.3
ไม่มี	2	7.7
3.2 การวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน		
มี	25	96.2
ไม่มี	1	3.8
3.3 การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน		
มี	26	100.0
ไม่มี	0	0.0
3.4 การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	100.0
ไม่มี	0	0.0
3.5 การบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	23	88.5
ไม่มี	3	11.5
3.6 คณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	100.0
ไม่มี	0	0.0
3.7 การสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	100.0
ไม่มี	0	0.0

ตารางที่ 10 จำนวน ร้อยละ ของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านโค้งตาบาง (ต่อ)

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.8 การติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	24	92.3
ไม่มี	2	7.7
3.9 การสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	23	88.5
ไม่มี	1	3.8
ไม่ระบุ	2	7.7
3.10 การจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	24	72.4
ไม่มี	1	3.8
ไม่ระบุ	1	3.8

ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านโค้งตาบางมีรายละเอียด ดังนี้

ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 92.3 ซึ่งมีกำหนดเป้าหมายใน การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นชุมชนเกษตรผสมผสานปลอดภัย

ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 96.2 โดยใช้วิธีการจัดเวทีการทำประชาคมหมู่บ้าน เพื่อแสดงความคิดเห็น และเสนอปัญหา

ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 100.0 โดยมีการจัดเวทีกลุ่มย่อยตามคุ้ม (ตามซอย) และมีการจัดเวทีประชาคมรวมทั้งหมู่บ้านอีกครั้ง

ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่องการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 100.0 โดยให้หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องมาให้ความรู้กับคนในชุมชน ในเรื่องต่างๆ เช่น ทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ เป็นต้น เพื่อให้คนในชุมชน ช่วยกันดูแลชุมชน และสร้างให้เป็ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 88.5 มีการบันทึกและจัดทำเป็นเอกสาร และวิธีดีเผยแพร่

ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 100.0 กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน

ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 100.0 โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การประชาสัมพันธ์เสียงตามสายหมู่บ้าน การจัดเวทีประชาคม

ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 92.3 โดยมีการติดตามจากคณะกรรมการหมู่บ้าน

ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 88.5 โดยมีการประชุมกลุ่มย่อยรายกิจกรรม ประชุมประจำเดือน และศึกษาดูงานตามชุมชนต่างๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน

ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 72.4 โดยมีการจัดสรรงบประมาณจากจากหลายหน่วยงาน เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาชุมชน หน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นต้น

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ชุมชนบ้านโค้งตาบง จ. เพชรบุรี

- การที่ชุมชนจะเจริญและยั่งยืนอยู่ได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือหลายๆ ฝ่าย หลายๆ ด้าน ร่วมกัน เช่น ผู้นำชุมชนต้องเข้มแข็ง มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม นำสิ่งที่มีประโยชน์ สิ่งใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้กับชุมชนได้ คนในชุมชนก็ต้องร่วมมือด้วย ชุมชนจึงจะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

- ในการดำเนินงานต่างๆ จำเป็นต้องใช้งบประมาณทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน คนในชุมชนหรือคณะกรรมการต้องใช้เงินและมีศักยภาพในการทำงาน ก็จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เมื่อชุมชนเข้มแข็ง หน่วยงานต่างก็จะสนับสนุนงบประมาณ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และสามารถพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุด

ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จ.ขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชายและเพศหญิงเท่ากัน ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ร้อยละ 50.0 รองลงมาเป็นผู้นำชุมชน ร้อยละ 33.3 และ กรรมการชุมชนมีน้อยที่สุด ร้อยละ 16.7 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 50.0

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล ชุมชนบ้านคำปลาหลาย

ตารางที่ 11 การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนของชุมชนบ้านคำปลาหลาย

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน	3.67	0.82	มาก
1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	3.83	0.41	มาก
1.3 การยกย่องตนเอง	3.17	0.75	ปานกลาง
1.4 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง	4.00	0.00	มาก
1.5 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน	4.17	0.75	มาก
1.6 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	4.00	1.10	มาก
1.7 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน	3.67	0.52	มาก
1.8 การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	3.83	0.98	มาก
1.9 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน	3.67	1.03	มาก
1.10 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน	4.00	0.63	มาก
1.11 การมีส่วนร่วมในองค์การ	4.00	0.63	มาก
1.12 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	4.00	0.63	มาก

ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่า การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมีมาก 11 พฤติกรรม และมีปานกลาง 1 พฤติกรรม โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคลมี 3 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบภายในบุคคล พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง มีค่าเฉลี่ย 4.00 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.00)

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.17 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.75) รองลงมาได้แก่ การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.00 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.10)

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม พบว่าพฤติกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในองค์การ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.00 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.63)

จากผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่าองค์ประกอบทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด ได้แก่ องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในหัวข้อ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน และใน 2 องค์ประกอบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ได้แก่ องค์ประกอบภายในบุคคล หัวข้อ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง และ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในทุกหัวข้อ

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน ชุมชนบ้านคำปลาหลาย

ตารางที่ 12 จำนวน ร้อยละ ขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านคำปลาหลาย

องค์ประกอบ ด้านโครงสร้างทางสังคม	มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มี	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2.1 มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน	4	66.7	1	16.7	1	16.7	0	0
2.2 มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน	3	50.0	3	50.0	0	0	0	0
2.3 การควบคุมอำนาจ	0	0	5	83.3	1	16.7	0	0
2.4 การสนับสนุนทางสังคม	4	66.7	1	16.7	1	16.7	0	0
2.5 การสนับสนุนทางการเมือง	1	16.7	4	66.7	1	16.7	0	0
2.6 การถึงข้อมูลข่าวสาร	3	50.0	2	33.3	1	16.7	0	0
2.7 วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี	4	66.7	2	33.3	0	0	0	0
2.8 ระบบการให้รางวัล	1	16.7	3	50.0	1	16.7	1	16.7
2.9 การเข้าถึงทรัพยากร	3	50.0	2	33.3	1	16.7	0	0
2.10 อื่นๆ (การสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน)	1	16.7	0	0	0	0	0	0

ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน พบว่าองค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีมากที่สุด ได้แก่ มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน

การสนับสนุนทางสังคม และวิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี มีเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 66.7 และองค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่าไม่มี ได้แก่ ระบบการให้รางวัล ร้อยละ 16.7

3. รูปแบบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย

ชุมชนมีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำหรือแกนนำจะมีหลายกลุ่ม หลายหน่วยงาน เช่น ปรธาณกลุ่มต่างๆ ผู้นำชุมชน เป็นต้น

ชุมชนมีวิธีการสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกอื่นในชุมชน โดยมีเวทีที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ลักษณะของบุคคลที่มีอิทธิพลจะเป็นบุคคลที่โดดเด่น เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีภาวะการเป็นผู้นำ และมีความจริงใจ

ตารางที่ 13 จำนวน ร้อยละการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนบ้านคำปลาหลาย

ประเด็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.1 การกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.2 การวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.3 การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.4 การจัดเวทีชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.5 การบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	4	66.7
ไม่มี	2	33.3

ตารางที่ 13 จำนวน ร้อยละการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนบ้าน
คำปลาหลาย (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.6 คณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.7 การสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้าง ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.8 การติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.9 การสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่ม ชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	5	83.3
ไม่มี	1	16.7
3.10 การจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	6	100.0
ไม่มี	0	0

ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนบ้านคำปลา
หลาย มีรายละเอียด ดังนี้

ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่ง
การเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 83.3 ซึ่งมีแผนชุมชนในเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
และการพัฒนาอาชีพ

ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 83.3 โดยใช้วิธีประชุม
วิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อย และโอกาสของชุมชน

ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 83.3 โดยมีการประชุมแผนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่องการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 83.3 โดยมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 66.7 โดยการบันทึกการประชุมอย่างต่อเนื่อง

ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 83.3 โดยกลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน

ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 83.3 โดยมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย มีการประชุมชี้แจงข้อมูลให้สมาชิกทราบ

ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 83.3 โดยมีการประเมินกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 83.3 โดยการสร้างเครือข่ายในชุมชนและนอกชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มาศึกษาดูงานระหว่างชุมชน

ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 100.0 มีการจัดสรรทุนให้กับสมาชิกในชุมชน โดยดูความจำเป็นของโครงการ แหล่งเงินทุนมาจากเงินรัฐบาล หน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชน

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ของ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จ.ขอนแก่น

- ชุมชนจะเจริญก้าวหน้าได้ ต้องมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่เชื่อถือของคนในชุมชน จึงจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนา รู้จักเสียสละ และเอาใจใส่ในการพัฒนา จึงจะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

- อยากให้หน่วยงานราชการสนับสนุนทางด้านวิชาการ เงินทุน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ จ. เพชรบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชายและเพศหญิง เท่ากัน ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชน ร้อยละ 50.0 รองลงมาเป็นผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ร้อยละ 31.8 และ กรรมการชุมชนมีน้อยที่สุด ร้อยละ 18.2 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 68.2

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

ตารางที่ 14 การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน	3.59	0.73	มาก
1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	3.86	0.47	มาก
1.3 การยกย่องตนเอง	3.27	0.55	ปานกลาง
1.4 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง	3.95	0.49	มาก
1.5 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน	4.09	0.61	มาก
1.6 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน	4.14	0.64	มาก
1.7 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน	3.95	0.79	มาก
1.8 การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	4.14	0.56	มาก
1.9 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน	4.14	0.56	มาก
1.10 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน	4.05	0.65	มาก
1.11 การมีส่วนร่วมในองค์การ	3.91	0.81	มาก
1.12 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	3.95	0.49	มาก

ตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่า การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมีมาก 11 พฤติกรรม และมีปานกลาง 1 พฤติกรรม โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคลมี 3 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบภายในบุคคล พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง มีค่าเฉลี่ย 3.95 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49)

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.14 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.64 , 0.56 และ 0.56 ตามลำดับ)

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม พบว่าพฤติกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.05 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65)

จากผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่าองค์ประกอบทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด ได้แก่ องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในหัวข้อ การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน รองลงมา คือ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในหัวข้อ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และ องค์ประกอบภายในบุคคล ในหัวข้อ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

ตารางที่ 15 จำนวน ร้อยละ ขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

องค์ประกอบ ด้านโครงสร้างทางสังคม	มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มี	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2.1 มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิก ในชุมชน	15	68.2	7	31.8	0	0	0	0
2.2 มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกใน ชุมชน	15	68.2	7	31.8	0	0	0	0
2.3 การควบคุมอำนาจ	5	22.7	15	68.2	2	9.1	0	0
2.4 การสนับสนุนทางสังคม	11	50.0	11	50.0	0	0	0	0
2.5 การสนับสนุนทางการเมือง	7	31.8	8	36.4	4	18.2	3	13.6
2.6 การถึงข้อมูลข่าวสาร	9	40.9	13	59.1	0	0	0	0
2.7 วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี	16	72.7	6	27.3	0	0	0	0
2.8 ระบบการให้รางวัล	9	40.9	11	50.0	1	4.5	1	4.5
2.9 การเข้าถึงทรัพยากร	14	63.6	8	36.4	14	0	0	0
2.10 อื่นๆ (ความสามัคคีในชุมชน การ สร้างค่านิยม)	3	13.6	0	0	0	0	0	0

ตารางที่ 15 ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน พบว่า องค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีมาก ได้แก่ วิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 72.7 รองลงมาได้แก่ มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน มีเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 68.2 และองค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่าไม่มี ได้แก่ การสนับสนุนทางการเมือง ร้อยละ 13.6 และ ระบบการให้รางวัล ร้อยละ 4.5

3. การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

ชุมชนมีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำหรือแกนนำที่คนในชุมชนคิดว่ามีอิทธิพล คือบุคคลที่มีลักษณะเป็นคนที่กล้าคิด กล้าทำ ทำในสิ่งที่ถูกต้องตลอดมา และสามารถเป็นผู้นำให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมโดยพร้อมเพรียง

ชุมชนมีวิธีการสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกอื่นในชุมชน โดยบุคคลที่มีอิทธิพลจะต้องมีความเป็นผู้นำ พร้อมทั้งจะทำงานทุกอย่างเพื่อชุมชน กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีความจริงใจ โปร่งใส และรับผิดชอบ

ตารางที่ 16 จำนวน ร้อยละการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.1 การกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.2 การวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.3 การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.4 การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5

ตารางที่ 16 จำนวน ร้อยละการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ (ต่อ)

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.5 การบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.6 คณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.7 การสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.8 การติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.9 การสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	21	95.5
ไม่มี	1	4.5
3.10 การจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	18	81.8
ไม่มี	4	18.2

ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ มีรายละเอียด ดังนี้

ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 95.5 ซึ่งมีกำหนดในวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มที่เป็นแบบอย่างแก่การเรียนรู้

ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยใช้วิธีการประชาคมหมู่บ้าน เรียกประชุม ปรีกษาหารือ และออกความคิดเห็นร่วมกัน

ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยมีการจัดประชุมในวันที่ 7 ของทุกเดือน

ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่องการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยมีวิธีการ คือ พัฒนาต่อยอดกิจกรรมที่มีอยู่ให้ดีขึ้นและต่อเนื่อง ปรับปรุงเพื่อเพิ่มกิจกรรมใหม่ ใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยบันทึกข้อมูลการประชาคมทุกเดือน

ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 95.5 กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน

ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยชี้แจงให้ชาวบ้านในชุมชน เห็นถึงการดำเนินงานและผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานด้วยการประชุม พูดคุยปัญหาอย่างสม่ำเสมอ มีการติดตามการดำเนินงานทุกเรื่องที่ทำ และต่อยอดในกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยมีการจัดอบรม ศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ ถ่ายทอดภูมิปัญญาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน

ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 81.8 โดยแหล่งงบประมาณที่ได้รับเป็นงบในการสนับสนุนฐานการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ของชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ จ. เพชรบุรี

- อยากให้หน่วยงาน หรือกองทุนเข้ามาช่วยเหลือให้มากกว่านี้ เพื่อชุมชนจะได้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

- การสนับสนุนพัฒนาหมู่บ้านจากรัฐบาล ควรเห็นความต้องการของหมู่บ้านเป็นหลัก และไม่ต้องสนับสนุนงบประมาณผ่านท้องถิ่นทางเดียว ให้มีงบประมาณมาได้หลายช่องทาง เพราะท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นมีศักยภาพไม่เหมือนกัน

จากการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างศึกษาพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทั้ง 4 ชุมชน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์จำแนกข้อมูลเป็นของชุมชนเมือง และชุมชนชนบท เพื่อทำการตรวจสอบรูปแบบและพัฒนา รูปแบบ ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างศึกษาพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมือง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชาย และเป็นเพศหญิงเท่ากัน ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ร้อยละ 39.3 รองลงมาเป็นกรรมการชุมชน ร้อยละ 33.9 และ ผู้นำชุมชนมีน้อยที่สุด ร้อยละ 21.4 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 69.6 รองลงมามีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 21.4 และมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 3.6

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล ของชุมชนเมือง

ตารางที่ 17 การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนของชุมชนเมือง

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน	3.38	0.86	ปานกลาง
1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	3.88	0.66	มาก
1.3 การยกย่องตนเอง	3.52	0.91	มาก
1.4 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง	4.00	0.87	มาก
1.5 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน	3.80	0.86	มาก
1.6 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน	3.91	0.75	มาก
1.7 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน	3.59	0.63	มาก
1.8 การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	3.73	0.80	มาก

ตารางที่ 17 การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนของชุมชนเมือง (ต่อ)

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.9 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน	3.89	1.09	มาก
1.10 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน	4.00	0.83	มาก
1.11 การมีส่วนร่วมในองค์การ	3.96	0.74	มาก
1.12 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	3.82	0.79	มาก

ตารางที่ 17 ผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน ของชุมชนเมือง พบว่าการแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมีมาก 11 พฤติกรรม และมีปานกลาง 1 พฤติกรรม โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคลมี 3 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบภายในบุคคล พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง มีค่าเฉลี่ย 4.00 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.87) รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในความสามารถของตนเองมีค่าเฉลี่ย 3.88 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.66)

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.91 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.75) รองลงมาได้แก่ การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.89 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.09)

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.00 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.83) รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในองค์การ มีค่าเฉลี่ย 3.96 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74)

จากผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนเมือง พบว่า องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในหัวข้อ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และ องค์ประกอบภายในบุคคล ในหัวข้อ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ส่วนองค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในหัวข้อ การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ซึ่งมีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน ของชุมชนเมือง

ตารางที่ 18 จำนวน ร้อยละ ขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเมือง

องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม	มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มี	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2.1 มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน	29	51.8	25	44.6	2	3.6	0	0
2.2 มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน	30	53.6	22	39.3	4	7.1	0	0
2.3 การควบคุมอำนาจ	17	30.4	28	50.0	8	14.3	3	5.4
2.4 การสนับสนุนทางสังคม	34	60.7	20	35.7	2	3.6	0	0
2.5 การสนับสนุนทางการเมือง	27	48.2	22	39.3	6	10.7	1	1.8
2.6 การตั้งข้อมูลข่าวสาร	28	50.0	25	44.6	3	5.4	0	0
2.7 วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี	34	60.7	21	37.5	1	1.8	0	0
2.8 ระบบการให้รางวัล	6	10.7	34	60.7	15	26.8	1	1.8
2.9 การเข้าถึงทรัพยากร	21	37.5	30	53.6	5	8.9	0	0
2.10 อื่น (การใช้ระบบพวกพ้องและเครือญาติ)	1	1.8	0	0	0	0	0	0

จากตารางที่ 18 ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชนเมืองพบว่า องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมาก ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม และวิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี มีเท่าคือร้อยละ 60.7 รองลงมา คือ มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน ร้อยละ 53.6 และ มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน ร้อยละ 51.8 ตามลำดับ และองค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย ได้แก่ การควบคุมอำนาจ ร้อยละ 5.4 รองลงมา คือ การสนับสนุนทางการเมือง และระบบการให้รางวัล มีเท่ากัน ร้อยละ 1.8

3. การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมือง

ชุมชนมีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำหรือแกนนำที่คนในชุมชนคิดว่ามีอิทธิพล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส/พระ ข้าราชการในชุมชน แกนนำในกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับเลือกจากคนในชุมชน เป็นต้น สมาชิกทุกคนในชุมชนเมืองจะมีความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น การใช้สิทธิออกเสียง ชุมชนมีการประชุมประชาคมให้คน

ในชุมชน แสดงความคิดเห็นของตนเอง และรับฟังเสียงส่วนใหญ่ โดยชุมชนมีวิธีการสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกอื่นในชุมชน ซึ่งมีวิธีการสร้างหลายวิธี เช่น

- ประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการเป็นผู้นำ โดยจัดอบรมให้แก่คนในชุมชน
- เผยแพร่ความรู้และแสดงตนเป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน
- พัฒนาศักยภาพของบุคคล ปรับแนวคิดทัศนคติสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับ

สมาชิกในชุมชน

- การสอบถาม การติดตาม การพูดคุย

บุคคลดังกล่าว มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน เนื่องจากคุณวุฒิทางการศึกษา ความรู้ ความสามารถ บุคลิกความน่าเชื่อถือจากคนในชุมชน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน มีความเป็นผู้นำ มีความเป็นประชาธิปไตย เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน มีความยุติธรรม เสียสละ สามารถร่วมปรึกษาหารือ ให้คำปรึกษาแนะนำ และร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม

ตารางที่ 19 จำนวน ร้อยละ การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.1 การกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	52	92.8
ไม่มี	3	5.4
ไม่ระบุ	1	1.8
3.2 การวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน		
มี	53	94.6
ไม่มี	3	5.4
3.3 การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน		
มี	55	98.2
ไม่มี	1	1.8
3.4 การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	53	94.6
ไม่มี	2	3.6
ไม่ระบุ	1	1.8

ตารางที่ 19 จำนวน ร้อยละ การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง
(ต่อ)

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.5 การบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	46	82.1
ไม่มี	10	7.9
3.6 คณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	54	96.4
ไม่มี	2	3.6
3.7 การสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้าง ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	54	96.4
ไม่มี	2	3.6
3.8 การติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	53	96.6
ไม่มี	3	5.4
3.9 การสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่ม ชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	53	96.6
ไม่มี	1	1.8
ไม่ระบุ	2	3.6
3.10 การจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	54	96.4
ไม่มี	1	1.8
ไม่ระบุ	1	1.8

ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ชุมชนเมือง มี
รายละเอียด ดังนี้

ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างควมยั่งยืนของชุมชนแห่ง การเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 92.8 ซึ่งมีกำหนดเป้าหมายในด้านการสร้างเสริมอาชีพในชุมชน เพิ่ม รายได้ให้แก่สมาชิก ด้านน้ำกินน้ำใช้ จากน้ำประปา ด้านการสร้างเป็นชุมชนด้านการเกษตร การ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีการจัดทำแผนชุมชนทุกๆ ปี และตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลด้านต่างๆ

ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 94.6 โดยใช้วิธีการให้ สมาชิกตอบแบบสอบถามระบุความต้องการ ใช้การลงความเห็นโดยการยกมือในที่ประชุม ประจำเดือน หรือแสดงความคิดเห็นไปยังผู้นำชุมชน มีการจัดทำ SWOT ของชุมชน ทำเวที ประชาคม

ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 98.2 โดยมิ มีการจัดตามซอยเป็นกลุ่มย่อย และประชุมกลุ่มใหญ่ภายในชุมชนอีกเดือนละ 1 ครั้ง ในการประชุม ตัวแทน/ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน จะเสนอปัญหาและช่วยกันหาแนวทางแก้ไข โดยปัญหาที่ พบ เช่น ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาน้ำใช้ในการเกษตร เป็นต้น

ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 94.6 โดยมีวิธีการ คือ ให้นักวิชาการ/วิทยากรที่มีความรู้เข้ามาเผยแพร่ความรู้ในชุมชน และใช้ความร่วมมือของคนในชุมชน ในการปรึกษาเรื่องต่างๆ มีการรับทราบปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหาภายในชุมชน

ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการ เรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 82.1 โดยบันทึกจะอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น บันทึกตามวาระการประชุม รายงานสรุปผลการดำเนินงาน การจัดทำบันทึกของกลุ่มทุนต่างๆ

ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 96.4 กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้ ได้แก่ ข้าราชการที่เป็นสมาชิกในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการชุมชน หัวหน้ากลุ่ม เกษตรกร และผู้นำในชุมชน

ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 96.4 โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ทำสื่อ ประชาสัมพันธ์กระจายข่าวจากหอกระจายข่าว จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ ศึกษาดูงานใน ชุมชนอื่นๆ และจัดอบรม เป็นต้น

ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 96.6 โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการนิเทศ และซักถามโดยไม่ได้จัดทำเป็นรายงาน และมีการใช้แบบสอบถาม คุุผลงานในรอบปีที่ปฏิบัติหน้าไปเปรียบเทียบกับผลงานในปีที่ผ่านมา

ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 96.6 โดยมีการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนศึกษาจากสถานที่แหล่งเรียนรู้ทั่วไป มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มต่างๆ เดือนละครั้ง

ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 96.4 โดยแหล่งงบประมาณที่ได้รับมาจากหลายแหล่ง ได้แก่ งบจัดสรรจากเทศบาล ทุนจากการรวมกลุ่มต่างๆในชุมชน รวมทั้งการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน

4. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ได้แก่ การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนเมือง มีองค์ประกอบทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด คือ องค์ประกอบด้านพฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และ องค์ประกอบภายในบุคคลในความสำเร็จในศักยภาพตนเอง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ส่วนองค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ซึ่งมีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ของชุมชนเมือง พบว่า องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด คือ การสนับสนุนทางสังคม และวิถีการดำรงชีวิตขนบธรรมเนียม ประเพณี รองลงมา คือ มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน และ องค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย ได้แก่ การควบคุมอำนาจ รองลงมา คือ การสนับสนุนทางการเมือง และระบบการให้รางวัล

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง มีดังนี้

1. มีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างเสริมอาชีพในชุมชน เพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิก ด้านน้ำกินน้ำใช้ จากน้ำประปา ด้านการสร้างเป็นชุมชนด้านการเกษตร การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีการจัดทำแผนชุมชนทุกๆ ปี และตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลด้านต่างๆ

2. ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน โดยใช้วิธีการให้สมาชิกตอบแบบสอบถามระบุความต้องการ ใช้การลงความเห็นโดยการยกมือในที่ประชุมประจำเดือน หรือแสดงความคิดเห็นไปยังผู้นำชุมชน มีการจัดทำ SWOT ของชุมชน ทำเวทีประชาคม

3. ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน โดยมีการแบ่งซอยเป็นกลุ่มย่อย และประชุมกลุ่มใหญ่ภายในชุมชนอีกเดือนละ 1 ครั้ง ในการประชุมตัวแทน/ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน จะเสนอปัญหาและช่วยกันหาแนวทางแก้ไข โดยปัญหาที่พบ เช่น ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาน้ำใช้ในการเกษตร เป็นต้น

4. ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้างในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยมีวิธีการ คือ ให้นักวิชาการ/วิทยากรที่มีความรู้เข้ามาเผยแพร่ความรู้ในชุมชน และใช้ความร่วมมือของคนในชุมชนในการปรึกษาเรื่องต่างๆ มีการรับทราบปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหาภายในชุมชน

5. ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยบันทึกจะอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น บันทึกตามวาระการประชุม รายงานสรุปผลการดำเนินงาน การจัดทำบันทึกของกลุ่มต่างๆ

6. ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ข้าราชการที่เป็นสมาชิกในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการชุมชน หัวหน้ากลุ่มเกษตรกร และผู้นำในชุมชน

7. ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ทำสื่อประชาสัมพันธ์กระจายข่าวจากหอกระจายข่าว จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ ศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ และจัดอบรม เป็นต้น

8. ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ การนิเทศและซักถามโดยไม่ได้จัดทำเป็นรายงานและมีการใช้แบบสอบถามดูผลงานในรอบปีนำไปเปรียบเทียบกับผลงานในปีที่ผ่านมา

9. ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ศึกษาจากสถานที่แหล่งเรียนรู้ทั่วไป มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มต่างๆ เดือนละครั้ง

10. ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยแหล่งงบประมาณที่ได้รับมาจากหลายแหล่ง ได้แก่ งบประมาณจากเทศบาล ทุนจากการรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างศึกษาพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนชนบท

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชาย และเป็นเพศหญิงเท่ากัน ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชน ร้อยละ 46.4 รองลงมาเป็นผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ร้อยละ 35.7 และ กรรมการชุมชนมีน้อยที่สุด ร้อยละ 17.9 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 60.7 รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 35.7 และมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 3.6

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล ของชุมชนชนบท

ตารางที่ 20 การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนชนบท

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน	3.61	0.74	มาก
1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	3.86	0.45	มาก
1.3 การยกย่องตนเอง	3.25	0.59	ปานกลาง
1.4 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง	3.96	0.43	มาก
1.5 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน	4.11	0.63	มาก
1.6 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน	4.11	0.74	มาก
1.7 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน	3.89	0.74	มาก
1.8 การนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	4.07	0.66	มาก
1.9 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน	4.04	0.69	มาก
1.10 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน	4.04	0.64	มาก
1.11 การมีส่วนร่วมในองค์การ	3.93	0.77	มาก
1.12 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	3.96	0.51	มาก

ตารางที่ 20 ผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่า การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนมีมาก 11 พฤติกรรม และมีปานกลาง 1 พฤติกรรม โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคลมี 3 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบภายในบุคคล พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง มีค่าเฉลี่ย 3.96 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43) รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในความสามารถของตนเองมีค่าเฉลี่ย 3.86 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45)

2. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน และการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.11 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.63 และ 0.74 ตามลำดับ)

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม พฤติกรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.04 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.64)

จากผลการวิเคราะห์การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน พบว่าองค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในหัวข้อ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน และการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในหัวข้อ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และองค์ประกอบภายในบุคคล ในหัวข้อ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง ตามลำดับ

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน ของชุมชนชนบท

ตารางที่ 21 จำนวน ร้อยละ ขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมของชุมชนชนบท

องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม	มาก		ปาน กลาง		น้อย		ไม่มี	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2.1 มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน	19	67.9	8	28.6	1	3.6	0	0
2.2 มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน	18	64.3	10	35.7	0	0	0	0
2.3 การควบคุมอำนาจ	5	17.9	20	71.4	3	10.7	0	0
2.4 การสนับสนุนทางสังคม	15	53.6	12	42.9	1	3.6	0	0
2.5 การสนับสนุนทางการเมือง	8	28.6	12	42.9	5	17.9	3	10.7
2.6 การถึงข้อมูลข่าวสาร	12	42.9	15	53.6	1	3.6	0	0
2.7 วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี	20	71.4	8	28.6	0	0	0	0

ตารางที่ 21 จำนวน ร้อยละ ขององค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมของชุมชนชนบท (ต่อ)

องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม	มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มี	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2.8 ระบบการให้รางวัล	10	35.7	14	50.0	2	7.1	2	7.1
2.9 การเข้าถึงทรัพยากร	17	60.7	10	35.7	1	3.6	0	0
2.10 อื่น (การใช้ระบบพวกพ้องและเครือญาติ)	4	14.3	0	0	0	0	0	0

ตารางที่ 21 ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับชุมชน พบว่า องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมาก ได้แก่ วิธีการดำรงชีวิต ชนบทธรรมเนียม ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 71.4 รองลงมาได้แก่ มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน ร้อยละ 67.9 และ มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน ร้อยละ 64.3 และ องค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย ได้แก่ การสนับสนุนทางการเมือง ร้อยละ 10.7 รองลงมา ได้แก่ ระบบการให้รางวัล ร้อยละ 7.1

3. การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนชนบท

ชุมชนชนบทมีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำหรือแกนนำที่คนในชุมชนคิดว่ามีอิทธิพล คือบุคคลที่มีลักษณะเป็นคนที่กล้าคิด กล้าทำ ทำในสิ่งที่ถูกต้องตลอดมา และสามารถเป็นผู้นำให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรม โดยพร้อมเพรียง เช่น ประธานกลุ่มต่างๆ ผู้นำชุมชน เป็นต้น

ชุมชนมีวิธีการสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกอื่นในชุมชน โดยบุคคลที่มีอิทธิพลจะต้องมีความเป็นผู้นำ พร้อมทั้งจะทำงานทุกอย่างเพื่อชุมชน กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีความจริงใจ โปร่งใส และรับผิดชอบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 22 จำนวน ร้อยละ การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.1 การกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืน ของชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1
3.2 การวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1
3.3 การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1
3.4 การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจใน วงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1
3.5 การบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	25	89.3
ไม่มี	3	10.7
3.6 คณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1
3.7 การสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้าง ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1
3.8 การติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1

ตารางที่ 22 จำนวน ร้อยละ การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท
(ต่อ)

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3.9 การสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่ม ชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1
3.10 การจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน		
มี	26	92.9
ไม่มี	2	7.1

ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ชุมชนเมือง มี
รายละเอียด ดังนี้

ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่ง
การเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 92.9 ซึ่งมีกำหนดในวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มที่เป็น
แบบอย่างแก่การเรียนรู้ มีแผนชุมชนในเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการ
พัฒนาอาชีพ

ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 92.9 โดยใช้วิธีการ
ประชาคมหมู่บ้าน เรียกประชุม ปรึกษาหารือ และออกความคิดเห็นร่วมกัน

ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 92.9 โดยมี
การจัดประชุมเป็นประจำทุกเดือน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง
การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 92.9 โดยมีวิธีการ คือ พัฒนา
ต่อยอดกิจกรรมที่มีอยู่ให้ดีขึ้นและต่อเนื่อง ปรับปรุงเพื่อเพิ่มกิจกรรมใหม่ ใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นการ
แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการ
เรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 95.5 โดยบันทึกข้อมูลการประชุมทุกเดือน

ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 92.9 กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 92.9 โดยมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย มีการประชุมชี้แจงข้อมูลให้สมาชิกทราบ และเห็นถึงการดำเนินงานและผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 92.9 โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานด้วยการประชุม พุดคุยปัญหาอย่างสม่ำเสมอ มีการติดตามการดำเนินงานทุกเรื่องที่ทำ และต่อยอดในกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 92.9 โดยมีการจัดอบรม ศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ ถ่ายทอดภูมิปัญญาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน

ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 92.9 โดยแหล่งงบประมาณที่ได้รับเป็นงบในการสนับสนุนฐานการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จากเงินรัฐบาล หน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชน

4. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ได้แก่ การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนชนบท มีองค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในการรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน และการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และองค์ประกอบภายในบุคคล ในความเชื่อในศักยภาพตนเอง

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน พบว่า องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมาก ได้แก่ วิธีการดำรงชีวิต ชนบทธรรมเนียม ประเพณี รองลงมาได้แก่ มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน และ มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน และ องค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย ได้แก่ การสนับสนุนทางการเมือง รองลงมาได้แก่ ระบบการให้รางวัล

การเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท มีดังนี้

1. ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีกำหนดในวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มที่เป็นแบบอย่างแก่การเรียนรู้ มีแผนชุมชนในเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาอาชีพ
2. ชุมชนมีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน โดยใช้วิธีการประชาคมหมู่บ้าน เรียกประชุม ปรัชญาหารือ และออกความคิดเห็นร่วมกัน
3. ชุมชนมีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน โดยมีการจัดประชุมเป็นประจำทุกเดือน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
4. ชุมชนมีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้างในเรื่องการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยมีวิธีการ คือ พัฒนาต่อยอดกิจกรรมที่มีอยู่ให้ดีขึ้นและต่อเนื่อง ปรับปรุงเพื่อเพิ่มกิจกรรมใหม่ ใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
5. ชุมชนมีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยบันทึกข้อมูลการประชาคมทุกเดือน
6. ในชุมชนมีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
7. ชุมชนมีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย มีการประชุมชี้แจงข้อมูลให้สมาชิกทราบ และเห็นถึงการดำเนินงานและผลประโยชน์ที่จะได้รับ
8. ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คิด โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานด้วยการประชุม พูดคุยปัญหาอย่างสม่ำเสมอ มีการติดตามการดำเนินงานทุกเรื่องที่ทำ และต่อยอดในกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง
9. ชุมชนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีการจัดอบรม ศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ ถ่ายทอดภูมิปัญญาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน

10. ชุมชนมีการจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยแหล่งงบประมาณที่ได้รับเป็นงบในการสนับสนุนฐานการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จากเงินรัฐบาล หน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชน

การผลการวิเคราะห์ที่กล่าวมา ผู้วิจัย ได้นำเสนอ ผลการศึกษาและนำรูปแบบดังกล่าว ตรวจสอบจากชุมชนที่เป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างของชุมชนเมือง และชุมชนชนบท โดยกลับลงเก็บข้อมูลภาคสนามอีกครั้ง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Technique) จากผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนทั้ง 2 ชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุง และพัฒนารูปแบบ และลงพื้นที่อีกครั้ง เพื่อยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ซึ่งมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

ชุมชนเมือง

- ชุมชนศึกษาเป็นชุมชนเขตเมือง ประชากรหลากหลายอาชีพ ในภาวะเศรษฐกิจรัดตัว ต่างคนต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ขาดกิจกรรมทางสังคม ไม่ค่อยมีเวลาได้พูดคุยปรึกษาหารือกัน ในเขตพื้นที่ เวลามีกิจกรรมที่ขอความร่วมมือ เช่น งานของบุญต่างๆ ก็จะสละเวลามาร่วมกิจกรรม, มีการประชุม, อบรมให้ความรู้ ก็จะมีเพียงคนสูงวัยที่อยู่เฝ้าบ้านเข้าร่วมรับฟัง ขาดแกนนำที่จะสานต่อ การทำกิจกรรมต่างๆ ที่มาจากผู้นำทางการเมือง ก็เป็นไปตามกระแส ขาดความยั่งยืน ขาดผู้นำที่แท้จริง

- การสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรมีผู้นำชุมชนที่อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เพื่อจะเป็นการสร้างเสริมพลังอำนาจให้พัฒนาได้ยั่งยืนและหลากหลายรูปแบบเพราะปัจจุบันส่วนใหญ่ คณะกรรมการเป็นชาวบ้านที่ขาดประสบการณ์ในการทำงาน ทำตามมีตามเกิด ขาดการบันทึก และประเมินผลเพื่อนำมาเปรียบ เทียบ ปรับปรุง และพัฒนา

- ในการสร้างความยั่งยืนให้ชุมชนโดยเน้นความสามัคคีในชุมชน การมีส่วนร่วม การยอมรับบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน ทุกคนในชุมชนมีสิทธิเท่าเทียมกัน

- การจะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนควรจะเริ่มจากครอบครัว ถ้ามีครอบครัวที่ดีในชุมชนเป็นจำนวนมาก ชุมชนนั้นก็จะมี ความเข้มแข็ง สามารถเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เปรียบดังการศึกษาต้องเริ่มต้นที่ชั้นอนุบาล เพื่อการมีรากฐานที่เข้มแข็ง มิใช่เริ่มที่ชั้นมัธยม จะทำให้รากฐานอ่อนแอ ไม่สามารถสร้างชุมชนที่เข้มแข็งได้

- ชุมชนต้องมีหน่วยงานของรัฐ และท้องถิ่นให้การสนับสนุนจัดหาวิทยากรมาอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนมีการทัศนศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบผลสำเร็จแล้วนำความรู้มาปรับใช้ในชุมชนของตนเอง

ชุมชนชนบท

- ชุมชนจะเจริญก้าวหน้าได้ ต้องมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่เชื่อถือของคนในชุมชน จึงจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนา รู้จักเสียสละ และเอาใจใส่ในการพัฒนา จึงจะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

- อยากให้หน่วยงานราชการสนับสนุนทางด้านวิชาการ เงินทุน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

- อยากให้หน่วยงาน หรือกองทุนเข้ามาช่วยเหลือให้มากกว่านี้ เพื่อชุมชนจะได้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

- การสนับสนุนพัฒนาหมู่บ้านจากรัฐบาล ควรเห็นความต้องการของหมู่บ้านเป็นหลัก และไม่ต้องสนับสนุนงบประมาณผ่านท้องถิ่นทางเดียว ให้มีงบประมาณมาได้หลายช่องทาง เพราะท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นมีศักยภาพไม่เหมือนกัน

ผู้วิจัยทำการถอดบทเรียน โดยใช้แผนที่ความคิด รวมทั้งนำเสนอแนะมาปรับปรุง พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการนำเสนอด้วยการบรรยายเชิงคุณภาพ และแผนภูมิเป็นข้อสรุปของงานวิจัย ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 4 ผลวิเคราะห์ ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้นำ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในการลงพื้นที่ภาคสนามทั้ง 4 ชุมชน ในประเด็นปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาถอดบทเรียน โดยใช้แผนที่ความคิด และนำเสนอในที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

ผลการประชุมกลุ่ม ในวันที่ 3 กันยายน 2553 ห้องประชุมชั้น 3 สถานที่เทศบาลเมืองต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อหาปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของชุมชนเมืองและชนบท แก่ผู้นำชุมชน นักพัฒนา นักการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน จำนวน 15 คน (ภาคผนวก ค) โดยการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่ผู้วิจัยนำเสนอ และร่วมกันอภิปรายจนได้ข้อสรุปร่วมกันดังนี้

4.1 ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในระดับบุคคล

4.1.1 ปัจจัยของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

- 1) การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 2) ความจริงใจ การมีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน
- 3) การสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม มีกฎ กติกาของหมู่บ้าน
- 4) การศึกษาดูงานที่ตรงกับความต้องการ และต้องเป็นตัวอย่งที่ดีจริง
- 5) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 6) กระบวนการทำงานเอาความชัดเจน กำหนดเป็นเป้าหมาย มีการวางแผนร่วมกันอยู่เสมอ
- 7) ความสามัคคีของคนในชุมชน

- 8) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน
- 9) มีกลุ่มแม่บ้านเพื่อการพัฒนา มีกลุ่มเด็กและเยาวชนรักชาติ
- 10) กำหนดอัตลักษณ์ของชุมชน

4.1.2 เงื่อนไขความสำเร็จของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

- 1) ผู้นำชุมชน ต้องมีคุณสมบัติดังนี้
  - 1.1) เป็นคนพูดจริงทำจริง
  - 1.2) เสียสละ ซื่อสัตย์
  - 1.3) การศึกษาและความรู้ไม่ใช่สิ่งสำคัญ ในการตัดสินใจเลือกผู้นำ แต่ต้องมีความจริงใจ และร่วมทำงาน
  - 1.4) การเป็นผู้นำชุมชนจะต้องสามารถเข้าได้กับทุกคนทุกกลุ่ม มีส่วนร่วมในการสนับสนุน และมีผลต่อจิตใจของชุมชน
- 2) จำนวนสมาชิกในกลุ่มที่จะต้องขึ้นตรงกับผู้นำกลุ่ม
- 3) การกำหนดบทบาท หน้าที่ การมอบอำนาจ ให้กับสมาชิกในกลุ่ม

4.1.3 ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

- 1) ความเห็นแก่ตัวของคนในชุมชน ขาดความรับผิดชอบ
- 2) คนในชุมชนไม่มีความสามัคคีกัน
- 3) ผู้นำชุมชนไม่เอาใจใส่
- 4) การไม่ให้ความยุติธรรมของผู้นำ
- 5) ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร
- 6) มีรายได้น้อย ไม่มีแหล่งน้ำการเกษตร มีน้ำไม่ต่อเนื่อง

4.2 ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในระดับชุมชน

4.2.1 ปัจจัยของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

1) ระบบเศรษฐกิจ ต้องเริ่มต้นจากครัวเรือน โดยเริ่มทำกันที่บ้านก่อน เหลือก็เอาไปแจกจ่าย และหากเหลือมากกว่าเดิมก็เอาไปแจกจ่ายหรือขาย

2) ระบบทุนนิยมในชุมชนที่มีการกู้หนี้ยืมสินควรช่วยกันแบบพี่น้อง ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย และนอกจากนั้นก็ยังมีกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารออมสิน หรือกลุ่มออมทรัพย์ และระบบทุนนิยมต้องคำนึงถึงจริยธรรมด้วย

3) ระบบสวัสดิการชุมชน

4) ระบบเครือญาติ

5) การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

6) ภาคีเครือข่าย

7) การแจ้งข่าวสาร หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

8) การตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

4.2.2 เงื่อนไขความสำเร็จของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

1) บันไดเก้าขั้นตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราชา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) ทุกหลังคาเรือนมีแหล่งอาหารเป็นของตนเอง มีป่อน้ำ ปลูกพืชสัตว์สวนครัว และสามารถแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน

3) มีหลักการทำงานจะไม่พึ่งพิงหน่วยงานภายนอก มีความพร้อม และความตั้งใจที่จะพึ่งตนเองก่อน

4) การสนับสนุนทางสังคมการเมืองที่มีผลต่อความเสมอภาคในชุมชน

5) การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนจะมีผลต่อจิตใจของชุมชน

6) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต้องกระจาย ทั่วถึง ถูกต้อง ชัดเจน

4.2.3 ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

1) ระบบเศรษฐกิจในครอบครัวตกต่ำ

2) การดำเนินงานภาครัฐเป็นผู้กำหนดความต้องการให้ชุมชน

3) งบประมาณไม่เพียงพอ

4) ความขัดแย้งกับผู้บริหาร

จากการศึกษาปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ สรุปได้ว่า ปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระดับบุคคลที่สำคัญคือ ผู้นำชุมชน ที่มีความรู้ ชัยชนะ ข้อสัจธรรม เป็นแกนหลักในการทำกิจกรรมต่างๆ และมีความสามารถในการหล่อหลอมจิตใจของสมาชิกในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน สามัคคี เสมอภาค ยุติธรรม จริงใจ รวมทั้งต้องเป็นผู้นำทางธรรมชาติ มีความเป็นผู้นำ สามารถคิด ทำ และแก้ไข ปัญหาได้ ส่วนปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในระดับชุมชน ได้แก่ โครงสร้างทางสังคมที่สมดุล โดยมีระบบเศรษฐกิจเริ่มต้นจากครัวเรือน ระบบทุนนิยมช่วยกันแบบพี่น้อง และมีระบบสวัสดิการชุมชนที่ทำให้สมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้เป็นปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ ปัจจัยของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ยังต้องอาศัยกลไกที่สามารถเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ที่จะก้าวไปพร้อมเทคโนโลยีที่มีการพัฒนามากขึ้น และรู้จักเอาประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณีมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ที่สามารถใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้

การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากชุมชนต้นแบบ ยังพบความแตกต่างของระดับความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ถึงแม้ว่าไม่สามารถบอกได้ในเชิงปริมาณ แต่สามารถวัดได้ในเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ผลการวิจัยครั้งนี้พบชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนที่มีความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้สูง นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญดังที่กล่าวมาแล้ว หากพิจารณาถึงการแสดงออกของสมาชิกในชุมชนเห็นได้ว่ามีสมาชิกในรุ่นลูก หลาน มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะมีความเชื่อในความสามารถของตนเองและชุมชน ที่สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ มีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน และเรียนรู้เท่าทันกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถสร้างชุมชนและสร้างสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรมชาติ จนเกิดการพัฒนายั่งยืนได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ศึกษาวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา ทำการ ศึกษาชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาและมีกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน โดยการศึกษาเอกสาร วิจัยภาคสนาม และใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท 3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้จากการนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนเมือง/ชนบทของประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้จากเอกสาร

ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเอกสาร และข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของชุมชนต้นแบบที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีประเด็นการวิเคราะห์ชุมชนจากแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน หรือ “ชุมชนยั่งยืน” (Sustainable Community) โดยชุมชนต้องมีลักษณะเป็นชุมชนที่มีความยั่งยืนแห่งการเรียนรู้ อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ข้อ ได้แก่

1. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต
2. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ เพื่อการพึ่งตนเองและจัดระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
3. ระบบทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ในด้านการระดม การบริหารจัดการ
4. ระบบคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน

5. ความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน
6. ระบบการเรียนรู้ โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง
7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จากการศึกษาภาคสนาม

จากผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากชุมชนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้ง 3 หน่วยงาน ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืน อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ข้อ เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยเป็นชุมชนเมือง 2 ชุมชน และชุมชนชนบท 2 ชุมชน และลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้แบบสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ จากผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืนชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทั้ง 4 ชุมชน โดยศึกษาในประเด็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระดับบุคคล และในระดับชุมชน และนำมากำหนดเป็นรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากชุมชนเมือง
2. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากชุมชนชนบท

และนำรูปแบบดังกล่าวตรวจสอบจากชุมชนที่เป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยกลับลงเก็บข้อมูลภาคสนามอีกครั้ง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทั้ง 2 ชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุง และพัฒนารูปแบบ และลงพื้นที่อีกครั้ง เพื่อยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

นำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชนบทให้ผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ตรวจสอบ โดยใช้แบบสอบถาม

ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย

3.1 ผู้บริหารท้องถิ่น หมายถึง ผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง ของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยการประชุมกลุ่มและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

3.2 ผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ของตัวแทนชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ผู้แทนพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ผู้แทนเกษตรจังหวัด ผู้แทนสาธารณสุขจังหวัด ผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิในภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ของชุมชนที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

จัดประชุมกลุ่มเพื่อหาปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชนบทแก่ ผู้นำชุมชน นักพัฒนา นักการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 15 คน และนำผลการประชุมกลุ่มมาถอดบทเรียนด้วยแผนที่ความคิดเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและนำมาพัฒนาตามข้อเสนอแนะต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากเอกสาร ได้แก่

1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบดังนี้

โดยสรุป องค์ประกอบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการศึกษาเอกสาร (เรียงลำดับความสำคัญ) มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยการเป็นสมาชิกและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่ม
2. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน
3. ระบบคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน ผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนตามเทศกาลต่างๆ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
4. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจมีลักษณะอาชีพ รายได้ของครัวเรือน เป็นการพึ่งตนเอง และจัดระบบตลาดในชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
5. ระบบการเรียนรู้ โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลางผ่านการศึกษาในระบบ
6. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ได้แก่ การอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา การปลูกป่าทดแทน การกำจัดของเสีย และการไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ
7. ระบบทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ในด้านการระดม การบริหารจัดการ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการทำบัญชีครัวเรือน
8. ความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน แสดงออกในรูปแบบของหลักประชาธิปไตย และระบบการไกล่เกลี่ยภายในชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
9. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบการออม และการมีธนาคารชุมชน

1.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบดังนี้

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล (Psychological empowerment) เป็นการแสดงออกระดับบุคคล หมายถึง การแสดงออกจากความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญโดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1.1 องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่ ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน ความเชื่อในความสามารถของตนเอง การยกย่องตนเอง และความเชื่อในศักยภาพของตนเอง

1.2 องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน

1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในองค์การ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน (Community empowerment) การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเอง และสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์กรและในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม โดยมีองค์ประกอบโครงสร้างทางสังคม ได้แก่

2.1 การกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน

2.2 การกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน

2.3 การควบคุมอำนาจ

2.4 การสนับสนุนทางสังคม

2.5 การสนับสนุนทางการเมือง

2.6 การถึงข้อมูลข่าวสาร

2.7 วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี

2.8 ระบบการให้รางวัล

2.9 การเข้าถึงทรัพยากร

2.10 การใช้ระบบพวกพ้องและเครือข่าย

ตอนที่ 2 การนำเสนอ และการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

การนำเสนอ และการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของสังคมไทย ที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองและชุมชนชนบทมีองค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้

2.1 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ได้แก่ การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนเมือง มีองค์ประกอบทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด คือ องค์ประกอบด้านพฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และ องค์ประกอบภายในบุคคลในความสำเร็จในศักยภาพตนเอง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ส่วนองค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ซึ่งมีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน พบว่า องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมากที่สุด คือ การสนับสนุนทางสังคม และวิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี รองลงมา คือ มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน และองค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย ได้แก่ การควบคุมอำนาจ รองลงมา คือ การสนับสนุนทางการเมือง และระบบการให้รางวัล

2.2 รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล ได้แก่ การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนชนบท มีองค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ในการรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน และการรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน และองค์ประกอบภายในบุคคล ในความสำเร็จในศักยภาพตนเอง

การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน พบว่า องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีมาก ได้แก่ วิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี รองลงมาได้แก่ มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน และ มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน และ องค์ประกอบที่สมาชิกในชุมชนคิดว่ามีน้อย ได้แก่ การสนับสนุนทางการเมือง รองลงมา ได้แก่ ระบบการให้รางวัล

รูปแบบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

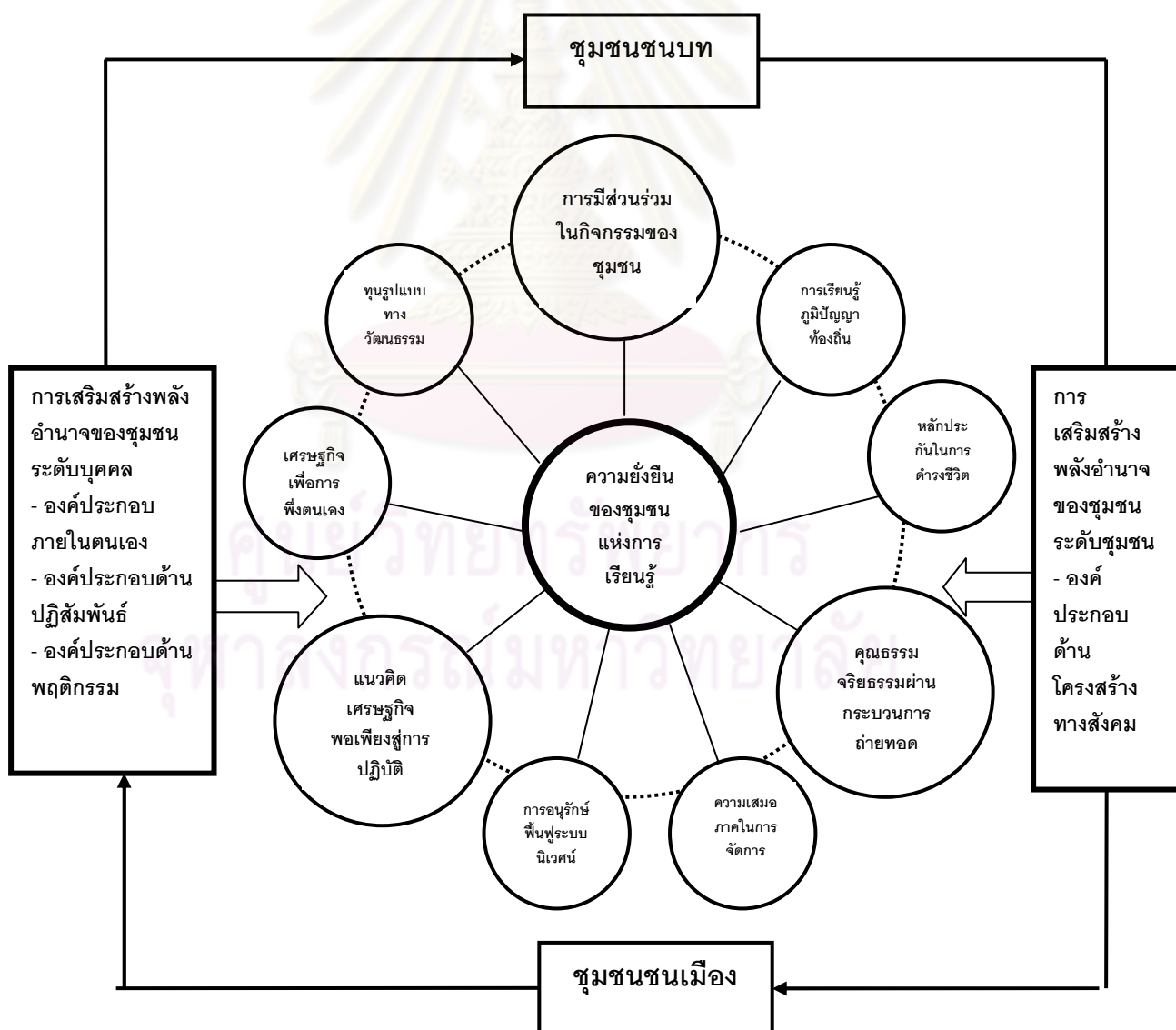
ประเด็น	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
3.1 การกำหนดเป้าหมายชุมชนในเรื่องการสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	-ด้านการสร้างเสริมอาชีพในชุมชน เพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิก -ด้านน้ำกินน้ำใช้ จากน้ำประปา -ด้านการสร้างเป็นชุมชนด้านการเกษตร การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	-กำหนดในวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน -การจัดตั้งกลุ่มที่เป็นแบบอย่างแก่การเรียนรู้
การกำหนดแผนชุมชนในเรื่องการสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้	มีการจัดทำแผนชุมชนทุกๆ ปี และตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลด้านต่างๆ	มีแผนชุมชนในเรื่องการรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ การพัฒนาอาชีพ
3.2 การวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชน	-ให้สมาชิกตอบแบบสอบถาม ความต้องการ -ใช้การลงความเห็นโดยการยกมือในที่ประชุมประจำเดือน หรือแสดงความ คิดเห็นไปยังผู้นำชุมชน -มีการจัดทำ SWOT ของชุมชน -ทำเวทีประชาคม	- การประชาคมหมู่บ้าน - เรียกประชุม ปรึกษาหารือ และออก ความคิดเห็นร่วมกัน
3.3 การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน	การจัดตามชอยเป็นกลุ่มย่อย และ ประชุมกลุ่มใหญ่ภายในชุมชนอีกเดือน ละ 1 ครั้ง ในการประชุมตัวแทน/ผู้นำ ชุมชน และสมาชิกในชุมชน จะเสนอ ปัญหาและช่วยกันหาแนวทางแก้ไข โดยปัญหาที่พบ เช่น ปัญหายาเสพติด ในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาน้ำใช้ในการเกษตร เป็นต้น	การจัดประชุมเป็นประจำทุกเดือน เพื่อ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเด็น	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
3.4 การจัดเวทีชาวบ้านให้ ความรู้ความเข้าใจ และ สร้างความสนใจในวง กว้าง ในเรื่อง การสร้าง ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้ที่ยั่งยืน	-ให้นักวิชาการ/วิทยากรที่มีความรู้เข้า มาเผยแพร่ความรู้ในชุมชน -ใช้ความร่วมมือของคนในชุมชนในการ ปรึกษาเรื่องต่างๆ มีการรับทราบ ปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหาภายใน ชุมชน	-พัฒนาต่อยอดกิจกรรมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น และต่อเนื่อง -ปรับปรุงเพื่อเพิ่มกิจกรรมใหม่ -ใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น
3.5 การบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของ ชุมชน ในการสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้	บันทึกจะอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น บันทึกตามวาระการประชุม รายงาน สรุปผลการดำเนินงาน การจัดทำ บันทึกของกลุ่มทุนต่างๆ	บันทึกข้อมูลการประชุมทุกเดือน
3.6 คณะกรรมการ คณะ บุคคล หรือ แกนนำ ใน การสร้างชุมชนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ ยั่งยืน	กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชน ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ข้าราชการที่เป็นสมาชิกในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการชุมชน หัวหน้า กลุ่มเกษตรกร และผู้นำในชุมชน	กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการสร้างชุมชน ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
3.7 การสร้างความเข้าใจ เชิงชวน ในเรื่อง การ ดำเนินงานการสร้าง ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้ที่ยั่งยืน	โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ทำสื่อ ประชาสัมพันธ์กระจายข่าวจากหอ กระจายข่าว จัดนิทรรศการเผยแพร่ ความรู้ ศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ และ จัดอบรม เป็นต้น	การประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย มีการ ประชุมชี้แจงข้อมูลให้สมาชิกทราบ และเห็นถึงการดำเนินงานและ ผลประโยชน์ที่จะได้รับ
3.8 การติดตามผลการ ดำเนินงานการสร้าง ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้ที่ยั่งยืน	การประเมินผลการดำเนินงานอย่าง สม่ำเสมอ ด้วยวิธีการนิเทศ และ ซักถามโดยไม่ได้จัดทำเป็นรายงาน และมีการใช้แบบสอบถาม ดูผลงานใน รอบปีที่ปฏิบัติหน้าไปเปรียบเทียบกับ ผลงานในปีที่ผ่านมา	การประเมินผลการดำเนินงานด้วยการ ประชุม พูดคุยปัญหาอย่างสม่ำเสมอ มีการติดตามการดำเนินงานทุกเรื่องที่ ทำ และต่อยอดในกิจกรรมที่ทำอย่าง ต่อเนื่อง
3.9 การสร้างความ สัมพันธ์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับสมาชิก หรือกลุ่ม ชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชน แห่งการเรียนรู้	การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างชุมชน ศึกษาจากสถานที่ แหล่งเรียนรู้ทั่วไป มีการประชุม แลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มต่างๆ เดือน ละครั้ง	การจัดอบรม ศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ ถ่ายทอดภูมิปัญญาและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างชุมชน
3.10 การจัดสรรทุน/ งบประมาณ ในการ	แหล่งงบประมาณที่ได้รับมาจากหลาย แหล่ง ได้แก่ งบจัดสรรจากเทศบาล	แหล่งงบประมาณที่ได้รับเป็นงบในการ สนับสนุนฐานการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อ

ประเด็น	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
ดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน	ทุนจากการรวมกลุ่มต่างๆในชุมชน รวมทั้งการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน	ปรับปรุงและส่งเสริมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จากเงินรัฐบาล หน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชน

โดยสรุป ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากการผลการศึกษาวิจัยในบทที่ 4 ดังนี้

แผนภูมิที่ 6 การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในแผนภูมิที่ 6 เป็นผลจากการศึกษาองค์ประกอบของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการเสริมสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยการร่วมกิจกรรมกลุ่มในชุมชน 2) การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ 3) การมีระบบคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในชนบ ธรรมเนียมประเพณีที่ผ่านกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กฎระเบียบปกติกาของชุมชน นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นที่สำคัญรองลงมาได้แก่ 4) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับครัวเรือน จากอาชีพและรายได้เพื่อการพึ่งตนเอง และมีตลาดชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิต 5) ระบบการเรียนรู้เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบโดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง 6) การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต 7) การสร้างระบบทุนของชุมชนโดยมีรูปแบบของกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และวิธีการทางบริหารจัดการผ่านการทำบัญชีครัวเรือน 8) การสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน ผ่านหลักการประชาธิปไตย และ 9) การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน ผ่านการออม ธนาคาร และสวัสดิการชุมชน ซึ่งทั้ง 9 องค์ประกอบมีความเชื่อมโยงกัน ในแต่ละชุมชนอาจมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันจึงถือว่าเป็นบริบทของชุมชนนั้นๆ หากชุมชนใดมีองค์ประกอบครบทั้ง 9 ชุมชนนั้นสามารถเป็นชุมชนที่มีความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ และกลไกสำคัญที่จะให้เกิดมีครบทุกองค์ประกอบได้นั้นขึ้นอยู่กับ การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน กล่าวคือ ในระดับบุคคลเป็นการแสดงออกของบุคคล มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ องค์ประกอบภายในบุคคล ได้แก่ ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน ความเชื่อในความสามารถของตนเอง การยกย่องตนเอง และความเชื่อในศักยภาพของตนเอง องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในองค์การ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการคิดแก้ไขปัญหา ส่วนในระดับชุมชนเป็นความเชื่อในความสามารถของตนเองและสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากรแล้วส่งผลดีต่อสังคม มีองค์ประกอบคือ โครงสร้างทางสังคม ได้แก่ การกำหนดบทบาท/หน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน การควบคุมอำนาจการสนับสนุนทางสังคม/การเมือง การถึงข้อมูลข่าวสารการเข้าถึงทรัพยากร วิธีการดำรงชีวิต ชนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบการให้รางวัล และการใช้ระบบพวกพ้องและเครือข่าย

จากผลการวิจัยพบว่าชุมชนเมืองได้รับพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริม จากหน่วยงานภาครัฐ และใช้รูปแบบของการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ส่วนชุมชนชนบทมักจะประสบปัญหาความแห้งแล้ง ความยากจน ทำให้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนจะเกิดในระดับบุคคลที่ต้องการรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา และพยายามพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดก่อน ทำให้ชุมชนชนบทได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติมากขึ้น ทำให้เกิดการรวมกลุ่มสมาชิก และมักจะได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน ในเวลาต่อมา

ผลการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งมีหน่วยวิเคราะห์อยู่ในระดับชุมชน เป็นการศึกษาองค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และใช้แนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน ทำให้ผลวิจัยในเรื่องดังกล่าวที่เกิดขึ้นในชุมชนว่า มี หรือไม่มี แต่ไม่สามารถตอบว่าองค์ประกอบใดเกิดก่อนหรือเกิดขึ้นทีหลัง เป็นการนำเสนอเพื่อให้ทราบว่า หากต้องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึง 9 องค์ประกอบ และการนำเอาแนวคิดการสร้างเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และระดับชุมชน จะทำให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาได้ หรือสามารถทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

3.1 การวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระดับบุคคล

3.1.1 ปัจจัยของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

- 1) การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 2) ความจริงใจ การมีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน
- 3) การสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม มีกฎ กติกาของหมู่บ้าน
- 4) การดูงานที่ตรงกับความต้องการ และต้องเป็นตัวอย่างที่ดีจริง
- 5) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 6) กระบวนการทำงานเอาความชัดเจน กำหนดเป็นเป้าหมาย มีการวางแผนร่วมกันอยู่เสมอ
- 7) ความสามัคคีของคนในชุมชน

- 8) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน
- 9) มีกลุ่มแม่บ้านเพื่อการพัฒนา มีกลุ่มเด็กและเยาวชนรักถิ่น
- 10) กำหนดอัตลักษณ์ของชุมชน

3.1.2 เงื่อนไขความสำเร็จของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

1) ผู้นำชุมชน ต้องเป็นคนพูดจริงทำจริง เสียสละ ซื่อสัตย์ มีความจริงใจ และร่วมทำงาน สามารถเข้าได้กับทุกคนทุกกลุ่ม มีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุน และมีผลต่อจิตใจของชุมชน

- 2) จำนวนสมาชิกในกลุ่มที่จะต้องขึ้นตรงกับผู้นำกลุ่ม
- 3) การกำหนดบทบาท หน้าที่ การมอบอำนาจให้กับสมาชิกในกลุ่ม

3.1.3 ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

- 1) ความเห็นแก่ตัวของคนในชุมชน ขาดความรับผิดชอบ
- 2) คนในชุมชนไม่มีความสามัคคีกัน
- 3) ผู้นำชุมชนไม่เอาใจใส่
- 4) การไม่ให้ความยุติธรรมของผู้นำ
- 5) ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร
- 6) มีรายได้น้อย ไม่มีแหล่งน้ำการเกษตร มีน้ำไม่ต่อเนื่อง

3.2 การวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในระดับชุมชน

3.2.1 ปัจจัยของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

1) ระบบเศรษฐกิจ ต้องเริ่มต้นจากครัวเรือน โดยเริ่มทำกันที่บ้านก่อน เหลือก็เอาไปแจกจ่าย และหากเหลือมากกว่าเดิมก็เอาไปแจกจ่ายหรือขาย

2) ระบบทุนนิยมในชุมชนที่มีการกู้หนี้ยืมสินควรช่วยกันแบบพี่น้อง และระบบทุนนิยมอื่นต้องคำนึงถึงจริยธรรมด้วย

- 3) ระบบสวัสดิการชุมชน
- 4) ระบบเครือญาติ
- 5) การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 6) ภาควิชาเครือข่าย
- 7) การแจ้งข่าวสาร หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- 8) การตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

3.2.2 เงื่อนไขความสำเร็จของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

- 1) บันไดเก้าขั้นตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ทุกหลังคาเรือนมีแหล่งอาหารเป็นของตนเอง มีบ่อน้ำ ปลูกพืชสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และสามารถแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน
- 3) มีหลักการงานจะไม่พึ่งพิงหน่วยงานภายนอก มีความพร้อม และความตั้งใจที่จะพึ่งตนเองก่อน
- 4) การสนับสนุนทางสังคมการเมืองที่มีผลต่อความเสมอภาคในชุมชน
- 5) การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนจะมีผลต่อจิตใจของชุมชน
- 6) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต้องกระจาย ทั่วถึง ถูกต้อง ชัดเจน

3.2.3 ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

- 1) ระบบเศรษฐกิจในครอบครัวตกต่ำ
- 2) การดำเนินงานภาครัฐเป็นผู้กำหนดความต้องการให้ชุมชน
- 3) งบประมาณไม่เพียงพอ
- 4) ความขัดแย้งกับผู้บริหาร

อภิปรายผลการวิจัย

ประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีความพยายามที่จะสร้างให้สมาชิกขององค์กร สมาชิกของชุมชน และพลเมืองของประเทศ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภายใต้แนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้เหมาะสมในทุกช่วงชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) ในอดีตที่ผ่านมาสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชนบทเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดการเรียนรู้จากรุ่นต่อรุ่น ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย เมื่อความก้าวหน้าทาง

เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารและคมนาคม ทำให้การติดต่อสื่อสารตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ในสังคมมนุษย์เป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ทัวถึง และมีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เข้าถึงความรู้อันมหาศาลได้โดยไม่มีขีดค้นพรมแดนแห่งความรู้ ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตเกิดเป็นวงจรที่ไม่หยุดนิ่ง และมีพลังต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หากการพัฒนาเป็นการพัฒนาอย่างสมดุลทุกด้านและทุกระบบ จึงสามารถสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาได้ การสร้างให้ชุมชนของสังคมไทยที่มีทั้งชุมชนเมือง และชุมชนชนบท เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ ทุกคนร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน การสร้างชุมชนให้สามารถดำรงสภาพของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา มีการสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มองเห็นการเรียนรู้เป็นกลไกการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพราะสามารถใช้เป็นกลไกในการผลักดันการพัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้ จนสามารถสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้จะต้องมีองค์ประกอบซึ่งเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ภายใต้เงื่อนไขของการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ดังนี้

1. องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท มีองค์ประกอบเดียวกันเพราะการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทยอาจจะเป็นชุมชนใหญ่ หรือชุมชนเล็ก และอาจจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายประเภท และมีความต่อเนื่องโดยให้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน (สุมาลี สังข์ศรี, 2548) ซึ่งความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีคุณภาพขององค์ประกอบอย่างเป็นองค์รวม หมายความว่า การทำกิจกรรมของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ ของธรรมชาติ มีการบูรณาการทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2539)

เดวิท แมทิวส์ (ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2548) มีทัศนะว่า การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน การสร้างความเป็นชุมชน (Sense of Community) จึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การ

เรียนรู้ของชุมชนแยกไม่ขาดจากการสร้างสำนักสาธารณะ ฉะนั้น ชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี หรือชุมชนที่มีประชาสังคมเข้มแข็ง คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น องค์ประกอบของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีบางส่วนเป็นองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ความร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน ระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ค่านิยมและความเชื่อในศาสนาหรืออุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิม เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนเข้มแข็ง เป็นส่วนประกอบสำคัญของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

โดยสรุปผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าองค์ประกอบของความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยการเป็นสมาชิกและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่ม จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และยังเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (อมรวิทย์ นาครทรรพ และคณะ, 2551) เพราะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนจะทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ ความรัก ความผูกพัน และความเต็มใจที่จะร่วมคิด ร่วมทุน ร่วมแรง ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

2. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน

การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน โดยเฉพาะบันไดเก้าขั้นตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำมาเป็นแนวทางและวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ของ เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และคณะ (2550) สรุปว่าการมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นแนวทางหนึ่งของการพลิกฟื้นความเข้มแข็งของชุมชน แต่เดิมความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากลักษณะของสังคมชนบทที่ความผูกพันระหว่างกันสูง มีความนับญาติ มีความปรองดองและการพึ่งพาอาศัยกัน แต่ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของกระแสทุนนิยมก่อให้เกิดภาวะวิกฤตของประเทศ ทำให้เกิดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน ซึ่งมีใ้การมุ่งแสวงหารายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นหลัก โดยลืมนำถึงฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ของตน

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กระแสไทในความเป็นกระแสสากล โดย ถันวา จิตต์สงวน (2550) กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ แนวคิดและแนวปฏิบัติพระราชทานในนามของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเปรียบเสมือนแสงเทียนที่ถูกจุดส่องสว่างขึ้นในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ล้อมรอบสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางความคิดครั้งสำคัญ ที่ชี้แนะสำหรับทุกภาคส่วนและทุกสังคมอย่างเป็นสากล แม้การนำไปประยุกต์ใช้กับการแก้ไขปัญหาความยากจน ภาคการเกษตร และชนบทจะดูเหมือนเป็นเป้าหมายหลักก็ตาม แต่ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตการบริโภคในเมือง การลงทุนภาคธุรกิจ การประยุกต์ใช้กับภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาประเทศในระดับมหภาค รวมทั้งการพิจารณามิติความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและสังคมโลก เพื่อสร้างความสมดุล ศักดิ์ศรี และการพึ่งพาตนเองให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะในเหล่าประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้เป็นอย่างดี

3. ระบบคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน

ระบบคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน ผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนตามเทศกาลต่างๆ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเพื่อการสร้างชุมชนยั่งยืน ของ วิชิต นันตสุวรรณ และ จำนง แรกพินิจ (2541) ที่ให้ความสำคัญต่อระบบคุณค่า ซึ่งเป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรมหรือการดำเนินกิจกรรมของระบบอื่นๆ โดยมี “คน” และ “การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน” เป็นเป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะเน้นการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน (สังคมหรือชุมชน) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ (การผลิต การจัดการทรัพยากรและการเลือกใช้เทคโนโลยี) และคนกับคุณธรรม (กายและจิต) ระบบคุณค่าจึงปรากฏอยู่ใน กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน

นอกจากนี้ระบบคุณธรรม จริยธรรม ยังรวมถึงคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัวด้วย เพราะจากผลการศึกษาในภาคสนาม พบว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้ง 4 ชุมชน มีลักษณะครอบครัวที่อบอุ่นไม่พบปัญหาครอบครัวแตกแยก เป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยวเดี่ยว (Monogamy) ทำให้เกิดความสมัคปรองสามัคคี ในระดับครอบครัว ซึ่งเป็นรากสำคัญของครอบครัวเข้มแข็ง

4. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง

การพัฒนาระบบเศรษฐกิจมีลักษณะอาชีพ รายได้ของครัวเรือน เป็นการพึ่งตนเอง และจัดระบบตลาดในชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค การสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ในทัศนะของ ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (2553) เริ่มจากกิจกรรม ช่อมอาชีพหลัก หมายถึง อาชีพของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน สร้างอาชีพในฝัน หมายถึง อาชีพที่พัฒนาจากฐานภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น จึงพึ่งพาภายนอกน้อยลง โดยเฉพาะการตลาด เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิต กิจกรรมทั้ง 2 อย่างนี้เป็นกลยุทธ์สร้างการมีส่วนร่วมเพราะคนในชุมชนเห็นประโยชน์ชัดเจน

5. ระบบการเรียนรู้ โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง

ระบบการเรียนรู้ โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลางผ่านการศึกษาจากระบบ เป็นองค์ประกอบของการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยทั่วไปเป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นสากลว่าการศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการพัฒนา และยังสอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนแบบผสมผสาน เพราะมองการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่แบ่งแยกออกจากกระบวนการพัฒนาอย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ ระบบการเรียนรู้ จึงจัดได้ว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งของวิถีชีวิต ที่จะแยกออกจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติไม่ได้ ระบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ว่ารูปแบบใด ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นจากการตื่นตัวของสมาชิกที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และความสามารถในการดำรงชีวิต ให้มีร่างกาย และจิตใจที่แข็งแรง สมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุง ตนเอง และสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมตามสภาพที่เกิดขึ้นอย่างสมดุล

6. การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต

การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ได้แก่ การอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา การปลูกป่าทดแทน การกำจัดของเสีย และการไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ เพื่อสร้างดุลยภาพให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้ ไม่ถูกทำลายโดยภัยจากธรรมชาติ หรือภัยจากมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาติ เป็นลักษณะการพัฒนาแบบบูรณาการ ในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2539) การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เพื่อไม่ให้ระบบนิเวศเสียสมดุล เป็นการอนุรักษ์และป้องกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นมรดกแห่งความยั่งยืนไปสู่รุ่นลูกหลาน ในอนาคต

7. ระบบทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม

ระบบทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ในด้านการ ระดม การบริหารจัดการ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการทำบัญชี คร่าวเรือน ระบบทุนในชุมชน เป็นผลจากความล้มเหลวของสถาบันการเงินเฉพาะทาง เช่น ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ที่มีระบบโครงสร้างการจัดการแบบองค์กรสมัยใหม่ และเป็นไป ตามหลักการของระบบทุนนิยม ที่ไม่สอดคล้องกับการเป็นแหล่งทุนของเกษตรกรระดับชาวบ้าน ใน ชุมชน หมู่บ้านจึงมีการสร้างองค์การทางการเงินของตนเพื่อปรับตัวให้อยู่ในกระแสความเป็นทุน นิยมได้อย่างเหมาะสม ด้วยการจัดตั้งองค์การทางการเงิน หรือ ทุนของตนเองขึ้นมา ด้วยเงื่อนไขที่ เกิดจากทั้งภายนอกและภายในชุมชน และองค์การดังกล่าว คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ (สุรวุฒิ บัดโธสง, 2550)

8. ความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน

ความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน แสดงออกในรูปแบบของหลัก ประชาธิปไตย และระบบการไกล่เกลี่ยภายในชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การ แบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม การสร้างความเสมอภาคทางโอกาส การขจัด ความยากจน การสร้างสวัสดิ์ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานเสรีภาพ เอกราช อธิปไตย ความเป็นไท และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (วิวัฒน์ชัย อุตถากร, 2546) เป็นโครงสร้างทางสังคมที่ ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ปลอดภัยจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจและผูกขาดอำนาจทางการเมือง

9. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน

การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบการออม และการ มีธนาคารชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเพื่อการสร้างชุมชนยั่งยืน ของวิจิต นันตสุวรรณ และ จำนง แรกพิณีจ (2541) ที่ต้องสร้างระบบสวัสดิการชุมชน เป็นความคิดแรกเริ่มของชุมชน คือ ชาวบ้านต้องมีสวัสดิการเหมือนข้าราชการ เมื่อรัฐให้ไม่ได้ ชุมชนต้องดำเนินการเอง จึงเกิดกองทุน สวัสดิการชุมชนที่นำผลกำไรของกองทุนชุมชนต่าง ๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ บำนาญ ทุนการศึกษา ฯลฯ เมื่อสำเร็จแล้วพบว่าเป้าหมายสำคัญของระบบ สวัสดิการชุมชนคือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน หลักประกันที่ว่านี้อาจหมายรวมถึง การแก้ปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การช่วยเหลือให้ผู้ไม่มีที่ดินทำกินมีที่ดินทำกินของตนเองได้ด้วย เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 9 องค์ประกอบ ปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ ต้องเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถ ในการที่จะตอบสนองความต้องการของตัวเอง ตามที่สหประชาชาติกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้ให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ และจากองค์ประกอบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ แนวคิด เรื่อง "ความยั่งยืนของชุมชน" ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนทำให้แต่ละชุมชนสามารถบริการ ความสมบูรณ์แบบความน่าอยู่ ความสามารถในการผลิต เพื่อให้ทุกชีวิตในชุมชน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต สามารถอยู่ได้อย่างมีความหมาย (จิตติ มงคลชัยอรัญญา, 2540)

2. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

การสร้างพลังอำนาจ เป็นกระบวนการของการกระทำทางสังคมที่ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร และชุมชน สามารถควบคุมตนเอง หรือความสามารถในการเลือกและกำหนดอนาคตของตน ชุมชน และสังคมได้ ดังนั้นการสร้างพลังอำนาจจึงมิได้หมายถึง การมีพลังเพื่อไปครอบงำหรือบังคับผู้อื่น แต่เป็นพลังที่จะกระทำร่วมกับผู้อื่นในการก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง (Downie, et al., 1991 ; Wallerstein & Bernstein, 1988 ; อ้างถึงใน ต๋องจิตต์ กาญจนโนมัย, 2540) และการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงระดับต่างๆ ทั้งปัจเจกบุคคล องค์กรและชุมชน ซึ่งการสร้างเสริมพลังอำนาจระดับบุคคล จึงมีความเชื่อมต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับชุมชน เพื่อที่จะพัฒนาความสามารถของบุคคลให้เกิดการกระทำ การสนับสนุนทางสังคม การอยู่ร่วมกับคนอื่นและทักษะการแสดงออกทางการเมือง ดังนั้น การศึกษาเรื่องการสร้างเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนจึงควรศึกษาทั้ง ในระดับบุคคล และในระดับชุมชน

การสร้างเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน มี 2 ระดับ ได้แก่ การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล เป็นการแสดงออกของสมาชิกในชุมชน ในการรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน ที่สามารถรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเพื่อพัฒนาให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น และมีความเชื่อในศักยภาพตนเองและสมาชิกในชุมชนว่าสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และการนำ เอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไป

พัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อทำให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน

ในบริบทของสังคมไทยที่เป็นชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ไม่ค่อยมีความแตกต่างกับมากนัก อาจเป็นเพราะพลังจากภายในเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ และประสบการณ์ ของแต่ละบุคคลในการคิด การเข้าใจ ในปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถที่จะควบคุมตนเองให้ดำเนินชีวิตไปถึงจุดหมายได้ (Zimmerman, 1998)

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชนเป็นเรื่องโครงสร้างทางสังคม ที่มีความรู้สึกของความเป็นชุมชนที่มีความร่วมมือ ร่วมใจ ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีวิถีการดำรงชีวิต มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ไปในทิศทางเดียวกัน มีระบบการให้รางวัล มีการสนับสนุนทางการเมือง สังคม เพื่อร่วมทำกิจกรรมด้วยความสมัครสมาน สามัคคี ส่วนการสนับสนุนทางการเมืองไม่ค่อยมีความสำคัญมากนักในชุมชน

ในบริบทของสังคมไทยที่เป็นชุมชนเมือง และชุมชนชนบท มีการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชนคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากกว่าในชุมชนชนบท ที่อาจจะพึ่งตนเอง

รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการศึกษาค้นคว้า เป็นโครงสร้างขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการใช้พลังอำนาจของชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนจึงเป็นเรื่องของประชาชนและรัฐบาล เป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีสิ่งสำคัญ 3 ประการขององค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (David Blunkett MP, 2004) ได้แก่ 1) การกระทำของสมาชิกในชุมชน (Active citizens) ประชาชนมีแรงกระตุ้น มีทักษะ ที่จะวิพากษ์วิจารณ์ เกี่ยวกับชุมชน ในการแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของชุมชน 2) การสร้างชุมชนเข้มแข็ง (Strengthened communities) ศักยภาพและทรัพยากรจะทำให้ประชาชนทำงานร่วมกันคลี่คลายสถานการณ์ได้ 3) ความเป็นหุ้นส่วนกับบุคคลสาธารณะ (Partnership with public bodies)

การสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน ที่เป็นชุมชนเมืองและชุมชนชนบทมีองค์ประกอบคล้ายคลึงกัน เพราะชุมชนใดที่มีความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะไม่มีข้อจำกัดใน

เรื่องขนาด อาจจะเป็นชุมชนใหญ่ หรือชุมชนเล็ก และอาจจะอยู่ในเมืองหรือชนบท สามารถเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2547) แต่ต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ ทุกคนร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมองเห็นว่าการเรียนรู้สามารถใช้เป็นกลไกในการผลักดันในการพัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้

3. ปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ในระดับบุคคล

ปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่สำคัญคือ ผู้นำชุมชน ที่มีความรู้ ชัยชนะ ชี้อัตถ์ เป็นแกนหลักในการทำกิจกรรมต่างๆ และมีความสามารถในการหล่อหลอมจิตใจของสมาชิกในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน สามัคคี เสมอภาค ยุติธรรม จริงใจ รวมทั้งต้องเป็นผู้นำทางธรรมชาติ มีความเป็นผู้นำสามารถคิด ทำ และแก้ไขปัญหาได้ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Burns, J.M., 1978 ; อ้างถึงใน ธวัช บุญยมนี, 2550) การแสดงความเป็นผู้นำที่เป็นปัญหา เพราะบุคคลไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องกระบวนการของความเป็นผู้นำ เบิร์นส์ (Burns) อธิบายความเข้าใจในธรรมชาติของความเป็นผู้นำว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างความเป็นผู้นำ กับอำนาจที่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้นำและผู้ตาม อำนาจจะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำจัดการบริหารทรัพยากร โดยเข้าไปมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ตามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนหวังไว้ ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อการบริหารจัดการทำให้เกิดแรงจูงใจ และนำมาซึ่งความพึงพอใจต่อผู้ตาม ความเป็นผู้นำถือว่าเป็นรูปแบบพิเศษของการใช้อำนาจ (Special form of power) ลักษณะของผู้นำที่สามารถสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรจะเป็นผู้นำแบบ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม พยายามให้ผู้ตามได้รับการตอบสนองที่สูงกว่าความต้องการของผู้ตาม เน้นการพัฒนาผู้ตาม กระตุ้นและยกย่องซึ่งกันและกันจนเปลี่ยนผู้ตามเป็นผู้นำ และมีการเปลี่ยนต่อกันไป เรียกว่า Domino effect ต่อไปผู้นำการเปลี่ยนแปลงก็จะเปลี่ยนเป็นผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) เป็นผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตาม ซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับผู้ตามในด้านความต้องการ (Needs) ความปรารถนา (Aspirations) ค่านิยม (Values) และควรยึดจริยธรรมสูงสุด คือ ความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม ผู้นำลักษณะนี้มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองความต้องการ และความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้ตาม

ต่อมา เบสส์ (Bass, B.M., 1985 ; อ้างถึงใน ธวัช บุญยมติ, 2550) พบว่า แนวคิด พฤติกรรมความเป็นผู้นำของเขาขัดแย้งกับแนวคิดของ เบิร์นส์ ซึ่ง เบสส์ พบว่า พฤติกรรมของผู้นำ ในการนำกลุ่มให้ปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ผู้นำจะต้องแสดงความเป็นผู้นำทั้ง 2 ลักษณะร่วมกัน คือ ความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมาย และความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป โดยทิศทางการแสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำจะออกมาในสัดส่วนของความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูปหรือเชิงเป้าหมายมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับ

1. สิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร ได้แก่ เศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของแต่ละท้องถิ่น
2. สิ่งแวดล้อมภายในองค์กร ได้แก่ งาน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และวัฒนธรรมองค์กร
3. คุณลักษณะส่วนตัวของผู้นำเอง ได้แก่ บุคลิกภาพ ความสามารถเฉพาะบุคคล และความสนใจของแต่ละบุคคล

ความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) ตามแนวคิดของเบสส์ หมายถึง การที่ผู้นำให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้ตามเพื่อให้เกิดขวัญและแรงใจในระดับที่สูงขึ้น ผู้นำสามารถทำให้ผู้ตามเกิดแรงคล้อยใจในการทำงาน และพยายามที่จะทำงานให้ได้มากกว่าที่คาดหวังไว้ ซึ่งความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป ประกอบด้วย บุคลิกภาพที่น่านับถือ (Charisma) การยอมรับความแตกต่างของบุคคล (Individualized consideration) และการกระตุ้นให้ใช้สติปัญญา (Intellectual stimulation)

ความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมาย (Transactional Leadership) หมายถึง การที่ผู้นำชี้แนะหรือจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนด โดยระบุความชัดเจนด้านบทบาท โครงสร้างงานและสิ่งที่ต้องการจากงานซึ่งจะแลกเปลี่ยนกันด้วยสิ่งตอบแทนที่ผู้ตามต้องการ เพื่อเป็นแรงผลักดันให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่คาดหวังไว้ เบสส์ ได้เสนอแนวทาง 2 ประการ ในการแสดงความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมาย ได้แก่ การให้รางวัลตามสถานการณ์ (contingent reward) และการจัดการโดยยึดกฎระเบียบ (management by exception)

การแยกผู้นำเชิงปฏิรูป และผู้นำเชิงเป้าหมาย แยกที่ความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดสติปัญญา รู้จักคิดแก้ปัญหาเก่าในแนวทางใหม่ มีความคิดสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลในการทำงาน เพราะผู้นำเชิงปฏิรูปจะไม่ยินดีกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและพยายามที่จะหาวิธีทางใหม่ในการทำงาน เพื่อให้งานประสบความสำเร็จมากที่สุดเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้เขาทำได้

ในขณะที่ผู้นำเชิงเป้าหมายยังคงให้ความสำคัญอยู่กับการคงสภาพของระบบการทำงานในปัจจุบันต่อไป เพื่อให้งานสำเร็จไปแบบวันต่อวัน มั่นคง และไม่เสถียร

นอกจากผู้นำที่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว สมาชิกในชุมชนในฐานะของผู้ตามต้องมีความสามัคคีกัน ให้ความช่วยเหลือและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีความขยันหมั่นเพียร มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนมีความมั่นคง ยืนหยัดอยู่ได้ รวมทั้งสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ในระดับชุมชน

โครงสร้างทางสังคมที่สมดุล โดยมีระบบเศรษฐกิจเริ่มต้นจากครัวเรือน ระบบทุนนิยมช่วยกันแบบพี่น้อง และมีระบบสวัสดิการชุมชนที่ทำให้สมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้เป็นปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ยังสอดคล้องกับเป้าประสงค์ตามกรอบแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ได้แก่

1. คุณภาพ : สังคมไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นสังคมฐานความรู้ มีการพัฒนาศักยภาพและการศึกษาได้ด้วยตนเอง มีการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพตามศักยภาพการผลิตในประเทศ โดยเน้นความได้เปรียบเชิงแข่งขันควบคู่กับผลิตภาพ (productivity) เพิ่มผลผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และลดมลพิษในเชิงป้องกัน

2. เสถียรภาพและการปรับตัว : เศรษฐกิจเกิดการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพทั้งระดับภายในและภายนอกประเทศ มีการสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมจากปัจจัยสนับสนุนภายใน โดยคำนึงขีดจำกัดและความสามารถในการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการพัฒนาและการบริหารจัดการเศรษฐกิจระดับฐานรากอย่างครบวงจร โดยมีสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย มีการสร้างไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์อันเป็นมรดกดั้งเดิมของชาติ

3. การกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม : ประชากรมีสร้างความเท่าเทียมทั้งด้านเพศ อาชีพ รายได้ การศึกษา ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ และบริการพื้นฐานทางสังคม มีโอกาสในการเข้าถึงตลาดและการจัดสรรฐานทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและสงวนรักษาทรัพยากรให้คนรุ่นอนาคต

4. การมีระบบบริหารจัดการที่ดี : ประชากรทุกภาคส่วนของสังคม มีโอกาส และสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร กระบวนการตัดสินใจ และนโยบายสาธารณะแก่ประชาชน โดยผ่านการ

บริหารจัดการ การส่งเสริมและกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและการสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการของสถาบันการเมือง สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

นอกจากนี้ปัจจัยของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ยังต้องอาศัยกลไกที่สามารถเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ที่จะก้าวไปพร้อมเทคโนโลยีที่มีการพัฒนามากขึ้น และรู้จักเอาประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ที่สามารถใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายตามของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559)

1) นโยบายด้านการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ตามทิศทางของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ในการส่งเสริมคนไทยให้มีการเกิดที่มีคุณภาพ มีการกระจายที่สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ การพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนเสริมสร้างค่านิยมที่ดีและวัฒนธรรมไทยที่ดี เพื่อพัฒนาคน ชุมชน และสังคมให้มีความพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและอยู่กับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุข เป้าหมายดังกล่าวจะบรรลุผลได้ต้องอาศัยการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับบุคคลให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพ สามารถรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเพื่อพัฒนาให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น บุคคลต้องมีความเชื่อในศักยภาพตนเองและสมาชิกในชุมชนว่าสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และการนำเอาความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อทำให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนได้

2) ภาครัฐควรเน้นการทำงานของสถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ภาคีเครือข่ายที่มีส่วนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการสนับสนุนด้านวิชาการ ด้านแหล่งทุน เพื่อให้สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน ภาคีเครือข่าย สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง จนสามารถทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้จริง

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงาน : การใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดบทบาทของตนเองให้เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ไม่ควรกำหนดภารกิจ หรือการปฏิบัติงานตามเป้าหมายที่หน่วยงานต้องการ มากกว่าความต้องการจำเป็นของชุมชนเอง การมีเป้าหมายให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ควรเป็นเป้าหมายสูงสุดในการทำงาน

2) หน่วยงานควรเป็นพี่เลี้ยงที่มีความรู้ ความสามารถ ถ่ายทอดทักษะ เปิดโอกาสให้ชุมชนเรียนรู้สิ่งที่ยากจะทำ มากกว่าสิ่งที่หน่วยงานให้ทำ การให้โอกาสแก่ชุมชนที่ดีที่สุด คือ การศึกษาดูงาน ได้เห็น ได้ปฏิบัติ ในสิ่งที่ประสบผลสำเร็จ และในสิ่งที่ล้มเหลว เพื่อเป็นแบบอย่าง และทางเลือกที่จะทำตาม หรือ ไม่ทำตาม

1.3 ข้อเสนอแนะสำหรับท้องถิ่น : การใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

1) ผู้นำท้องถิ่นสามารถเลือกรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนตนเอง และหากต้องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้สามารถประเมินองค์ประกอบของชุมชนตนเอง และสามารถที่เสริมสร้างในส่วนที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือยังมาสามารถทำให้ยั่งยืนได้

2) ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรม /โครงการ /การเลือกรับการสนับสนุนจากองค์กร/หน่วยงาน/งบประมาณ ตามความเหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การดำรงไว้ของธรรมเนียมประเพณี การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ที่ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของชุมชนให้ถึงรุ่นลูกหลานต่อไปได้

3) การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทจากชุมชนต้นแบบ สามารถเป็นตัวอย่างให้ชุมชนนำไปศึกษาและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยเพื่อพัฒนาแสวงหา หรือพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับนักวิจัยที่จะหาแนวทาง กระบวนการ หรือวิธีการที่จะนำเอารูปแบบดังกล่าวไปทดลองใช้กับชุมชนที่ประสบปัญหาในการพัฒนา หรือเป็นชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

2.2 การศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย เพราะความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตที่ได้รับผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. การศึกษาตลอดชีวิตการศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2538.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 22 ปี กศน.สู่การศึกษาตลอดชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การ
ขนส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2544.

กระทรวงการต่างประเทศและสมาคมเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม. The Centre for Our Common
Future (สวีตเซอร์แลนด์). แผนปฏิบัติการ ๒๑ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2537.

เกษม วัฒนชัย. การปฏิรูปการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2545.

เกษม วัฒนชัย. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยการ
ปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2549.

โกมล สนั่นก้อง. ปาสองน้ำ:คนสองวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1 เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2547.

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต :
ให้ชุมชนตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อเผชิญปัญหาวิกฤต. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย, 2542.

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. ชุมชนยั่งยืน. เอกสารเผยแพร่ของกรมพัฒนาชุมชน.
กระทรวงมหาดไทย, 2551.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545(ฉบับที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิต เพื่อ
สังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ
สกศ., 2543.

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, สำนักงาน. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย
(พ.ศ.2551-พ.ศ.2554), 2548.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม**

ฉบับที่เก้า (พ.ศ.2545-2549) กรุงเทพฯ : ศูนย์สภาพแวดล้อม, 2544.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม**

ฉบับที่สิบ (พ.ศ.2550-2554) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ทิศทางแผนพัฒนาฉบับที่ 11.**

เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2553 ของ สศช.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **วิถีเมืองและชนบท กับ ความ**

อยู่เย็นเป็นสุข. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2550.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **วิสัยทัศน์ประเทศไทย...สู่ปี**

2570. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2551.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ**

5 ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10. เอกสารสรุปผลการประชุมประจำปี 2548.

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, **รัฐประศาสนศาสตร์กับการ**

เสริมสร้างพลังประชาชน. การประชุมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ระดับประเทศ ครั้งที่ 1, 7 กุมภาพันธ์ 2550.

คมกริช กิติคุณ. **การผลิตในระบบเกษตรกรรมทางเลือก.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ,

สาขาวิชาการศึกษานอกกระบวน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP), สำนักงาน. **รายงานการพัฒนาคนของประเทศ**

ไทย 2546. กรุงเทพฯ ; สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2546.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา .**การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา.** เอกสารประกอบการเรียนภาค

วิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ชัยยศ อิมสุววรรณ. **การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.** วิทยานิพนธ์

ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ชัยยุทธ ชันธปราบ. **การพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้โลกาภิวัตน์ จะเป็นไปได้หรือไม่.** ใน สุริชัย หวันแก้ว,

การพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์กับทิศทางประเทศไทย, กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษากการพัฒนาสังคม, 2545.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **ตัวแบบบริหารงานพัฒนาชนบทแบบองค์รวม. วารสารพัฒนาบริหาร
ศาสตร์ ปีที่ 39 ฉบับที่ 4 (ธันวาคม 2542).**

จิตยา สุวรรณะชญ. **สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช, 2527.**

ณัฐพัชร ทองคำ. **การพัฒนาสื่อเพื่อการสร้างความตระหนัก ต่อการมุ่งสู่ตำบลแข็งแรง โดย
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลมหาสวัสดิ์จังหวัดนครปฐม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ภาควิชา
เทคโนโลยีทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.**

ต้องจิตต์ กาญจน์นัย. **การประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับทฤษฎีการสร้าง
พลังในการป้องกันโรคเอดส์ของหญิงตั้งครรภ์ โรงพยาบาลแม่และเด็กศูนย์
ส่งเสริมสุขภาพเขต1, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกสุขภาพศึกษา
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.**

ธวัช บุญยมณี. **ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2550.**

ธันวา จิตต์สงวน. **การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กระแสใน
ความเป็นกระแสสากล. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550.**

นภาพรณีย์ หะวานนท์, เพ็ญศรี จีระเดชากุล และ สุรวุฒิ บัดไธสง. **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความ
เข้มแข็งของชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2550.**

นิตยา เพ็ญศิริรักษา. **การสร้างพลัง. วารสารเพื่อสุขภาพ (ฉบับพิเศษ), 2540.**

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. **การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน. มุลนิธิพลังนิเวศและชุมชน,
2542.**

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. **ชุมชนแห่งการเรียนรู้: กลไกสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา
สอง. มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน, 2553.**

ประเวศ วะสี. **บนเส้นทางชีวิต. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2538.**

ประเวศ วะสี. **สรุปผลการประชุมโต๊ะกลม เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน, วันพุธที่ 30 เมษายน 2546
ณ ห้องหลานหลวง โรงแรมรอยัล ปริ้นซ์เซส กรุงเทพมหานคร. สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546.**

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.**

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2539.**

พจนานุกรมไพบูลย์. การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

: การศึกษาแบบพหุกรณี, วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา นอก
ระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 41 ก. 3 มีนาคม 2551.

พรทิพย์ โภไคยอุดม. การเสริมพลังอำนาจด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพัฒนา
ชุมชนยั่งยืน ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง, วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา นอกกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

พสุ เตชะรินทร์. รายงานผลการศึกษา การพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูง, คณะ
พาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. การบริหารการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช , 2524.

ภัทรา สง่า. การสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง. เอกสารประกอบการสอน โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัย
ราชภัฏชัยภูมิ, 2552.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2524.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. การสัมมนา เรื่อง การพัฒนาชุมชน เมืองแห่งการ
เรียนรู้สำหรับสังคมไทย : สกศ., 2547.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.
2552-2561) กรุงเทพฯ : สกศ., 2547.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ 5 ภูมิภาค รุ่นที่ 1 ,
กรุงเทพฯ : 2551.

วรพิทย์ มีมาก. รัฐบาลกับการเสริมสร้างพลังอำนาจของประชาชน. เอกสารการประชุมวิชาการรัฐ
ประศาสนศาสตร์ระดับประเทศ ครั้งที่ 1 วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2550, สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์.

- วราภา จันทร์โชติ. **ประสิทธิผลของการฝึกอบรมการสร้างพลังต่อการพัฒนาเจตคติ การเห็นคุณค่าในตนเอง และความเชื่อในความสามารถของตนเองในนักศึกษาพยาบาล**, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกพยาบาลสาธารณสุข, คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.
- วันชัย ธรรมสังการ. **การเสริมสร้างพลังทางจิตวิทยากับการทำงานในองค์กร**. **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษย์**. 6, 2 (พ.ค.-ส.ค. 2543).
- วิจิต นันตสุวรรณ และ จำนง แรกพิณีจ. **บทบาทของชุมชนกับการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541.
- วิวัฒน์ชัย อุตถากร. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. **มติชนรายวัน** วันที่ 17 กรกฎาคม 2546.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการวัดและประเมินผล** เอกสารประกอบการสอน. ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2547.
- สมศักดิ์ กิจธนะวัฒน์. **การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม โดยใช้หลักการจัดการตามแนวมนุษยนิยมและการเพิ่มพลังศักยภาพของตนเองของแอนโทนี ร็อบบินส์**, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สนอง โลหิตวิเศษ. **เอกสารการสอน วิชา การศึกษาตลอดชีวิต** : 2544.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- สายันต์ ไพเราะญจิตร. **ทฤษฎีการและหลักการพัฒนาชุมชน**. ภาควิชาการพัฒนาชุมชน. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- สิทธิชัย ละมัย. **การวิเคราะห์แนวคิดการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร. **ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนอีสานใต้**. **วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช**. 8, 2, 2538.

สุพจน์ แสงเงิน. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน:

ศึกษากรณี ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา ภาควิชาสังคมวิทยา, คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สถาบันราชภัฏพระนคร, 2546.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2542.

สุภาวดี จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 9.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุภาวดี จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

สุมาลี สังข์ศรี. **การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : กลุ่ม
พัฒนานโยบายการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาและการท่องเที่ยว. สำนักมาตรฐานการศึกษา
และพัฒนาระบบการเรียนรู้ สกศ., 2548.

สุมาลี สังข์ศรี. **รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21**.

กรุงเทพฯ : ศูนย์สภาลาดพร้าว, 2544.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. **ภูมิทัศน์ใหม่ของการแข่งขันในเวทีโลก**. สำนักงาน ก.พ. กรุงเทพฯ.

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. **สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. **วารสารครุศาสตร์** 36, 2
(พฤศจิกายน 2550-กุมภาพันธ์ 2551).

เสรี พงศ์พิศ. **ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข**. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลังปัญญา,
2548.

เสรี พงศ์พิศ. **เครือข่าย : ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพฯ : สถาบัน
ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548.

เสรี พงศ์พิศ. **ฐานคิด : จากแผนแม่บทวิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ : พลังปัญญา, 2548.

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. **รายงานผลการดำเนินงานการจัดกระบวนการ
เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนด้วยกระบวนการ กศน. ที่ประสบผลสำเร็จ**,
2552.

วนันดา หมวดเอียด. **รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มี
อิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของครูสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษานครนายก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยและสถิติ
ทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

อรทัย อัจฉา. **การประเมินผลเพื่อสร้างเสริมพลังอำนาจ : ทางออกที่ท้าทาย**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล. **ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย.**

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2541.

เอนก นาคะบุตร. ชุมชนเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย: บทสังเคราะห์ภาพรวมของขบวนการ

เคลื่อนไหวทางสังคม ใน อารมณั์ จันทรสมวงศ์(บก.). **พลวัตชุมชนไทยในสมัย**

โลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2544.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. **รายงานการวิจัย เรื่อง แนวโน้มการจัดการศึกษานอกระบบ**

โรงเรียนของประเทศไทยในทศวรรษหน้า. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2550.

อุทัยทิพย์ เครือละม้าย และณัฐภา ตาลกิจกุล. **พัฒนากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมใน**

เขตเมือง. ชลบุรี : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคกลาง, 2542.

อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์ และปัทมา อมรศิริสมบุรณ์ : ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา : เมืองและ

ชนบท. ในวรัชย์ ทองไทย และสุริย์พร พันพึ้ง. **ประชากรและสังคม 2550.** นครปฐม :

สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม, 2550.

ภาษาอังกฤษ

Cleirbaut, Gilbert. **Empowerment : A key to a Victorious Future.**(on-line). Available: http://www.tsl.Org/church /new_beginnings/empowerment. htm[1998, April 3]

Clutterbuck, D., and Kernaghan, S. **The Power Of Empowerment: Release the Hidden**

Talents of Your Employees. London : Kogan Page, 1994.

Dave, R.H. (ed) **Foundations of Lifelong Education.** Oxford : pergamon Press, 1976 .

Fine, J. **Worker centers : Organizing communities at the edge of the dream.** Ithaca, NY:

Cornell University Press, 2006.

Gibson, C. H. **A concept analysis of empowerment.** Journal of Advanced Nursing,

16, 1991.

Gutierrez, L. M., Parsons, R. J., and Cox, Enid Opal. **Empowerment in social Work**

Practice : A Sourcebook. Pacific Grove: Brooks/Cole, 1998.

Hargreaves, Andy. **Changing Teachers, Changing Times: Teacher's Work and**

Culture in the Postmodern Age. London: Cassell, 1994.

Hasksever, C., Render, B., Russell, R.S. and Murdick, R.G. **Service Management and**

Operations. New Jersey : Prentice Hall, 2000.

- Harvey, T. R., and Drolet, B. **Building Teams, Building People : Expanding the Fifth Resource**. Lancaster : Technomic Publishing, 1994.
- Keiffer, C. **Citizen empowerment : A developmental perspective**. *Prevention in Human Services*, 3(16), 1984.
- Kouzes, J M., and Posner, B. Z . "Strengthen Others : Sharing Information and Power," in **Skyhooks for Leadership**. 1999. Edited by John A. Shtogren. p. 235-260. New York : AMACOM, 1987.
- Luthans, F. **Organizational Behavior**. 8th ed. Boston : McGraw-Hill, 1998.
- Lunenburg, F.C., and Omstein. A. C. **Educational Administration : Concepts and Practices**. 2nd ed. Belmont : Wadsworth, 1996.
- Peter , M.S. **The Fifth Discipline : The art and practice of the learning organization**, Doubleday, New York, 1990.
- Rappaport, J. **The power of empowerment language**. *Social Policy*, 16(2), 1985.
- Rappaport, J. **Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology**. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 1987.
- Robert Adams. **Social Work and Empowerment**. Third Edition (Practical Social Work), 2003.
- Rissel, C. **Empowerment: the holy grail of Health Promotion**. *Health Promotion International* 9(1), 1994.
- Schermerhorn, Jr. **Management** 5th ed. New York : John Wiley & Sons, 1996.
- Schermerhorn, Jr. J.R., Hunt, James G. and Osborn, Richard N. **Basic Organization Behavior**. 2nd ed. New York: John Wiley & Sons, 1998.
- Sergiovanni, T. J., and Starratt, R. J. **Supervision: A Redefinition**. 6th ed. Boston : Allyn and Bacon, 1998.
- Short, P. M., and Greer, J. T. **Leadership in Empowered Schools : Themes from innovative Efforts**. New Jersey : Prentice Hall, 1997.
- Simons – Morton, G., and Davis, C. A. **Empowerment : The process and The outcome**. *Health Education Quarterly*, 23 (3), 1996.

Sorokin and Zimmerman . **Principles Of Rural-Urban Sociology** (Reference American Social Science Series) Published by Henry Holt, New York. Copyright 1929.

Stone, F. M., and Sachs, R. T. **The High-Value Manager “Developing the Core Competencies Your Organization Demands.”** New York : AMACOM. 1995.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. **World Conference on Adult Education.** Montreal, Canada, 21-31 August 1960. general UNESCO/ED/177. Paris, 17 November 1960.

Zimmerman,M., and Rappaport, J. Citizen participation,perceived control and psychological empowerment. **American Journal of Community Psychology.** 1988.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

1. รองศาสตราจารย์ นิสา ชูโต	นักวิจัย มูลนิธิประชากร
2. รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล	สาขาการศึกษาจากระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร. สำรวม จงเจริญ	คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
4. ดร. ปาน กิมปี	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย
5. นายองอาจ วีรภัทรสกุล	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดขอนแก่น

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาชุมชนกลุ่มตัวอย่าง

1. ผอ.(นาย)วรวิทย์ กิตติคุณศิริ	ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย จังหวัดเพชรบูรณ์
2. นายองอาจ วีรภัทรสกุล	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดขอนแก่น
3. ดร. ขจิต ฝอยทอง	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ : แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล	สาขาการศึกษาจากระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร. สำรวม จงเจริญ	คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์
3. ดร. ปาน กิมปี	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

4. นายองอาจ วีรภัทรสกุล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย
จังหวัดขอนแก่น

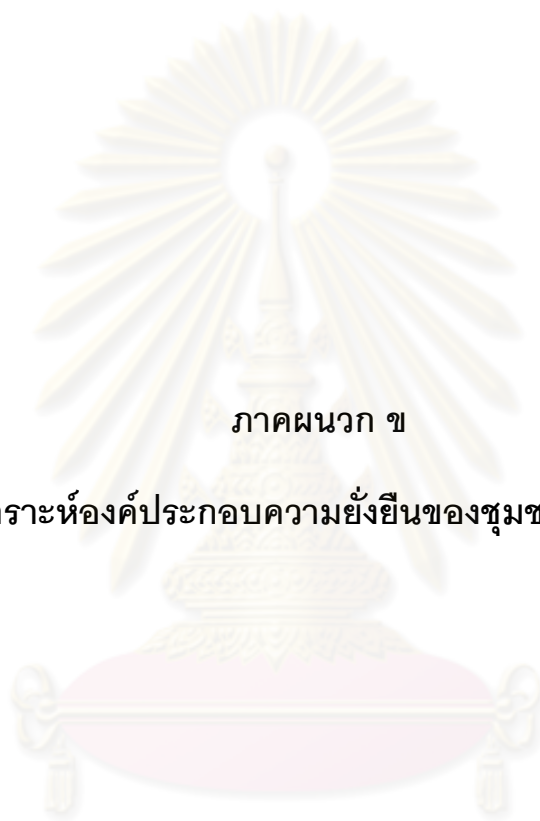
**รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ : แบบสอบถามรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของ
ชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้**

1. รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร. สำรวม จงเจริญ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์
3. ดร. ปาน กิมปี สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย
4. นายองอาจ วีรภัทรสกุล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย
จังหวัดขอนแก่น

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ : แนวทางการสนทนากลุ่ม

1. รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร. สำรวม จงเจริญ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์
3. ดร. ปาน กิมปี สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย
4. นายองอาจ วีรภัทรสกุล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย
จังหวัดขอนแก่น

ภาคผนวก ข

ตารางวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

1. มีการพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต
  - 1.1 การอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา
  - 1.2 การฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชน
  - 1.3 การปลูกป่า ปลูกพืชทดแทน
  - 1.4 การกำจัดของเสีย
  - 1.5 การไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ
2. พัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อน และจัดระบบการแลกเปลี่ยนผล ผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
  - 2.1 ลักษณะอาชีพ รายได้ ของครัวเรือน
  - 2.2 ตลาดในชุมชน
  - 2.3 ร้านค้าสหกรณ์
  - 2.4 การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน
  - 2.5 การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
3. มีการสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามา มีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ
  - 3.1 การทำบัญชีครัวเรือน
  - 3.2 กองทุนหมู่บ้าน
  - 3.3 สหกรณ์
  - 3.4 เครดิตยูเนียน
  - 3.5 ระบบทุนจากเครือข่าย
  - 3.6 กองทุนสวัสดิการชุมชน
  - 3.7 กองทุนผู้สูงอายุ
  - 3.8 กลุ่มออมทรัพย์
4. มีระบบคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ใน กฎระเบียบต่างๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน
  - 4.1 ขนบธรรมเนียม ประเพณี
  - 4.2 กระบวนการถ่ายทอด และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

- 4.3 กฎระเบียบ กติกาของชุมชน
- 4.4 ระบบคุณธรรม จริยธรรมในชุมชน
5. มีการสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน
  - 5.1 หลักการประชาธิปไตย
  - 5.2 การควบคุมการกระทำผิด
  - 5.3 ระบบการไกล่เกลี่ยภายในชุมชนแบบเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ
6. มีระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง
  - 6.1 การศึกษาในระบบ
  - 6.2 การศึกษานอกระบบ
  - 6.3 การศึกษาตามอัธยาศัย
  - 6.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 6.5 อัตลักษณ์ชุมชน
  - 6.6 ความเชื่อมโยงภูมิปัญญากับความรู้อสากล
7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน
  - 7.1 การประกันสุขภาพ
  - 7.2 สวัสดิการชุมชน
  - 7.3 การออม / ธนาคารชุมชน
  - 7.4 กองทุนยา
  - 7.5 สาธารณสุขพื้นฐาน
8. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ
  - 8.1 ศูนย์เรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
  - 8.2 การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภาคปฏิบัติ
9. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน
  - 9.1 การเป็นสมาชิกกลุ่ม
  - 9.2 จำนวนครั้งของการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
  - 9.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม เช่น ร่วมเงิน-ร่วมแรง-ร่วมสิ่งของ

1. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

องค์ประกอบ	อนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ					ระบบเศรษฐกิจ					การสร้างระบบทุนของชุมชน								ระบบคุณธรรมจริยธรรม				เสมอภาคยุติธรรม			ระบบการเรียนรู้						หลักประกันความมั่นคง					เศรษฐกิจพอเพียง		กิจกรรมของชุมชน		
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	1	2	3	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3
ข้อมูล																																									
บ้านสามขา	/	/				/						/	/					/	/	/																		/	/	/	
วัดเขาแก้ว						/					/																	/										/			
วัดป่าฝาง																			/	/			/	/		/	/											/	/		
บ้านดอนมัน		/				/													/	/			/	/		/	/											/	/		
บ้านท่าหลักดิน						/																					/											/			
บ้านบัว						/					/		/	/	/		/	/	/	/			/	/		/	/											/	/		
บ้านปะอาว	/																		/							/	/											/	/	/	
บ้านพิมูล						/			/						/					/																		/			
บ้านหนองลูกช้าง											/		/	/	/		/	/	/	/			/	/		/	/											/			
เรณูนคร	/																	/	/				/	/		/	/	/	/								/	/	/		
วัดโพธิ์ภิราม											/							/																				/	/		
บ้านโค้งตาบง			/	/	/																																	/	/	/	
บ้านบางพลับ		/				/	/				/		/	/	/		/	/	/	/			/	/		/	/											/	/	/	
บ้านหนองกลางดง						/													/				/	/		/	/	/	/								/	/			
สามชุกตลาดร้อยปี			/			/													/																						
บ้านทุ่งกระโปรง						/					/	/		/	/		/	/	/	/			/	/		/	/	/	/		/						/	/	/		
บ้านยาง						/					/			/	/		/	/																				/			
บ้านฉางกลาง	/	/				/													/								/											/			
บ้านทุ่งไผ่	/					/												/																							
บ้านป่อแร่						/												/														/						/	/	/	

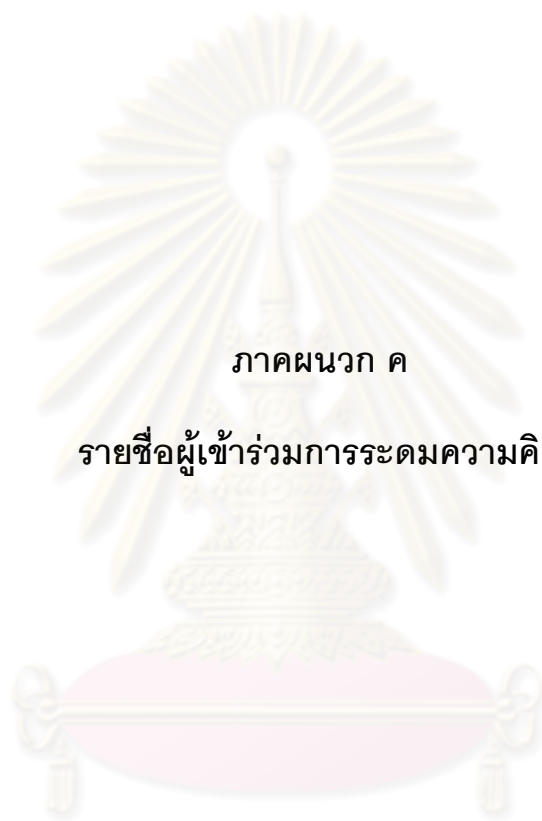

3. กรมการพัฒนารัฐวิสาหกิจ กระทรวงมหาดไทย

องค์ประกอบ	อนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ					ระบบเศรษฐกิจ								การสร้างระบบทุนของชุมชน								ระบบคุณธรรมจริยธรรม				เสมอภาคยุติธรรม			ระบบการเรียนรู้						หลักประกันความมั่นคง					เศรษฐกิจพอเพียง		กิจกรรมของชุมชน		
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	1	2	3	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3			
ข้อมูล																																												
บ้านศรีบุญเรือง	/					/	/				/							/		/													/	/						/		/		
บ้านภูหมู่ที่ 1,2	/																	/	/	/										/					/			/		/				
บ้านทุ่งกระโปรง						-					-	-						-	-	-								-	-	-	-	-			-			-	-	-		-		
บ้านปอน้ำซับ																																	/									/		

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เข้าร่วมการระดมความคิด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้เข้าร่วมการระดมความคิด

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน

เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลต้นเปา วันศุกร์ที่ 3 กันยายน 2553 เวลา 13.30-15.30 น.

1. นายชินทร์	แก้วนำ	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลต้นเปา
2. นายจงวิทย์	รินคำ	ผู้ใหญ่บ้านสันมะฮักฟ้า
3. นายสม	ใจสม	ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรอินทรีย์
4. นางประไพ	บุญทาขันแก้ว	ประธานกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มฝึกอาชีพ
5. นางโสภา	เต๊ะจะสุ	ครูโรงเรียนบ้านสันมะฮักฟ้า
6. นางพิศจันทร์	ใจวิถึ	อาสาสมัครสาธารณสุข(อสม.)
7. นางณัฐนันท์	มรรคประเสริฐ	นักพัฒนาชุมชน
8. นางสาวอุษณา	สามหงษ์	หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ชุมชนบวกเปิด (กศน.)
9. นางคำมา	ตุ้ยยวง	ผู้นำกลุ่มสตรี
10. นายบุญธรรม	ตุ้ยยวง	กลุ่มเกษตรอินทรีย์
11. นายนคร	หลวงมอย	กลุ่มเกษตรกร
12. นางอรัญญา	หลวงมอย	กลุ่มหนุ่มสาว
13. นางสาวพรณีย์	ใจสม	กลุ่มหนุ่มสาว
14. นายประดับ	เถาใจ	กรรมการหมู่บ้าน
15. นายประทีว	สวิง	กรรมการหมู่บ้าน

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือวิจัยชุดที่ 1 แบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยของ นางมิ่งขวัญ คงเจริญ นิสิตระดับ
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็น
ผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนา
รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจ
ชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืน
ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความ
ยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของ
ชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากกรณีศึกษาไปประยุกต์ใช้กับชุมชนเมือง/
ชนบทของประเทศไทย

2. แบบวิเคราะห์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับข้อมูล τυติฎุมิ จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
จำนวน 41 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม 1 ข้อ

3. วัตถุประสงค์การวิเคราะห์เอกสาร รายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงาน และ
ข้อมูล τυติฎุมิของชุมชน ที่ได้รับการพิจารณาจาก 3 หน่วยงาน ได้แก่

- 1) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- 2) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
กระทรวงศึกษาธิการ
- 3) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

โดยทำการสรรหาและคัดเลือกชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ที่ดำเนินงานผ่านการเรียนรู้ของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งได้พิจารณาจากผล การดำเนินงาน หรือการใช้กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเงื่อนไขในการ พิจารณาคัดเลือกชุมชนต้นแบบ

คำอธิบายศัพท์

รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ขององค์ประกอบและ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการใช้พลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของ ชุมชนแห่งการเรียนรู้

พลังอำนาจของชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเองและชุมชน การ รับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุม ของคนในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน

การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน หมายถึง การที่บุคคลและชุมชนได้มีการใช้ทักษะ และทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชน มีความ สามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิด ความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชน มีความรู้ดีของการเป็นชุมชน บุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็น ระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หมายถึง ชุมชนที่มีแนวคิดในการพัฒนาที่สมดุลทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีการพัฒนาอนุรักษ์ และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับ ครัวเรือน และในระดับชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองก่อน สร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืนโดยมี รูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม มีระบบคุณธรรมจริยธรรม มีการสร้างความเสมอภาค ความ ยุติธรรมในการจัดการของชุมชน ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขของการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อม ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล และมีหลักประกันความมั่นคงในการ ดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล ที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป

ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพ ด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้าน ตั้ง บ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือจัดกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยม

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

1. หน่วยงาน

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

2. รายชื่อชุมชน (พร้อมเบอร์ผู้ประสานงานในชุมชน หรือ E-mail)

.....

.....

3. ประเภทของเอกสาร

- รายงานผลการดำเนินงาน
- งานวิจัย
- อื่นๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 2 แบบวิเคราะห์องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ประเด็นการวิเคราะห์องค์ประกอบ	รายละเอียดข้อมูล
1. มีการพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต	1.1 การอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา
	1.2 การฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชน
	1.3 การปลูกป่า ปลูกพืชทดแทน
	1.4 การกำจัดของเสีย
	1.5 การไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษต่างๆ
2. พัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อน และจัดระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิต ระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค	2.1 ลักษณะอาชีพ รายได้ ของครัวเรือน
	2.2 ตลาดในชุมชน
	2.3 ร้านค้าสหกรณ์
	2.4 การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน

ประเด็นการวิเคราะห์องค์ประกอบ	รายละเอียดข้อมูล
	2.5 การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
3. มีการสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามา มีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ	3.1 การทำบัญชีครัวเรือน 3.2 กองทุนหมู่บ้าน 3.3 สหกรณ์ 3.4 เครดิตยูเนียน 3.5 ระบบทุนจากเครือข่าย 3.6 กองทุนสวัสดิการชุมชน 3.7 กองทุนผู้สูงอายุ 3.8 กลุ่มออมทรัพย์
4. มีระบบคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน	4.1 ขนบธรรมเนียม ประเพณี 4.2 กระบวนการถ่ายทอด และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4.3 กฎระเบียบ กติกาของชุมชน 4.4 ระบบคุณธรรม จริยธรรมในชุมชน
5. มีการสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน	5.1 หลักการประชาธิปไตย 5.2 การควบคุมการกระทำผิด 5.3 ระบบการไกล่เกลี่ยภายในชุมชนแบบเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ
6. มีระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง	6.1 การศึกษาในระบบ 6.2 การศึกษานอกระบบ 6.3 การศึกษาตามอัธยาศัย 6.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น 6.5 อัตลักษณ์ชุมชน 6.6 ความเชื่อมโยงภูมิปัญญา กับความรู้สากล
7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน	7.1 การประกันสุขภาพ 7.2 สวัสดิการชุมชน 7.3 การออม / ธนาคารชุมชน

เครื่องมือการวิจัยชุดที่ 2

แบบสอบถาม

เรื่อง รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยของ นางมิ่งขวัญ คงเจริญ (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สนย. สป.พม.) นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบ และรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้
4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนชุมชนแห่งการเรียนรู้ จากการนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนเมือง/ชนบทของประเทศไทย

2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ
- ตอนที่ 2 รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 15 ข้อ
- ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม 1 ข้อ

คำอธิบายศัพท์

รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการใช้พลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

พลังอำนาจของชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเองและชุมชน การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุม ของคนในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน

การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน หมายถึง การที่บุคคลและชุมชนได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชน มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หมายถึง ชุมชนที่มีแนวคิดในการพัฒนาที่สมดุลทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีการพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองก่อน สร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืนโดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม มีระบบคุณธรรมจริยธรรม มีการสร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขของการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล และมีหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล ที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป

ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยม

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

1. เพศ.....อายุ.....
2. ตำแหน่ง ผู้นำชุมชน (โปรดระบุตำแหน่ง).....
 กรรมการชุมชน
 ผู้ปฏิบัติงานในชุมชน โปรดระบุหน่วยงาน.....
3. ระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาตรีขึ้นไป
4. ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน.....ปี
5. ลักษณะของชุมชน เมือง (ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล)
 ชนบท (ชุมชนที่อยู่นอกเขตเทศบาล)

ตอนที่ 2 รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

1. การแสดงออกของสมาชิกในชุมชน

การแสดงออก/พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	มีมากที่สุด	มีมาก	มีปานกลาง	มีน้อย	ไม่มี
1.1 ความต้องการที่จะควบคุมสมาชิกอื่นในชุมชน					
1.2 ความเชื่อในความสามารถของตนเอง					
1.3 การยกย่องตนเอง					
1.4 ความเชื่อในศักยภาพตนเอง					
1.5 การรับรู้ศักยภาพของคนในชุมชน					
1.6 การรับรู้สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน					
1.7 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของคนในชุมชน					
1.8 การนำเอาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนไปพัฒนาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง					
1.9 การให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน					
1.10 การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน					
1.11 การมีส่วนร่วมในองค์การ					
1.12 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร					

2. ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านมีผู้นำหรือแกนนำที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน หรือไม่

มี (โปรดระบุ).....

.....

.....

ไม่มี เพราะ.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าอะไรที่ทำให้บุคคลใน ข้อ 2 มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชน (โปรดระบุ)

.....

.....

4. ท่านคิดว่ามีวิธีการสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ต่อความคิด หรือ การตัดสินใจของสมาชิกอื่นในชุมชน อย่างไร

มี (โปรดระบุวิธีการ).....

.....

.....

ไม่มี เพราะ.....

.....

.....

5. โครงสร้างทางสังคม

องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม	มีมาก	ปานกลาง	มีน้อย	ไม่มี
4.1 มีการกำหนดบทบาทให้กับสมาชิกในชุมชน				
4.2 มีการกำหนดหน้าที่ให้กับสมาชิกในชุมชน				
4.3 การควบคุมอำนาจ (ขยายความ)				
4.4 การสนับสนุนทางสังคม				
4.5 การสนับสนุนทางการเมือง				
4.6 การถึงข้อมูลข่าวสาร				
4.7 วิธีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี				
4.8 ระบบการให้รางวัล				
4.9 การเข้าถึงทรัพยากร				
4.10 อื่นๆ..... (โปรดระบุ)				

6. มีการกำหนดเป้าหมาย และแผนชุมชนในเรื่องการสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือไม่

มี ได้แก่

.....

.....

.....

ไม่มี ควรมีลักษณะ

.....

.....

.....

7. มีการวิเคราะห์หาความต้องการของชุมชนหรือไม่

มี วิเคราะห์อย่างไร (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

ไม่มี ควรมีเพราะ

.....

.....

.....

8. มีการทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหาของชุมชน หรือไม่

มี (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

ไม่มี ควรมีเพราะ

.....

.....

.....

9. มีการจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความสนใจในวงกว้าง ในเรื่อง การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หรือไม่

มี (โปรดระบุวิธีการ)

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

.....

.....

.....

10. มีการบันทึก การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือไม่

มี (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

ไม่มี เพราะ

11. มีคณะกรรมการ คณะบุคคล หรือ แกนนำ ในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หรือไม่

มี (โปรดระบุชื่อ)

ไม่มี ควรมี คือ

12. มีการสร้างความเข้าใจ เชิญชวน ในเรื่อง การดำเนินงานการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน หรือไม่

มี (โปรดระบุวิธีการ)

ไม่มี เพราะ

13. มีการติดตามผลการดำเนินงานการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

มี (โปรดระบุวิธีการ).....

ไม่มี เพราะ.....

14. มีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก หรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชน
แห่งการเรียนรู้หรือไม่

มี (โปรดระบุ).....

ไม่มี เพราะ.....

15. การจัดสรรทุน/งบประมาณ ในการดำเนินงานสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

มี (โปรดระบุ).....

ไม่มี เพราะ.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบพระคุณทุกท่านในความร่วมมือเพื่อพัฒนางานวิชาการให้เกิดประโยชน์กับชุมชนฐาน
รากอย่างแท้จริง

มิ่งขวัญ คงเจริญ 081-7500015 e-mail: mimgkwan305@hotmail.com

เครื่องมือการวิจัยชุดที่ 3

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

(สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก)

1. วัตถุประสงค์

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก ของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน โดยศึกษาในประเด็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยมุ่งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทั้งชุมชนเมือง และชุมชนชนบท

2. รายละเอียดเนื้อหา

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลสำคัญที่จะได้รับ
2. กรอบความคิดการสัมภาษณ์
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
4. ผู้สัมภาษณ์
5. ประเด็นคำถาม

3. นิยามเชิงปฏิบัติการ

รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง โครงสร้างขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการใช้พลังอำนาจของชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน การเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน หมายถึง การที่บุคคลและชุมชนได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชน มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิด

ความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับบุคคล หมายถึง การแสดงออกในระดับบุคคลโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในระดับชุมชน หมายถึง ความเชื่อในความสามารถของตนเอง และสังคม การรับรู้ศักยภาพและความต้องการที่จะควบคุมของคนในองค์กรและในสังคม ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อสังคม

โครงสร้างทางสังคม หมายถึง สังคมที่มีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ บทบาทและหน้าที่อำนาจ การสนับสนุนทางสังคมการเมือง การถึงข้อมูลข่าวสาร วัฒนธรรม ระบบการให้รางวัลและการเข้าถึงทรัพยากร

ชุมชนต้นแบบ หมายถึง ชุมชนที่ได้ได้รับการประกาศ ยกย่องจาก 3 หน่วยงาน ได้แก่ 1) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ และ 3) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ให้เป็นชุมชนตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อาจเป็นชุมชนใหญ่ หรือชุมชนเล็ก อยู่ในเมืองหรือชนบท และต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญเน้นการจัดการเรียนรู้ และมีความพยายามที่จะวิเคราะห์สภาพของชุมชนของตนเองเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่เกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิก ในชุมชน/สังคมเกิดการเรียนรู้ โดยผ่านสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ต่างๆ จนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ มีระบบการจัดการความรู้ และระบบการเรียนรู้ที่ดีมีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในสังคม ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ และ ใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง (สภาการศึกษา)

ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนที่มีแนวคิดในการพัฒนาที่สมดุลทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และทุกระบบที่มีอยู่ ในชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการได้แก่

1. มีการพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต
2. พัฒนาระบบเศรษฐกิจจากระดับครัวเรือน และในระดับชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองก่อน และจัดระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
3. สร้างระบบทุนของชุมชน ที่ยั่งยืน โดยมีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ
4. มีระบบคุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏอยู่ใน กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ของชุมชน
5. สร้างความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน
6. มีระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลาง
7. การสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกันผ่านระบบสวัสดิการชุมชน

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาล

ชุมชนชนบท หมายถึงชุมชนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ

4. รายละเอียด

1. ข้อมูลสำคัญที่จะได้รับ
ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก ของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน โดยศึกษาในประเด็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน
2. กรอบความคิดการสัมภาษณ์
มุ่งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทั้งชุมชนเมือง และชุมชนชนบท
3. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก
  1. ผู้นำชุมชน
  2. กรรมการชุมชน
  3. ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
  4. ผู้สัมภาษณ์ นางมิ่งขวัญ คงเจริญ (นักวิจัย)

ชื่อ.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
 ภูมิภาคการศึกษา.....องค์กร/หน่วยงาน.....
 ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่.....ปี เขตพื้นที่ชุมชน.....จังหวัด.....

5. ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ประเด็นคำถาม
1. ท่านคิดว่าความสามารถ ที่จะควบคุมสมาชิกในชุมชน ให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน หมายความว่าอย่างไร
2. ท่านคิดว่าสิ่งที่ทำให้ผู้มีบทบาทสำคัญ มีความสามารถ ที่จะควบคุมสมาชิกในชุมชน ให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน (หรือมีพลังอำนาจ)มีอะไรบ้าง โปรดระบุรายละเอียด
3. สิ่งสำคัญที่ทำให้คนมีความสามารถ ที่จะควบคุมสมาชิกในชุมชน ให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน ในชุมชนของท่านคืออะไร และอะไรที่ท่านคิดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด(เรียงลำดับความสำคัญ)
4. ท่านคิดว่าในชุมชนของท่าน “การสร้างให้สมาชิกมีความเท่าเทียมกัน ในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน “มีปัญหา หรือ อุปสรรคอะไรบ้าง
5. ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านมีใครบ้างที่ท่านคิดว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ ที่จะควบคุมสมาชิกในชุมชน ให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน และเพราะอะไรท่านจึงคิดว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ
6. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนของท่าน สามารถมีบทบาทสำคัญที่จะควบคุมสมาชิกในชุมชน ให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน
7. ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นๆ เพราะอะไร บอกเหตุผลประกอบ
8. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนของท่านสามารถจัดการให้เกิดความเสมอภาคในการกระจายทรัพยากรได้
9. ท่านคิดว่าอะไรมีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน
10.ท่านคิดว่า การเสริมสร้างให้ผู้มีบทบาทสำคัญ ความสามารถ ที่จะควบคุม สมาชิกในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเท่าเทียมกันในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน ควรมีองค์ประกอบอย่างไร
11.ท่านคิดว่า การเสริมสร้างให้ชุมชนมีความสามารถ ที่จะควบคุม สมาชิกในชุมชน ให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในการกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชน ควรมีองค์ประกอบอย่างไร
12. ท่านคิดว่ารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ที่นำเสนอ) มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
13.ท่านคิดว่ารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง(ชุมชนในเขตเทศบาล) (ที่นำเสนอ) มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
14. ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง คืออะไร

เครื่องมือการวิจัยชุดที่ 4

แนวทางการสนทนากลุ่ม : รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

1. ข้อมูลสำคัญที่จะได้รับ

ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน นักพัฒนา นักการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมุ่งให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มยืนยันรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และหาปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ตามความเหมาะสมในการวิเคราะห์ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

2. กรอบความคิดการสนทนากลุ่ม

ช่วงที่ 1

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนทั้ง 4 ชุมชน และนำรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท มาตรวจสอบจากชุมชนที่เป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างของชุมชนเมือง 1 ชุมชน และชุมชนชนบท 1 ชุมชน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Technique) จากผู้นำชุมชน กรรมการ ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน เพื่อยืนยันรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

ช่วงที่ 2

จากการนำเสนอผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ต่อที่ประชุมกลุ่มเพื่อหาปัจจัย เงื่อนไข ปัญหาของการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของชุมชนเมืองและชนบท แก่ นักพัฒนา นักการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน จำนวน 20 คน

3. ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

ช่วงที่ 1 ผู้นำชุมชน กรรมการ ผู้ปฏิบัติงานชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนชุมชนเมือง 1 ชุมชน และชุมชนชนบท 1 ชุมชน ๆ ละ 10 คน

ช่วงที่ 2 นักพัฒนา นักการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน จำนวน 20 คน

4. ประเด็นการสนทนากลุ่ม

ประเด็นการสนทนา
1. ความคิดเห็นต่อรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง-ชนบท มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ดำเนินการอย่างไร มีข้อเสนอแนะ เพิ่มเติมอะไรบ้าง
2. ข้อควรคำนึงในการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง-ชนบท ไปใช้ ควรมีอะไรบ้าง
3. ปัจจัยภายใน ที่ส่งผลสำเร็จ หรืออุปสรรค ในการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไปใช้ มีอะไรบ้าง
4. ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลสำเร็จ หรืออุปสรรค ในการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไปใช้ มีอะไรบ้าง
5. มีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง ต่อการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง ที่นำเสนอ ไปใช้ในชุมชนอื่น
6. มีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง ต่อการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท ที่นำเสนอ ไปใช้ในชุมชนอื่น
7. ปัญหาของการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเมือง ไปใช้ ต่อรูปแบบที่นำเสนอ
8. ปัญหาของการนำรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนชนบท ไปใช้ ต่อรูปแบบที่นำเสนอ

ภาคผนวก จ

ภาพการดำเนินการวิจัยภาคสนาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการดำเนินการวิจัยภาคสนาม

1. ชุมชนบ้านสันมะฮักฟ้า ในวันที่ 11-17 กรกฎาคม และ วันที่ 2-6 กันยายน 2553
2. ชุมชนบ้านโค้งตาบาง ในวันที่ 5-6 สิงหาคม และ วันที่ 18-19 ธันวาคม 2553
3. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย ในวันที่ 24-26 กรกฎาคม 2553
4. ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์ ในวันที่ 18-20 มิถุนายน และ วันที่ 3-5 สิงหาคม 2553

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุมชนบ้านสันมะฮกฟ้า

หมู่ที่ 7 ต.ต้นเปา อ.สันกำแพง

จ.เชียงใหม่ (ชุมชนเมือง)

ลงพื้นที่ 11-17 กรกฎาคม 53

และวันที่ 2-6 กันยายน 53

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพทั่วไปของชุมชน

วิถีชีวิตชุมชน

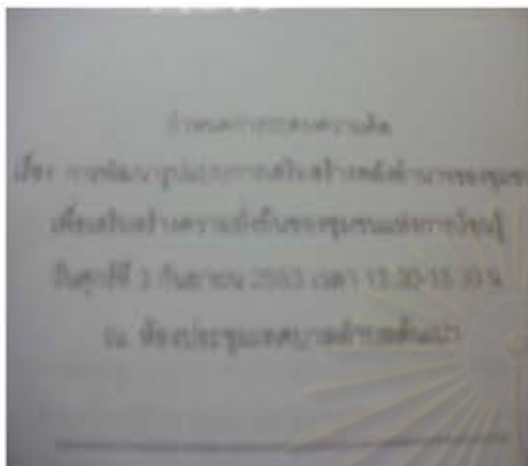

ชุมชนแห่งการเรียนรู้

การประชุมระดมความคิดเห็น

การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชุมชนบ้านโค้งตาบาง

หมู่ที่ 10 ต. ท่าไม้รวก อ. ท่ายาง

จ. เพชรบุรี (ชุมชนเมือง)

ลงพื้นที่ 5-6 สิงหาคม 53

และ 18-19 ธันวาคม 53

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
ทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพทั่วไปของชุมชน

สภาพทั่วไปของชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชุมชนบ้านคำปลาหลาย

หมู่ที่ 9 ต. บ้านดง อ. อุบลรัตน์

จ. ขอนแก่น

(ชุมชนชนบท)

ลงพื้นที่ 24-26 กรกฎาคม 53

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพทั่วไปของชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชุมชนบ้านน้ำทรัพย์

หมู่ที่ 9 ต.แก่งกระจาน อ.แก่งกระจาน

จ.เพชรบุรี (ชุมชนชนบท)

ลงพื้นที่ 18-20 มิถุนายน 53

และวันที่ 3-5 สิงหาคม 53

สภาพทั่วไปของชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ถอดบทเรียนบ้านน้ำทรัพย์

การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ – สกุล	นางมิ่งขวัญ (สัมภวะผล) คงเจริญ
วัน เดือน ปี เกิด	20 มิถุนายน 2505
ประวัติการศึกษา	2527 ครุศาสตรบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535 สังคมสงเคราะห์มหาบัณฑิต(สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
หน่วยงานปัจจุบัน	รับราชการตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย